



# ગરવી ગુજરાત.

## માસિક પત્ર

પ્રથમકે ૧ લું. ત્રીજી ઉપરાંત જુલૈયાન દેવર  
 વળે ૧૬૨૧ ના અઠની અનુક્રમણિકા.  
 ગ્રામીણોનાં : ચિત્રા ૧ ના સુદનન ગોળા  
 મુખ ૧૬ ઉપરનાં નામ નિર્ધાર ન મિત્રા ૨ મ ૨૧૧૧  
 ૩૮૨.

ઉપરનાં નામ : [ નામ ] ના નિર્ધાર	૪૬
ચિત્રા ૧ ગ્રામીણો ના પાંચ	૪૭
મુખ ૧૬ પાણીની વિશ્લેષણ ના છેલ્લા ગ્રામીણો નામી ૧૭	૪૮
૧૫ અને પાંચ : ના નિર્ધાર	૪૯
૨૦ મહા : [ નામ ] ના નામો ૨૧ નામી	૫૦
કાલ ૨૦ : ના નામ	૫૧
નાના પાંચનાં નામ	૫૨
તે આપે છે ને નામ છે	૫૩
પ્રાચીન	૫૪
૨૦ મિત્રાનાં આપણે : [ નામ ] ના નિર્ધાર	૫૫
માસિક	૫૬
કાલ પિત્રા : ના નામો ના નામ	૫૭
૨૦ મિત્રા અને ૨૦ મિત્રાનાં કેટલાક નામો [ નામ ] ના નામો	૫૮
પુત્રીનાં : ના નામો નામ	૫૯
ચિત્રા	૬૦
૨૦ મિત્રાનાં નામો ૨૦ મિત્રાનાં નામો	૬૧
૨૦ મિત્રાનાં નામો ૨૦ મિત્રાનાં નામો	૬૨
૨૦ મિત્રાનાં નામો ૨૦ મિત્રાનાં નામો	૬૩
૨૦ મિત્રાનાં નામો ૨૦ મિત્રાનાં નામો	૬૪
૨૦ મિત્રાનાં નામો ૨૦ મિત્રાનાં નામો	૬૫
૨૦ મિત્રાનાં નામો ૨૦ મિત્રાનાં નામો	૬૬
૨૦ મિત્રાનાં નામો ૨૦ મિત્રાનાં નામો	૬૭
૨૦ મિત્રાનાં નામો ૨૦ મિત્રાનાં નામો	૬૮
૨૦ મિત્રાનાં નામો ૨૦ મિત્રાનાં નામો	૬૯
૨૦ મિત્રાનાં નામો ૨૦ મિત્રાનાં નામો	૭૦
૨૦ મિત્રાનાં નામો ૨૦ મિત્રાનાં નામો	૭૧
૨૦ મિત્રાનાં નામો ૨૦ મિત્રાનાં નામો	૭૨
૨૦ મિત્રાનાં નામો ૨૦ મિત્રાનાં નામો	૭૩
૨૦ મિત્રાનાં નામો ૨૦ મિત્રાનાં નામો	૭૪
૨૦ મિત્રાનાં નામો ૨૦ મિત્રાનાં નામો	૭૫
૨૦ મિત્રાનાં નામો ૨૦ મિત્રાનાં નામો	૭૬
૨૦ મિત્રાનાં નામો ૨૦ મિત્રાનાં નામો	૭૭
૨૦ મિત્રાનાં નામો ૨૦ મિત્રાનાં નામો	૭૮
૨૦ મિત્રાનાં નામો ૨૦ મિત્રાનાં નામો	૭૯
૨૦ મિત્રાનાં નામો ૨૦ મિત્રાનાં નામો	૮૦
૨૦ મિત્રાનાં નામો ૨૦ મિત્રાનાં નામો	૮૧
૨૦ મિત્રાનાં નામો ૨૦ મિત્રાનાં નામો	૮૨
૨૦ મિત્રાનાં નામો ૨૦ મિત્રાનાં નામો	૮૩
૨૦ મિત્રાનાં નામો ૨૦ મિત્રાનાં નામો	૮૪
૨૦ મિત્રાનાં નામો ૨૦ મિત્રાનાં નામો	૮૫
૨૦ મિત્રાનાં નામો ૨૦ મિત્રાનાં નામો	૮૬
૨૦ મિત્રાનાં નામો ૨૦ મિત્રાનાં નામો	૮૭
૨૦ મિત્રાનાં નામો ૨૦ મિત્રાનાં નામો	૮૮
૨૦ મિત્રાનાં નામો ૨૦ મિત્રાનાં નામો	૮૯
૨૦ મિત્રાનાં નામો ૨૦ મિત્રાનાં નામો	૯૦
૨૦ મિત્રાનાં નામો ૨૦ મિત્રાનાં નામો	૯૧
૨૦ મિત્રાનાં નામો ૨૦ મિત્રાનાં નામો	૯૨
૨૦ મિત્રાનાં નામો ૨૦ મિત્રાનાં નામો	૯૩
૨૦ મિત્રાનાં નામો ૨૦ મિત્રાનાં નામો	૯૪
૨૦ મિત્રાનાં નામો ૨૦ મિત્રાનાં નામો	૯૫
૨૦ મિત્રાનાં નામો ૨૦ મિત્રાનાં નામો	૯૬
૨૦ મિત્રાનાં નામો ૨૦ મિત્રાનાં નામો	૯૭
૨૦ મિત્રાનાં નામો ૨૦ મિત્રાનાં નામો	૯૮
૨૦ મિત્રાનાં નામો ૨૦ મિત્રાનાં નામો	૯૯
૨૦ મિત્રાનાં નામો ૨૦ મિત્રાનાં નામો	૧૦૦

જાલાદ માસનુ ગરવા ગુજરાત.



**"સ્વરાજ્ય ગાંધી."**

આ માસની આખેરીમાં જાહેર પડશે.

આધુનિક મળવાનું સંજોગી પુસ્તક લેખે અને વિશે  
 અભ્યાસ માટે ગાંધી સર્વોચ્ચ ગણાયેલું. ગુજરાતી વિદ્યા મંડળે  
 તૈયારીમાં ગરવી મુદ્રિત.

# બે બહેનો.

ત્યારે આ બહેનો પાણી ભરવા જાય છે ત્યારે આ સ્થળે આપતાં વાર તેમને વદને સિમત ફરકે છે.

તેઓ જળ ભરવા જાય ત્યારે એક જમ્બુ ઝાડના લુપ્તમાંથી રહે છે તેની તેમને ખજર દોવી લેખ્યો.

અહિયા પીમે પગલે ચાલી જતાં જન્ને બહેનો કઈક કઈક ગણગણે છે.

ત્યારે ઉભય જળ ભરવા જાય ત્યારે સ્ત્રોતી મુગમાં ને ઉભો રહે છે તેના દીકરો બેઠ બેઠ પામી ગઇ દોવી લેખ્યો.

પાણી ભરી માથે બેડું મૂકી આ સ્થળે આગ્રતા ઉભવતું ગેડડું દાસે છે અને તેમાં પાણી છતકાય છે.

ઉભય જળની ઠોરી લેખ્યો કે તેઓ ત્યારે જળ ભરવા જાય છે, ત્યારે પ્રકૃતિએ જાળનારની છાતી ઘડી રહે છે.

અહિયા આવતાં જન્ને બહેનોની આંખો મળે છે અને તેમને વદને સિમત ફરકે છે તેમની અપી આસમણે દારવ જળાય છે અને ઝાડનીએ જાળનારના રિલને મુગધામાં નાંખે છે.

મધુકર

\* રવિ ભણુના ગાદનરમણી.

ગરવી ગુજરાતનું લવાજમ.

વાર્ષિક લવાજમ.

હિંદમાં રૂ. ૬

છુટક નકલ ૦૧૧

હિંદ બહાર રૂ. ૭

૫.

ઠેકાણુ:—

ગરવી ગુજરાત ઓફીસ રેસીડેન્સી ટાવર ન્યુ બીલીંગ વાગાદી, મુંબઈ નં. ૩.

૧૯૫૨ નું મુંબઈ



## સજ્જન એહાકોને

‘ હોદાણા ભગુડવ ’ બીજા માસીજ ‘ મરવી મુજરાત ’ ને નામે મહાન છે એ જાણે આશ્વર્જનક હાથશે. આશે ઉરેલ સાર્વજનીક દત્તે એ પ્રથમ આ : તપ્તારાભ્યેમે તેમુ હશે. આ ઉરેલ રેલતો તેમે કેમી નાથ આપવાની આપરવાના નપી. તેમ કેટલાક આશાવા ગાંધિઆજ્ઞેમે તેમન કાર રેમેનસ સંખ્યાનક સમ્બોળેમે કદુ પ્રવરણતા આદિત્ય પ્રેમી લેખીએ તેમે નંખમી આપાવી અપદ્ય કે હારના પીટુ કદી તેમ મપાક આપી. આ સર્વ ‘ મરવી મુજરાત ’ ની પ્રેમભુત્યં કરશે. તે આ ભવિષ્ય આશિર્વાદ વપાનક ૨ ૫ ) રામેનુ કદુ ૫૨૫ મુદ્દ વિદિત સારા કાવ્ય જેમે કીમતી સામગ્રી પુરી પાડવા માટે —

આ અંકથી લેવાજન રૂા ૬ કરવાની રૂરજ પડે છે.

આ અંકને લોકા અપાવ્ય લખીએ નજામે કે લવાજન આપવાનુ કદવાન પુરગણતા અન્ય મહિમે કે સંધિ વિદિત બીજાજ આપતા નપી. તેમના લવાજન લોકાં આ મહિતનુ સજ્જન બોલુજ છે એમ જાણી આસી. આશરે ઉરેલ દરખાસ મહિતને વિદિત અને લખાણુથી પરીવારના છે. ૫૨૫ મહાકામી મોતી મંખદા વિદ્યલ લેખશુ મેસલવિત છે. અપાર આપરવાના અંકથી એક સમ્બોળ પ્રેમભુત્ય હાથશે લખાવી અને પ્રખ્યાત સીવકાજના હાથથી વિદ્યારાત્રી મુંદર આપુ વાનુ પકડ મરી આપાઉ કે સર્વે આદિત્ય પ્રેમીએ આ મહત્વકો સ્વપ્ન કરશે

નંબો ‘ મરવી મુજરાત ’





[ચિત્રાણ]

ઉમરનો જામ

[૨૩ મેં ૧૯૧૦ ના ૧૪]

મરવી ગુજરાત

ગુજરાતી ૨૦ પા

[૨૩ મેં ૧૯૧૦ ના ૧૪]



પુસ્તક ૧ મું

જુન ૧૯૨૧

અંક ૨૫૨

## ઉમરનો જામ.

(૧)

ભાઈ જોઈએ અભિલાષ,  
દેડાણ કાળન ઉપરમા.

મીઠી રિષપ્રકાશ,  
પીમે, પામે, પાડતો.

(૨)

ભાઈ બાપનાં મોમ,  
દેડાણ કોપો કામપી,  
૪ડી જુલાલી મોમ,  
અનુભવ ઉપરની બાનનાં.



અભિલાષ-સી. વિલાસ.

(૩)

કામી અમલી બાપાર,  
દેડાણ કોપો મોમનો,  
ભાઈ જોઈએ પીનાર,  
દેડાણ, પાડે, પુણર્જા મળો.

૧ ઉમર-(૧) મહાન સાવર ઉમરખામ (૨) અભિલાષ. ૨ મોમ-મોમરમ, સતમ.

૩ આશરે-૫૨.

# વિયોગ વ્યાકુલા.

અન્ય — સ. પરિમલ.

પદ્માદી-ગજવ

મને "મીવ" કહી ગોળાં

મવપણુ કમળુ નહેતે ?

ભાવા રાખા સુનખ દાદા

કાનના મળુ પેસે ?

સગિતા મોદની,

સાગર નિહોળી ત્યાં રહેમે ?

બીજાવાનુ વાતની બૂખીને

મિલ્યા મળુ રહેમે ?

સદા સમીપમા

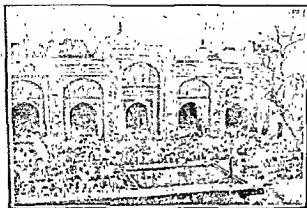
સુખકુળ માથે મળુ સહેરો ?

સખે ! ઘન્ટો પડિયે ! દંડે

પેસા ચાલી મળુ મટેલે ?







ખોદાવેલનાં આવાણી દુબી થયેલા દિગી કુલવચ્ચે ભોલેલી નખલ વચ્ચે.

## એશીયાનું આચરલેન્ડ.

હિન્દમાં બીજી સીનકીન કાન્તિનો લય શા  
કારણોથી ઉત્પન્ન થયો છે?

અનુવાદ—સંત નિહાલસીંચિ.



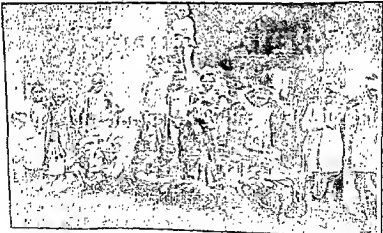
એક દિવસને દિ-દુરુલ્લાની  
પરિસ્થિતિ દર્શાવે છે  
અમલુ એક લાંબે છે  
જ્યાં દસ લે અર્થન  
મુનપલા મેકલ જેવી  
વધ વધ છે. અપાર દિન્દને સરખાને એક

અસાધ્ય કે જેને માટે લાવકાળી, અગવળ, ચાલી  
રહી છે તે આવાણના પ્રવલ મારે રવા છે  
ત્યારેજ દિન્દુલાનમાં સીનકીન અનુવ  
ઉત્પન્ન થઈ છે; એ આશ્ચર્ય અને દિ-દન્દ  
અનુવચ મારને દુગવચલી રહી છે.

દેવગુરમાં જમાલ આવાણના અનુવ  
અનુવ એક મલુ પૂરો ન પડે, જન્મીમાં ઇતિહાસ

આયરલેન્ડની મજૂરી પણ જોઈ શકાશે એવા કીડ પ્રયાસ આવી શકે તેમ છે. વિશાળ ભરતખંડ માટે, આજે જીલ્લા આ- આ હીલચાલનો હેતુ બ્રીટીશ રાજ્ય- વસેન્દ્ર થવા તૈયારી કરી રહ્યા છે. વસ્તુ- તંત્રથી હિંદુસ્તાનનો સંબંધ છૂટા કરી દેવો. સ્થિતિ પર ખૂબ વિચાર કરવામાં આવે તોજ વિદ્યેશ રાજ્યતંત્રનો સંપૂર્ણ નાદિશ્કાર

સંકળ મેળેજીવન આધિપતિની ઈચ્છા. નવેસ લેખમાં હિન્દના જન- જીવો લેખકે મી. સી. જી. બ્રીટીશ પ્રજાના મન ઢંચા કરાવવા, માટે છે. કે હિન્દમાં આપણે એક જાતીક ક્રાન્તિકારક પરિસ્થિતિ વસેન્દ્ર થાય એવા સંજોગો સુધી પહોંચ્યા હોયે હિન્દની સરકારના તાત્કાલિક અને વિભાજનપુર્વક ચોક્કસ કાર્યોથીજ તે પરિસ્થિતિ ઘણી સકાય તેમ છે. અલગત આનો અર્થ એવો નથી થયો કે હિન્દની મી. સી. જી. જવાબે છે તે મુકેલીએ ખરે સરકારના જવાબદાર છે આગોત્રી એમ પણ દર્શાવ કરી રાખાય કે જીલ્લા કોઈ સરકારના આધેશમાં હિન્દની પરિસ્થિતી કદાચ આનાથી પણ વિશેષ અસાધ્ય હોત. એટલું નક્કી છે કે હિન્દના જ હીલચાલ ખોની જવાળા જુલુ પાનપુર્વક તપાસવા એવી છે. મી. સી. જી. દરમિયાન આધિપત્ય માટે આ પત્રના તંત્રો એક મત છે એમ માનવાતું નથી.



સમુદાયનામાં સુવચન હિન્દીમાંજો હિન્દના જન હિંદી વિષુદ્ધતાં કરેલક આપુલ માતરક વસેન્દ્ર છે. વિદી સીનલી લેખકને અસહકારના કરી દેવાનો છે. પારા મલાઓમાં દાખલ ન તામે જોગખામાં આવે છે તેના અપનો ચુ. મન ન આપવા. વિદીશ આદ્યનો,



કરતાં પણ વિશેષ હિંદુસ્તાન સામ્રાજ્યને રાજ્યનિષ્ઠ રહે-સામ્રાજ્યનો મહત્ત્વ આધાર-સ્તંભ થઇ રહે તેને માટે શું ઉપાયો યોગ્યતા નોંધાયે ?

હું એ સવાલો પૂછું છું કારણ કે હું જોઉં છું કે બ્રીટીશ રાજ્યનીતિ જો તેની આંખ ઉધડે અને આંધે તો હિન્દુસ્તાનના માને રૂઝાવી શકે છે, અને એ રીતે હિન્દુને સામ્રાજ્યને મટિ બચાવી શકે છે. હું પ્રશ્ન છું કે બ્રીટીશ રાજ્યનીતિ નિઃશ્ચય પૂરું કે એ પરિણામ સામે કારણકે હું જોઉં છું કે હિન્દુસ્તાનને બ્રીટનની જરૂર છે અને બ્રીટનને હિન્દુસ્તાનની. સહયોગ બન્નેને લાભકર્તા છે. હું ઉદ્ઘાનિતમાં વિશ્વાસ રાખનારો છું શાનિમાં નહિ. અને મને લગા છે કે, હિન્દુસ્તાન સામ્રાજ્યમાં રહી, શાનિથી ઉચ્ચતિને માગે પોતાના બક્ષને પ્રાપ્ત કરશે. આ સિદ્ધાંતોમાં અત્યંત વિશ્વાસ રાખનારો હોય, હું અસહકાર જો દિન અને બ્રીટનના સંબંધમાં, એ જો દેશોના આત્મામાં છળ રખ છે, તે શાથી અને શા માટે છે તે દર્શાવવાની હિંમત રાખું છું.

એ તો નિઃસંદેહ છે કે જ્યારે આકથળવળની શરૂઆત થઈ ત્યારે દિંદ્ર અશાન્તિમાં બળી રહ્યું હતું. અને આ અશાન્તિમાં અનેક રાજ્યદારી, સામ્રાજ્ય અને આર્થિક કારણો દર્શાવે.

પ્રથમ તો હિન્દુસ્તાનની પ્રજાને પોતાનાજ દેશમાં એક રૂબાપેલી પ્રજા તરીકે સ્વીકારવા પડે છે. એક પરદેશી અમલથી સરકાર દિંદ્રી નહિ એવા અમલદારોના ગણથી તેમનો કરોબાર ચલાવે છે. કોઈ પણ દેશમાં ન અપાતા દેશ એવા મોટા પગલે મેળવનારા અમલદારોની જગ્યાએ ઘણીબધી ઉચ્ચતિથીજ

પુરવ છે. ધારા સભાઓના સભાસદો પણ ખરા બ્રીટીશ પ્રજાને તેમજો પસંદ કરેલા શરૂઆત હોય છે. આનું પરિણામ સ્વાભાવિકજ એ આવે કે ધારા સભાઓમાં અમલદારોની હિંમત નીચળે. બ્રીટીશોનો હેતુ એમને સેવા સુધ રાખવામાં આવે; તેઓ પ્રજાને સુધારવામાં અને પોતાનો રાજ્યહેતુ બર લાવવામાં જીજી જૂત થયા એમ લાગે હરેવામાં આવે પણ એ વાત ચોક્કસ છે કે બહારના મળથી હિંદુનો રાજ્ય અમલ સ્વાભાવિકજ હિન્દુસ્તાનના મળને; હિંદુની પ્રજાના સ્વમાનને ધક્કો લાગે છે. દરેક રેખવાચકા હિંદુને પોતાને હિંદુ હોવાના સમગ્રથી અચ્છ નોકરી થી ખાતલ કરવામાં આવે છે. એ વિચાર અત્યંત કડવો લાગે છે, દરેક હિંદુ જેને પોતાના દેશનો અમલ પોતાના, આદર્શ અને રિવાજો અનુસાર થાય એવી આકાંક્ષા છે તેને ઉપરોક્ત કાર્ય લંબથી પૂજ્યા અને ગિરાસાજ ઉપજવા છે.

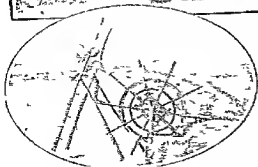
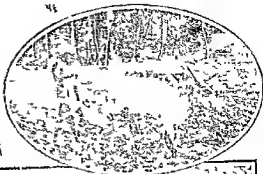
સર હેનરી કેમ્પબેલ એનરેબલ એકવાર કહ્યું હતું તેમજો તેવી સારી સરકાર પણ પોતાની સરકારની બરોબરી કરી શકતી નથી. દરેક રેખવાચકા હિંદુ સ્વરાજ્યની અબીલામાં રાખે છે. અને એ સ્વરાજ્ય મોટા વખતને માટે લાલના બ્રીટીશ રાજ્ય જેવું પ્રમાણક ન પણ હોય.

રાજ્યકર્તા વગેરે પ્રજાના સમુદાયી મેળો એકાન્તમાં રહેવાનું પસંદ કરે છે. હિન્દુસ્તાનના મુશ્કેલી અને લશ્કરી અમલના મેદાનો અને રેકરીઓપરના મુશ્કેલો વિચાર કરતાં એની કસબ સદાજ થાય કે જાહેર હિન્દુસ્તાનની જીજી ઉપર મોટાંક ઇન્જિન પસારી મૂકવા દેલ. પ્રજાથી મેળવા રહેવાની આ તીનિ હિન્દુસ્તાનની પ્રજાની માવના અને છળવળી

ગરવી શુભરાત

૫૬

ના કહેવાતા ગમે તેના પ્રયત્નો  
છતાંયેગમા છેલ્લા બે દાયકામાં  
દિ દના લાખો બાવડો પ્રાણ શ  
માવી ભેગ છે ઇ સ ૧૯૧૮ મા  
થોડ મહીનામાં ભેન ઈન્કુબેશન  
ની બીમારીએ સાઠ લાખ હિ  
દીઓનો ભોજ લીધા હતા ચરી  
મા શકિતની ન્યૂનતા હિ દુસ્તાનની



હિન્દ જેવી પ્રધાન દેશ ઇ  
છતાં શાખોના ઉપ લાની પધત્તિ  
કે ઉપરના ચિત્રમાં લાખડાનું લેખ  
ની આડીસણું લખેલું થયેલું  
જગ્યા જે કે રણવાળી પદસ્તી થા  
કે અને નીચેના ચિત્રમાં નદેર  
થી ચેલાની મહેનતે પાણી જ  
વામાં આવે છે

અતની મલુ ઉમરમાં દેખ  
આવે છે કુરોપની ૫

મળાએલી નૂપત્રા કરતાં માનુસનું સરેરાસ આનુષ્યક ૪૬ વર્ષ જેટલું હોય તેા એક દિવસની સરેરાસ આનુષ્યક પ્રમાણુ ૨૩૫ ૨૩ વર્ષ છે. આ આંકણ અમરપારેલા રીવિરોમરેલી સેવર્માં જ્યાં છે.

મરિયાતથી પીનામાં કંઈક સારી આ-  
રાથી દિવસોએ સંસ્થાનોમાં વસતી કરવા  
નું કારણ, પણ ત્યાં તેમણે ચોરી પ્રવર્તેલી  
ને આંખોની નેચા મળ્યા, અને કદવાક કા-  
જ્યાનોએ તેમણે બહિષ્કાર કરી દીધો. આ  
તેમણે પ્રવેશ અને રવી યાત્રા ત્યાં જ્યાંના  
વિરોધ કે કમમરી બેઠાના કૃપાને સમયે તેમ  
ના હાથ, બાજુદારમાં છેક કાઠાપ મળ્યા, સંસ્થા-  
નોમાં વસતીમાંથી કુલન સારીને કેવી છે,  
તેનાં જ્યાં પુત્ર આદીનાં દિવસોએ  
ત્યાં કૌંસે જાતી અને પોતાની મુરોતીમાં  
દુર ન જાય તેા જીવિતોની સારી અમલકાર  
કરવાને કારણ કરી આપી છે.

સંસ્થાનોમાં કાઠાપતીમાં અનુગતી થા  
કા રેવા જ્યાંનીમાંની એ કાઠાપતી કાઠા  
કેના રેવામાંથી માપકામાંથી પણ અસરિત  
વધી મળી છે કૌંસે કાઠા કાઠાપનુ આપ કે  
શીપીના મળથી સમિત અસર આમ વર્ષ  
ઉપરના સંસ્થામાં રવાનાપિત્ત જાતના  
જ્યાંનીમાં આપેલી તે કહેને માનવા અને  
તેમનાં કામીવાની વીરકરવા કારણ છે કીડી  
જાતનાં દુષ્ટો અને પુરેલીએ જાતનાં અને  
તેમનાં અંત આજુવા રહીને રવાને કરવામાં  
રવાપણ છે અસર નીર્મર અને અસર  
પુરેલ પાવનું મળ જાતનું છે. અને તેને  
આ સારને ઉપાદી શીપી છે.

આ અસરને રાખી રેવાને નો રેક  
પણ માગે હોય તેને એજ છે કે તેને છે  
તપલ કરનાર મળ સારોને દુર કરતાં આ

થી વીરિત દીંદુરનાની મરિયાત કાઠાપનુ  
રિતે રવાની નેમણે.

દિંદુરનાની મરિયાતમાં સંસ્થાપના  
કારણ છે. દિંદુર પ્રવર્તેલી મોટી જાત પોતા  
ને કાઠા નિર્મલ બેલી દાપર મરવા છે.  
દુષ્ટપિત્તમાં કાઠા કરનાર વર્ષ છેક  
એણે છે રેકા મોટા માળમાં કૌંસે વર  
સોથી આપને અપાને રવાની જાતના બેલી  
નીજ પડી રહી છે કાઠા જાતના તરિત થા  
જાતના માટે છે અને કાઠા પડેલ રેક  
કાઠા રવાના અને છે. આ રિતે આપને  
ઉપરથી તપુમિતે કાઠા કીડીની જાતના  
અપાને નથી. અનુલ કાઠા પ્રવેશમાં નરેલી  
આપ છે એણે જાતના જાતનાં કાઠામાં  
માનુ થાય કે ન થાય તેા એક એકત અને  
કોતીમાં જાતનામાં પોતાની નીર્મલ કરેલી  
કાઠા છે તેની રવાની કાઠા થકે છે.

દીંદુરનાની આપેલમાં રેવા કર  
વાનું કે આપેલને નીર્મલ કરવાનું કાઠા  
અસર છે પણ નરેલ કાઠા રવાનાનું અને  
તે રિતે જાતના પાવનની વાતનાની મળીને  
ના મોટી કાઠાનું કાઠા અસર નથી તેમ  
જ કીડીના પાવનને માનુ બેલીની પડનીનું,  
કરનાર કરવાનું, આપમાં અસર મંડેલી  
સ્વાધી એક જાતને માટે કરનાર, કાઠાને  
બેલીના ઉપરના કરવાનું, સારની અને નવારે  
ઉપર કરી કરે મિત દરોમાંથી વાપરવાનું,  
કાઠાનું આપનુ માન નથી કાઠા વાપરેલી  
કીડી પાવનને જાતનાં કાઠાનાં-કીડીના  
જાતનાં વાપરવાની આપને રેક તપનાના  
નું અને કીડીનાં કાઠાનાં રીતોને કે જે પાવનને  
ની જાત-રિતમાં કાઠાનાં થાય છે અને  
જાતનાં જાતનાં જાતનાં જાતનાં કાઠા  
કે છે તે જાતનાં કાઠા રીતનાં આપી ભા.  
કાર જાતનાં કીડી છે છે

આ દીકરામાં સરકારે કંઈ પણ નથી કર્યું એ કહેવું બાજબી નથી. સરકારે નહેરુદાસ સારા પ્રમાણમાં કર્યું છે. તેણે ખેતીના મિલોનું મારે કેરવીક સંજાઓ ખાસાણાઓ અને પ્રયોગ કરવાના સ્થળો તેમ જ સદાશ મહોળની યોજના કરી છે.

જ્યાં નહેરુની વ્યવસ્થા થઈ બીજા સુધારા થયા છે ત્યાં જમીનની ઉપજ વધી છે અને ખેડૂતોની આર્થિક સ્થિતિ સુધરી છે. પરંતુ હિંદુસ્તાન એક નિઃશ્વર દેશ હોય-હેની બચી મોટી હોય સરકારની તીવ્રેરીમાં આવાં કામમાં વાપરના વજનની છૂટ નહોતી થયેલો થોડો પગો પ્રવન પૂરતો નથી.

કામ તીવ્રેરીમાંથી નાબૂદ થવાથી સહ્યાં હોય અને અમલદારોએ મન લગાડી આ યોજના મોટા પ્રમાણમાં અગ્રણીમાં આજુબા મોકલ કરી હોય તો પણ દિંદની મરીયાદનું કાકુ ઉત્તર તો અંપૂર્ણ થત નહિ. મળ વધવી જતી હોવાથી કેવળ ખેતીમાં મુદાઈ કરવાથી ભેડોની મરી-આઈનું ઓસડ થઈ શકે તેમ નથી બે દિંદની પ્રગતિ સમૂહ આપવી હોય—અશુદ્ધ ચલાતો દરેકને જગમ સિદ્ધ દક્ષ હોય તો દિંદના ખેડૂત વચને ખેતીમાંથી ખેડી દુનર ઉધોગમાં ગે જ્યો લોકોએ.

એ કે કોઈ પચાસાઈમાં દિંદુસ્તાનમાં માર્ગ કારખાનાં અને મીયો ઉત્તર થઈ છે જનં બીજા દેશની સરખામણીમાં દિંદુસ્તાનની સ્થિતિ એક ખેતી કરનારા દેશ કરતાં જરા પણ સમારી નથી. પેનાનાં બીજા પદાર્થો અને દુનર ઉધોગની કાંઈ પેદાશોએનેજ ઉપયોગ કરી તે રીતે કાઓ કે ઓરો માલુમેને સારી રોજ પૂરી પાડવાને ગરે દિંદુસ્તાન કાઓ માન પદેશ

અમલે છે અને વળે બામે તેમાંથીજ ગમેતો સાર્થકાર માત્ર તે પાડો આપાન કરે છે. તપાન વરમની અને ઓરોથી—લો દાખા તરીકે ત્રણ જ દેશને લેવામાં આવે તો તેઓ દિંદો કાઓ માલ બુરીંગર દ્વડાઈ પદેશાં પેનાસર થવા દતા.

આ અત્યંત અમલ, પરિધીતિ કેટલેક અંત લેકોની પ્રાણુ દરવાની અને પેના વાની સકિનના અપાવને આભારી છે અને કેટલેક અંશે સરકારની દિંદની દુનર ઉધોગને ઉત્તરના અપસાની—આગળ વધરવાની અને લેકોને દુનર ઉધોગનું માન આપવાની મેદરકારીને આભારી છે. દાખા તરીકે 'એકજ પ્રકારના કાપના ઉતેતને લેકોએ તો સરકારે દિંદુસ્તાનની મીયો ઉપર કરનાંપો છે અને તપાન દિંદુસ્તાનમાંથીજ રાઈ તપાનની મજુરીથી બનાવી, આગમેલો ના જાંપીયાં તુર આપી દિંદના દેશ કાપડની જાનરને લેકી શકે છે.

દિંદોએ અને બીરીશોની ખરી મિલ તામીજ દિંદમાંથી મરીપાઈ ૦૦૩ ઉધોરી સહય તેમ છે. બે તાકાલીક ઉત્તર કરવી હોય તો ખને પ્રાગમેએ પેતાના મતમેદને બૂરી જગ એકજ સેતુ તાર દઈ સખી કામ કરવું એકમે.

મોરેબુ એન્સડર સુધારામાં બે મે તેરથી ખામોએ અને તૂરીએ દોય તથાપિ તેવથી દિંદોએના દાવામાં કમથ: કાપડાની વિશેષ સલા જાગો અંબર દલો. તેના કોરા દંદુસ્તાનની પાના સખાઓમાં દિંદોએને કેવળ બી આરોગ અને બીજા સામાજિક વિષયોમાં મુખસ કરવાનું પ્રાપ્ત થાંકન દિંદોએ કાપડી પ્રમ્લ તરીકે ખરી જાન અને પેનાના કારો ખારમાં વિશેષ બાજ લેરા અધિમરી થાન

હોવાયું છે. તેઓ એમ માને છે કે દરજી સાથે જે રીતની સુમેલ કરવામાં આવી છે તે વિચક વખતે ખીરીશ વાજ્ય કમજારીઓએ આપેલ વચનોથી ડંડી છે. વિચક વખતે ખીરીશ મધાનાએ એવી કબુલાત આપી હતી કે તેમના ધર્મના અંગો-તેમના પવિત્રસ્થાનોની કબજા છે તેવા-મેરોપોટેમીયા અને-પેત્રેસ્ટાઇન વિગેરે સ્થળો દરજીના તાબામાં રહેશે.

એ બનાવોથી દિન્દી પ્રજાને ખીરીશ ત્યાગ અને ગુમનિશમાં જે વિશ્વાસ હતો તે લગભગ છૂટી ગયો છે. એથી પ્રજાનાં સ્વમાન અને શ્રોત્ય ઉપર નબળાઈ સારા એવા જ ખમો પડ્યાં છે. આપુ રાજ્યદારી ગંભીરતાને ઉપાય બે દબાવુ નીતિનું મુશ્કેલીમાં આવે તો પરિણામ શું આવશે તે કહી શકાય તેમ નથી. કહાય એથી દિન્દીઓ સાક્ષાત્તે જાણતા હશે. તેઓ દિન્દી રાજકીય અધિકારને કબજી નબંધી લેશે ત્યાં છે તેમના હાથમાં જઈ પડે.

તે દિન્દીને જવાબ મૂકી શકે તો એ છેડી રસ-ત્યાગ તેની સદાશ્વ એકાંગી હિંમત, મેરોપોટેમીયા, પેત્રેસ્ટાઇન, અરજીતાન, વિગેરે મળ પૂર્વક દેશમાં પ્રસરે અને પ્રમાણ આકાશ થેતી થે એ ન બનવા લેજ નથી.

દિન્દીમાં ઉમેા શયેશ ભય રાખવાને માર્ગ એકજ માર્ગ છે. દિન્દીએને દિવાલો આપવેજ લેખે દિન્દીઓની ખીરીશ ત્યાગ અને શુભ નિશ્ચય વિશ્વાસની રાખીને સુનહી-યા મળતુંજ લેખે જે કાગળોથી દિન્દીઓ ના વર્તનમાં ત્યા કડવાશ ઉપજે થઈ છે તે દુઃસ્વા લેખે અને તેમનાં પોતાના આદર્શ અને આકર્ષણ અનુસાર તેમને કારોવાર ચલાવવાની તેમને તક મળવી લેખે.

દિન્દીઓને દરજા પાડનારા અને મળતા વનારા પંચતમના અન્યાયોનાં જે પશુ/નિદનો સરકારે મોલતને ખાતર ગામ્યા હોય તે દર કરવા લેખે દિન્દીઓ ખીરીશથી દબાવવા રહે-અથવા ખીરીશ સ્વાર્થનો ભોગ થઈ રહે એવી કોઈ પશુ નીતિનો આમન પૂર્વક ત્યાગ થવો લેખે મેરોપોટેમીયાના અરજો કે બીજા નાની સ્વતંત્ર પ્રજાઓની સ્વતંત્રતા છુટવાં લરજી દિન્દીઓને દક્ષીણદ બનાવવામાં આવે છે. તે પદ્ધતિ દેશને માટે ખમ થઈ લેખે, અન્ય રાજ્યોને કદમતવી અને તેટલા પ્રમાણમાં દિન્દી સુસમતાઓની ખીરીશ સંબંધી કમગી રહેવી ધાર્મિક કાગળી સાંન પાડવી લેખે.

દિન્દીઓના પગાર અને પેનમનો ખાતા બધા કમગને દિન્દીઓ પોતાનો કારોવાર ચલાવવા પોતેજ ચોગ અને તેવા પ્રજા કરવા સત્વનિષ્ઠતાથી બહાર પડ્યું લેખે અને ઈ.સ. ૧૮૬૨નો લીંદી સદકારનો કાયદો બેને દિન્દી ગો અપૂર્વ માને છે તેને મળતુંજ બનાવી દિન્દીઓને પોતાના દેશમાં પોતાની છંછા લે ૨૬ અમલ નથી મતો તેની ખાતરી કરી આપવી લેખે.

અનિષ્ઠતા બાવનામય માન્યતાની પીર અંગે કમનાજ આને દિન્દીઓને સાક્ષાત્તે માટે બચાવી શકે તેમ છે. આવી અમલ બાવનાજ લીંદી કાયદે મળતુંજ મિત્રનામાં તેના અસહકારને સંબંધીક સદકારમાં ફરજી દિન્દી હને લેખે માટે સાક્ષાત્તે અનુદ આધાર રાખ બનાવી શકે છે.

કોટકટીને વખતે ઉપસાંડ બાવી રાજ્ય નીને દેખાડી શકશે ! x



## પુનરીતે.

અનુપાદક-નેમચિહ્ન લુહરીદાસ કલકત્તા.

પુનરી આ મંદિરને ઈસી આગે તા. ને દેવતાનું અવધાન કર્યું છે. હાલકેને અનુપાદક આને છે પણ દેવતા આને પડેલા નાખીદે છે અને ને નિરાશ થઈ પાછી આગે મળે છે.

આ મંદિરના સ્થાપકોએ તો કેવળ એક કાંચ માટે જિલ્લાને કાંચે દેવો કે તું પરિવ પૂજા કરતાં કરતા નિર્વાણ થઈ જશે અને હાલકેના પાપ, નાશ કરવાના આગ્રહ નહિ કરે પણ તે આત્માને પણ પણ એથી વિષરીનજ આગ્રહ કર્યું. તે આકરવાના અનુષ્ઠાન માળ 'કરી પ્રસિદ્ધ હરીજને મુદ માની રીતુ અને સ્વાસ્થ્યપૂર્ણ ભવથી રીતુ દુષ્ટિમાના હાથ પડી અનુષ્ઠાન કાચુપ ન જઈ મળે તે સંખ અને દુહિતિ આગના કમુ દેવો મળે ઓળખા કાને ન પડે. તે મંદિરને નાસશે આગે સે કાંચે પાછીના ઘાસોળી ઘાસે પણ દેવતાના મારણે પર આગથી કદિ આગ્રહ એક મુદ પણ ન દેવાનું. તે ઉચ્ચતા દિવમે અગ્નિનાની પત્રાને હાર પર કરુણી, મોહની માણી આથી નેભાઆનુ નુપ કરાનું. પણ ભક્તે કેવળ પૂર્વ-દાસા તે કદિ મિદામન પણ પોષ્ટ છે ત મુ' કદિ આગેઆગેના ભાગ તાપાપે કદે કદી પણ અગ્નિની મળી આગી આગેની કદાગી કદે કદિમે પત્રાનેને ન રીતુનાં પ્રેમ પૂર્વકે દિવન કરતાં નજીકેરને અગ્નિ દેવો છે નહિ કદિ પણ નહિ.

તું અગ્નિનાનું કિલ-પાપ પણ આગે દેવો પણ વિષેક અને આગનાની ત્રાપી પાછો દામ બની મળે તે નજીકે પત્ર અને આગનાની દેવતાના દિનાને પુષ્ટી કર્યું. વિષદામનકેવળ કિયો મળીના કદાન આગ ન કરતાં રાજા મળે આગના મળા. આગ તો ત્રાપા મળાની રૂપ પર મુદિત પણ અનુષ્ઠાન કાંચે ન જઈ ન દેવતા.

તે કામો પુનરી આગ તું મંદિરમાથી નિકળી નહર આ ત્રાપા અવધાન અગ્નિને એ. અને ત્રાપા પાપી આગને પરિવ. આગ કાને પત્ર કર.

એ, આ રેવ-મંદિરને પૂર્વનો અગ્નિદાસી નેજ કર્યું કો છે એનો પર માલ મિત્રુનું કદિદા રો. રૂપી મળે દેવ કે મળુ આગ્રહ છે એ માળ પેમને (અપર પ્રેમને) એ. પણ પત્ર માણથી આગે કદી કો છે મળુ.

## દમયંતિનો વિલાપ.

કવિ ચેમાનંદ રચિત.

- ભૂતી બને છે લાગિની. નવન નાચતી નાચતી  
 દોનય દોનય બોલતી, બીમકલાજ કુમાર. ૧.
- મોવાયું કાજલ આંસુએ કરી, વેદનાએ આકુળ  
 મર્મ ઉપાડી દેહી, તારે ક્ષણ છે પડકુળ. ૨.
- એવે દીડા એક મીનરો, માલ દમયંતી ઉપર  
 પૂછે નવ જુવાની, છે તારા જેવી કદ. ૩.
- સાફળ દીડા તારમાં, પેદાઈ પૂછે પરી તારા,  
 નિયમરેલ પાટે મળ્યા, છે તારા જેવી આશ. ૪.
- સાવજ માપ માખરા, માપ પાતી નાચી અવન  
 રૂબે નન દેખી અમને આમની પદા અગિ કપાપ. ૫.
- પૂછે કંઠા દુમને તારી મળને મર્મ કાળ  
 તારાર નો મારી 'જીવી, કરી રીમે જુવાળ. ૬.
- પદ ઉપકારી માલ તોય, વળે મીનજ તારી તાંબ  
 નવન તાર કમલ દીડા, વેકે છે અમાન. ૭.
- તડ ઉપર અવે નરિ, તેમ તેમ આપી રેવા,  
 પૂછે મોકે લપાડે પડવા, રેવુ થવા રેલે રેલ. ૮.
- આવગદ પડ્યો છે આટમાં, બીજાની મુખ આલ  
 દમયંતીએ તવડા નરિ, તેના મુખમાં મળ્યો પાપ. ૯.
- મરજુ મળ્યો અવડુ રમે, નિમ મરી મળુ સરીમ,  
 પડી મોમ આદ નગને કહે, મુખે પાટે મીસ. ૧૦.
- આવગદ આદંદ પામ્યો, અવડુ વડવું આલ  
 પેદાઈ પાડું તારારે, ઉંચા મરી મળાં મીસ. ૧૧.
- કદે જાંસાં મોલી મુખે પડ્યો, મોલા  
 મળ્યા અમે મુખ નરિ, મટે મળ્યા પૂછે મોલ. ૧૨.
- દેખી, રાખી અંબળા, પાદની આલે પાલ  
 પદ દીડા અવગદ મુખમાં મેલે મળ્યાનો સારી. ૧૩.
- પાંખીએ આવગદ મારીએ, પેદાસાવન મળ  
 તવડા કરીને મળાલે, નવ પાનિસ આલ. ૧૪.



# એ મહા!

રચનાર:

સા. ડી. બી. કુંજરાવા,

વિષયકાર સ્વ. સિદ્ધાંત મ. રાવલ

ગાંધી



જુદા માણસની મુશ્કેલી મુજબ સાચે ની  
માણસનું મિત્ર બની રહેલું કહે કાલે નવી  
મેરુ કાલે મરે પરી ! પાનુ કું વસાહતી કા  
રહે મોટા મુશ્કેલીમાં હોલ બનવાને નવી,  
મુદત થઈ પાનુ ના સરેલામાં પડેપડે દેનથી  
દીવ મન મેલું કવમ બનું મુશ્કેલી વપાવેનથી

કુદંત પાળી લેવી દલે લીજાલ લીજાલ મહ  
નીરે નિગાહ હોડા કુદર પર કાલ અટકાવે નવી,  
તીવર માં લેવો થયે તર હાલ જ આવીલે  
મનનરસમ મુશ્કેલી ન કવમ મું મુશ્કેલી કટકાવે નવી  
વ્યવ નીમાં લાગીને બનવાવામાં શરમી-રમી  
માણસ આપાને પોતાના આમ બટકાવે નવી,  
દીવ દગાવો પ્યારીને રાંધે નરકે મનગલ સી  
એ મે મહા આમે કરી તેને કાલ આવે નવી.





[ચિત્રકાર]

લેડી હુમિલટન ચરખે કાતતાં

[મી. રામની.]

By Commission of Mr. H. J. H. H. H.  
from the Printing & Book Co.

શુભો ૧૪ ૭૮.

# ચરખો, ને ઈતિહાસોના કેટલાક પ્રસંગો.

સપ્તમાર

રા. ન્હાનાશાસ દલપતરામ કવિ  
એમ એ



રા. ન્હાનાશાસ દલપતરામ કવિ એમ. એ

When Adam delved, and Eve span, Who was then a gentleman?

\* \* \* \* \*

ખાવા આદમ ખેડતા, અને અપ્પાઈ હવા કાંનનાં ન્હારે શુદ્ધરખાઈ કંઈક વસતી ?

\* \* \* \* \*

શુદ્ધરખાઈ એટલે શું ? એકીયાની એકાઈ તમા છે ? આજે પુરોષ અમેરિકામાં એ રિગે નેમિસાળા તરંગે છે. ને ત્હેમની રમજાલા તમિમતા સુધારાની સાથે, દિન્દમાને કાલક કેતરી છે. એ પોદી ખાવનાઓ આમે ઉપ-ની હાંમેજ ખેતનો પાકાર છે. ને દિન્દમા તોએએ ને સાંભળાને થરે છે.

એક મિત્ર પાંચથી એમ સાંભળ્યું હતું કે જમની સાથેના છેલ્લા મદાસામામના પચ્ચ વર્ષો દરમિયાન, જપ્પદારે જમની માવના દિખારનો પોતાનાં ને સ્પરેશીયાં પ્રદરને ૧) પ્રચારનો પત્ર હાંસનમાં વાનો દગો, ત્પારે સ્વેરિયે ભેમીને કાંનનાં મદારાણી એ-લેકઝાન્ડાનું વિત્ર પ્રમિદ થયું હતું. ને વિત્ર

શેલી મોત્રજવા એ મિત્રને કહેજ, દરમિયાન જીમ એક મિત્ર ર. લાઈ મોપાળજી સમજને ત્પદા ત્હેમનો વિત્રસથલ જોતા જોતા સ્વામેજી વિત્ર રીજી, ને આ 'ગરવી યુગ્મરાન માસિકના તત્તી અન્ન કે કામ પ્રમ મે પપા' સાંદના ત્હેમને પ્રમિદિ થારે લીજી

ચરખાની સજિનમાં પાવાને અમદા છે ઉદ્ધમચલ, વાતપ્રવાદ ને વચારિયે એ કેતોની વાણં ભાવુન્નામએને એવી અમદા દેવ એમાં આમર્ષ નથી આમર્ષ ને એ છે કે દિન્દની અન્નએ ચરખાનો પુનરુદાર કર્યો છે, આમર્ષ ને એ છે કે ઇંગ્લાંદમાં થે લેટી દેમિટન ને મદારાણી એકેકાનન્દા જેનાં ચરખે કાંચા પેળના દરેકો છે

# હૃદય હતે છે.

અખનારા-હૃદયજી તુલસીદાસ કંકર.

૧૦૧

“જે મારા દાગીના એક અજાના આં  
સુએથી ભીન્નવવા હોય તે તેનાથી મને તિ-  
સ્કાર છે. તમારી વાડી અને માડી, મારા અ-  
ને મારા જાળકની મેજ મળતું કારણ જે  
કાંઈ નિર્દોષનું રક્ત હોય તે તેના મોહથી  
મને ધિક્કાર છે હું એકજ પ્રથ પશુ” છું  
મને કહો કે તે ગુન્હેવાર છે તેની તમે તપા-  
સ કરી હતી ?”

“બીન્દુ તું મને શું કહેવા માગે છે  
આજના કેસમાં છત અપાથી કોર્ટમાં મને ધા-  
બારી મળી છે. અમારા મંડળમાં ફરિયાદી  
સ વહીવે મારી પીક આગલી, મારી સાથે  
શોકેન્ડ કરી છે, એક કેસ માટે મારી સવા-  
હતી માગણી કરી છે.”

“એટલે ?”

“જાણે હું જીવનની માગે આપો છું.”

“એક ગુન્હેવાર ખરી રીતે ગુન્હેવાર છે  
કે નહિ તેની તપાસ કર્યા વિના ? એક વહીવ  
તરીકે તમારી ફરિયાદ જાળવા વિનવો ?”

“જે તપાસ કરવા અને ફરિયાદ જાળવવા  
તેનો અવાજ કરવા રહેલો સદામેષ વહીવ હોય છે.  
દલીલો સાંભળવા અને ધનસાફ આપવા આદ્યત  
હોય છે. ન્યાયાધીશ હોય છે, અમારું કામ, અમા-  
રા વિગમ, અમારો પશુ, સળંગ અને સારૂ  
કરવામાં છે. એક વહીવની કીમત તેની ચતુરાઈમાં,  
કેસ કન્ડક્ટ કરવાની બાહોશીમાં છે.”

“રીતિ અને અનીનિ ?”

“તે ન્યાય તપાસે છે.”

“મનુષ્ય તરીકે તમારો આત્મા ?”

“આત્મા કેવળ વિગમને ધ્રુવે છે.”

આ અમારી કુશિને ચોખ્ખુ દે છે, કોર્ટ  
ગુનાહની તપાસ થાય છે, કાયદાનું માપ  
દે છે, પાપ અને આત્માનો હિસાબ નથી  
તો. વેન્દાત્મી કષ્ટનામાં રમનારા પાપ  
અ પુણ્યના સરવાળા બાદમાંથી મળનારા વહી  
મૂલમાં લેખાય છે, અને બૂધ બેગા થાય છે

મારા કામદાને જાણનારા સવામિ !  
સ્ત્રી છું, બેગા છું, પશુ મૂક નથી, તેમ  
જે પમથી-પમ અંને શાસ્ત્રીની આત્મા  
તમે માફ પાછી મદદ્ય કમું હોયતો હું ત  
રી દલીલ બતાવે કેવળ આજની ઉદાવન  
દલીલ નથી. હું તમને ચોખ્ખુ કહેવાનો  
કરારી તમારા હૃદયને પાપમાંથી અવાયન  
અને સંતુષ્ટ થામે તે કરાવનારી દલીલ  
એક મનુષ્ય તરીકે તમે અમુક માણસ પ  
છે કે નહિ તેની પરવા ન કરતાં તેને પ  
જતાવવા અને જનાવવાનો પ્રયત્ન કરો  
વર્તન હું ચોખ્ખ માની ગણિત નથી.

“તો વહીવના પદાને નિર્જાનસીન  
પરી બેઠાએ.”

“આજેજ આપી હો. મારા કે  
ને આતર હું કહું છું. મારા જાળકનાં ર

ને માટે કહ્યું કે એવી વડીલાતમે આજેજ ત્યાં કરો."!

"બી-દુ, મહાભારતમાં કહ્યું છે કે લક્ષ્મી ને એટલે જોષીથી રંગાયતા હાથેજ જન્મ્યા છે, એટલે કે પાપ અને પુણ્યને વિચાર કરતે લક્ષ્મીને વરી શકતો નથી."

"લક્ષ્મી પિતા પણ માણસ સુખે રહી છે છે, આઈ છવનમાં પણ નિર્વંદ આવી છે છે."

કિશોરલાલ ઠાણુવાર નિરુત્તર થઈ ગયો. તેની કુટિયાન પાંખોએ તેને દરાવીદ્વિધા, કુટિયા શબ્દમાં રમનાર લક્ષ્મી અને મોજશાબની સંદિમાં ફરનાર વિદ્વાન યોગીશ હરવન પ્રેમ માસે જાંબી પડી ગયો.

"બી-દુ મીરાજ પર ફરી વિચાર કર અને જાણે છે કે સતપત્નિએ ચન્દ્રેશ્વર ખરી રીતે કન્દેશ્વર છે. થોડી વાર વિચાર કરી કી-શોરલાલે તમે આઈ શોભો."

"તે ગોડમાં પાંક મૂકી રહેલો હતો ?"

"હા પાપ કરતાં માણસ નથી કવેતો જ આ વેઈ તે હરે છે."

તમે જાણો છો કે તેની સ્ત્રી અને એક જ બાળક તેના કેદમાં જવાથી નિરાશ્વર થયા છે. આજે એક કુટાન અંબિા નીલિ રણુઓ કિરો તૂટી થઈ તે અંધાર જગતની રંગાર પડી છે."

"નાચને અને કોડના દુ-ખને લેમ જી સંજે નથી."

જેએ આપને અને કુ-ખને સંજે ન હોય પણ આપ અને નીનિસ સંજે રોજે જ એકેએ રાત્રે ને સમાજ-નીનિનું રણુ ન કરી શક્ય હોય. એ જરૂર કાલક થવાથી જનુ થનાદ થતા હોય, એ ચન્દેશ્વરો શીશ, એજવામાં સુપરતને જરૂરે જગતના હોય અને

લલિત્વમાં પણ સમાજની દરિયા અરૂપે થતા હોય તો તે શબ્દ અપખ અને કાવેદાસ હોય છે. એ કાવેદો સમાજનો રણક નહિ પણ વિનાશક છે. હું પશ્ચિમીના વિવાદમાં નહિ ઉત્તર. હું તમને એક જ વાત કહું છું. મારે જાને તપાસ કરવી છે મારી તપાસમાં જો પાર્વતીએ પતિ નિર્દોષ કર્યો તો તમને મારા રમેલની ખબર તેની આવી જ કરી તેને છુટક કરવો પડશે, તેને સુખ ન કરી શકો એટલી તમારા કપ્પડમાં જો અપખ હોય તો તમારે તે કાપીદો દોષને મારે ત્યાં કરવો પડશે એક જાણુ મારે રવેક અને ખીજ આજુ ઉપરી વરન છે

બી-દુમની સવળી મિદ્વા-ત્વેન મુખ પર આવી વસી હતી, તેના આત્માનું સર્વ તેજ તેનાં નેચામાં આવી રહ્યું હતું. ફાંપના વેગથી તેનું મુખાળી મુખ-પિરીય મુખાળી મર્ પસંચાથી ભીજાયુ હતું, પણ આ મખ-અરવેદ તેના કીર્ણમાં આજે જાળે અનેક મળે વપારે કરતા હોય એવો જાણ થયો હતો. પુણ્યુ હરવ નથી મળું જાતની ધખના, પ્રેમજના, સીનુ દાવન આ-રેખ, કીર્ણ, જાળીનીલ મુખાળ એવો કીર્ણ છુટક પણ મીશિ પ્રેમ એ પ્રાપ્તે કાવેશ્વરના શરો છે સ્ત્રી એ સ્ત્રીવળામાં આવે તો પ્રાપ્ત બીજાએ થઈ જાય છે, કાશીલાલે બી-દુની માથળી મ્મીશરી પણ એ તપાસમાં પસમર વરીકે પોતે કાજર થશે એજ કહ્યું. બી-દુને સત્ત કીર્ણનું દર્જ એટલે આ માથળી ને તેણે અસર ન કર્યો

૨

મનના સાર આઈ વરમાનો મખવ હતો જુન માસની સરજાન હતી મુજબાની પર્વા કનુ જેવી મુખી હતી, માથળીજ સાથે મેય મહાભારતની આજેજ પસંચાળી મર્ હતી



૩

તવારનો વખત હતો આ સમા કષ્ટકા  
પાક તાગ દેખાતા હતા ફરતી નાની નાની  
વાદળીઓ પ્રાત મગના પ્રમથને લાગે દેતી  
હતી પાર્વતીએ આખ ઉઘાડી, આનાબની  
આખ ઉઘાડી બીન્દુ સામે નેણ અનેની  
પોતાની ન્હાની પુત્રી ન્હાને નેણ, "તમે મારી  
બહુ સારવાર કરી પણ હું બચી  
નહિ મારા પતિનું તું ધમ, એ વિચાર  
મને દુઃખી કર છે બીન્દુમતી મ્હેન તને  
માન સમા બેન નેણ એ તમારા પતિનો  
આખા હું ની રીને બહુ ? મા ! પતિ ? તો  
મતી કહીશી ને થ ) તેમને મધુ સખ  
એ ? એક તમને પાપી મારી ફર મોઝે ?  
સાગ બચ્ચાની મલ્લખ 'આપ્તુ મ્હી  
તે બેનતી બધે ન્હી

પાર્વતી તારા આત્મા પરિત છે તારા  
પતિ પરિત હશે તેના સાક્ષી તારા મ્હેન  
કે તારા બાળમતી હું સલામ મળીસ  
હું આજથી તેની માન્ય છું તારા પ  
તિને ઊઘાડવા હમણા પણ હું પ્રયત્ન કરી  
ન્હી છું તારા પુખ્ત પોએ તારા પતિ જર  
નિર્દોષ કરશે પણ દાન તેમ નહિ થાય તો  
પણ એ ભાઈ તરીકે હું તેમને મા ! ન મા  
સખીલ સમાજમા તેમને નિર્દોષ જાણવનો  
પ્રયત્ન કરીશ

'બીન્દુમતી બેન પ્રતુ જર તમામ  
કલ્યાણુ ગમે

પણ તું મલ્લખ કે તો મારે ? હજુ  
તું તારા પતિ સાથે લી નહા સુખ મેળવીશ

હરિ પ્રજ્ઞા હશે તેમ થવે માયા  
પાર્વતીએ પત્રી ચોટાવા અત ગભુથી હનિ  
નામનો નાવ નેપો હોયે આત્મ આરે ભા  
મૃત ધર્મ મો દેવ એમ તેના મૂળની  
શાન્તિમયથી ગભુલુ હજુ બચવાન સુધન

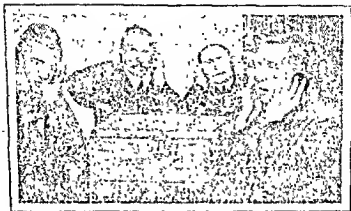
મલ્લખના ચર્ચન થયા મેનરી મગજો જમતને  
મૃતિ આપના લાગ્યા પાર્વતિ મીઠી નિદ્રામા  
સુઈ ગઈ બીન્દુ સોચાદિ મર્યોમા રોહાઈ નવે  
પાએ તે આવી પણ તું નેણ ? પાર્વતિ હ-  
મેનનીનિદ્રામા મૃતી હતી લાગમુખ તેને પુ  
નિન આત્મા આ અસાર સમાર છોડી પ  
લે કને મારે ? પ્રવાહુ ારી મ્હેન હતો બીન્દુ  
ગી ખન ગી પાર્વતીની દી રીને સુમા સુમી  
રડે આજે તેને એમ મનુ હજુ કે બહે  
પોતાની મમી મેનથી નિષ્ક્રી પગે દેવા ?

૪

વગી નાહેતને ખાનગી શ્વેત વનશ્યામ  
નિદ્રા હતો મ્હેન તેને એ- જોમ ઇન્ટેન્ડ પર  
સની પ્રત દન અને તેણેના મી હતી રીના  
ઊઘાડ્યે પોતાના દાગીવા મિત્રોની પ્રસામત  
કરવા ન્હી તેની તેણે ના મી હતી, એજ તેને  
મ્હેન હતો કમીસરનાથે અપીવ મરી પતિ  
અમ કમો પણ તે આ પ્રયત્નમા ન હા થો  
મરોર કામમા હાથે પણ અનન્ય પ્રયત્નમા  
નિષ્ક્રી થયો તેણે સમિત્ય છોડી દીધી હમેશ  
માટે છોડી દીધી અને સમાજર્થ પતિત થયેતા  
મ્હેનને થયે વચ નાનો કુષાગનાનો પ્રયત્ન  
આદર્થે આજે તે નર્મદામિત્રાએ એ આશમમા  
રહે કે માફ અવન માણે છે વનશ્યામ તેની  
સાથેજ રહે છે પોતાના માગમને નેણ તે  
પાર્વતીને સભાઈ કે આ કલન બલવર્ધન  
પાળવાનો તેણે મ- પ મો કે અનેક મ્હેન  
આ આશમમા મેવાથી પરિત નતી થયે  
લાગ્યા છે

આજે મી ! દાસવી પોતાની પ્રિયતામા  
બી દુ તન્દ નેણ મીટોગીવાને પટેલીસારજ  
કહે 'બી દુ ના કે તારા દાસ્યમા જે મી ક  
દેખાવ કે તારી આખોમા કે વધુ દેખાય છે  
તે ખરેખર આપણુ નિનામી અવનમા આખાર  
પણ નહોતા દેખાતા"

અખજુ મુન સિલુદિને નીનુ દન છત્રે છે



સાઈકોફોન પર કોઈક કરવા બેઠેલા ડા.બી.લાન્ગ્લી ૧ મી. એન્ટુ મેક્ટુડી-અવગ્રહ ૨ મી. મેક્ટુડી ૩ મી. જ્યોલ" વામ" ફેડન અને મી. બીલીયમ મેક્ટુડી.

## પ્રેતો સાથે વાતચીત કરવાનું ટેલીફોન યંત્ર.

એક અદ્ભૂત શોધનો વીગતવાર હેવાલ.

લખનાર:- ડા. હીરાસાહ દરજીવન મળાયા. બી એ એચ. અવ બી

તેને સાઈકોફોનનાં નામે જો.  
જાનવામાં આવે છે

પ્રેતો સાથે વાતચીત  
કર્મ શરૂ અને તેને માટે એક  
નવ ટેલીફોન, એક કદવામાં  
આવે તો ખૂબા શ્રોતો તેને  
જાણ પ્રવૃત્તિને ઉત્તરવાની  
એક પ્રાચી કૃતિત્ત અને,  
પરંતુ નીચેની રજીસ્ટ્રેશનના  
ને મનમાં કે પ્રેતો સાથે  
વાતચીત થઈ શકે છે અને  
તેને માટે એક વૈજ્ઞાનિક શીટ  
મુખ તે નવ દારાસમય પ્રોતો પવન થવા  
૧. આ પૈવ એકિનનું છે અને અમેરિકામાં

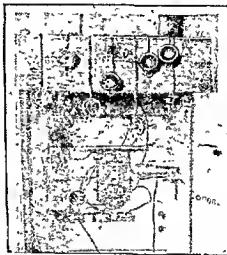


માનસ શાંતિના સંગો-  
મુકામે ફેરવાઈ પરમેશી એટ.  
લી તે જાનવી કરી છે કે  
અભ્યાસથી અમુક અકિનઓ  
ફાલક અમાનુષી અરો સાબ  
બી શરૂ છે. આવા અવધારી  
જોને રજીસ્ટ્રેશન કદવામાં આ  
વે છે અમેરિકાના ફેરોલ્ટ  
પરજાનુની એક પાઈ પ્રીમીયમ રીએક્ટ  
અગાદક તરીકે નવ પ્રમિપિય પામેલી છે.

ચોક્ક વરમ પહેલા તે ઇન્સ્ટ્રક્ટમાં મળ હતી અને ત્યાં પણ અનેક માનસ શાસ્ત્રના અભ્યાસીઓને તેણે ખાતરી કરી આપી હતી કે પ્રેતા માથે વાતચિત થઈ ગઈ છે. શ્રી. જયેન્દ્ર એમ લેખક-એમણે એ આપ્તિના પ્રયોગો બોધા હતા તેમજ ત્યાં પછી બીજા અનેક સ્વરવાહકોના પ્રયોગો જેઈ એમણે વિધાન પૂર્વક ઉપગોચન વિષયની અભ્યાસ નોંધ કરી છે.

આમાન્યતઃ આવા પ્રયોગો અધ્યાત્મ ક્રમમાં આવે છે. એડીંગ્સ ઉપેક્ષા નામક કુશળ સંશોધકને પ્રથમ આ પ્રયોગો બીજકુવ અદા ન હતી, પરંતુ પાછળથી તે અદામાં અનેક મંજો વધારો થયો છે તે “ડીપ્પીસ ઓફ ધી નેકરટ રેટ” નામક પોતાના અધ્યાત્મિક છે કે, એડીસ ટીએક્ટર જ્યે એમીને તેમણે આમાન્ય પ્રકારમાં અસ્પષ્ટ અધ્યાત્મ સ્થાવરતા હતા, પરંતુ બધા

પ્રેત લોકો મા બળી નકાવ અને મહમદ ચકાવ તરી રીને બોલે છે તેમને પૂછવા મા આવે તે સ્થા બળે છે અને તેનો મોઝ બધામ આ પે છે તેથી મહમ લાવ છે કે તેમ ન મોલકુ જગ વાઈ નિયમને અ લખી થાય છે. તે માનસ મા અભ્યાસી એ આ નિયમને વધારી મોખી ન કવા નથી



પ્રકાર દુર કુવ માં આપ્યો ત્યારે તે અવાજને સ પૂ જી અધેનીકળપ લાગ્યા હતા અ ન્ય આપ્યાન સં શોધકોએ પણ પો તાના એકાદ સ્વપ્નભવ પ્રકટ થ માં છે એની ગી તે રૂઝોમાક પાડ ની વેળા પ્રકાશની માગી આસર થાત છે, અને રોગકા પિતાના લાગના પિ તાગમા પાવ પ્ર કામ પુષ્કળ થઈ રા કરે છે તેથી જ ગીતે પ્રેત-જગમા પજી પ્રકાશથી અ થાય છે

“આઈડિયન” ના છે અને ભવિ અમાતેનો દરવા નિકાસ થયે, તે સમજવાને મરિ અવર મોજણવાના જે બને છે તેન નોંધી છે

સાઈમોન્સ એમાથી પૂર્વવિષય વસતા આણુનો પિત્તો સારેવા તે કરી મહે છે સાઈમોન્સની નિશ્ચ એ ર સહેમ મેલકુ કરે વારો ભાગ ર સરિસા મોખ્યતરો ભાગ ર મરદમ ભાગ, અને ટીજીક ભેટરી આ મંત અને તેના પ્રયોગોનો સંકુલ દેવાય પ્રસ્તુત લેખમા વિગતવાર આપવામાં આવેલ છે

આમાન્ય પ્રયોગ સમયે જે વર્ણન મહેપમા આપવુ

માટે ધાતુનુ અનાવેશુ માં વર્ષક ય વ-ભુવકુ વાવજવામાં આવે છે, તેમાંથી એ અધે અંજળાય છે

નાના આસર યનો વધારવાને

બહુમા, આવા પ્રયોગોમાં એક ચોરડામાં દસથી સોળ વ્યક્તિઓ, જોળ કુંડાળામાં બેસે છે, અને મધ્ય ભાગમાં સ્વર પર્ષક યંત્રો રાખે છે. સ્વર વાદક નિઠાપીન થાય અથવા નવે થાય, નીચીસીક રીએક્ટ નિઠાપીન થતી નથી, અને ધણી વાર તેના અવાજ પરથી સમજાય છે કે, જે સ્વરે તેના માનસીક જળથી હવેલ થાય છે તેનેના કણમાં નથી હોતા.

પ્રસંગોપાત એમ પણ બને છે કે સ્વર વાદકને જે બાપાનું બીવૃદ્ધ જ્ઞાન ન હોય, તે બાપામાં પ્રેરના સ્વરે સંભળાય છે. ખી. લેયમે પોને સમૂહી વિદેશીય ભાષાઓ એવી રીતે માંભળી છે અને તેમને એકકલ ખાતરી થયતી છે કે, સ્વર વાદકોને તે બાપાઓનું બીવૃદ્ધ જ્ઞાન હતું નહિ કેટલીક વેળા એ કે મળુ સ્વરે એક માથે પણ સંભળાય છે.

સર આર્થર કોનેન ડોઇલ નામક શ્રદ્ધા કેટલાક સર્મવ પત્ર આસપોસ મલા દતા. ત્યારે ખી. લેન કોનેન નામના એક સ્વર વાદકના શ્રદ્ધાં ને પાતાનાં પત્ની સાથે દાજ્જ દતા ખી લેન કોનેન સ્વર વાદકનાં ધર્મો કમો નથી પાંતુ તેવામાં સ્વર વાદકના અર્થ વિકાસ પાનેવી મે, અને પાતાને મળતી પોથી યુગ્મદને સમય માનસજાતી આ માખામાં ને કામ પત્ર પ્રકારના જાદુઆની આજ્ઞા રિવા ગળે છે, અને તેની સંપૂર્ણ પ્રામાણિકતા અને વિશ્વનીયતા માટે મેંકોડ મનુષ્યો ખાતરી આપે છે. તે સમયનું દરવ ઉપર કનુવવામાં આન્યા પ્રમણે દત્ત ચિહ્ન મનુષ્યો દાજ્જ દતા, અને જોળ કુંડાળાની અધ્યમાં કનુ સ્વર પર્ષક યંત્રો દતા.

એક સ્વર સંભળો, તે સ્વર એક પર્ષકાજાસી કપવા તેમના એક વિષયો તમે સર આર્થર અને પેલા સ્વર વાદક માનગિત રહી, પર્ષક કેવળ સમય સ્થિતી

મે બેઝનાર કોણ છે તે સમજી ભણી શકાયું નહતું.

અતે સર આર્થર કહ્યું, "હું ધાર છું, તમે કોણ છો તે હું જાણું છું. કંઈકમાં તમારી કલ્પનામાં તમારે અધ્યાત્મક મત્તુ થવું હતું "

પેલા સ્વરે જૂવ સુધારતાં કહ્યું, "તમારી વાત બોલી છે, મારી કલ્પનામાં હું અવગમ્ય બની ગયો, અને નિમ્નેષ્ટ થઈ ગયો. પરંતુ ત્યાંજ મારો અંત આવ્યો નહતો, અને હોર થઇ જવામાં આવ્યો, અને બીજે રિપોર્ટ હું મત્તુ પામ્યો."

"સર્વથા સત્ય: સર આર્થરે કહ્યું હતું" અને તેનું વિશ્વરણ થયું હતું, પરંતુ ને અવ છે, અને તમારી યોગજબની તે અત્યુત્તમ સાબિતી છે.

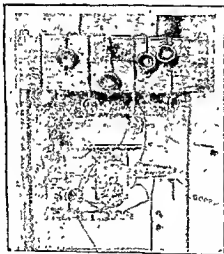
સર આર્થરની સાથે જે સ્વરો જ વાદ થયો હતો; તે નાન પધાર્થ અને સ્પષ્ટ દત્તો, એટલે ચોરડીમાંનાં સર્વ મનુષ્યોએ તે સંભળ્યો હતો. ત્યાર પછીથી સર આર્થરે કહ્યું કે, માગ વિના મી રેલેન અથવા અન્ય કોઇને એ મત્તુ પામેલા પ્રકારની હકીકતનું જ્ઞાન હોય એ સર્વથા અસંભવિત છે.

આ પ્રમણે પ્રેરણો સાથે વાતચિત કરવાનો પ્રયોગ કર્યો આ પછીથી અને પ્રેરણોની અરેખરી દાજ્જરી અને સ્વરનું એક દિશાદર્શન આવા પછીથી હવે "સાઈકોલોન" નું વર્ણન આપીશું, અને આમાનવ આવા પ્રસંગોમાં સ્વરપર્ષક યંત્રોના કરતા "સાઈકોલોન" નો ઉપયોગ કરવાથી સાચા જાઓ છે તે દર્શાવીશું.

આ 'સાઈકોલોન' કેવી રીતે બનાવવામાં આવ્યું તે આપણે જોશિ. આસપોસ એક પગમાં બીવીન મેકોડી નામક એક

13) પરસ્પર પહેલા તે ઇન્ડિયલમાં ગઈ હતી અને ત્યાં થયું અનેક માનસ સામ્યના અભ્યુદયો (એવો) તેણે ખાતરી ફરી આપી હતી કે તેણે સાથે વાતચિત થઈ શકે છે. ચી. ડી. ડી. એમ લેખ-એમણે એ જાણના એવો એવા હતા તેમજ ત્યાં પછી જીવન અનેક સ્વચાલુદયના પ્રયોગો અને એમણે વેચાણ પૂર્વક ઉપગમન વિગતની અવગત તરફ ફરી છે.

પ્રેત લેખો આ બધી શકાય અને અમલક શકાય તેવા રીતે મોલે છે, તેમજ પૂર્ણતા માં આવે તે સાબિત છે અને તેના મોલ અવધાનમાં છે તેથી અમલક છે કે તેમ ન મોલકુ નહીં હઈ નિવરતે આ રૂપથી આવે છે, અને કે માનવ માનવના અભ્યાસી એવા નિવરતે વચાન મોલક ન માનવી



આભિનંદન તેમજ પૂર્ણતા વચાન માનવના પ્રેતલેખ સાથે વાતો કરી શકે છે સાઈમોનિસ્ટી વિનવ એ ૧ હદમાં પ્રદાન કરવામાં આવે ૨ હદમાં એમજાલે બાન ૩ ૪-૨૫ મામ, અને પીનગીલ ભેટવી આ જન અને તેના પ્રકેરને એવો દેરામ પ્રદાન લેખમાં વિનવસ નાવચામ આવે ૧

આમાન્ય પ્રયોગ સાથે જે માટે માનવનું બનાવેલું ગરુ નામક ૫ ૧-૨૫ મામ નાવચામ આવે છે, તેમાંથી એ નામે નાવચામ છે.

આમાન્યતઃ આવા પ્રયોગો અધિકારમાં કરવામાં આવે છે. એકાગીતા ઉન્મોર્ન મુર નામક દુરળ સંશોધકને પ્રથમ આ પ્રયોગમાં જીલકુન શ્રદા ન હતી, પરંતુ પાછળથી તેની શકામાં અનેક ગણો વધારો થયો છે. તે “ડી.એમ.સ. એફ. ડી. નેમ્સ્ટ ૨૨૮” નામક પેતાના અધ્યાપક છે કે, માસીસ ડી.એમ.સ. એફ. એમને તેમજ આમાન્ય પ્રકારમાં અરપદ અવાજને આમત્યા દતા, પરંતુ વ્યાપે

પ્રકાર દર દર આ આપી તારિ તે અવાજો ના પ. જી. એફ. નીકળવે વાચા દતા, અ ના આવધાન આ શાખાઓ પાસે પાતાને એવોજ સ્વમુખ્ય પ્રકાર કે મોં છે જેની રી તે કેટલાક પાસે ની વેળા પ્રકારની મારી આવક થાત છે, અને કેટલાક વિનાના તાગના વિ ત્તામાં ખાન પ્ર દાન પૂર્ણતા પૂર્ણ રી છે તેવીજ રીતે પ્રેત-અવધા

પણ પ્રકારથી આ એવોજ સાથે જે

નાના શાકિ વનો નામાનને

આપે માનવનું બનાવેલું ગરુ નામક ૫ ૧-૨૫ મામ નાવચામ આવે છે, તેમાંથી એ નામે નાવચામ છે.

આભિનંદન ન છે અને બધી આમાનવો અવધાનમાં છે, તે અમલકાને માટે નાવચામના ને અને છે તેનું નામ :

મનુષ્ય, આવા પ્રયોગોમાં એક એવરડમાં દસથી મોળ બાકિનઓ મોળ કુટુંબોમાં બેસે છે, અને મધ્ય ભાગમાં સ્વર વધેક યજ્ઞો રાખે છે. સ્વર વાદક નિદ્રાધીન થાય અથવા નવે થાય, મીઠીસ રીએક્ટ નિદ્રાધીન થતી નથી, અને ઘણી વાર તેના અવાજ ચરણી સમજાય છે કે, એ અરે તેના માનમીક બળથી હલવા થાય છે તેનેના કાણમાં નથી હોતા.

પ્રયોગોમાં એમ પણ જાણે છે કે સ્વર વાદકને જે ભાષાનું બીજકુશ જ્ઞાન ન હોય, તે ભાષામાં પ્રેનના સ્વરો સંબંધાય છે, મી. લેથમે પોતે ઘણી વિદેશીય ભાષાઓ એવી રીતે માંખતી છે અને તેમને મોક્ષક આનંદી થવથી છે કે, આર વાદકોને તે ભાષાઓનું બીજકુશ જ્ઞાન હતું નહિ. કેટલીક વેળા બે કે ત્રણ અરે એક આરે પણ મંબળાય છે.

સર આર્થર કૅનેન ડોઈચ નામક મદસ્થ કેટલાક અર્થ પર આસક્તો ગયા હતા. પારે મી. કૅનેન રેવોન નામના એક સ્વર વાદકના મદમાં તે પેનાનાં પાની સાથે દાવડ દતા મી. રેવેન રેવોન સ્વર વાદકનો ખર્ચા કરતો નથી. પરંતુ તેનામાં અર વાદકના અર્થ વિકાસ પામેલી છે, અને પેનાને મજાની મોટી પ્રજાનો સમય માનમશાબતી આ સાખામાં ને 'કાં' પણ પ્રકારના જદવાની આવા પિતા થાળે છે, અને તેની સંપૂર્ણ પ્રાપ્તિનકતા અને વિશ્વમતીવત માટે મેંકો મનુષ્યો આનંદી આપે છે ને સમજવું દલ ઉપર વર્ણવવામાં આપ્યા પ્રમાણે દત્ત ચેરેકે મનુષ્યે દાવડ દતા, અને મોળ કુટુંબની મધ્યમાં ત્રણ અર વધેક યજ્ઞો દતા.

એક અર સંબંધાયો, ને અર એક પર્વ્યાકવામી થવડા તેમના એક મિત્રનો દંગ સર આર્થર અને પેના સ્વર વધેક પાનમિલ રૂ. પરંતુ કેટલાક અર્થ અથી

એ મોલનાર કોણ છે તે સપૂર્ણ જાણી શકાય નહતુ.

અતે સર આર્થરે કહ્યું, "કુ ધાર છું, તમે કોણ છો તે કુ માણું છું. લંડનમાં તમારી કલગમાં તમારે અગ્યાનક મૃત્યુ થયું હતું."

પેના સ્વરે બૂત મુધારનાં કહ્યું, "તમારી વાત ખોટી છે, મારી કલગમાં કુ અસ્વસ્થ હતી મરે, અને રિસ્પેક્ટ થઈ મરે. પરંતુ તમારે મારે અત આપ્યો નહતો, અને મેર લઈ જવામાં આવ્યો, અને ખોટી રીતે કુ મૃત્યુ પામ્યો."

"સર્વથા સત્ય: સર આર્થરે કહ્યું. કયું." અને તેનું વિરમણ થયુ હતું, પરંતુ તે સત્ય છે, અને તમારી મોળખની ને અનુગમ સાતિની છે.

સર આર્થરની સાથે જે અરનો સંવાદ મરે દતો; તે તદન પથાર્ય અને સ્વજ દતો. એટલે એવરીમાંના સર્વ મનુષ્યોએ ને સાંખ્યો દતો. ત્યાર પછીથી સર આર્થરે કહ્યું કે, માગ વિના મી રેવોન અથવા અન્ય કોમને એ મૃત્યુ પામેલા પુરખની દહી. જનુ જ્ઞાન દોષ એ સર્વથા અસબવિત છે.

આ પ્રમાણે પ્રેનલોહો સાથે વાનમિલ કવનાં પ્રયોગ વર્ણવ્યા પછીથી અને પ્રેનલોહોની ખરેખરી દાવડી અને અરનું એક હિસાદત્ત આપ્યા પછીથી દરે "સાઈકોહિડ્રોન" નું વર્ણન આપીયું, અને આમાનવન આવા પ્રયોગોમાં સ્વરવધેક યજ્ઞો દતા "સાઈકોહિડ્રોન" નો ઉપયોગ કરવાથી સાક્ષા જાણે છે તે દસાંચીયું.

આ 'સાઈકોહિડ્રોન' રેવી રીતે જનાય વામા આપ્યું ને આપણે મેંકોનું આસક્તોના એક જગમા પીચીવચ મેંકોની નામક એક

કરીગર રહે છે. વીલીયમ અને એન્ડ્રુ ના મક તેના બે પુત્રો અને બે ઝેડેડી પોતે આ સેલ્ફમેળ માટે મન કરવા લાગ્યા. એ ત્રણે તે એકેક વર્ષો ઉપર અચાનક માનુષ પડ્યું કે, સ્વર વાજકતાનો શુભુ લેખનામાં છે. પોતાની મેળ તેઓ પ્રયોગો કરવા લાગ્યા અને કેટલાંક માનસદાસ વિષયક દસ્તો લેવા, પ્રેરોના સ્વરો પણ સાંભળ્યા, અને તેને માટે એન્ડ્રુમાં વિશિષ્ટ ગુણો જોવામાં આવ્યા.

આ ફેલેડથી આનંદ પામીને ઝેડેડીએ પોતાના અનુભવો મી. ગાર્લેન્ડને કહી બતાવ્યા. મી. ગાર્લેન્ડ પોતે ટેલીફોનના પ્રયોગો કરતો હતો. તેથી આ ત્રણે જાણી સદાય બહુ મહત્વની થશે, એમ તેને લાગ્યું કેમકે વિશેષ કરીને મોટા છેલ્લા વીલીયમને ટેલીફોનમાં વચ્ચાનું બાપદારીક માન હતું તેથી તે બંને એક માથે પ્રયત્નો કરવા માંડ્યા.

ટેલીફોનનું વંચ વાપરવાથી મી. ગાર્લેન્ડને સુતોય થયો નહિ. સુરક્ષિત રાખવામાં ન આવે તો ટેલીફોનનું સ્વરવાદક વંચ સ્વરવધક વંચ જેટલુંજ સંસદગત થઈ જાય તેથી, તેમણે એવા નિયંત્રક કોર્સ કે સબવાદક વંચને તદ્દન બાદમાં રાખ્યું; અને તેને માટે સ્વેચ્છી અધિક અસરકારક માર્ગ એ સૂચ્યો કે, તેને એક પેટીમાં મુકી રહ પેટીએ તાણું પાડી ફેલું અને શબ્દો સાંભળવાના તારો તેમાંથી પસાર કરવા.

તાણું ત્રિધી આ પેટી અને ટેલીફોન વંચના સમિશ્રણનું “સાઈમોન્સન” બનેલું છે.

મી. વીલીયમ જેને નામક અન્ય કે જાણ સહોદક મી. ગાર્લેન્ડને આપેલા માપ પ્રમાણે એક પેટી બાંધ બનાવવાની તેનું માપ ઇંચ ૩૧.૨૨×૧૯.૬ છે. તેના ઉપર કાંચની નીચે બાંધે છે ઈંચ ૬૨

એક ઈંચ જોડા વાકડાનો પડેલો છે. આ પડેલો ખરેખરી પેટીનું કાંકણ છે, અને ઉપરની ડાહરી પેટીનું તળીયું છે, જેમાં સ્વર સાંભળવાના તારો રાખી શુક્રામાં આવે છે.

તે પેટી સમીન વાકડાની પનાવેલી છે અને તે એટલી ચપ્પટ બેસી જાય છે કે બાકણ અને કાંકણ બંધ કર્યા પછી એક કોર્સ પણ ફાટકે છિદ્ર રહેલું નથી, જેની દ્વારા સંસદગત સ્વરો અથવા તારો શબ્દવાદ વંચને પહોંચાડી શકાય, તે રહેલાથી એકર્ષ બીજે લાગ શકાય છે, અને જોવાને માં ફેરવી અથવા ઉપાડી શકાય છે.

આપવામાં આવેલા ચિત્ર પરથી માણ મ પડે છે તે પ્રમાણે, સબવાદક વંચ પેટીની પાછળની દીવામ પર આપવામાં આવ્યું છે, જેથી કરીને તે બાંધવાની સામે રાં છે. આ વંચને સાવધાનના પૂર્વક અમગ રાખવામાં આવેલ છે. વિદ્યુતપ્રવાહ પૂરે પાડ્યા બેટરીઓને તે સબવાદક વંચની પાછળ રાખવામાં આવેલ છે, અને તારો સાંધે બેટરીઓ અને સબવાદક વંચની આસપાસ પેટીના ઉપરના કાંકણમાંની તારોઓમાંથી પસાર થાય છે અને બહારના બાજ પર આવેલ એક સ્વીચ આગળ કોંકરી થાય છે. આ સ્વીચ વડે મરજ પડે તે પ્રમાણે વર્તુળ સ પૂર્વ બની શકે છે અથવા તેડી શકાય છે.

બુજાઓ પીતવાની છે, લગભગ ૬ ઈંચ જાંબી, અને તેમને લાકડામાં રુએ વડે જડી હોમાં આવી છે. આ બુજાઓને બાદમાં છેડાઓમાં સ્વર સાંભળવાના તારો જોડવામાં આવ્યા છે, અને ત્યારે સ્વર સાંભળવાનો પ્રયોગ ચાલતો દોષ છે ત્યારે ઉપલી પેટીનું કાંકણ અથવા કરવામાં આવે છે અને તે કાંકણની નીચેનાં છિત્રોમાંથી પેન

તારો પસાર કરવામાં આવે છે. એટલું રૂપ-  
જુલુ સક્ષમાં ફસાવતું જોઈએ કે એ કોઈ ઉ-  
પજા પોતાણીની હીવાણમાં હોય છે; અને  
પેરીના ગર્ભભાગમાં સ્વરવાહક વંશ જડવાં  
માં આણું હોય છે તેની અને તેમની વચ્ચે  
એક હવ્ય મનો પડો આવેલો છે.

પ્રેતોના અગ્ર માંજળવાના મોજોમાં  
અર વર્ષક વચોની આપસ્થકના હોય  
છે, એવી ધારણાથી સ્વર વાહક વંશની  
સમક્ષ સંજ્ઞાજયે નાનકડાં સ્વર વર્ષક વચો  
રાખવામાં આવે છે, પરંતુ મીઠા આસંકેડના  
કથન જનનુસાર તેથી કોઈ સાબ થયો નથી.  
પેરીમાંથી નીકળતા કીણા સ્વરો, તેની ન્યાયજી  
પ્રમાણે ખુદ સ્વરવાહક વંશમાંજ ઉત્પન્ન થાય છે.

આ પ્રયોગોને માટે એક ખાનગી મો  
રો રાખવામાં આવે છે, તેમાં એક રેખા સંજ્ઞાપ છે.

[ આ લેખનો વિશેષ આકર્ષક ભાગ આવના અંકમાં આપવામાં આવશે. ]

## કોણએ?

સ્તમ આવી કહેતા ઉપરી જાગે જગાડયો કોણ એ ?  
પ્રજુ નુરની હા કોણી લા ? દિવાનો બનાવ્યો કોણ એ ?  
બધું એક જમ લા સાગર સમયે, બોલી કયો દરજા;  
જુઝાની મધુરતા ના લે. મધુનો રંગ લગાડયો કોણ એ ?  
મીનના પાડ શોખન્ય જે અનીલિ રૂબે ફુલીવાને.-  
જનાં સ્વાધિનતામાં કૈવ એ જ જીવ જગાડ્યો કોણ એ ?  
લડવને લડવની એકના મલે નં આખથી આખો,-  
અખક એ ન્યાખમા વસતાં જનાં અનર-મનાડ્યો કોણ એ ?  
જડ દેવથી જડ જગનમાં મેનન જયે જમ ન્યાળનાં;  
જે જડ જમન માવાલી રેલુર ? કવી કમાઓ કોણ એ ?





ઉપજાવ્યામાં એ  
મન અને  
નીરાશી સહી  
મે તને બાપુ  
દાસ મૂવી આપે  
નાપો મે

અન્યા—૧. રત્નચિદ ગુણગીતા ૪૬૩૨.

સ્વપ્નમાં મેડાઈને મરે લખતાં  
તેના પદ્યમાં હોઈ મિત્રોએ કહ્યું છે તેમ  
મનુષ્યની સજિ અને સજિની જી મન તેનાં  
છાત્ર કાળમાં આગેજ થાય છે. મુજબને  
મનુષ્ય હાથ મદમની કાળો રવા આપ્યો  
છે, તેની તને તરિકીને મોડના સજિ અને  
સંજક તરિકીની મોડાઓ સ્વાધે લીધે છે.  
જનાં તેનાં છાત્ર કાળમાં તેની રહે કરી તરી  
મુજબની આદિયો રત્નચિદ લખાય તે આ  
રમજી ખરેખર મેકમન થઈ. હાથમદમ  
વ્યાપારી મને કાલે લાખે કાળે મેકમી  
સાધા રત્ન-એમના સદામાં વ્યાપારીયા  
સાધાઓને છે એ અન-જન એ વ્યાપારી  
મવા જનમવાજ નદોના મોડો વખત વ્યા-  
પારમાં પડ્યા દવા તારે જન મેકમા  
મેકીએ કામ જતાં મિત્રોના બર દુનના  
કે પ્રમાણ પડતો મેકમાએલી દુકાને  
રમ અને કાળનાં પુત્રો મોડનાં રવા દવા.  
વ્યાપારની વ્યાપત એમને કાળો બરી લાખો

અને લેવા પડી. આથી હાથમદમની  
અસાધ્ય થય કે એમની સજિ મુજબ  
આદિય અને કાળની કાળી કરવામાં મોડના  
કાળી થઈતેના મિત્રો પડે તેમ નથી.  
કાળો એમને રવા દવા અને તેમજ  
છાત્ર કે મનુ એ એમના આત્માની  
મદમની દલી, એમને મોડ અને મિત્રો  
મન દર્જ.

મેક કાળે મેક કહ્યું છે કે.

મદ ૧૬ મરે અપમાદ્ય જન  
મરમય તો મય.  
હાથમદમ નમા અપમાદ્ય જન  
મરે મય તો મય.

હાથમદમના સંજકમાં તો એ કાળી  
અપમાદ્ય નીરાશી છે  
સાહિત્ય પ્રીતિ.  
મદમ હાથ મદમનો જન એક

સાહિત્ય પ્રેમી દુરુષમણ થયેલ દરેક એમના પિતાની પ્રતિદ્વેષી અને તે વખતના પ્રમાણમાં ધનવાન વ્યાપારી હતા—વ્યાપારનો એમના પર ખેતને છર્જા—સાહિત્ય પ્રેમી હતા, પોતે સાફ તામના અને પ્રમ ગોપાલ સાહિત્ય પ્રેમીઓને એમને ત્યાં અજાણે જામતો “રશીદા” નામે રહાતી ઇજાતી તારાં એમને બહુ પ્રિય હતી અર્થાત્ હુજા મદમદે એ પુત્રકેતુ મુજરાતી ભારતી કરી, તે પોતાના પિતાશીને અર્પણ કરી પિતૃસભ્ય અમ કયું દર્શન દર્શક મદમદને પણ સાહિત્યનો મોખ જાળ પામ્યાંજ દનો એમના અનેક મિત્રો પોતે અર્થકથના પેરેગેરના અગવાચા જાના ત્યાં સાહિત્ય અને જાણી અર્થાં જાના, તેનું વર્ણન દમજા જાળ પ્રેમ પૂરું કરે છે અર્થાત્ નાનકુઆરી અને મરીફ સત્તેદમદમદમની

સંકટપ દત્તો અને રૂબરૂમોમાજ એ અર્થર્થ પવિત્ર લખાણ છે, સાહિત્ય અને જાણ પરથી પતિ પતિમા અર્થાં જાળ ગીતની પ્રેમમય ધૂનમાં પતિ પતિન જેક માથે ગી રહે એ પ્રસંગો અનેર્થ છે.

સાહિત્ય સેવા.

એમણે પુર્ણ સાહિત્યને “અમદાવાદ માલી” અને જામાને સમર્થન કરે એર્થ “રશીદા” અને મહેરુનિસાના પુરતો બેદ કર્યા છે હિંમતપથામની જાણાં અર્થર્થર્થ છે એમણે “અમદાવાદ” નામે કાશી મસ્તિક પત્રની સંસ્થાત કરી એક વર્ગ માળા વ્ય દત્ત તેમા મદાતમા એર્થ સદાની અર્થર્થ નીનિર્માય શુધિનાનું પોતે ભાષાત કરી પ્રતિષ્ઠા કર્યું દર્શન તે મિત્રામ મુજરાત

લખનાર વગેરે ઉત્પન્ન થયો અને “ વીસમી સદી ” ના સંપાદનથી પ્રેમપુષ્પોના સિવાય, નડીયાદના સ હર મંડળ સિવાય લોકો હોંસથી વચ્ચે-લોકોને શ્રેષ્ઠ ઉત્તર અને તેમને સાહિત્યના રસ તરફ આકર્ષે એવા લેખો લખવાના છે એમ ગુજરાતને અપેક્ષા હતી. એમની પ્રસંગિકતા એક રીતે વિચાર અવશ્ય થયો. એમ ‘વીસમી સદી’ના લેખો છપવ તિનાનાં

રેલવે ખરીદી લીધાં હતાં આ રીતે ધોમિયકાર ને સુવર્ણ પદક અર્પણ હતું. મુળકર્તા નામદાર ગવર્નરે એ વિશે જોવા ખાસ મ માન્યા હતાં અને દાર્દ્ર્યના નાતાલના અંતે નથી નહોતો એ ચિત્રેને લીધે શૈક્ષણિક સમ- વમાં નેચર્સ ઝડ દલી.

આશાવાદી.

અને પાસે બેસનારાઓને ઉપરાક્ત કથનની પ્રતીતિ ચર્ચા કરશે.

એક કુરોપીયન બાપ્તિ પાસે સ્વર્ગવાસીએ પોતાનું અપિષ્ક જોશરાખ્યું હતું. એ બાપ્તિની રૂપરેખા પ્રમાણે સ્વર્ગસ્થનું જીવન મુશ્કેલી લાખુંજ રહે, એ નિર્માણ હતું. માત્ર કટોકટીને વખતે તેમને ક્યાંથી પણ સદાય મળશે. સ્વ. હાજમહમદના કહેવા પ્રમાણે આમ અનેકવાર બન્યું હતું. એટલે આ પ્રારબ્ધવાદમાં સદગતની અટલ શક્તિ સર્ચ સર્ચ હતી.

“એ દીન પશુ વહી-જશે” એ હાજમહમદના જીવનનું લક્ષ્યસ્થન હતું. પોતાની સ્થિતિનું વર્ણન કરતાં બીજી એક વાત પણ પોતે રસપૂર્વક કહેતા. કોઇ માપમાં એક દુષ્ટાર કોઇ સુખને જોતાજ “ક્યો ન મીર મઇ” એમ બોલતો. લોકો તેને આતો અથ” પૂછતા પણ તે કોઇને કહેતો નહોતો.

કોઇ મનવાનની પરમામથી આવેલી કુતવધુ બારી ઉપર ઉભી હતી અને દુષ્ટારે ક્યો ન મીર મઇતો” પોઠાર ક્યો તે પ્રત બાપ્તિએ જવાબ આપ્યો, “ સ્વલ ગઇ સો સ્વલ ગઇ.” દુષ્ટાર તપાસી આપે મયે. તે મામ પણ છોડી ગયો. તે બાપ્તિને તેના સંબંધીઓએ જવારે ના દર્શન પૂડી તવારે મુલાકાત મયે. કે દુષ્ટાર વિધાનીની કલમને કહેતો હતો કે હું નિષ્પાપ અને નીનિવાન છતાં આમ કપારી અવસ્થામાં

આ મારે ? હે વિધાનીની કલમ ! તું પડી કેમ નહિ ગઇ ? મનવાનની પ્રવ વધુ મર્મ સ્પર્શ અને કશું કે તું સાજો હોય તો શોક કરશે મોગ્ય નથી, એ કલમ આવી તે આવી.

સદગતનો સ્વભાવ માયાળુ અને મીઠા-નસાર હતો. પોતાના ગમે તેવા વખતમાં પણ ક્રોધના ઉપકારનો બદલો વાળવા હમેશાં તત્પર રહેતા. કળા પર વાત કરતાં-કોઈ ચિત્રની ખામીઓ અને ખુબીઓની ચર્ચામાં એમને એક પ્રકારની મોઝ જણાતી હતી. એમના સ્વર્ગવાસ વખતે એક પત્રે લખ્યું હતું તેમ હાજમહમદનું પર સાહિત્ય રસિકોનું મક્કા હતું એ વાત અંશરસઃ સત્ય છે. “વીસમીસરી”ની ઓરીસમાં સાહિત્ય રસિકોનો અખાડો બંધતો.

બન્ને એમ કહેવાતું હોય કે હાજમહમદે વિજ્ઞાના મોઢમાં કેટલાક નિઃસ લેખો ફૂંચાયાં હતા. બન્ને એમ કહેવામાં આવે કે હાજમહમદે મોઝ ન હોય એવા કેટલાક લેખોને સ્થાન આપ્યું હતું. કે “વીસમીસરી” અનુષાંગિક પ્રસિદ્ધ હતું, હો તે હો, એટલું. મોઢકસ છે કે “વીસમીસરી” પ્રતિ સાદો આકર્ષતા હતા. સ્વધારણુજનો તે દોંસથી વાંચના હતા. રસિકજનો તે નિહાળવાની ક્ષિયા કરતા હતા. આજે એટલું તો મનાય છે કે “વીસમી સરી”નું સ્થાન ખાલી છે. આટલી વાત માન્ય હોય તો સદગતના જીવનનો વિશ્લેષ સ્પષ્ટ થયો છે.





૧૫૫૧:—૨૬૦ ઉચ્ચાન.

(મયા અંકના પાના ૪૦ થી ૫૩ )

(૨)

ગાંધીજી કહે મયા ! તારી આવાળાં જાગી  
 રીયા !!! " હાથ મરિર " નાનું અમલ  
 મલમલ પર એકમ અમલે જે કુદરતે  
 કાઢે આવાળાં મકનાની પ્રાપ્તિ કરે અને  
 પ્રાપ્તિ દયા-દેવો! એવુંકુર !!! આપો દરમિ  
 બીજાના કાપુર હાથ પાદ આગળ " અમલ-  
 ની પાલી. " નહિ, જન " શાપુરની  
 પાલી !!! "

બીજે દિવસે નિયમ પ્રમાણે કરતા મયા  
 મારી મહ કાપની " નરીયતી પૂરીયાં "  
 માને " વાલેને ત-કુરતીની " કુળી પર મીઠ  
 અમલ મહ. વગર રહિ મે આવી-અરસરસ!  
 બીજારી કાટેલી મયાનુ જેવી મહ કપ-અમે  
 દાને કદોરે મે પાનર વાલ...પડી...  
 હાં કસાપીને જેમ વગરતું પડ્યું પળી  
 ત્યાં તે કાઢે મહતી પાલી જરાક " લેમ  
 " પળી ત્યાં તે કાપે હાથ કપાડિયા  
 જરાક " નેવા " નીરખા નરીન અનિતિ  
 રસ ખેડતા નરીએ. " પળી નવું વફર શાનું "

એક પા મયા, મેગનુ દરમદાને  
 મ ( કાપેને માનવડ મિત્રનુ દયા-અમલ  
 એવનુતાં મ-પાલીની " મુખે જાલમે મેલાં  
 મા લેખાં સારી વર્તે...! ) કાપનુઅમલ  
 મોકરે. મયમલિયુ-કાપાદિ અમલારી કાપેકાપ  
 રાદ રતના દયા—

" સવાત ! " વરા પ્રાપ્તિને પ્રાપ્તિ  
 પ્રાપ્તિ " આલેકુમ સવાત ! મારી નરપી ઉતર  
 મયા, સાહેબને કહું જે બધું અમલ મહ—  
 મરી કુદરતેજ આવાળાનાં પન, પન, પન,  
 કાને કહું જે મયા મે કાટેને મીઠા, જરા  
 સરસામલ લેવા રીયા, જરા માઠી મુઠા એક  
 ખમ્મું પર રહી જવાથી અને અમલતા કુ-  
 રાવા રીકાલીક કરતા મોઢી રેર મહ અનિ  
 આવી સામા—પન....

" નમર નામ ! વુકમ દરમાવમો. "

" તમ્હી મહ, જરા નાનુ મોલી શેર  
 સવાતી કરે તે મે થરી અમલ મહમે

" મોવારી! આ નીલે મુઠાં ! ક  
 મનવાં નહિરે અવન પેનમે )

" મે મહેં કાઢે લીધ છે " મહેં મહેં "

" અરે એના શર મહે તે એક મહિ-  
 નાનુ અવાલિની આનું મુખુ છે, મુ મોલી  
 છે "

" મહેં જન! મેલા મહેં ! મહેં જન! !  
 મહેં હોરમી કિન્ન આપેલ.

" આમલ ! અમલ ! આમલ ! " મુખ  
 મુલતાં !!! ત્યાં રમેલે પેનેજા મારા મારી...  
 મોવાનુ એવનુતાં પ્રમાણ માવન જરાં

મહાના બેઠાઓ નનકરવા લાગ્યા—પાવન પુમગણ હવુ, હુ અને મહાજી, દરે હાથનેસ અને ફૂલી એ યેણુ માહોમાહે વાત કરતુ હવુ થોડા બુવાસા પડી બધુ ખુલતુ થયુ બીચારા એ પણુ ગરા બચકતો બચકતો—આ બીજો જમ્બેનો !!! રાત્રે અમને યકા થઈશ્યા તે ‘એકજી ભુલ’ કે ‘અનેક ભૂત’ અમે બધા જમા સુખી ત્યા જમતીયુ શુ પગા

‘એ મન્ના ! મકના ! એ મકના’ મન્નાની મધુ ગર્જનાએ મકની ઉઘેનો નાસ કર્યો એ ગાય પૂર રનાર નાદિનેને મ્હે ‘થે રમે બાવ નીખરે હય કે મરત કયુ બની મમજી’ એ સિયનિમા ઉત્થાપનના દર્ગને કરાખા

“એ ફીવા !” મન્નો ક્ષેત્ર છે ? ફરનાજી જોડાકો સામાન મૂકી રહ્યો આયો જઈ ! ક્યારનો ઝોગી થાણુ છુ ! જઈ ! જઈ ! બાકથી બોલવા

હુ મહારી હજુ મૂળ્ય જેમ યાપૂર પાને રવાના થયાં હતા તેમ એને પણુ રવાના નવા હજોતો હતો પણુ ભાષને કંક જે એ મનિ’ રિચિયન નીનડી જ્યા સમજવરા લાગ્યો ત્યાજ અનિચોય દાખો હુઆરી મ્હેને દીનોજ કરી નાખ્યો, “એ મોરકુકે ! બીજા દેતા ! ‘ઉરતુ નથી’” ચાન આરી કો વડ, નહિતો સામાન ફેક છુ બાર’ કી મદમ અદર ધસી મયે અને કુરુ થયુ માથેના જુદા મેમલે ના મળી લકાની હોમને આમ મમજાડિને “જી કે રી, કેમજે વે પામી રમનગ સવાહ મની કમ કધમી” પાનુ જોકશે માનો માને ? સુવાન લેવી ઉઘજુ દગે થવાની નીસાની મ્હાગ હોમજોને મન નાજ એક હાથાદગાલ્ય જોખાલો માનુ જીએ એ પડી ! જી નાખુ ‘મદિ કોમ્મો મ્હે રીસા’ મ્હે નહિ દરો મ્હે પોરીમને આધીન કામા આમને’ કાપનાની મ્હાવ ! ના ! પમુ મ્હામ માધી રિપા છે

છે કપલથી છેરે “સાનધાન તેમાર—થનાને વખત બાબો માળામાળી સાથે મારા મારી થઈ એક” મરતકી દાકમ “ભેજા ઉ ર આવતો હતો ત્યા—ત્યા—ત્યા એલે એકા એક જુમ મારી !

એ જીવીદામ રોઃ ! પણુ “સાર શુ આપી પ્હેઆ તમે ! “સાહેબજી ! વડી રોઃ” આ શુ ? મુખ બધ પાણુ

સર્વ જુવાનો થયો મિચારા સર જીવીદાસે કિલગિરિ જલેડે કરી—જુદા મેમલ અને મેના રાહેમજાદાઓ રવાના થયા મર ગીરીમને આત્રી આપી કે મકનાના ગ્રુમ થનાના સમાચાર પોરીમને બહારી ફેશુ માપુર દાઝ અને મોરાજી પણુ વગર મારતા દત્તા તે પણુ આવી પ્હેઆ સોની સમાધાની થઈ એક વરની એકજી જગ્યાના બેનેક હાકુ—ત્યા ધીનદાસનો અનત આ ધો એણુ સભાજી છે કે નીચેના વાત થોડા દિન પછી સર જગનાદાસ અને મન્ના વચ્ચે થતી સભાજી હતી —

“છેટ ! આટલુ કામ કયું તોપન હાલ રપિયા આપો છે !

“અરે જી ! તેમા નુ નનાઈ કરી મ્હારા લેવે સારો મણુસ આમ કહાલુઆઈ કરી “ગર” નુ નામ ખગાન વરે ?

“ત્યારે વડી એમ છુ નામ કયું ?

પેલા આપણા મુગઈના મો- ધરના ભાહુત વડીએ રેન્ટ એન્ડ પેદારી દક કરાપો હતો તે વચુત કરસ એમ કયું-તુ “”

“છેટ ! પોરીમને મ્હીન—દમગાજા જઈ છુ મેમજા !

“તુ પચ મરીગ ! મારી માથે મરી મદ-”

“જે ! મ્હારી મોમા ! રી નમે કામ વાગ વે- શદમ તમાગ પ- રી ! !

—મપમ

માની આપુ ' જવાબામિત્તે ઓરમાન  
માની મમતા પર સહેલ થવો એ ગાભામિત્ત  
સાન હતી પન્નુ પ્રાન્નરમા અને પણુ સહેલ  
પણ લાગ્યો હતો કે અપણા મહુદમના અને  
સ્નેહની તે દેવી નથી ભેગી પ્રસન્ના હતા  
મારી છન્દા આઠતી નહોતી આદિથી ઉઘો  
ત્યારે મારું દૃશ્ય લાગતું હતું અને નબળાથી  
માણુ ઉચ્ચ નહોતું થતું

## ૩

૧. વન તન્ન આપ્યો, મનમા ચિત્તાર  
હતા આપ્યો કે મારા કેપિનો પ્રકાશ હક  
મો દાખી સુધ મુ તો કે અપણા ત્યારે પૂરો  
ત્યારે હોરતાથી કહી રહ કે સિંહ દર્શી  
પીઠાય છે અને સનાન નદિ જ્યાં જમના  
માટે ઉઠાડ ત્યારે ચીરકાછને જવાન આપી  
રહી અપણા અગમ્ય સમગ્ર જગે કે મર્ન પણુ  
વાલ મારી રહ્યા પિંડ કાઠ ગણ છે, એટ  
લ અને પછે લાગતા માટેને તે સમયે દુ  
મારી નયન-પણુ વાતોથી તેનું દૃશ્ય વીધી  
પ્રકાશ એવી તો પ્રકાશ કે તે પાદ કરી  
એ દૂરી ચિત્તાર આપ્યો કે તેનું દરરુ ગુપ્તક  
તેનું માગ હૃદયને વસતા રાખી લખીન  
કે નદિ તેની જોકે પ્રેમ-પણુ દૃષ્ટિ એકે મીઠી  
વાલ એ રસીરી સુખી માત્રી તિના-તુલ્ય  
જેટલાના દુઃખ દુઃખ કરી રહે છે પરંતુ  
લગતી આ નિર્ગળતા ઉપર માર મન  
ઉમેરતા પાણુ આ મારી કેવી નાહક  
મા આપી જાનમા મારા ચિત્તની કાસ પવતી  
નાર અને પૂર્વ વિચાર દત્તો કે આ  
પણુ સકાતા પામત અને લલિત પ્રજોક્તા  
અમા પાડતી રહ્યો અને આ દમણ  
આ મણ મણ કે મારામ આપણા  
એકાને નાન નાની અસ્તિ પાડતી  
આ ચિત્તારથી લગત નહિ નાના આથી  
આપ્યો કેપિની ગામ પગને પગને દીની થતી  
જતી હતી મનના મ નાન મ નાન

વ્યુ, અને મનાની કોપનો ભાવ ધાગ્યુ  
કર્ષો નક્કી કર્યું કે જતાજ એકદમ મર્નના  
કરીન પણુ એવું ન થઈ જાય કે રિવ પડી વાયુ  
આ કેપિની એકને ઉગી ન લઈ જાય,  
પરંતુ જ્યાં પેર પાસેથી, અપણાએ કોડીને  
મુનુને ઓદમ વધ લીધો અને પ્યારથી  
કરેના કેમવ રસથી ભોળી, " આજે આ  
દયો રિવળ કે આ દુરના મણો હતો ?  
નાથ, જો મે તારા માટે કેવી સરી આરી  
પંકાડીઓ મનાવી છે ? મારો કૃતિમ કેમ  
એકલગુમાળ ઉડી ગયો મે વિગત ક્યો ?  
આ દેવી પર કોઈ કહેવો એ મોટા અભાગનાર  
કે મુનુ અગોધ વાળા છે સભર છે  
ગોતાની મનુ અભયુ કરી રહી પડ્યો હોત  
અપણા તેને માટે કોઈત નહીં મહાય નાથ  
જુ હવેની ભાનના પૂર્વ વિચારોને આપાન  
નથી હેની અમે તેને પ્રગટ કરાતા નિ  
મિતે હના ક્યા મન્નો ક્યાં છે જાણે, હવે પર  
કવો પ્રજાન નાળીએ જાય, પરંતુ અમલ્ય  
તેજ મરો દત્તો રહ જાય છે અને તેજ વા  
વનાઓ અભારિત અમા પ્રગટ થાય છે મે  
અપણે નવો કંઈ અમ પાણુ વાતો કરી  
કે મર્ન દવાઓ એ સભજાના કોપિ  
શુધ લગતે શુદ્ધ નદ્યો નદિ પરંતુ અત્યંત  
મમત પ્રવશ્ય મોલ્યો " મુનુએ મને  
આજે જાનત વનિજત ક્યો પાનનગી  
આજે પૂજ્ય કે લાગી ની ગાતને માર્દ  
છે કે નદિ ત્યારે એ રોસા પડી  
લ વનથી જાણે મને તો મારને પાન  
મે ચિત્તાર નથી નાહતો કે મે મોને રિવ ?  
શુ હોત પરંતુ અપણા પામણુ દૃશ્ય તે  
ચિત્તારી માદ્ય મન ના છે જેના પન એક  
મનુજ આપાન-ગરીમ પડે પડ્યા ભેવ  
પરાનો આપણુ ત્રિસ પાન તેને દગા ?  
કે આસતો કેમવી મારગ હતી નાથ પા  
નુ ચિત્તાર અમ-અવ રહ્યો નાથ મે

મુન્નુને મારી ગોરમાંથી છીનવી લીધો. અને  
કદાચિત આ પ્રયત્નને અવસર હતો કે તેણે  
મમતા પૂર્ણ રહેલી મુન્નુનું કબોલ-મુન્નન કબુ

પ

શોક ! મદાશોક !! હું ક્યાં ગયોતો  
હતો કે મુન્નુની અશુભ કલ્પના આટલા મોઢા  
વખતમાં પુર્ણ મર્ષ જશે. કદાચિત તેની  
માત-દ્રષ્ટિએ બનાવ કાલને જોઈ લીધો હતો.  
કદાચ તેના આત્મ-અવલુ જતુ-ફોલના ચિત્ર-  
રૂપી શબ્દોથી પરિચિત હતા. જ મહિના પછી  
બીલના નહોતા કે અંબા બીમાર પડી, અને  
છન્દુએનીએ જોનાં જોનાં તેને આગામી  
દાયમાંથી છીનવી લીધી. પુન તે ઉપચન  
મરે તુલ્ય થઈ ગયું, પુન. આ બનેલું પર  
વેશન થઈ ગયું, અંબાએ પોતાને મુન્નુ પર  
અર્પણ કરી દીધી હતી. હા, તેણે પુન-રને-  
લું આદર્શ રૂપ બનાવી દીધું. સીનકાત્રમાં  
શરિ શેષ રહેતાં મુન્નુ મારે માત્ર  
હામનુ ભોજન બનાવવા ઉતરી હતી. તેના

આ રનેદ બાહુલ્યે મુન્નુ પર સ્વાભાવિક પ્ર-  
ભાવ નાખી દીધો હતો. તે દલીલો અને ન-  
દખતો ઘટ્ટિયો હતો. જ્યાં સુધી તેની મા જ્યાં  
ક્યા ન બેસે ત્યાં સુધી મ્હોંમાં કાળિઓ ન ના-  
ખતો. જ્યાં સુધી અંબા પંજો ન નાંખે  
ત્યાં સુધી આટલા પર પગ ન મૂકતો. તેને  
હોડતો, વિદાયતો અને હેરાન કરી રેતો;  
પરંતુ અંબાને આ વાતોથી આત્મિકરૂપ  
આત્ર મનું હતું, છન્દુએનીથી પીકાઈ રહી  
હતી. કદવટ જલપ્રવાહી સંક્રિત સુખમાં નહોતી.  
સરીર કંટાળી ગયું હતું પરંતુ મુન્નુના મા  
તાકાલના બેજાનની ચિંતા તો તેને લાગેલીજ  
હતી. હાથ તે નિરવાચ માત્ર-પ્રેમ દર્શ  
સ્વપ્ન થઈ ગયો. તે અંબાના રમણીય દમણ  
પાસે હૃદય મદગલ થઈ જાય છે. અંબા સ્વર્ણ  
મુન્નુની આશાકુટ અને આલ-કીમ પૂર્ણ પીગલ  
થઈ ગઈ. હવે તો તે શોક અને નિરાશાની  
હવન-મુર્તિ છે. તે દર્શે કદિ પગ રાતો  
નથી. આયો પદાર્થે ચોખ દર્શે તેને કાષ  
અટક-કાષ તાપ ન રહ્યાં.





# ગરબી ગુરત



કેશ વર્ધક

(સેન્ટનો રાજ) ઓટો વિશ્વમેહીની હેર ઓઇલ (બગીચાનો બહાર)

અત્તર-ઓહીની

ખાસ ઉન્હાળાની સીઝન માટે  
તેમજ હલેખને સાત પાડવાને  
લેહિજતદાર કંઈ સંપર્ખતો

પાપરે:

આફિટ દરેક જાતના  
સુરખ્યાઓ—અટહીયા  
પાચાગતિને પધાગના છે

પલિગ

ગામ ગુલબજળ—  
કેપડાજળ  
[દેવ મંદિરને શુદ્ધ રાખવા]  
લાયક છે

શુદ્ધ આંખજાતુ નેલ



ભારસલી.

હેર-ઓઇલ વાપરે  
ધાતુપુષ્ટીની માળીઓ  
એને તેવી નળખર્મી દુર કરી

પુષ્ટી આપે છે

શુદ્ધ સાચા ભાતીના

સુરમે

આંખના તમામ દરહોને

આગમ કરે છે,

શુદ્ધ

અંદનતુ તેલ-ચુપાટનું તેલ

અમ, મુન્ગલી, અરજી તેમજ

ચામડીના મેળી દરહોને

આરામ કરે છે,

શુદ્ધ મસાલાનું તેલ.

નામરહી નાસ કરાણે લીના, નરમ પહેવી નમે ઉપર માલીમ કરવાથી નળગાળી  
દુર કરી તમામ શુભ દરહોનો નાસ કરે છે. ને આજસ મર્યાદના ક્રમમા બહાર જાનવા  
ભાગ્યશાળી નીપકે છે

આ શિયામ અમારે ત્યાં દરેક જાતના મેન્ટ, સાયુ, દેશી અતરે, કેરા, કરતુરી,  
ખરાસ, પાચન મલિન પધાનના કાલાસ શેષપુ મધ છુટક તેમજ જાળખ મળશે,  
લાસા બીમરયાસ અરમહાસ દીક્ષીયાળા,  
ગોતી બમર-શુભાષ ર.

એક નવીન પાના બહાર પડી ચુકી છે.

બળવાન બાળકી.

આ એક

દિંડુ મેળાગી

વમર પાનો છે. પણ

સાર મનને ખેવાડી પડી જતી

જ્વાલ તે પાનો જુદી-આ એક પાળીજ

બેભાવક જનાં રમિત નાપચા છે એક વખત

વાચવા શીધી નો પગી કપાં મિચાપ કુપા નવી મે

પરિચ પ્રેમ માટે એક જાળખિત આમબામ એ મિચા ના આમેડુપ છે

દમદમ પુરના-પાડ નોમેગી તામન પ્રુ જનાં મેમન કા ક વખ

ડી કામમીદામની કુપાની.

૧૩ પાચી જગદર પાટ, મુળા.

અમારા પ્રેસમાં છાપવાને લગતું દરેક  
કામ મહેતુ સંકોચાય અને ઝડપી કરી  
આપવામાં આવે છે.

સાચા પુસ્તકો, ગોપાનીયાં, નેમ્બર  
વેપારીઓને ઉપયોગી સર્વ કામ,  
ખાતા હોલ કેસબુકો, બીજાં બુકો,  
વિગેરે સરને આવે કરી આપવામાં  
આવે છે; તે ઉપરાંત પેપર રોશનરી,  
દરેક જાનના કાલસો, રોમ પાનાંની  
નોટબુકો, વિગેરે સરને  
આવે મળશે.

અદ્વાર ગામના  
ઓરડાં ઉપર ખાસ  
ધ્યાન આપવામાં આવે છે.

રોશનરી, બુકસેલરી,  
રુબ્રિકેશન ખાસ મહેતુ  
આવે સપલાય કરવામાં  
આવે છે.



૧ નં. ૧૫, પાદમી જાનર રોડ, -મુંબઈ.



શ્રી ભારત વર્ધન પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ.

# “ગરવી ગુજરાત”ના ગ્રાહકોને સુચના.

- ૧ નસા યનાગ મારફતે રૂપા કરી પોતાનું લગાનમ મળીને જી  
મો-નનુ મગલ ન પોષ ખાતાએ સી પી સ્પર્શકે પેલો  
નિરમ કપોં તેનાવી જમાડ ખર્ચ થાય છે અને રૂ.૧૧૭  
પી પી ના નાણા બજાર મોડ મળે છે
- ૨ ગ્રાહકો પત્ર વરદાદમાં પોતાનો માત્ર નવર પ્રખ્યા  
મુનુ નરિ.
- ૩ નુવાના ભૂમિએ તેરી નીમતના મમ્મ મો ના  
૪ નવદાદ મેનેજરના નામે નમે.

## વાર્ષિક લવાનમ.

હિન્દમાં	૬-૦ ૦
હિન્દ બહાર	૭-૮-૦
જુદા નાલ	૦-૧-૦

મથાન રેલ -  
“ગરવી ગુજરાત” જાગીત  
“મરુત નમત નવી ડીસ  
વચાગી મળખ ન. ૩

# ગરવી ગુજરાત.

## માસિક પત્ર.

પ્રસિદ્ધ ૧ જી.

નંબર-હિંદવણ ગુજરાતીવાચ ૬૬૬૨.

અંક ત્રીજો.

ગુજરાત ૧૯૨૧ના અંકની અનુક્રમશિક્ષા.

કપર ડીઝાઈન- મહામા માંથીજ ચિત્રકાર રા રવિશંકર મ. રાવ. ૨૧૧૫.  
મુખ પૃષ્ઠનવદીલા ચિત્રકાર. રા. રવિશંકર મ. રાવ.

કાવ્ય.

૫૧૬

મારી માતાની મૃતિ- (ભાવના) રા. પ્રભુદાસ,..... ૬૬  
ગરવી ગુજરાત: રા. ડી. નમદ,..... ૬૭  
ગરવીય ગુજરાત ગતવતારો- (સાવિત્ર) રા. વ્યાધુ અ. મહેતા, .. ૧૦૬  
હાથો દિન: રા. દેવગજ પરાધાર .. ૧૦૭  
શુક એ શિષ્ય તારો કે, ગ. મરિમય,..... ૧૦૮  
રસિયા તે શું એજ? રા. રજુ,..... ૧૦૯  
નવયુગ રા. ધુવધુ,..... ૧૧૨  
એ ઝાળો. (ભાવના) રા. દત્તપ્રસાદ પ્રાજ્ઞાદર પાંડે, .. ૧૨૮  
હિંદોધન, ગ. મીનામ લે સમી,..... ૧૩૩  
સ્વપ્ન માના સૈનિકોને. ગ. કેમલ દુ. રા. .. ૧૪૮

સાંચ નિવેધ.

હારના પીઠાં પર પલેરે: હેલ્લો હમિયાર મતમત દેશકી .. ૧૦૪  
સ્વરાજ્ય સંબંધી.

સ્વરાજ. ગ. દત્તપ્રેમ આચાર્ય કાનેવર,..... ૧૦૭  
દિનકુ દિનદામમાં અસહકાર રા. કનેવાલ માલેપાલ મુનશી, .. ૧૧૩  
પી એ. એવ એવ પી એ. એવ એવ .. ૧૧૩  
પ્રજા-જીવનમાં રસ અને સ્વરાજ્ય: રા. મીરાંતે નોવરધનગમ બીલી, .. ૧૧૭  
સાચની સ્વરાજ્ય સાચા ગ. અનંતે નમદ મકે પડ્યા .. ૧૨૩  
બી એ એવ એવ, બી .. ૧૨૩  
દુહુલિનાદ રા. દમ્ભીભમ નોવરધનગમ ત્રિપાળી, .. ૧૨૭  
સ્વરાજ્યમહારાજ. ગ. તુલિંદામ અ. વિજાદર બી એ એવ. એવ, બી .. ૧૪૫  
મેરીટ એવ સો .. ૧૪૫

અદિત્ર

રસીયન કાન્નિનેા પિત્ર-વીર કેસરી કૈનીન હિંદવણ ગુજરાતીવાચ ૬૬૬૨ - ૧.૩  
હુકી વાતાં.

ફરમવાવા. શ્રીગુત પ્રેમચંદ,..... ૧૨૬  
પ્રાસગીક.

લોકમાન્યની સાજ નિધી. તંત્રી,..... ૧૫૮  
નવદીલા (ચિત્ર પદિય) રા. રવિશંકર. મ. રાવ. .. ૧૬૭

# અમારો આવતો અંક.

## વાર્તા અંક.

૧૬ ડીસેમ્બર ૧૯૨૧ શુક્રવાર ચિનનગર ગા. શુક્રવાર મોડરકાંઠા  
ખ પૃષ્ઠ ૬૦૭૦ આવતો અંક

સપ્તર્ષિ કુટુંબી વાર્તાઓ.

વકત્તાના મનાપર બગ ફરિદ હૈ. નિન્દનાથ દાશરની મનોમ શાંતીમાં  
લખાવતી બીજાઓ અનેની એક નવાગતી કાની અવળા આત્મકથા  
છબે અલેલ અથવા એક જમ જે મોત લાવે છે અરબી સસારની પ્રેમ અને  
દીનુશી બરી એક કલાણી આ વાર્તા અરબ સસારની ખાનદાની અને પ્રેમના  
નિષ્ઠ ભાગીને એક તુરુજ દ્રવ્ય તમારી પાસ ખડુ કરશે (સમિત) લખનાર  
હાથના લાલીના લેખક ગા. ક્રિસ્ટાન

કુર મિલન (નવિન) પદાન નવાપથ ખાલાખતી પતિ રિયોની ખાલા પતિન  
હવે ચિન આ વાર્તામાં અવેખાવતુ છે લખનાર ગા. હાથાખાલ દિ  
ખમાર ચિનનગર ગા. નિમન પડિત

વાધાર્થીગ લખનાર ૧ મિલન એક વિષયની લખનાર નવાની  
એલ લખનારે થતલા ૧ માગ કાળાના લાન લેખની પ્રનિદ મોના ગ  
છાલાપાન હાથાખાલ નવાની લાલ પતિ ગતી મિલન

મકતની લકિત ૨૨૨ પ્રેમથી ઉભાની લાલ લખનાર ગા. ૬ એમ નીવણ  
કુલથ

મલની મલ ના ની ખાલીવાની લાખનાર ૧૨૨  
પાને કહે ૨ ગા. ૧૨૧

લગીકાને ગા. ૧૨૨ ૬ ગા.

મારી લેખ (ગવ. ૧) ના અવનિ

પૃથ્વી અને આકાશનાં લગ્ન ગા. વિદ્ય

પતિમલ પ્રભાત ના પતિમલની ના ની ગતિ ૧ નામે મલ લાલ ઉભા  
ખાલાની ના મિત ખાલીની અમા

મન્ત શુદ્ધી આશમે ગા. નીલીમન્તુ અથી ઉભાનુ પ્રન

# नवदीक्षा

चित्रपरीचय



लेखकार: रा. रविशंकर म. रावल. (पित्रकार)

**भारतीय बीरे वीरानुं सून गाली कारन ना बन्दे क्षाय पाठ मूचरी रहेछे.**

नवीन विद्यार्थी आ एक मानसिक विप्र छे. सेवन एकाग्रता अने गाल उदासना  
तेना चारुनी मुख्य लक्षण बनछे. ईशना बजाने बेबेग भाँडी जदरीवाली,  
पवित्रता तेना व्यवहारना मुख्य अंगो गणायो. आ नवे दीक्षामा भारतनुं सवेनः  
दिनन समारेलु छे.



ચિત્ર ૨]

નવદીક્ષા

૧૫ માર્ચ ૧૯૫૨ નામ





પ્રખંડ ૧૧.

જુલાઈ ૧૯૨૧.

અંક ૩૭૦.

## મારી માતાની મૂર્તિ

પ્રજ્ઞા! મારી માતાની હૃદયગીતોમાં ચંદ્ર અને સૂર્ય વિરાજે છે.

તદયમાં પ્રેમ છે.

હિંમત ઉપર સ્નેહનું હાસ્ય રસુકે છે.

આંખોમાં ભ્રમિત મૃદુ યોગ ચમકે છે સાગર સમુદ્ર ગભીર આશીર્વાદન  
તબોમંડળને અને દશે દિશાને. શાંતિમાં કુસુમે છે.

માથે વિરાજતો રત્ન-અર્ચીનું મુકુટ સમસ્ત પ્રજાઓની ઇર્ષ્યાનું કારણ  
યજ્ઞ પદ્મો છે.

આસિંગતની હૃદયે હૃદયોને વિસંગવે છે. ચમત્કારો નુપરનો ભગવાન બધા દેશોને  
પાદમેશામાં પ્રવર્તાવે છે.

આપી સર્વોચ્ચ મુદર માતાને હું પ્રજ્ઞામ કરું છું. અને તેને પરિજ્ઞામ  
આપવાને મારે પ્રજ્ઞા! હું તને લક્ષ્યાવધિ પ્રજ્ઞામ કરું છું.

પ્રભુદાસ.



# ગરબી શુદ્ધિ.



સ્વ. પ્રેમ શૈલ્ય અલિપ્ત હૃદય નર્મદ.

જ્યે જન ગરબી શુદ્ધિ  
જ્યાં જ્યાં ગરબી શુદ્ધિ  
હીરો અમલ્ય પ્રભાત

પ્રજા પ્રાણે જાળ્ય કુસુમી પ્રેમ નેત્ર અમલ  
તુ બાહ્ય ભાવ્ય મતનિ અહીં પ્રેમ ભાવની રીત-

હીરો જન ગરબી શુદ્ધિ

જ્યાં જ્યાં ગરબી શુદ્ધિ

હીરો જન ગરબી શુદ્ધિ

જ્યાં જ્યાં ગરબી શુદ્ધિ

ક પ્રદિપ્ત શિખા મત નેત્ર અમલ પ્રભાત

ને મોહાવ્યને દાગળ કરી પાંચ રૂબ રૂબ

ક પ્રદિપ્ત શિખા મત નેત્ર અમલ પ્રભાત

જ્યાં જ્યાં ગરબી શુદ્ધિ

જ્યાં જ્યાં ગરબી શુદ્ધિ

જ્યાં જ્યાં ગરબી શુદ્ધિ

રૂબી નેત્ર મુખના જુદા અમલ, ગળાગળ સાંચ

પરત ઉપરથી કી પ્રદિપ્ત, કે વ્યાગિત જન-રૂબ

જ્યાં જ્યાં ગરબી શુદ્ધિ

જ્યાં જ્યાં ગરબી શુદ્ધિ

જ્યાં જ્યાં ગરબી શુદ્ધિ

જ્યાં જ્યાં ગરબી શુદ્ધિ

કે રૂબ પરી પશુ અલિપ્ત નરમ રૂબ સરસ માન

ગુપ્ત મહત્ત્વ દીપ્ત અપ્રાપ્ત ગોળમે રીતી માર્ગે ગત-

જ્યાં જ્યાં ગરબી શુદ્ધિ

જ્યાં જ્યાં ગરબી શુદ્ધિ



અમદાવાદનો દર્શીશી આશ્રમ

## ગરવીય ગુજરાત ગજવનારો.

જન્મનાર - ૨૮ આશુ. ૨૫, મહેતા.

આ ઉભા જાતી દીપી ભાગ. ૧.  
મગની ગુજરાત મળત હવારો.  
અખુદક મગનો અનુભવ અભાસો.  
તે તોન અંકાર મ હાવનારો.  
ભારતનો અનુભવ હોડો ઉચ્ચમો,  
સ્વેચ્છા દિવો અનુભવ શીન્નો  
ઉભો ઉભો એનિયક સીનારો.  
અનામુદ અવેલી જગાવનારો.  
મમાળી મુઠામા મગની મદાવે  
રમ રમમાં જગવના એત ૧ વદાવે  
ભારત જગાસ કરકાવનારો.  
સ્વચ્છ અવેલીય દીપી રથાવનારો.  
પૂર્વના પામે ઉભા આદી ખડકી  
પમિમની છેલો મદે યોર પડકા  
અ રમિમની પામે હુંડી આગવનારો.  
ભડકા કરી અનુ અમાવનારો.  
દર્શીશી આ દાન મેરો છે દેહ.  
અમાવ પતોન્સાને ઉગરવ  
દાડો ઉપીર માંમ રોમાવનારો.  
મગી જીવી જાવો જગવનારો.



ગરવીય ગુજરાત ગજવનારો.



अथनादः-३१, इत्तात्रेय व्याख्येय कालेसकम् (अथमहावाह.)

**રવ** નાજ એટલે પોતાનું સ્વભાવ-દરેક  
 જાણુનું સ્વભાવ. દરેક જાણુને સ્વભાવ  
 દેખી રીતે મળીતું દશે કે દરેક જાણુ સ્વભાવ મળી જાય  
 તે પછી નોકર જોયુ થાય કે જન વર્ગમાં કે  
 સાન વર્ગમાં એકવાર આવે. પ્રતિનિધિ ચૂંટી  
 શકી હોયજામાં જોયજામાં દરેક અને  
 અગ્રણી એટલે શું? અગ્રણી થયું કે તે તે રજા  
 પ્રતિનિધિ સ્વભાવ થયું, થયન (મીઠ) લોકોના  
 નગર સાનગોમાં રહેતું કમંતા જીવન માણુસ,  
 જોયજામાં દરેકને જોયજા તેના સ્વભાવો  
 શું આપણે અગ્રણી કહીશું કે થયન એક  
 થાયજાનું કામ જાણીએ મારતે કસાવતા,  
 નેથીજ નિજા અજામાં (નાગરિક જોયજાની  
 જોયજામાં) જોયજા જેટલી નગરમાં મુદગ્રણી-  
 એટલે અજાની, તેમ તે આપણે નજર  
 કહી મારીએ, આપણાં વર્ગો જાણીમાં કાસ  
 પછી જોયજાનાં જાણુ જાણીમાં અજાની પાણી  
 નિજા અજામાં જાણુમાં પ્રવેશ કરેજ નહિ,  
 જ્યારે આપણી આપણી સિત્તિને વિચાર  
 કરીએ તોએ જાણે પોતાની જેલે તરવરજાણી  
 ઉપરનાં નીકળી જાય છે કે એ પ્રવેશ અજાના  
 જોયજા તેના અજામાં દરેકવેરેજ થયું અજા  
 કાણે ન પડે.

આપણી મનિય રાજે મેં પાનિ (પરે દાંડાં)  
 'પરે દાંડાં' પ્રમાણે દેખું જોઈએ. મનિય રાજે  
 મેં પાનિ વર્ષે ભેગ જોઈએ. આપણી મેં પાનિ

આંતર રાજ્યના સેવકોએ કાંઈ કે અલગ રીતે  
મુદતમાં માર્ગે છે, જ્યારે આપણે સેવકો  
મુદતમાં કે સેવકો માર્ગે અલગ રીતે ના માર્ગે  
કાંઈ કે અલગ રીતે માર્ગે અલગ રીતે, જે  
નીચાની દરમિયાન જે, અલગ રીતે નીચા



૧ પતિત

## ગુરો એ શિષ્ય તહારો ડો.

ભૈ.વી મઝસ.

“ ગુરો ! એ દિન તહારો ?  
 લનાં ગાન્ધો ભાવે ડે,  
 “ ગવા જન્મ્યા છુનાનાવી  
 જરે એકે જાણે ડે  
 “ નામિયો વિષામિ  
 -જાણા આંજણા જન્મિ,  
 “ અરેકિ-ગાન મહુ દે  
 મનુ મન્ને મણવે ડે  
 “ મનામન મઝુનિયા જાનો  
 આપા નવો ને,  
 “ પગણા પગા દેરે  
 કમની વેદી જાણે ડે  
 “ સુભ સુવર્ણી  
 પુર્વદુતિ અપી અપાવને,  
 “ અરે ! પતિમના  
 મન કામના મિદ્ધિ જાણે ડે.

“ પતિમન પતિ-વી ”  
 “ કાદુના ” }

“ પતિમન ”

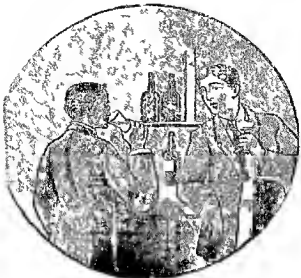


ડોપ્ટર દલિપભાઈ મજમન દેસાઈ

## દારૂના પીકાં પર પેહરો.

અમદાવાદની પીકેટી મનો ચિમનવાદ દેવાણ.  
 નાનકાગાંધીએ, મીસાના ઉપરીએ એ અને ઘર પછીએ એ શું કયું?  
 એક બદારપટ્ટીયાની અદબુત થાત.  
 પીકેટગાંધીએ મરતી દારૂ પાવો  
 સીમા પડ પીકેટી મ કમી.  
 આખરે દારૂટીયા પહેરે બન્યા સાગરા  
 પગલાં,—ડોકરે દલિપભાઈ મજમન દેસાઈ (અમદાવાદ)

ચિત્ર ૭૨. નવિશ્વ ૨૦ મ ૨૧૪૨



શા પંતિ

આના માફુમેને એ લોડોની નાતવાળા-  
ઓએ, સળઓ કડી, મીસોના ઉપચી-  
ઓએ કામ પચી પચીએ આપી  
દર ધણીઓએ દર ખાલી કબલ્યાં અને  
સમજાત પ્રાની નિરૂદ જઈ મમાજ શુદ્ધિના  
ત્રાયમા વિખરપર ચાચી પ્રાજાનોએ એમનો  
અન્યો એકનો બહિષ્કાર એઈ

સીએ આરડીવાદ દેા લાગી મલકતા  
માધીનો જય થાન એમ પ્રબુ પામે અત અનુ  
પૂર્વક આચના ગતી હતી

પીયસાગાઓને દમે પેલંગની અલગ અલગ  
એમના માળમે ફસા રાની ગયા ઉપા-  
દાત પીસાઓએ એમને પેઆ ના આપ્યા  
ખાનગી રોડાના મદ ની રેલવા ન  
પોવાગતી દેાલી એકી ગયા મા માત્રી  
નોછ ગુપ્તિ પીયસાગાઓને નેપી

જુના અમિને કે નામીઓ પહેલાકડી ના  
કાતી ત્પાએ એમનો મહત્ત રાત પાવે રાત એઈ

એક નિરસ દાગીઆઓ કહેના આગ્યા અમા  
થોલી રાપીઓવાળાને દેખા ત્પાથી મારો  
તે દિરમથી એકે ધોગી રાપી પહેરી એક  
નિમ એક ફારડીનાએ બદને દેખના આગ્યા  
આગ્યા પછુ દુ ગમેથી બદાગી રાથે જામ  
ગતા ૧૦-૧૨ અત્યમેવકાને માત્ર પડયા  
ફિરરજા એ નેપુ આગ્યા એ દારડીનો ધરથો  
મે અત્યમેવકાને રાત પીનાગતી સ્વતન્ત્રતામા  
અખન ગયા માટે તથા નાગીઓ દેા  
નુ માન ગરામાટે પ નામા આનવા નાગીઓ  
વાસનાની આગ નામીન નાતી ચાચી તથા  
મેરો બનો તે દેા નથી એમ લાચાથી  
૧૫-૨૦ નાગી આરી દેદ ભાગની એ  
ધુની ગયા

કાચી કેદમાં પડનાર ભાઈ હુડીયીંધ - ત્યાં  
ચુનીયાવ આત્મારામે દડ કરી. એક બહાર-  
વરીપો એમની સાથે એકબીં દતો તેનાં  
પોલીસની ચોકી છતાં કોઈ વચ દગલ કરી  
મધુ. ચુનીયાએ એને પોતાનું ધાનીયું બાંધું  
કાઠી આપ્યું અને આખી રાત મનમાં ગાંધી,

એમના સિદ્ધાન્તો, અને મલ્લિનેધની તથા દેશ  
સેવાની અને સ્વરાજ્યનીજ વાતો એમણે પોલી-  
સના માણસો અને બહારવરીયાઓની સાથે  
કરે બહારવરીયાના મનપર અને પોલીસના  
માણસોના મનપર આટલાથી આ ભાઈએ પર  
મલ્લિજ બંધિનનાવ ઉત્પન્ન થયો. બહાર-





વટીયા એમનું ધોતીયું ખાઈું આપનાં લાગ્યો અને કહેવા લાગ્યો કે. મહાત્મા ગાંધીના તહે મે આણસો હોવાથી હું એ વસ્ત્ર નહીં લઉં. પણ સુનીયાસે એ પાછું ના લીધું. સુનીયાસે પોતાની માને કદામું કે “તું આજે લાપશી ને ધી જમજો; અને ઘરનાંને જમાડજો આજ મહારી છંદગીનું સાચુંક થયું છે.”

આ પછી પેદેશ ભરનાર ૧૦-૧૨ ૨૪૫-રોવકાને પાંદ પીનારાઓ તરફથી એકો વંતા માર પડ્યો ખબર કોઈ ઠગ્યું નહીં. ઉત્તરું કામ પર આવનારની સંખ્યા અને તુરસ્સામાં વધારો થયો. પિંખા આળાં પરનું મકકમનાપી અને હલતાથી કામ નિયમિત પસે ચાલ્યા કષુ તેથી આ ચાર પાંચ મહિને પોર્સ પામ્યો નરમ થયા છે. પંદિ વેશ્યાનું નવી જેવું છે અને ૨૪૫-સેવકોને આજ કાસ કામમાં બધું મેદેનત નથી.

દાક, તકા, બુખ, તરસ પગેરે કુખો વેળિ સ્વપ્સેવકાએ જેવું મારે પંદિ કામ કષુ છે અને જે જે વિપત્તિઓ વેડી છે તેજ પ્રમાણે બધે પંદિ અમદાવાદ અને આસપાસનાં મામિમાં બન્યું છે. માટીપેડે હરનાર, ખુરશીઓ અને કોચ પર બેસનાર, આનસન કુટુંબના, સાકરવાળા ઊંડકાઓએ કેવળ અરેક પ્રીત્યે, પુગમાં, મહિન ક્યો, એક પોતિસની માકક, પેદેશ લયોં છે. કુલિન અને તુકમળ રીઓએ, આ કુલિન પાનાવરણમાં, અધોધમ પ્રક્રમે અને નરેદના શારિરીક વાસ વેડી રિંગતો કરી છે !

કેવળ પ્રત્નરે પાંચી જાન મગે છે એવું માનનારે ક્રેમનું જે જાન દારને પંદિ પેદેશ ભરનાં સી પ્રક્રમે મેળવ્યું છે તે જાણી મહિન થશે ! પરનું આ વિવચ મારે દવે બંધ કરેનાં વેગરે.

ચાર પાંચ મહિનાના આપો મેપેલનું પરિણામ ? પરિણામ બીલું થું હોઈ શકે ? દબરો કુંડોએ આજે સુખી થયાં છે. પ્રત્ન-જનોની અને કામ કરનારાંઓની પુષ્કળ આત્મ શુદ્ધિ અને આત્મોન્નતિ થઈ છે. મહિને ૧૦૦, ૧૦૦, રૂપીયા કમાનાર, દાકમાં એટલી ખુવારી કરતા કે પે પછુ બચાવ્યા ચિવાલ ઉપરાં ૪૦૦, ૫૦૦, રૂપીયાનાં દેવાં સમ થયાં હતાં. એવાં સોંકડે કુટુંબો દેવામાંથી મુક્ત થયાં છે અને આજે ૨૦૦, ૩૦૦ રૂપીયા રીલીયો થઈ છે. રોજ રાત્રે વણા ખુરશીને જાગરો આગળથી અને મરેશમાંથી ઉચકી લાગતા પડતા તે સંપાદાન થતાં રીયા યેર આવે છે અને આજ બધ્યાં સાથે નિરાંતે બોલત લે છે. એક કાળે જેઓ રાજત દાંડરીયા હતા તેમા કેટલાક અમારી સાથે પેદેશ ભરવાનું અને પોતાના બીજા અભાગીયા રૂશ બંધુઓ ને મુક્ત કરવાનું પુષ્કળ કાર્ય તત મન અને ધનથી કરે છે.

હરેશ-સાંજે પીઠા પર જવારે કામ નેંદાનું ત્યારે હું કાંકરીયા તથાવના મનોદર અને શાન્ત રથોએ કરવા જતો હતો. એકાન્તમાં ત્યાં ઘણી વાર કંષર આપના કરતો. “પીકરીમ” ચાલ્યું ત્યારથી કાંકરીયા બાએજર મેડેં વેગા વળું છું. દગામાં એ સરસ પુખ્ત પીઠું તે મારે મન કાંકરીયાથી વળુ અપીક છે.

કવઓમાં અને બધાઓમાં જે મિત્રો હયાં દવ વેમના વેવા, પેદેશ ના અબજ અને અજાન રેશ બંધુઓમાંથી એ પંદિ વત્સ વાદ મેડેં વણ મિત્રો હયાં છે હાકરના બાકઓ, દેક બાકઓ, આરેક, પારીતાર, અકબ, વેદેસ ઝાળરી મારે બાકઓના અનુબદ અને મેમનો અમુચ જાન મેળવું છું.

જે સમયે અપગન્ધો, મારામારી અને ધમ-  
પણાડ આપનાં ત્યાં આવે શમજી, સ્વર્ગમાં  
અને જ્ઞાનની ચર્યાચો મેલે છે. જ્યાં  
બીજાના ગીતો ગવાતાં ત્યાં કોઈ કોઈ-  
વાર તુલસીકૃત રામાયણના મીઠા દુહા  
આ સજકારાચ છે.

પ્રભુને ષનિત પાવન કળા છે અધમોદાન્ક  
જમુ કળા છે જેને પ્રભુનું માનિષ્ય મદારા  
જરમ ધિય મયજ કાંકરીયા તળાવના કિનાર  
કે કુળેમાં ન્હોતું મળતું તેણે મદને આ  
સત્યપુર ને તારને પીઠે, કામ કરતાં કરતા  
કામિત આપ્ય થતા છે !



# નવયુગ.

સ્તંભાર:—૨૫. 'બુદ્ધબુદ્ધ.'

રૂઝભૂતિ ઉપા શુભી પ્રાપ્તિ પદે,  
રૂઝનાં સુખદા નવરંગ પૂરે,  
ધન ધોર નિમિર બદ્ધી દરે,  
જન આંતરમાં નથી આસ પદે.

જગમાં જગમી. દરિયાં રૂઝિયાં,  
પરો કિલ્લાં કંઈ જીવનના,  
જનનીતુ દિનાથ ન લેય કયું,  
સદુ આણું અર્થ સમેત પશું.

જનજો ભૂમિ કાલ રૂઝે પૂરના,  
અભિ દાપ ગલી અરીને કમળા,  
હાં મલકે આ રૂઝે કાલે અર્થ,  
પશું પશું રૂઝે આરંગ ને.

જન આંતરને ઉદ્ધોષ દરે,  
જાણી કાલે આભરું મેરી રૂઝે,  
સદુ અર્થન કુર દરે રૂઝાં,  
જાણી વીર દરે પશનાં બરવાં.

# હિન્દુ ઇતિહાસમાં અસહકાર.

લેખક—૨૧. કનૈયાલાલ બાલકૃષ્ણજી મુનશી,  
(નિઃસેવિત મુંબઈ હાઈકોર્ટ.)

**અ**સહકાર. કાષ્ઠનાગને પ્રત્યક્ષમાં  
મદાતમા ગાંડીજી આગે આપે  
તેની ઉચ્ચમાં ઉચ્ચી બાબતોમાં અસહકાર  
છે તે હિન્દુ ઇતિહાસમાં રસીકમાં આપણો  
હિન્દુ ઇતિહાસ છે; તેના શબ્દે શબ્દમાં  
હિન્દુભાષાનાં  
દેખાવ છે. તેના  
દરેક કળાંબમાં  
પાંખાનાં મદાતમા  
નગર મહે, છે  
પરમમુનિષ્ઠ  
બાંધણી બેઠેજો  
તેના વાળને  
ચમત્ત હિન્દુ  
મનુષ્યનોકા  
ગંધનાના મોના  
પરમે તે બાક  
નાંજો પ્રગટને  
છે, અને તેમની  
મહાશીયાનમ્ની  
પરિતપા મુદને  
મંજુગી રાખી  
કેરેજે માંજો  
આમાનાં મંજ  
પ્રાપ્ત છે; અને  
દશર આપી મંજ બાળના છે—જાતની  
જાતના હિન્દુ મંજુષ્ટિ છે  
દેશમાં દેશવર્ષી પગમુનિષ્ઠ મંજ  
જાગીમાંથી ગવાંદા માં હિન્દુ મંજુનિષ્ઠ

આ પદેજો પ્રાપ્ત કર્યો નથી. જ્યારથી  
સિદ્ધાંત શબ્દે કરેવા વિનમ્ના પરિણામો આ  
શ્રુતિને બદલે માંજા શાખાં ત્યારે આપણકે  
માંજ મંજ પ્રાપ્ત રચાપુ તે છુ છે આપ  
અમુકમ્ની મુન. ગવાંદા કરી. જ્યારે મંજ



૨૧. કનૈયાલાલ બાલકૃષ્ણજી મુનશી.

મિશીયાના પા  
સમકારી વિનમ્ના  
મોમો હિન્દુ  
સરનામજી કરે  
માણુ ત્યારે મુન  
મંજુમ્ની-મ્ના રં  
નકકી નથી-મેર  
મંજુમ્ની-મ્ના ઉદા  
રકતી મદદથ  
આપે સરકારે  
દર કપો મ્ના  
મુમ્મમ્મલ વર્ષ  
સામાજ્ય હિન્દુ  
ગવાંદા પર ગવાં  
દર તેની મંજુ  
નિમે વિનારા મા  
ંજા ત્યારે અને  
મદાતમામાંજે ને  
દશર નામ્ની આ  
મદાતમામાનાં

જ્યા નથી વચની શાખાં કાળના અપા  
અનગમા અમાજ મંજ છે પણ નેમની મદેન  
ને રચવ જ ન પાંખામે ને મમાજ પ્રગ  
પદા જ નજે આ મેજ મંજુમ્નીના મંજ

કાલ સુધી સાર્થોના સમાજને દલગે નેનુપી નાખ્યો હતો.

આ પ્રેરણા અસહનનું એ- ૨૧ થી હજુ ધર્મને ધર્મને બદલે કોના ધર્મગ્રાહી ગણતર કરાવેના પાસાથી સમાજને બચાવવા તેમ જ અનામતી નેને બદલે વધુ વધુ બાંધવના નિર્મિત નાખવા જે પ્રેરણો થવા ને આ થતો ત્યાંયાત અને અનામત નાખતની સરચના સરખામાં જેવે અને હજુકાલુ મોજુ જે

તે સમયના અસહનરીના પ્રણાલ એ હતો કે પાપર્થી ગણતરીની અત્યંત કોમ અને તેમ નાનુચિત હતી જેની સામાજિક પ્રત્યેકા, નીતિને ધર્મમાં રાખીને મીન તના પ્રત્યેકા હજુસત ન્યાતરીજ આતી આપાદિ પ્રિયોઆ, થમના ગત્ય ગણગણા ગતના જુરમેને માન ચલાવા કુદામાં પાણીની હજુસત ગણેના ગણતરીની કે માનમાં પાણી પાણી નાનુચિતતા પર છડનામ અને તેમ થઈ, માને તેમ કુદે કે હજુ તાપે પાણુ આતગ્રામન તેને તેજ પ્રમાણે અને અને નાનુચિતતાની જાનેરીથી સમાજ કમચાલ નહીં કે સત્તાનુભવ અને તેની મજબુત પાત્રો આપવામાન મખકાલીન હિન્દુધર્મનાની કુદિ નરસાહ હતી અને આ પાત્રો બાધક માટે કોમ પ્રાનના સામતેનો ઉપયોગ કરાવવા આ થો હતો. રાષ્ટ્રીય દલમાં એક વાતચત્ત હજુ કરામાં આ હુ હજુ કે પાનુચિતને તેમ પાનુચિત પાસ દેવામાં આપો નહીં તેમ જ લેખકે એમને લેખકે એમને માનવતા થતી અર્થ કે અનાદી રાષ્ટ્રી તેમની પ્રનાવિનય નાની આસી જે તકરાર ના, ને તેમજ રાષ્ટ્રીય ગાનુચિતતાને ગોના ૨) રીજ નહીં ની એનુચિત નાનુચિતતાથી નીનામ, એને રીજ પાસી રીનામાન વજુ જજુ, પાણીને માનવતા હજુ અસહન નોડો સવલ થો ૨ હિન્દુ સમાજ ગરમને માર

આમી ગરીબી તે ૧૦ મી સુધી હતી મદ્યો અને એ ઉપગત હિન્દુ મરુતિના પાણુ એ રી આરી મીતે સસાર્થી ના થા કે પાનુચિતને ગણતરી માટે તે અને અનિચિત પ્રિયુ હતો. ગ્લો નાનુ, કુદીરને તુમગમ, બજુચિત ને કિસાહ એ આગળના માન તગપાનુ હતા.

પણુ મધ્ય રાષ્ટ્રીય રાનુચિતતાએને સમાજ છડના નજે કુદાની દાનત ગણી તેમને માન પમાનુ લેવતા હતા અપ્રેક ગત્ય સત્તા જેમ આપણા અમાને અપદા ન્યાપુ છડના ન્યાપાના રિષ્ટીય નરસુધી, રિષ્ટીય આપા ને રિષ્ટીય પ્રથા કરે જે અને તેમમાનુ બજુ દાથ કરવા મરુ આપી થવા મધે ૬ તેમ તે સત્તાએ નરોલી કાલી આપી હિન્દુઓ આ પ્રકાર ના અસહનરી માતાના સમાજની રરધાના જામરી ન્યા, અને પામે નીમે ગોતાની કુદિરી ગાનુચિતતાની એએ કુદી વજરામી ગાનુચિતતાને દાથ ન્યા માટે વસારે પ્રાનુ કરાની જરૂર વાગી નહી.

આ દાનુચિતી મુમરમાન ગાનુ હતા તેએ હિન્દુઓના છડના નાનુચિત હતા, તેમની મરુતિ મડાન હતી, તેમના સમાજનુ રાષ્ટ્રીય અભય હજુ તેમની નુપમાના ને બાનના તેમ ને તેવાજ ન્યા અને, સ્થાને અપ્રેક કેજાલીએ આપા નરમીપણુ મિલ દરમ માદજુ, આર્થે એ દલગાપને માટે આપાની નાનુચિતતા પોમરે દરમ માનુચિત ન્યાને આપાની બાનનાનો ને પ્રચારીમને આપ રી નરુતિ ને આપાને રમ નિર્માન કે એસ રિષ્ટીય આપાના ગાનુમા ગેન ૦ રાનુ અપ્રેક એવ તો થવા રાનુ, અને રાનુ આ જરા પ્રાનુને રમ માને પાનુ રાનુ તરુ આપેને અપદાને ગાલી આપી આપેના નાનુચિતતા રીની રવા પાનુ ન્યાને નુપમાના ને નરમ આ દેઝ આપી નરમ ૦ રા પાનુ

गदधी गृज्जल



श्री गृज्जल विद्यापीठना गभादंभ



# પ્રજા-છવતમાં રસ

અને

સ્વરાજ્ય.

જાપનાર-ડા. ઝૌરીસંકર આવરજનરામ જોશી.

ક્રમશઃ પ્રજામાંથી માનવ-ઝૌરી કન્નડ  
અદ્યુત તરતો નેતા અને પૂનર્ગી  
મોરમની મરનાનો હનિદામ મૂળી મયો  
ત્વારપછી પ્રજાછવતમાં એવું અદ્યુત નવ  
વિશ્વાવનાર શોધીશો પિરત પુરુષ સમવર્તન  
જેવો પ્રકારો છે. એ સિવાય પ્રજાછવતનો  
સર્વ હનિદામ ક્ષયવત સાવની અનુભવિકા  
નરો છે ! મદાજી સિધીઆની આઝમાન  
પ્રતિબિંબ જેવી શુદ્ધ આત્મ જેઠા સિવત  
રખ રખ પાછા રખી અને ... છેરે  
પ્રિયમને મૂળી માણડું પડ્યું એ કાળુ દમ  
ત્વારપછી પ્રજાછવતમાં પુનઃ વ્યવસ્થા નહિ  
મિડાજી મિદામત પડી, પાગલા જનમનિક  
અંકામત બધે મુનજમાન રમનીને માગ  
કની જેવો માલ્યો નેત્રી વીમ્બામ ! માલ્ય  
ત્વારપછી પ્રજાછવતમાં વિનય થઈ છે ! આજ  
દયે પુરતો નવો પર્થ કેજાય છે. પ્રજાછવત  
માં જે અદ્યુત રમ દતો અને જેના  
મામવર્થો પ્રજાછવતના આજરો તે વર  
શુદ્ધ આત્મસંકારનો દવે પુનર્જન્મ સાવ  
છે ! પુરતની અસ્તુનિર્મા એક મદાન લેત  
દતો તે અસ્તુનિ છવતને વિશ્વ આલસ  
કર્તા સવર માનની

આજ અંકુનિમાં પ્રજાછવત વિનયજ્ય  
સી રીતે રહે એવો ... વિશ્વને મળી કહેવો  
છે. રૂમી, રહિમ અને કાપીએ જે પુરોષમાં  
કહ્યું તે હિંદુજાતમાં જનમથીજ લગ્ન સન્ન

દતો એવો અદ્યુત સ્વર દત્તાર કાર્મ ન દતો-  
રહિમ અર્થશાસ્ત્રને વિદ્યાત દેરવે છે.  
અર્થશાસ્ત્રને દત્ત સાથે કામ છે આત્મા સાથે  
નહિ રહિતને કહ્યું. દુનિઆની ઝવેરાતથી ન  
ખરીદી મકાય એવું અમર્ય અને આત્મા  
છે દત્ત એવો આત્માની કનિષ્ઠ સ્થિતિનો  
વિશ્વાસ છે કાપીએ કહ્યું, ' આત્માનો  
વિશ્વસ એટલેજ છત્રકમ પ્રજા મનુષ્યની  
જને છે એ પડ્યો સાથે હોય છતાં એ  
પ્રજા તરીકે સ્વરાજ્યની ભાવના પ્રજાતત્વ  
પર દે છે. પ્રજા જેટલે અરી મદાનપુરતને  
સમજ મો છે તેટલે અને પ્રજાતત્વ સાચવી  
સકે છે ' રૂમીનો સંકેતો પુરોષના બપ કર  
દંબ રિપે દતો, પુરોષના જે બપ કર દાખિ  
છત્રને આત્મસંકુનિ પર બસર હરી, એ  
અમર્યાથી બચતોજ આજે મદાન પ્રજા  
છે પુરોષના અસ્તિત્વ સંકેતોથી પ્રજાછવતમાં  
અ-સિદ્ધ પડે, અધાર સુધી જે કહે હિંદુ  
મદ આરજ મદ લગુ નેત્રી આત્મા પરી પરી  
એક શુદ્ધ-વસ્તુમાં હિંદુ-અમળી રમ પેાતની

શુદ્ધનું મરજતત્વ તથા પ્રજા ખેડ  
એકે ત્વારે દેશનું રાજ્યવત્ત તેની  
સાથેજ બોવાજીવ છે. પુરોષીય પત્રનો  
દમવો હિંદુઆતના પર પર દતો. જે  
ધર અમર્ય જે સવતો વિશ્વસ એક દેશની  
અજી મિત્ર છે ! દરેક આજ્ઞા સમજવો કે  
એનું ન્યાય કામ નકામું લગુ ' દરેક ખેડતને



ઘડીભર શહેરની યોજના સાથે આમડાંનું જીવન  
 લુચ્છ લાગ્યું. સ્ત્રીઓએ સુંદર ગોરસ ગુમાવ્યાં;  
 સ્વચ્છ ફળીઓ ગુમાવ્યાં; અને કવિ કાલિદાસની  
 પેલી મનોરમ કલ્પના-સુંદર ફળીઓમાં રમ્ય  
 નૃત્ય કરના મનુરની-નિષ્ફળ મઠ ! હિંદુસ્તાન  
 પર વિદેશીય શક્તિ ન હતી. હિંદુસ્તાનના  
 દરેક મુઠમાં પાણુ હતી. અર્ચન જીવનમાંજ  
 ફેરફાર હતો. જે પ્રજાએ 'સંકર' ને એક  
 'આદર્શ' સુખ્ય દેવ માન્યો તે પ્રજા બહી મઠ  
 કે સ્વરાજ્ય એટલેજ સ્વાધીન સાધના સંકરના  
 રમ્ય કેલાસમાં જે વસ્ત્ર ન હોય તે એ  
 શાખ બારણુ કરે. પરંતુ અપારપક્ષના સ્વેન-  
 શિખર પર એનો દ્રષ્ટિપાત પાણુ ન થાય;  
 અનેક વિદેશી સત્ત્વેને સાધ્યે અને જતાં  
 ત્હેની સાંનિ એ નદિ; સ્વચ્છ પ્રત્યે  
 ઉદાસીનતા; મિત્ર પ્રત્યે ઉમરતા; શત્રુ પ્રત્યે  
 સમા જીવનમાં અજુજન તરત એટલું કે  
 'પાન'તી ત્હેની પામેજ રહે; અને જતાં  
 જીવનનું દેન્દ એકજ અને અજગ ! જે  
 મહાપ્રભુનું મુહુરજન આ આદર્શ પ્રમાણે હોય  
 તે સ્વરાજ્યજ છે ! અર્ચનજીવનમાંથી જગાડે  
 આમ્યજીવનનો આનંદ જુદાઈ મધે અને  
 લીમડાની શીળી હાંથમાં 'દિલોળા' દેતા  
 ગામડીઆ પોતાના તંત્ર દોઢીઆ હોપી સાહેર  
 તરફ ફરવા લાગ્યા ત્યારેજ 'હિંદુસ્તાન મારે  
 જ્યા મરીખી અનિવાર્ય' જતી ! સુખ્યના દરેક  
 માળા પાંચેજ હજારે કંઘાસ પડ્યા રહે છે.  
 અર્ચનજીવનને આમાન્ય પોતાબુધી વિકાસપ્રતિ-  
 દોરવાની પ્રતીન આપ્યું સંસ્કૃતિને રથાને  
 અસાધારણ શાહુકાર અને અસાધારણ ગરીબ  
 એવે વિષમ પંથ સુરોપના પવન સાથે આપ્યો  
 ત્યારેજ ધૃપિપ્રાધાન્ય હિંદુસ્તાન મારે મરીખી  
 અનિવાર્ય' જતી. આમ્યજીવનના ભોજે શહેરી-  
 જીવન બન્યું; અને આપ્યું સંસ્કૃતિના ભોજે  
 પશ્ચિમનો અસતોષ આપ્યો; અને સ્વરાજ્યના  
 ભોજે નિર્માસના સાધનો આપ્યાં ! આ એક

એક પાન વિનાનું વાદ્ય હતું કે આ બાસ  
 શ્રદ્ધ સાથે કાન્સજાપાનના કપડાં કરતાં હિંદુ-  
 સ્તાનનું કપડ સાદું નજ લાગ્યું. હિંદુમણીના  
 શુભ ગોરસ લેતો હાથ ન્હાના પાલામાં  
 પડ્યો ! શિવાજી પ્રતાપ અને અકબરનો દેહ  
 બાંધનાર પોતાના બન્ધ્યાને 'નેકાદાઈ' વિના  
 બહાર ફરતો જોઈ શરમાવા લાગી !

એક માણસ અચેજ ન જાણતો હોય તો  
 " માણસ " કહેવાય કે નહિ એવી જગતી  
 સંજો અર્ચનજીવનમાં આપી; ઘંટી કરતાં  
 ' ફોલોરશીય ' ની સમયકતા જોઈ સ્ત્રીઓએ  
 મુઠ બવસ્થા ધારે ધીમે વિચારી; નબને જોઈ  
 કુચાને નદી બૂઝામાં 'મીટીંગ' જોઈ વટસાન  
 વિચિત્ર બૂઝાણું, પીંચાનો જોઈ સુદર ચારંગી  
 બૂઝાઈ સુરોપનાં ખોટાં ધુલ જોઈ પર ધરને  
 આંગણે જામના ન્હાનાં યુગ છોડ કરમાયા  
 અરે ! તમણે કોઈ અદ્ભુત જાદુગરે આપ્યું  
 હિંદુ-જીવન ફેરવી નાંખ્યું. ફરજ જીવનમાં  
 સ્વરાજ્યનું ન્હાનું સ્વરૂપ જોવાને બદલે  
 પરાધીનતા લાગી. અર્ચનજીવનમાં જે આવશ્યક  
 રસ પૂરવાની યોજના હતી તે નિષ્ફળ થઈ કે  
 તરતજ વિદેશીય સંસ્કારો એવા ધર કરી  
 એક કે આને હવે ફેરીઆ...જેવા સર્પસર્પ  
 માન્ય મુઠ જુગર બિંબે થાણું લાખ્યા પછી  
 એકું, સ્વચ્છ છે કે કદાચ રેડીએ હિંદુનું  
 સચિત્ત હરે ! થાત એવી છે કે હિંદુશક્તી  
 કલ્પના કલાના સુંદર તરત પર રમવાલી  
 હતી. ન્હાના મામને પાદર સ્વચ્છ પહેતી  
 નહીં પર જે વડોલો હોય તેજ જામનો  
 ' ડાહ્યાનદોળ ' અતિથી મુઠ અને મામના  
 જાકરની કસરતનો અપાડો, એવી કોઈ  
 રચત છે કે જે આ કમરતને પહેતી  
 મોકે છે ?

આખું રમતનું સ્વરાજ્ય પાણુ ગુમાવ્યું.  
 હિંદુસ્તાનનું કેળાણુ ધર સુંદર સ્વચ્છ

ફૂલીયા વિનાનું' હોયતો તે ધરને મર્યાદા નથી ;  
માવિનાનું' હોયતો તે ધરમાં સમૃદ્ધિ નથી ;  
જાણવિનાનું' હોયતો તેમાં નંદુરસ્તી નથી ;  
દેડીઆ વિનાનું' હોયતો શીશની, દલચિનાનું'  
છે ; સંત્રીનવિનાનું' હોયતો અદમા વિનાનું'  
છે ; અને જે ધરમાં છેવટ સ્મૃતિ કરનાર  
તો ન હોયતો તે ધરપે ભવંકર સ્મશાન  
છે ! પ્રજાજનનમણેથી અદમ્ય રસ આવ્યો  
મણે, આજે પ્રાણુમ સ્નેહ માટે જોખમ  
જાણવા કરનાં દાંતિય અભિચાર પસંદ  
કરેછે ! કેમકણુ ઘડેર વિરે કહી યાચ કે તે  
ઝેરમાં જેટલી વેસ્યા છે તેના કરતાં વધારે  
શુદ્ધ વેસ્યા છે ! પ્રજાજનનું' આ  
નીનિત્ય પ્રજા જપાદે પેનભા પર કાણુ અને  
નિશ્ચય આંધ મેમે ત્યારે ને સ્વરાજ્યજ બોધ  
મેમે છે, આખ્ય ધંધાવનુ' ધોરણ નાક પામું,  
ત્યારે પછી પ્રજાના નીનિત્ય પર જે  
જકપ્રણે કાણુ શાખી યકના તે મધુ' જેમ  
સ્નેહનું' નિમંત્રણ સ્વરૂપ કપારેક આ પડે  
પણના જેવી ઉદારતાથી પાળના તેમ તેના  
શક્તિ સ્વરૂપ માટે આ વર્ગ' જાને દલિયા  
વિનાની જમગી સળા દલી

આજે રમારી અને ભગવાના 'નંદ' એ  
પણુ એક જાતનું 'સ્વરાજ્ય' હતું. જેન હરેક  
ધરમાં કુપમર્ચકા દલી તેમ આખી જાતની  
અમુક મર્યાદા દલી, તે મર્યાદા ન્દર જેમ  
પત મુકનું' નહિ; આ એક જાતનું' સામન  
તે હતું' પણ સ્વરાજ્ય હતું' અને હજી  
ગ્યારી ભરવાડનાં આવાં ભરણણુથી એમની  
'આખ્ય ધંધાવનુ' જેવીજ ન્યાય સંઘા  
છે ; આ વર્ગમાં ઉદારતા દલી, કલ્યાણ  
દલી; અને અનિચ્છ હતું. એમનામા  
પ્રજાજનનનાં જીવના સંસ્કાર દલા અને  
એને પગિણે દમેશાં અદમ્ય તરતો નિકાસ  
આ વર્ગમાં વધારે ઓછું, એવું એક પદિ  
જામ એ આખું છે કે એમિના નેનિક

મર્યાદા માથે રીઠ જીવ જેવું' આ કેમમાં  
પ્રકારનું છે અને હજી પ્રકારે છે તેવું' આમે  
જ પ્રજાના બીજજનમાં રહી ચકે. અને  
એને લીધેજ હજી આ મોકર એવો વર્ગ' છે  
કે જ્યાં સ્વરાજ્ય છે ! એમનાં વધે એમના  
જ જનાવેજ, એમો એટલીજ મુખ્ય અને  
નિષ્વાસ; પુરો એટલાજ બોધા અને કલા;  
સ્નેહ જીવ હજી મુંદર; ન્યાય નાનિમંજ;  
આ સ્વરાજ્ય જેવું' નથી ?

પ્રજાજનનનાં કુરુક એ સ્વરાજ્યથી શરૂઆત  
છે, આવારે હવે પ્રજાએ ભણવું' શ્રેયશી કે  
આવું' સંસ્કૃતિ અર્થવિનાની ન દલી; સ્વ-  
રાજ્યનો એ જન્મજ કોટ હતો, આપણા  
જનમમાંથી કે દીએ આવેો જ્યાં જેવો  
કુરુક થયો ? રીઆની ખાલી જગ્યા બીજ  
મદ ઉઘોયે લીધી નહિ જક માણુમે પણ  
હી ચકે એવું એ એક જામ થયું. આપણે  
કાજની આજીનવા મુશાળી કયા મર્ઝ, વન્નર  
મણે, અને હરેક જનનનાં આનંદ મણે,  
કયા પેનાથી મા ત્યાં જે 'એવનું' નિષ્કુ  
નન અને જ્યાં પુરોપવ કાજ ! પ્રજામાંથી  
નંક આજા' મણે આજવા ન્દાના મર્યાદા  
રસ ઉઘોયના પતનથી, મુલ જાતનીમા જપ્ત  
મા જેદીએ જાનનાં અને આસપાસ ન્દાનાં  
એકજ પાતો સાવળતા એ કુદમ્બજનન  
નાજ પામ્યું ! અરે જવારે મંદમાં કોરી  
રેદીએ કાનેકે એવી વાતો જપ્ત માનાઓ  
એ એટલી જપ્ત કરી, ત્યારથીજ આ જગ્યા  
અજાનસ પણ ફેરફાર થવા; એટલીએ  
સુધીને મુક ઉઘોય અને ઉઘરંએની  
મન્ની જપ્ત પાનાં; કોમીની અનુભવી  
વતોથી ન્દાનું' સીમંજ 'મરેદુ',  
કરતું જામ થયું' અને પદેશી  
આજા કાજથી... મન્ન્યમાં વિશાસજનિ  
અમી ! આખા દિંકુરાજને નન જનાવસ  
માટે જવાબ અને કી-પ્રતું કાપડ જપ્ત છે !

દશે આપણે પ્રવચનમાં આવીએ છીએ એ સમયે  
તે મનાય નવામાંએ -

મી રીતે તો પ્રવચનમાં એકલેજ પ્રવચન  
પ્રવચન જે નસર પૂરવી પેપરુ આવે  
છે, તે સસ પ્રવચનમાં કથા થાય છે,  
ત્યારે એ પ્રવચનમાંથી એ (Romance) જેવી  
શેષ, એ પ્રવચનને નિર્ણય જેવી જગત છે  
દિવ્યતામાં એવું બન્યું છે પહેલે પ્રવચન  
આવેલ પગ પડે છે તરણુ કે મિષ્ટાન્ન  
અને પ્રવચનને એ જગતમાં જે જગતને  
માલિક જે વર્તી માટે આનંદો રસ તે  
માલિકી-અને સ્વચ્છતાની પરિવર્તનમાં એ  
આવેલની મીત્રતા દલી આલેલની વધારી દરિદ્ર  
પોષાય તે નસર અલેલના અનેક પ્રવે  
ને માલિકી નસર આપણમાં આપણા  
દલી કૃપાની મંદુર નસર જે જગતને  
અમીત ઉપલબ્ધી અને અમીતને પ્રતિષ્ઠા  
કથા જેવું મનાવી આપણને તે અમીત  
દલી એ સાત પ્રવચનમાં અને  
અમીતમાં મોડા જેવી છે કૃપા અને  
અને મોડા એ નસર એવું જાણવું  
વિદ્યાર અમારું મનાવી વિજ્ઞાનીમાં દલી  
એમાં આપણની વિદ્યાર પ્રવચન નસર  
પગ આપણમાં અમીત કરે તેમ આપણ  
અમીત નાવની પરિવર્તનમાં છે અમીત  
પ્રવચનમાં વિદ્યાર આપણ અને અમીત  
દલી નસર અને કૃપા જે દલી  
પગથી પ્રવચનની વૃત્તિ અમારું દલી છે,  
તે પ્રવચન નસર થયેલ પ્રવચનમાં  
અમીત પૂરવે છે દિવ્યતામાં આપણ  
દલી માલિકી તે આપણને ઉપલબ્ધતા  
માલિકીમાંથી વિદ્યાર વિદ્યાર અમારું  
એ આપણની વિદ્યાર દિવ્યતામાં પ્રવચન  
અમીત નસર છે તે પ્રવચન છે પેલાની

નસર પૂરવીની નસરે વૃત્તિ નસર  
આપણે છે ત્યારે એવી માતા જેવી  
અમીતમાં પગ મોડી મોડી થઈ નસર છે  
એ આપણે સળવળ અમીત અને વિદ્યાર  
તરફ દેખાડે દલી નસરે પ્રવચન  
આપણને પગલાય ત્યારે પ્રવચન સામયિક  
જેવી લાગત પ્રવચન નસર એ અનિવાર્ય  
દલી પગેલ લાગત જે વધારે અમારું આપણ  
જગત છે।

એ અમારું જુલુને નોંધવુંમાં માલિકી  
નસર દલી, તે દલી દલી કે આપણ  
જે આપણમાંથી દલી છે, નસર  
અમારું અમારું એ અમારું જુલુને પગમાં  
જુલુને અને જગતી માલિકી; અને આપણે  
પગલાય દલી પ્રવચન પૂરવુંમાં એવું  
પગલાય આપણને દલીની દિવ્યતા ન દલી  
તે દિવ્યતા દિવ્યતામાં આપણ દલી  
છે। એ અમારું આપણ નસર તે અમારું  
આપણની અમારું પ્રવચન જગતી ઉપલબ્ધતા  
નસર વિદ્યાર અમારું પગ જુલુને અમારું  
પુરવુંમાં આપણે પ્રવચન તે આપણને દિવ્યતા  
અમારું પગમાં; આપણે અમારું આપણ  
એવું નસર એ આપણને પ્રવચન એવું  
છે; એ પ્રવચનમાં એ દલી નસર છે  
પગ નસર વિદ્યાર આપણમાં આપણ  
કથા અને વિદ્યાર નસર થયેલ દલી  
અમારું પ્રવચન અને પ્રવચનમાં પ્રવચન  
એ આપણે પ્રવચન, એવું નસર પ્રવચન  
જે આપણને પ્રવચન દલી નસર પ્રવચન  
અમારું પ્રવચન નસર પ્રવચન પ્રવચન

વધારે સાડાં! આને પગિયુએ પ્રગટવશે નહીં થયો; જલનીય ઉત્કૃષ્ટતા મોખાણી; ગુણનું મંદર કપોતર થયું; અને પ્રભ મોખાણી મોખાણી કે જલને એટલે થયો વખત રહેયું!

જ્યારે પ્રગટનાનાસ પામે અને પ્રગટવન પ્રગટવનમાથી નાન ફરે માથ, ત્યારે એ અર્થાત્તન થાય છે તે સારંગી હોય છે એ માણે આલેસંગનિએ રૂંદલી અને નવરતને ધોળી સારીછ દળી પ્રગટવનમાથી આવી પ્ર. અર્થવાનરેશ દિલીપ એકતો ને મગારી મે માથે રનપન બમ્બા; ગોડીવિનેશ કપો; મને Rural-Lifeનું પર્વ અર્થવા રસાંતુ વાનપછી ધણા વખત સુધી પ્રગટને એ રસીવન મથાણે; અને અને કુરોળીય સંગનિએ જ્યારે રસાંતુ કે સાદુ જલને એ અનાનમથ અર્થવા છે ત્યારે, પ્રગટવન કુમરેલી આ વર્ષાન વિશામ અને વિષાદ પછી મેકી રૂંદલી દોડી એકું વડી સિમમ જાવની મજા જુલ્યા; એકરે આં આર્થિક દ્રષ્ટિ રૂંદલી, મેનરને આનંદ મોથ મામા દેશ પદ અમરૂંદલી મજા માર્ક મથાણા વડીયો ગયા. રામમને ઉલ્લાસ મેકે. અને કોક મામમને મેનતો ન્દાને દુકાએ એકી માદુ જલ મથાણા કન્યા રેવેનશ મારૂંદલી રેવેશો કાડવાની છંદની વધારે મુદ્દ સાડી આપની પ્રગટનું દરિદ્રિનદુ કુટુંબના કપડામા ગલી મથાણના સાચરવા કન્યા મેનરનું મથાણું વધારે પર્વદ મથુ. એ રેવેનું પ્રગટનું દરિદ્રિનદુ એનું નામ વિરોળીય સળા: પ્રગટનું દરિદ્રિનદુ ફરે કે નવરત નિગરોલી છાં મથાણના મેકે! મથાણ વન એટલે માથ આપળી સળા એટલું નહિ એ મનાને આલેસંગનિ પદ મથાણી પ્રગટ જલનામાં રમગુણ: આનંદ વૃથા

યુરોપીય સરગુનિ માનેછે તેમ કવ્ય અને મળુદી એ એ ન પ્રગટની સમદિ નથી:

પ્રગટની ખરી સમદિ એના રસજવનમાં છે. હિંદુસ્તાન છુદનું રામતીયનું કે અમર વિંદ મોલું પાત યુરોપ મમશ પદે અને યુરોપ પામે એમસન કાપોલિ કે કેન્ટ ન હોય તે મોક્ષમ યુરોપની પ્રગટીય સમદિ મોડી મળુમ કાકપાલુ દેશન ગરવ આવી પ્રગટીય સમદિ પર દોકે. હિંદુસ્તાન એટલે પ્રગટીય દેશ આટલી પચાળીન અપમથામાં પ્રદાનમા આંધી, લોકમાન્ય નિગદ કે પ્રગટી, અમરિંદ મોલે જનમ આપી રહે ને એટલું મોક્ષમ છે કે વિરોળીય સમદિન મા પદેશ રસજવનમાં કામ જરોએ મેકામ રૂંદલીય દરજ રેવન સાચરે છે જ્યાં મુધી વધરિય દોષ ન્યાં મુધી પ્રગટવનની પ્રગટિને અવકાશ છે

આ ઉપરથી એટલું નેર્મ શકાય કે પ્રગટવનના નજરન હોય ન્યા સુધા સ્વરાવનની મામથો છે. રસજવન સ્વરાવનને પાવો છે. પ્રગટ ખરી કળા જાણી રહે, ખરું સાદિત્ય પોલી મેકે, ખરા સચીન પાલળ પોલી મોપી ખરી રહે, તે પ્રગટવનમા રસજવન છે! અને તેમને આરે પ્રગટ...સ્વરાવનની વધારે નજર છે.

દવે પ્રગટ સમથ આ પ્રમેો છે: પ્રગટમાં પ્રગટવન કેમ નથી? કેમ મોલ થું? એને એકમ મંબીર હનર છે લાવની મિલળનું પદનિથી શિશુજીએ રાવનનેો રિંદાં લીધા એમાં વળુ સદિનમેો કામ કરતી હતી છટગાળનું દુધ, શિવાજની માવવાની સદિન: મામમખની દુધ દરમ કમરવાની સુદિકા અન્ને અસર વર્ષે મેકીકનેો રિવાર્થી શીમે છે કે: હિંદુસ્તાનમા રેવે વનદારથી ઉલ્લાસ ખાંચો! હિંદુસ્તાન અર્થે પદ મોલ રૂપે પડયું છે! અને હિંદુસ્તાનનેો મોલ નિશિલતા રવરૂં: રવરૂંમાનો ના ને! કે



તેના કરાવેનો વ્યાપકિત અમલ કરે એ પામ છે, પરંતુ જેમને ગાંધીજીના મન ચાલ્ય ન હોય તેમને માટે કમિસરના સમાસક યાગની વાસ્તવિક અથો શો? સખાસેદની અખામા હોનેકા કરાવ નિરામ એનું જીવું ફાનુ સુદે ને વખને કુમિસ એ પોતાની માકક વિચામગમન આર નાદ, પરંતુ કિયામા યુગવની આગમિ પમ્ ચાલ્ય છે: અને એથી એ આગળ વધીને ને વખને ગાંધીજી હમે ફમે કમિસ અને તંને અંગેની સંખાસો માકક પ્રાગની પાસે વધારે ને વધારે સાદમઅર્થી પવવા ભગવત અપ છે ને વખને પોતાની તત્તને આગની આગર નેચા કમિસને અને ગાંધીજીને આગની આગર એ વધારે આમાલિક, કિમન અપુ અને ચોગ ચાલ્ય છે કે ગાંધીજીના મન ચાલ્ય ન હોય અથવા તેમને તેમના કમોમાં પદા ન હોય તેમજે અમાસક યાગની વાસ્તવિક માધે ન હોય, પરંતુ ફર રહેવે રહેવે પોતાનાથી માવ તદુપું દેતાની આગર કમુ સખાસક કમને કમિસના કમે તો અમલ ન કરવા તેના કરતાં સખાસક ન થકને ગાંધીજીના કમોને અથો નોદુપું કિમકમિક પમે કમ મે તેમનું કરવું એ વધારે કિક કામે છે.

દને અપન વરુવે. અનવકાતની પ્રાગિ એ નિગાવ અને અનેક ગાંધીજીની પ્રાગિ છે મુવ પંચતલ અને કિમકાતની જાગનેમા મદકાર પમેથી અપ મેગદરા માટે એ પ્રાગિ આગરામાં આવેલી છે, પરંતુ અનારે એ

પ્રાગિ સ્વરાજ્ય સધિવાની શાલ્ય અને મુલ્ક સધન તરીકે પમુ રમુ અવેક છે, એ પ્રાગિને અને અનાર મુધીમાં જુદા જુદા કમે જુદે જુદે વખને રમુ થવે વધ છે. એ કમે માટે એ મુખ્ય પ્રમ્દ પૂજવામાં આવે છે: એ તો એ પ્રમ્દ પૂજવામાં આવે છે કે સ્વરાજ્ય માધવામા મજકીવ અમલના તદિ એવા કમોની ઉપ-વેકિસા થી? કામલા તદિકે રકિવે, ખદી, તદેવકા અમરવત, મથપાન નિવેષ વગેરે વગેરે જીવે પ્રમ્દ એ પૂજવામાં આવે છે કે એ કમે રાજકીય અમલના છે તેથી તેમને વામ છે કે કેમ? કામલા તરીકે કામિકિવેને નદિકાર આ પ્રમોના ઉતરમાં એમ કવી મકાર કે જુદી જુદી રીતે ગાંધીજી પ્રાગને રમવે છે ને કમે છે. પછી ને કમે સીધી રીતે મજકીવ અમલના દોષ કે આકલરી રીતે મજકીવ અમલના દોષ તેમના ઉપામે અપુર્વ અને ઉમ છે. તેમને પૂરેપૂરે પ્રોચામ કમ ને પૂરે સમવત નિષ્કામનું તો આવી થી મુ મેરાવ.

અનામા કમુદુર કે એકનું તો એકકસ છે કે વધારે સ્વરાજ્ય-અમલનો સમારક જુદાવેક છે, વધી કમને માટે એક પ્રાગના અપન પોત પાસા હોય અને કાલ નીગ પ્રગરા પોત પાસા દોષ સધનને દને, પમુ અમલ તો એક છે—

“આરતીય સ્વરાજ્ય.”



# “એ આળો.”

તેની આંખોથી આંધુ ઉતર્યા.

મેં પુછ્યું “દેવું બીજું ?”

મારા સાથીએ ફર ફર દેખાડી કહ્યું,

“આળો આળો જગત્તેમ સંકલે !”

એવે વરસાદનું કશું સંગીત સુણાણું. મેં કહ્યું,

“વિચના મેલ ધોવા વર્ષા પાણીએ.

“ઝાળોને ચાંત કરી સળો ફરશે !”

“ધરાના ધાત્રી કંઈથી એવ સમાપ્ત થાય, એવી.

“જાલે એવ સળી જલ, પાકે વણ પ્રેમમાં.”

“સંગીત ગાવા કરી ઉતરે”

“એમજ થયું ! વાદળના એ વિરંજન વાજાએ પલોમાં પોતાની વાજા પ્રણી કરી.

મેં કહ્યું “આ ઝાળો તો અનંત રંગોય”

“અજનવા ! તળી કંઈય સમાપ્તી તો.”

“કંઈય નિરાદુ કય ધરતી !”

મારા સાથીએ કહ્યું “આજ તો ઝાળોનો ઉત્સવ છે.”

“પાંદૂનાં દેવાની તાણા તાણ સંભરે છે !”

“આ ઝાળોય મુદયજડની આરતુ છે.”

“એ દેવાનાં વાદળો અવજાત પામશે !”

મેં કહ્યું “આ ઝાળોતો રાત્રી, જલે.”

“જળપાનુ રતરદરની આંખોનાં તેજ !” મારા સાથીએ બીજી તરફ જતાં જી કહ્યું,

“આળે ! લીલી બણે કુદરતની.”

“કવિતા.”

એ જાણે નાચતી નાચતી સળી જાડ,

માત્ર સ્ત્રી પુનઃની સંદેશી !

તોની સમાધિમાંથી જાણે હોય એમ મારો સાથી મારી નરક કપો અને કહ્યું,

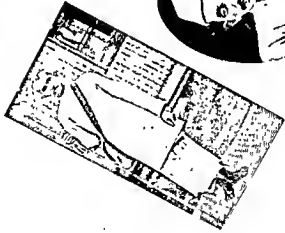
“ભાપ ! આ હૃદય ! અજ આત્મસાધન.”

મેં કહ્યું “પામુનિજ નિરાદુ, એળીયા”

બરી બરી એ સહેલી મારા મંચારને

દેશને સુમશે જગત્તે એ સુખની અમલી ખાક !

તે મદ્યની પુનઃ-તિથિએ ! } હજીપત્રસમ આલુશકંદ ખાકે.  
પુર્ણ તા. ૧લી એપ્રિલ ૧૯૨૧.



୩. ଶ୍ରୀମତୀ ପ୍ରତିମା

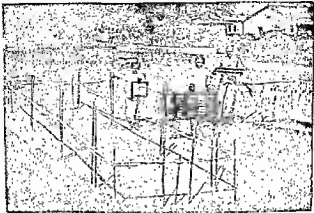


୪. ଶ୍ରୀମତୀ ପ୍ରତିମା



୫. ଶ୍ରୀମତୀ ପ୍ରତିମା

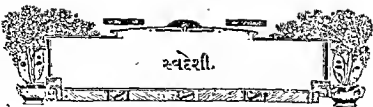




સત્યાગ્રહ આગ્રમના વિદ્યાર્થીઓ મુતર હોટેલે છે.



સત્યાગ્રહ આગ્રમના વિદ્યાર્થીઓ સાળપર.



યેજક-રા. દત્તાત્રય બાલકૃષ્ણ કલેકકર.

કહે છે કે દરેક રાજના અંગુલો દવામાં રૂપા રહે છે. માત્ર મારફતે ફેરવાયે એવા જનુ આપણા પેટમાં જાય છે અને નવાર આવે છે, અથવા અંદર થતી ભય છે જ્યાં મુખી આપણું સરીર નિરોગી છે ત્યાં મુખી આપા મરે તેટલાં જનુઓ પેટમાં જાય તેપણુ આપણને કળા જેવું કળું નથી રહેતું. પણ આપણી પ્રવૃત્તિમાં જ્યારે કાષ્ઠપણુ વિદ્યુતિ થાય છે ત્યારે આ રોગ જનુઓ સરીરમાં પર કરી શકે છે. અને એકવાર પર મળ્યું એટલે આપા સરીર ઉપર પોતાનું સાક્ષાત્ત્વ ચલાવે છે નગગામના પત્ની પાતી કારી જોઇ જેમ કુવિએ તેનામાં પ્રવેશ કર્યો તેમ સરીરની નગગામ જોઇ રોગ જનુઓ ગરીબમાં પર કરે છે.

પરંતુ માલનો મોઢ એ આપણી એવી નગગામ હતી અને તેથીજ પારકા સગાએ આપણા દેશમાં પર કર્યું એક દેવ મુખાદરે મુતાના પેશાબ દરજાનુ વર્ણવ કરી શક્યું કે "ત્યાં મુખી આ લોકોમાં આટલી સાગણ છે ત્યાં મુખી આ લોકો પરત્રય થયે એમ જાણતું નથી કાષ્ઠપણુ વિરોધી માવની આ લોકોને જરૂર નથી દેખાતી. "આજનુ જનમાં વળે છે." પણ મુખાએ આ પ્રાંતના મુખવમાન લોકો પહેલો માવને આગે આવડા આવે છે તેથી

નિરાશ થવાનું કારણ નથી. આપણને અલીઆ અવકાશ છે." થોડાજ વિમોમાં આ મુખાદરની આજ્ઞા સજી થઈ. હિંદુ અને મુસલમાન બંધાજ પરંતુ માવની સવચાયા તેનું પવિત્રમ શું આપણું તે આપણે જોઈએ છીએ.


કહે છે કે નિરોગી થવાનાં એ સાધનો છે. જનુનાસક (એન્ટિમેપ્ટિક) કળો નો ઉપયોગ કરવો, અને રોગજનુને મારી નાખવા. આથી રોગજનુ મરે છે. પણ સાથે સાથે સરીર પણ નબળું પડે છે. કેટલીક વાર આ નબળાઈની સ્થિતિમાં ખીજ રોગ જનુ સરીરમાં પ્રવેશ કરે છે, તેનો નાશ કરવા માટે જનુ નાશક ખીજ દવા લઈએ, એટલે સરીરે ફરી વધારે નબળું પડે છે. કહે છે આ ઉપાય કાલમાં અપનાવાર કરતા નથી બીજે ઉપાય સરીરને જનુ પ્રતિકુળ બનાવવાનો સમજી કારીજ ન શકે એવી સરીરની સ્થિતિ કરી મુકવી તેને "એસેપ્ટીક" કહે છે આજ્ઞા સરીરની સ્થિતિ જોઈ સ્વેતરમાં વધે છે, અને પછી રોગ જનુઓ મોટીમ આપ્યા વગર જાળા ભય છે કેમકે, "એસેપ્ટીક" સ્થિતિમાં રોગ જનુને રહેવું પાવવું નથી સ્વેતી એ એવી સ્થિતિ છે. અને તેથી ગ્લોબીમાં અવગણ છે.

અગ્નિ સાગ્ર સાર્વભોમ કહે છે કે દરેક ગ્લોબલ એક આપણિજ છે. માત્ર કાવની

સામાજિક સ્થિતિમાં તે એક અનિવાર્ય અણપતિ છે. એટલે કે દરેક-રાજસત્તા પ્રખરતા દુરુષો ઉપર પોષાંપ છે. પાશ્વરી રાજસત્તા વો પ્રખરનો દુરુષોનો ઉત્કર્ષ માય ત્યારેજ દર્શી સર્ક છે. પ્રખ પેતાના દુરુષો 'દેવી' કે એટલે પાશ્વરી સત્તા લેકે કાલે તે પશુ દર્શી ન રક એ તેનો અભાવ છે; એ પ્રકૃતિ

સુખ છે. અને જ્યાં સુધી પ્રખએ પેતાના દુરુષો 'દેવી' દીધા નથી ત્યાં સુધી એક પાશ્વરી સત્તા ત્ય તે પશુ પ્રખતએ માય નહિ બીજી સત્તાને બોલાવવીજ પડે. પરંતુ માયનો મોલ અને અથડા એ મોટામાં મોટા રાષ્ટ્રીય દુરુષો છે એ કાદી નાંખીએ એટલે અસાધ્ય છે

## ઉદબોધન !

અનિવાર્ય-૨૧. 

### પ્રભાત:

સો ૧૧ વાગી મને વીર શાને દેવા ?  
ઉઃ મરી પીર બગાડ પડેજો.  
દંકા ને મારમે કેમ ચેતન નહો.  
અથ મધાથ થઈ વારથ પડેજો.

વિજય રંગેકા દેકાકા અથે કરી,  
વીર ! વીર આપ્ય અસનંથ દેવી:  
દેશને બીડ પરી કર્મધર્મિ તાપી,  
એ રમે શાન્તિની વાન 'દેવી' ?

દેશભક્તિ તણા પતળી રેતિમાં,  
અસનંથો વીર તું દેશ કચ્છે:  
અજના અપમં માન તું વિરતામાં,  
દેશના કામનું પથાન મરે.

અપરવી નરકે દેશભાવ પતળ,  
આપને મેનથી કેમ બળીએ:  
માન દીકામ અપથા કૃતિ પથ,  
દામ નન દિનનક કં ન કૃતિએ ?

વશરિણ નરક દાવન પમાં બેશવે,  
અસની આપના બાઈ બદોડ:  
દુઃખથી આપથિ વિદા માંબો મરે,  
મેંથીએ અથ ઉપાથ તેનો.

આપણા કર્મમાં દાવ પગથિમાં,  
આપ કુટુંબ 'કુલી' નેજા મોટપુ:  
આપ એ દાવવા, પુન પવદાવવા,  
આપણા મરે પડે નન માટું.

આંખમાં, આંખમાં ! નાઃ એ અંખમાં,  
દેવ અનુ આપ મર્યાદે પમાડે:  
દિદુ અસની, અસનીને દેશને,  
મેં નિંદા મદિલી જગેરે.

માડા વાગી મના વીર શાને દેવા ?  
અથ તવમે મરી પીર પડેજો:  
દેવ અસનનો પ્રિયી વડ પ્રેમમાં,  
કર્મધર્મ કંઈ મેંથી પડેજો



લેનીન પોતાના ટેબલ પર.

## રશીયન ક્રાંતિનો પિતા વીર-કેસરી લેનીન.

No one shall have Cake until every body has Bread.

હવેકને કેકડી નમશે ત્યાંગુણી કેકને મીઠાઈ ખાવાનો અધિકાર નથી.

વખતાર -- ટેડવણ તુલસીદાસ ઠક્કર.

**યુ**રોપીય મદારિમદમાં માનવ સમાજની રૂઝબુદિ પર અનેક મદાનુ વ્યક્તિઓ આવી અનેક વેસ પહેરાયા-અનેક બુધિશાળી અવતાર. અનેક યાત્રા કરી અને બુનાઈ કરી અનેક આદર્શો રચાયા અને પુણ્યમાં મળી ગયા મદાનુ કેસર વિવીયમ, પ્રજા સેનાનાધીશ 'લિન્ડનબર્ગ' અને એલેક્ઝાન્ડર એકવાર પતિના મોગાને પોતાની દેશીઓમાં રચાડતા હતા, આજે તેઓ જ્યાં અધિકારમાં અદૃશ થયા છે. માનવ સમાજની રૂઝબુદિ પર હંમેશા રહેલ અપેક્ષ મનાયા છે અધ્યક્ષ વીક્તમ મુમેદના દેવ તરીકે ન્યાય અને સમાનતાના ગાયક તરીકે ન્યાયી-ન્યાયી પ્રજા-

ઓના સાથ તરીકે યુરોપ પધાયા હતા. પ્રજાઓએ તેમના ઉદ્દેશોને પધાયા હતા. જાનુઆરી ૧૯૧૭ અમેરીકન પ્રજાએ અધ્યક્ષ-પદ પરથી તેમને પદબદ્ધ કર્યા છે તેમના આદર્શો માત્ર દેશમાં ઉભારી ગાયવિશે મનાયા છે. રૂઝ લેનીન એવે છે યુરોપીયન જાવાના જાતની નજરમાં અનેકવાર મરી જતા, અનેકવાર પેદ મનાર, લેનીન દશ એવે છે પ્રખ્યાત વિચારક હમસનના મનોમાં આ જીવન લે કસોટીની ઘરના દેવ તો યુરોપીયન વિમદની કસોટીમાં માત્ર લેનીન જ પસાર થયા છે.

રૂઝીયાના ત્રીસ સાથ પુણે રજુઆત થવા હતા, એટલાજ માનુષ્યોની કે રજુઆતમાંની કસરીનામાં મરજુતા કમરો મરજુતા હતા, નિરાધાર આજકાનો ત્રીસીઆરીઓ, ગરીબ વિદ્યાર્થીઓના નિરાસા રૂઝીયાના વાતાવરણને યોગ્ય થઈ રહ્યા હતા, અન્નના સાંસા હતા, દુકમનો અધાર કસરીની નિષ્પત્તિ પ્રભને ઘેરા પાત્રી તેનો અથ પિત્ત આગી તોપવાના પ્રવલ્લમાં હતા, પેશાબમાં આગ સળગી રહી હતી અને કાંઈ નેના તેજ પડતું હતું, કાંઈક કસરીના અંત રંગત મળ

રિશાઓમાંથી રૂઝીયાને કંકાવી ગયા હતા, કસરીના કાઠીએ તે સમગ્ર નાસેથી દુનિયા રૂઝીયાની રમત થઈ ગઈ હતી ન પચને માનીકસોત રૂઝીયાના અંત રંગત મળ રૂઝીયાને રૂઝીયાના અંત રંગત મળ રૂઝીયાને રૂઝીયાના અંત રંગત મળ

રૂઝીયાને રૂઝીયાના અંત રંગત મળ રૂઝીયાને રૂઝીયાના અંત રંગત મળ રૂઝીયાને રૂઝીયાના અંત રંગત મળ રૂઝીયાને રૂઝીયાના અંત રંગત મળ

એટલેથી અથવા કેમ્બુનીસે (આથવાતીઓ)ની રાજ્ય વ્યવસ્થા, મુદ્દવ્યવસ્થા, મુદ્દ પદને રહેમના સિદ્ધાન્તો પિંગે ઉપર આજ સમી રાજ્ય, અમે અને લેનીના જીવનની રૂપરેખા માત્ર આપીશું.

લેનીનું ખરું નામ નીકોલૈય લેનીન નહિ પણ વ્લડીમીર રૂઝીયાનીઓના છે, તેને ૧૮૭૦ ના ઈંગ્રીજ મહીના ૧૦ થી તારીખે માતા વાલ્યાના દિનારા પા આપેલા રૂઝીયાના નામના ગામમાં એક ખેડૂત અમોર કુટુંબમાં થયો હતો, તેણે પિત

અથમ ખેડૂત હતો પણ તમને તે કસરી ને અમોરની ગણિત પામ્યો હતો, લેનીનાની માતાનું નામ આદીના ઈંગ્રે કસરીનાના હતું.

લેનીનાના પિતાને અંગીત કાળ, અંગ અંગ કમગત મિત્ર વિરોધ હતા તેત પણ પુણે અને કે પુનીઓ એ સમેત થોડા કે ગાળા પ્રમાં ખુબ ઉપરોક્ત નહિ વિરોધોનો મોજ સાચો હતો, અંગીત અને માત્રથી અ



છે અને જીંદગી મોટા પડા છે એ બોલેલીકી હોય છે. બોલેલીક મનદ આ પદના નામ ઉપરથી ઉત્પન્ન થયો છે. આને રૂઝીયામાં બોલેલીક જેવો ફોર્ડ ખાતે પણ નથી.

લેનીન મોટા રૂબનો એટલે બોલેલીકી રૂબનો નાપક થયો. રૂઝીયા સામ્યવાદના કલુ આંતરવાનો તેની સાથેજ જોડાણ થયો વખત પછી આ રૂબમાં પણ છૂટ પડી અને ધોનોત્તર જેવા મૂલીપદના વિગેવિગે લેનીનના મનને

ઈ. સ. ૧૯૦૫ માં રૂઝીયામાં પહેલી કાન્તિ થઈ અને લેનીનને સ્વદેશમાં લાખાંત ચલાવી પચ્ચાનમી મળી. જાળવાનું બેર નરમ પડતાં અને જાણણી સત્તામાં આવતાં લેનીન ઈ.સ. ૧૯૦૬ માં રીન્કેન્ડમાં ૧૯૦૭ માં સ્પીટકરમેન્ડ અને ૧૯૦૮ માં પેરીસમાં ગયો. આ વખતે પરમ મરુપાન તેણે જે પથો કહાડ્યા, છેવટે રૂઝીયાની સરકાર ઉપર હેઠામાં તેણે આપી પાસ થઈ તરવાંથી તે કાન્તિને ખુલ્લી રીતે મરુદ કરનો હતો.



કાન્તિનિંદ વિધાન કેસરી કેસરી.

પણ મિત્ર રાન્તોની સરકારોએ તેને અરજી-  
ઓ, ઉપરે સ્વીટશ્વેનના સામ્રાજ્યોએ  
ગોણલ કરી અને બીજા એકમે ક્રાન્તિકારોની  
સાથે જરમનીમાં ચલે લેનિનને શાનપ્રથિમાં  
પ્રવેશ કરતા મારે અપરમા થઈ લેનિન જરમની  
ચલેને રૂઝાવામાં પ્રવેશો એટલી જાન ઉપરથી

તે જરમન એ-  
જન્ટ દોવાની  
થઈ ઊઠી હતી.  
પણ એ જાન  
અસત્ય ઈ ઉ.  
ને જે રૂનમાં  
હતો તેજ રૂનમાં  
નહોતો રજાના  
અન્ય અન્ય  
મેં અને મારે  
રજાના નહોતો  
વિરુદ્ધ પડતા  
આવેવાનો પણ  
હતો. રશીયન  
મોદીઓના અને  
કારખાનામાં મ-  
લુએમે, જરકે  
અને ગોદામને  
તેને રિજીસ-  
નીમાં આડકાર



મી અને મોસ્કોવ નેલી મોસ્કોમાં

સામ્રાજ્યોની  
એક મોડીમાં  
ધી આવતા તેની  
રેકસી પર મદદી  
મે રશીયન ઉદ્ધ  
રીઓએ તેના  
પર મારે મોગી  
ઊઠી તે રેકસી  
પણન મોગી  
રશીયન ઉદ્ધ  
તાલમાં પડી  
વડે. તેના આ  
ધીઓએ અનેક  
માણસોને પકડ્યા  
અનેકને કાપીએ  
સડકાયા પણ  
લેનિનને મારા  
અપવા-પોતાના  
મારે અનેકને  
પરગમાં આવ્યા

આપો લેનિનના નિર્ણય જાણી રશીયન  
આમ વર્ગમાં નવું ચેલે અન્ય

મિત્રાન્તોએ પેલેવી કેન્સ્ટ્રાલી સમગ્રના  
ટંગીના રીકા થતા વાગ્યા નવી શાળાઓ  
અમરાત લાગ્યા. કહે છે કે અમેરિકા ક્રાન્તિકાર-  
વાળાઓ લેનિનને મારે રજા મારે રજા  
લાખ ચાન્સના ક્રાન્તિકારવાળા દાલ લેનિનને  
તેના એક એમેરીકન મિત્ર અપરે આ જાન

કની ત્યારે તેણે કહ્યું કે, હું એ બધું જાણું  
હું પણ લોકોના સાથે આવેવાન થયું હોય  
નો મારે લોકોમાં વિશ્વાસ રાખવોજ નેણએ  
ને પોતાની હમેશની રીત પ્રમાણે હોદ્દામાં  
રહેતા આધારણ રૂનોમાં મુસાફરી કરતા અને  
બીજાઓની પોજ એક રેકસીમાં હસતા હતા.

દાલ એક નવગણ તેણે ને સરકારે  
રેકસી નેલાં આવતા રજી

રજા રજા નવે વર આમના રશીયનો બીજે  
રિજા થયા, રજા રજા નાથી જાણુ પડયું  
અને જરમની સાથે નવેદ મારે જરમનીએ  
માન વિચેવાતે જાણે તેની જાણુ રજા રજા  
રશીય પર વાધી, પરગુ થાતો મારે  
રેકસીને રજા રજા જરમન રજા રજા  
રેકસીને ઉપર એક પડયું કે જરમન

કાન્તિનું કાલુ લેનીન છે હો તે દો  
જરમનીની ઇન્ડા પ્રમાણે મુનેકની રાજ્યો પર  
સુની કરીને પણ લેનીન છલો છે અને  
રતીવન પ્રજા એક ગવર્નર રોનુ આદર્શ  
ગવર્નર માગ્યુ સમાજ બધાગ્યુ ગની રહી છે  
લેનીને તત્વાગના બળથી રાજ્ય ગ્યાપના  
કરી, લેનીન રસોપી ગરુઓ સાથે-અમરત  
મુખની દુનિયા આને ફોલો રહેશે એ માન્યતા  
બમલુા જેવી છે કે જો લેનીને આત્મગતથી  
અને અતિ આદરમાં નહીંને તે અપીલન  
પ્રજાના હાથમાં થઈ જાય છે

No one shall have Cake  
until every body has Bread  
દરેકને રોટલી ન મળે ત્યાં સુધી કેક નહીં  
આપાનો અધિકાર નથી, એ લેનીનનું માનીતું  
મુન છે તે બેકુલના જેવીજ સારી રાહતી  
ગમીર બાગરમાંથી મળાયે છે તે અને તે જ  
આ બોલ પર મુલે છે ન માની ના તેટલાજ  
સારા રહેતા પટેર છે અને મરી જાય છે સાથે  
મુઆફરી રહે છે

લોકે બલુ છે-એક સિપાહી રહુને મોખરે  
લહના વિચાર રહે છે કે સાથી લેનીન પણ  
મારી પેટેજ કયાં મોળીમોના નરસાદમાં ફો  
એકત માને છે કે બાઈ લેનીન માંડી પેટેજ સુકો  
કેટલો ખાઈ રહે છે પાણી લરતી કે પોતાના  
વસ્ત્રો નિાના ક્યાળ બાળકોને રમાડતી  
મરીવન બામા દુગ્ધી અન્યથા થાય છે પણ તે  
પનાયા બેમ રાં છે કે બાઈ લેનીન પણ  
મારી પેટેજ મરેનત રહે છે તેના વસ્ત્રો  
પણ માન બાળકોના વસ્ત્રોની સ્થાન નથી

રતીવન પ્રજાની આ ભારનામાજ લેનીનના  
નિત્યની ગી છે લેનીનનો એક અમરો ૧  
ગિન ગો રમ નમે છે કે સાથી લેનીનને  
પુત્ર આપાને નથી મળતું એમ સાબળી  
કેવા ૧ તો મોડાલોટ તથા તેની પામે આ મા  
બના લેનીને તમનો સ્કાર કશે તો  
લીમે પણ રાંડે ૧ બમરને માટે એકવાર  
૧ ૧૨ મેને ગિન લેનીનને માટે છે ૧  
૧ ૧૧ ૧૧ લાઆ તેણે તીષા પણ તરત ફો  
૧ ૧૧ ૧૧ આગો ૧૧ ઉરણમ માટે તે મો નામે



અને સંચાર દર્શીવર્ણી પ્રતિપક્ષીને મદાન કરી શકે છે તેવીન ગુપ્તમંથામમાં ઉભો રહે છે. મેનાપીએને નીરવાનો રંગ સ્વચ્છ શકે છે પણ તેની વાળી કોર નથી.

દર્શીવર્ણી સોનીએટમાં એકવાર મરડાવરમ ના- શર આગવી દલી પશિ- મલી પદનિ પ્રમાણે બે દાનર ડોનાઓ દોહાકર કરી નરડામાં પ્રાપ્ત લેના દાન આવી સજામાં લેનીન એક કપાક ચા- નિથી મૂકી શકાયે દોહા. નાગર બવકર કપાકમાં અપનાં ને બોલવા ઉમેા થયો અને માથે દહ મા- નીના બાવશુથી મમા નાન્ય નર્મ એકમન થઈ કહેલામાં આવે છે તેમ લેનીન પુરનો પ્રેમી નથી. અર્થક બોલ આવી પો નાના દુઃખથી રંગ- નિરવી રંગને થઈ જર- મલી આવે સવાદ કર વાર્માં નેનેજા આપદ દોહા રંગ ભાવનાથી દર્શીવર્ણ પ્રત્યક્ષ વિષેય એમાં ને ભાવના અને કમળેના પાગલાં દુમે દુખી મરડીન રંગીન નેરડેએ, મૂડીવર્ણાઓને આગળ એક નીર પૂર્યા છે

અન્યાય મરવોજ નેરડેએ શકિત અને જુદિજ ઉપાદક છે અને તેનેજ પ્રાપ્ત મગવો બોલેએ, એ દર્શીવર્ણ કાનિના નિદાનો જગવાન નેરડેએ અને તેનીનું ના અનિપ્રાપ છે આ નિદાનો પર પા થાય નાક ને દર્શીવારે ઉપદ છે

એક રીંગ પૂર્યા દુના લેનીન વિષેન, એક નવચાની છે અને અર્થ સામના નવચાનના ને અવદાગમા ઉપયોગ કરી રહેા છે અમન માનવ મહાજનો આ નવ નવી કાન્યુ પદમે એવી નેની પ્રદા છે

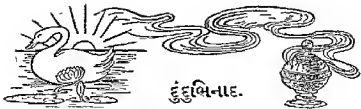
આ નેની પ્રદા કો છે કે કેમ તેની સાધી પ્રતિ- દાસ પૂરો, અપાકે ને તે એક પ્રાચીન મદાગ્રાજ સોપનવિમાન (Recon- struction) કરી રહેા છે વચાની બમળા દુર થઈ છે અને જાણાઈ છે કે લેનીન ગણમ નથી પણ કેમય

ગણમ નથી પણ કેમય પાગલાં દુમે દુખી નીર પૂર્યા છે



લેનીન કે મરડીનના નાનના





## દુંદુભિનાદ.

૧૭૬. —ગ. બાળીયસમ આવર્ધનનમ વિપાસી.

[ ' મગી મુગ્ધાત ' માટે ખામ ]

તે રીતે એક એટલી જ ની પ્રા-  
જ્ય તની આ પ્રાણીનમ જાતની  
મતી લઈને એકે કે પાન એ  
જવન કાપતને પનાવીનતમા નમદી એ  
જે પાન પ્રાણી પુનાત્ત નરૂનિ, પ્રાણો  
પુનાત્ત પાનની અંતે વિદ્યોતી રાજાએ  
લેજની ઇનિદામ એકાક નિહાડે નિષ  
કાને ત્યા મગી આ મરૂનિ-આ ઇનિદામ  
જગ કામે આ નરૂનિ આપણા આ ન  
કેવના નનાગોમા પનાજગ્ગા પામરા  
મારી છે અને પનાગે આ લેનીન કોગી

જયારે નિષ્કલ જશે ત્યારે પુષ્પિતો પ્રાણ  
થશે, મદામ્પ્રાણોના મુગ્ધાન થશે  
મોટીકેને જન્મ આપી મુગ્ધાનની અનિ  
મ્પ્રાણ દાનને તપ પડી મનાન પ્રમ માટે  
પાવન થઈ જે મોટીકે કુળાભિજાન કે  
એકાક એક દેશા અનના નથી પણ  
અમાનાના, આત્મરિકતાના, આત્મવપના  
ને આત્મરિકતા પામ અનના તો પાનજ  
મુગ્ધાત મુગ્ધામિતીમા જેવાને વર્ણવી  
મગી ની છે તેના આત્મ કેટલા કેના

પોતા નસિયાન મળી ચૂની પા નદિ ।  
 ખીન્નાવના અન્નપત્રો મળાવ આ પ્રસંગે  
 કોઈ પા કંગો નદિ । દિનના તમજીદોમાં  
 હમાઈ જતા દિનના આજ્ઞા-પુષ્પોને  
 દિનની આધીનતાની આજ્ઞા પણ લેવાનો  
 નામે અધિન પ્રાપ્ત મો એ સજીવ ઉપે  
 ધરતો નદિ । મીનગમાર કાપાઓ એ  
 જગતી મગદાઓને અગાધ એવડેલુ  
 મગતન એ પોતન મગતનને નિશ્ચયનાર  
 માર્ગી આમાલ્ય અને એ દાક્ષિણ  
 આજ્ઞાનની એમાં ગણપુ મુક્તન  
 નિમગ્નમ મગ—આ સર્વને ઉચ્ચતરીને  
 માનવ નદિને પ્રવસ રાખે મ નસીન  
 મજિ ઉત્તર રાજેદરી આધીનતા  
 દિનને દસ્તગત મગ નદિ તેને પ્રવ  
 ઉત્તરતરી કાઈ અલક્ષ્ય ગુપ્તરમે નદિ ।  
 આપે મગુતિને રમણ કુલિયામાં પાક  
 પાક પદોચ્ચતરી તામાન આજ્ઞામાં આવી  
 નદિ એવી આજ્ઞા ન આ પોતે આ મગી  
 નદિ । તમામ કે અપરે તેને અન્નપત્ર  
 મગાવે છે ।

મિનગાઈ આદ્ય તમે પા નમરી  
 મગનપત્રી મગીગીને અપરે તે  
 નમગાઈ નમગાઈ । આપ આ નાજીની  
 નમગા આપ દાક્ષિણ નાજીની અન્નપત્ર  
 નોખ મગાવો નદિ । મગાઓ પાક અને  
 ન મગાનો અધિન પ્રાપ્ત મો એ સજીવ ઉપે  
 ધરતો નદિ । મગી અન્નપત્ર આવી  
 તમાન નાજીનમા નમરી કોઈપણ  
 રાખે છે નદિ । દિનિય અન્નપત્રોમાં  
 દિનના મોમાં મગાવે અન્નપત્ર મગાવે  
 પા મગી મગાવે નદિ । દિનના અન્નપત્રોની  
 મગીની દિનના ઉચ્ચતરી દિનિય  
 નદિ । તમામ નમગાઈ અન્નપત્ર મગાવે  
 નમગાઈ મગાવે નદિ । મગાઈ એ અપરે  
 તેને અન્નપત્ર મગાવે છે ।

અન્નપત્ર મિનગાઈ । આજોરા ઇસ્વાની  
 દુનિયામાં ઇન્નામની આજ્ઞા વર્તીવાની વાત  
 હાથ મોઝુ કરે । આજ્ઞા અન્નપત્ર, દુર્ગ  
 મગસત્તા, અને એમિયાઈ આજ્ઞાની તમાર  
 અન્નપત્રો પર હાથ પાડે નાપો । મિનગી  
 મગસત્તા નદિને હોવી ઇન્નામની કમગેરીમાં  
 તામાન પુ કવાની તાલીફ ન ઉપાદે । ઇન્  
 નનામની, ચૂરી આજ્ઞામગી, કે આમિ-  
 યાન સરનામની ન મોના દિનના હિદય  
 સારી દુનિયાની પ્રવચ્છેલ પ્રતિનિધિ મગ  
 ઇન્નામ દિન અને એમિયાની આજ્ઞાને  
 હુમ્મી નમરી કે નદિ, તેને કે સયો અન્નપત્ર  
 પ્રવચ્છવા રાજમગાઈમાં એવડેલુ અપ  
 તેમાં તમારી હાજરી, તમારો અન્નપત્ર,  
 તમારો અધિકાર, તમારી મતા, અન્નપત્ર  
 રાની અધિકાર કે અપાનિ ન બતાવો ।  
 આજોરા મિનગાઈ । આજો અન્નપત્ર  
 મગાવે છે ।

રમણ અન્નપત્રની મુખ અન્નપત્રની આજો  
 પ્રાપ્ત સયો અન્નપત્ર નદિ । આજ્ઞામિન  
 અન્નપત્રની અન્નપત્રને જન્મ અન્નપત્રો માદયો  
 કે અન્નપત્રની માદયો આપમે નદિ ।  
 મગાવેલા અન્નપત્ર પર ઉપે પમા  
 મગા પ્રિયપ્રેમના અન્નપત્ર અન્નપત્રોમાં  
 આજોમાં કોઈ અન્નપત્ર નદિ । અન્નપત્રને  
 ઉપે આવી એવી અન્નપત્રની જન્મ ઉપાદે  
 નાજીનમા અન્નપત્રને કોઈ પા મગી નદિ ।  
 અન્નપત્રની આજ્ઞા અન્નપત્રોમાં મિનગી અપના  
 આજોમાં અન્નપત્રને અન્નપત્ર અન્નપત્ર  
 આજ્ઞા અન્નપત્ર અન્નપત્રી નિમાન અન્નપત્ર  
 મગ ઉત્તરતરી નદિ । મગા આજો અન્નપત્ર  
 અન્નપત્ર છે ।

આજો માગ નાજીનમા અન્નપત્રોમાં  
 આજોમાં નવ અન્નપત્રની અન્નપત્ર  
 અન્નપત્ર અન્નપત્રોમાં મગાઈ મ અન્નપત્ર

નહિ! આધ્યાત્મિક નૈવારી થઈ રહ્યા પછી  
રાજ્યપટ્ટારી મીનનૈવારીનાં શેલનું કેણું રચ્યો  
નહિ! આજામાં આજા એક કરોડ અરધાંબો  
અંશેષ ખાતર 'પાતાનું' સરંખ આપસ  
તપર ન હોય તેણે એટલાં મનવીઓ  
સ્વરાજ્યના આજા વિપ્લાવીઓ છે એ વિશે  
દિશમાં યતિકિમિત્ત સફેદ ધમ્મો નહિ!  
ધર્મપુદ્ગલો કહિ કહિ યુગદેવ, ઉપ્યાં અરુણ  
નિર્માલ્ય સરમાઈઓ, મેલ કાનાં મગારી  
મિંગલવાલી પંચીઓ, અને સોકમેવાને જલને  
નરમ પાખડો, રાઈગેયર યાવ તેથી મુદની  
આધ્યાત્મિક છનમા ઉત્પન્ન આવેલી ચલ્લો  
નહિ! પ્રાચીન ગાળતંત્રની પ્રાપ્તિને દિશને  
મગીમ અને તરંગ, ઉચ્ચ અને નીચા,  
અપીર અને મુશ્કીલ, મજુર અને સાદેક  
મોદરાવાળા અને મોદર દાંડિયામ, વિવેર  
વચ્ચેનાં બે નાખૂલપ નો તેથી સ્વરાજ્યની  
સ્થાપીનતાને કિનારી પાડી નહિ! ૩૩  
રોડ કેવળ એ જાળવાવાની પ્રતિજ્ઞા છુ પરી  
મહા—એવો નિગાજાળક પ્રશ્ન કરેલો નહિ!  
કારણ આજે સ્વરાજ્ય સમારંભ છે!

અદામીઓ તરછોડ્યો નહિ કારણ એઓ  
પણ પ્રજાનારો દવા અને અરોગ્યરો  
છે! પતેમીઓને નિરકારકો નહિ કમળ  
કે આપણે મનુષ્યો સુખે મુદ નથી, મનુષ્ય  
ની કુનિર્મો આને મુખે છે! અંતરનેના  
અન્યમનને મેંકર આધ્યાત્મિક અંજનિયો  
ધ્યાનગામને, વદિકા સ્વરાજ્યની કમળ  
વાગી પડે પડતુ ખાલી માગ્ય કરી નથી  
તેની આંધે સદમોજન કરોડો નહિ! જેને  
તરીખાન છેડી નથી તેને વ્યાખ્યાન છોડ ઉપર  
આવાનો પરાંનો આપણે નહિ, જેનું  
અપજની મિદનને વિપાજિ આપી નથી  
તેની અગાદ કે કાદાંય કહિ અંકીકરો  
નહિ! જેને અમદકાની પરીક્ષામાં પડે ૩૦

હોકસ મજબા નથી તેને સ્વરાજ્ય-મંદિરો  
કારે આજમેયો નહિ! કારણ આજે સ્વરાજ્ય  
સમારંભ છે!

વાચનાટ પ્રાની ન શે કે આ લાગે ને  
અન્ય આમનવાય, પતિત પ્રાણુશુદ્ધિ, અને  
મગદ મરણી સરાજ્યની શેલમાં દળિયો  
અરથા રહેવ છે તેના ઉપર આ લેખક દિશ  
નથી, મર્ધ ફળ પ્રજાપૂરે અપાર અમકિત  
જના. આદવા અમજન ગળેની સારો,  
આદવા લેમથી અપવા અમિનિવેગથી, અ  
દવી ગાનિયી, આદવા સપમથી, જના આ  
દવી અમતાઓ માલુ ધર્મપુદ્ગલ રાવાનો દાખ  
યો જગતના સારા અનિદાસને દાનદે નોધાપો  
તેણે જેનું માનવરમિતમાં તપી જના  
ધર્મપુદ્ગલ પણ પરિણામની અપેક્ષા રામે છે  
આધ્યાત્મિક પ્રવળેનું પળુ રાઈ આવામકિત  
નિશાન હોય છે, આદવા નોધાવર પળુ  
કેઈ આમરે ઉપર હોય છે, યોગ સાપના  
મા પણ મુદમ સ્વપ્ન નિર્દિષ્ટ હોય છે, યોગ  
ની કિવામા નો વતિકિમિત્ત છતિનો દુષ્કર્મ  
પર નહિ આજા યોગ સાપે નો પડે પણ  
નો દિશાન પાપાને છે પ્રાપેક કિપા સોડે  
પુદ કવાની છે પ્રાપેક સાપનાના પ્રમાણ  
મા અતિમુખ પાડ કિનારવાનું છે  
તેથીજ અપારે આ જમાનાના એક અદિનીર  
આત્મનિષ્ઠ તપરવી એક અદિનીર  
મદાખ્યાન લઈ રહ્યા છે અને મહત્ત મના  
સમજની કોઈ બેગી અપા છે તપર તેઓ  
એમનુ નિશાન ગૂંચી ન અપર, અપર નો  
તેઓનું નિશાન પીપતામા પપાર પડેનો  
દાએકેક ન વાગી નાખે, મિરી ફિકર  
એઓ અમદકા કે સદકારમા અવાદપિત  
અપા નથી તેમ નદમોને કવાય થાવો ને  
સપ છે

આ માર્ગ નહિ તો જીવે છે એ માર્ગ-એ  
મથ, મહાત્મન? અમને પૂછે નહિ.  
અસહકારના માર્ગમાં કાંટા ભેંકાવાથી  
સહકારીઓની દુનિયા સ્વર્ગની યુલવાદી નથી  
બની જતી, કે તટસ્થો વિમાનમાં ઉડવાનો  
પરવાનો મેળવતા નથી. છતાં અસહકારની  
આંદર પણ ન્યારા પંથ હોઈ શકે. પરંતુ એ  
મર્ચામાં ઉતરવાનો દરે કોઈને અધિકાર

હોઈ શકે ખરો? અસહકારવાદીઓને એ  
મર્ચા સાંભળવાનો અવકાશ પણ હોય ખરો?  
એને પુરુષ સાબ્યદારીએ અને મુઝા  
અંસારીએ સ્વરાજ્યના નામથી મોળખે છે  
તેની પુરાણ કયા અત્યારે દરે ધણી મોટી  
છે. અત્યારે તો સ્વરાજ્ય સમારંભ છે!  
તેટલા માટે મિત્ર અસહકારવાદી! એ તારા  
સ્વરાજ્ય સમારંભમાં શિવાસ્તે વચ્ચા મચવું.

તેને કશર વિચાર અન્ય કંઈ અવગણન નથી તે જવત્માં પરાખર જેવી કોઈ પરદા  
જોવાનું નથી.

તો માનવ સમાજને આત્મના અસ્તિત્વમાં વિશ્વાસ હોય તો એ વાત મોકલ છે કે  
શરીર ગણ કરતાં આત્મજીવ અનેકધા શ્રેષ્ઠ છે. આ પ્રેમનો એવો સિદ્ધાન્ત છે કે જે  
પર્યંતેને દલાવી શકે છે.

મારન આત્મજીવી સોને છતી શકે છે. આત્માની શક્તિ પાસે શરીરની શક્તિ  
નબળ છે.

જે અદિમા ધર્મનું મંથનું પાતન કરી શકે છે તેનાં મર્ચો પાસે મગજ મંસાર નથી છે.

જે મનુષ્ય અદિસાના સિદ્ધાન્તનું મધ્યમ પાતન કરે છે તેને તો આ મંચારમાં, કોઈ  
મનુ હોઈ શકે નહિ.

વજ સમાન કોર લક્ષ્ય પામી આત્મજીવના અસ્તિમાં પીગળી જતા-એ અતિશયોક્તિ  
નહિ પણ મણીતના અંક લેવું સ્વ છે.

કયા વાદે એજ આત્મ-જીવ અથવા મત્યામદ છે. જે આ જગા ન દતે તો પૂર્ણ  
કપારનીમે દસાતલ મઠ દેખ.

મારી દર માનવજ છે કે ત્યાં મૂળી એક મનુષ્યનું આચરણ શુદ્ધ અને તેના મનનું  
મન ન હોય ત્યાં મૂળી મેં કેમ મદાન કાવું અથવા સમજાવતી નથી કરી મકતો.

મહાત્મા ગાંધીજી



મરવી મુજરાત.



મહાત્મા ગાંધીજી સિકુનરીના તાપર મીનગ્રાવ પાસેથી કરી  
લેખતા જોયા છે.



શ્રી મુજરાત વિદ્યા પીઠ સમારણ શ્રીમતી સરસ્વતીબી  
બાપજી કહે છે.

મદની મુજરાત.



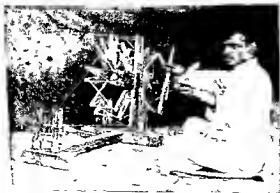
મહાત્મા ગાંધીજી સિફુનદીના તટ પર મૌનવન ધારણ કરી  
સખવા બેઠા છે.



શ્રી મુજરાત વિદ્યા પીઠ સમારંભ શરમતી સરનારથી  
બાજુડ રહે છે.



મત્યામહ આમમનો એક વિદ્યાર્થી ૨ માફે હરે છે.



મત્યામહ આમમનો વિદ્યાર્થી કાંતે છે.





જેવકે-શ્રીયુત્તરે પ્રેમચંદ.

(૧)

જે જુ ભવન અને બેઠા યોધરી  
પરમે પાનુ પેરિયોથી દુશ્મનાવટ  
દતી બેનરતી દરમા અગ  
પરિમાના પ્રગટે દતો. તેમના પદમાદાઓમાં  
પણીવાર લોપી વધુ દતું. આ જાનેના  
પિતાબીઓના અમરપીજ મુકાંમાજી સર  
ધર્મ થક દતી, જાને લાંબીએ વાર દાખોડાં  
ધૂપી મયા દતી. ઊકામ્યાના વજનમા  
સંધ્યમની બીપજુનપ્રે પ્રયલ રપ પાગ્ગુ  
જુ તે એકવે મુખી કે જાને અગકવ  
ધર્મ થયા, પહેલાં તેઓ મામત્ય ભરવે જાવે  
બીસેમાર દતી દમજુ તેમની પામે તે  
પ્રગપાયા પ્રેર સિદ્ધા એક નમ જનુ  
જાનન નદાતી. જામિ યા, પત્ર મડ.  
માન મર્વાં મર્મ જનુ તે પ્રિયદ તે જ્યંતે  
તેમ રતો. કાપોડના પુપર નીચો  
એક નજી બટપડો નિવેડો ન કરી મડયા

આ મે મારગોએ જાવને બે સિરેધા  
પરોમાં તેથી નાખ્યું દતું. એક પરાની  
ભંગ છુટી યોધરીના દુધર પર ઢાળાની  
અને બીજામાં મરમ, મામતી દમ લેખનના  
વેર જામતા દતી. વાન એકલી વધી દતી  
કે જાને સજ્જતોના સામાજિક અને  
પાર્શ્વિક વિચારોમાં જનુ વિચારજ રેખા  
રોગપથી દતી. યોધરી કપડા પહેરી દુકમી  
ખામ લેતા અને બજાને રોગી કટીના  
બજાર ભાગ ઉતારી વજર પાછી પાનુ ન પીના  
અને યોધરીને જરૂ કટીના બજાર સમાર્પન

ધર્મી જાના તે યોધરીએ આપ સમાજનો  
આથવ લીધો. જે કાપડીવા માધી અને સાક  
ભાજ લાગતી દુકાને યોધરી માથ લેતા તેની  
નજ બજાર લેવામાં પાનુ પાપ સમજના  
દતી. અને ભજનજના દમવાદની મીઠાઈ.  
તેમના યોધરીવાનુ દુધ અને લેલીના તેવ  
યોધરી મારે ત્યાજ્ય દતી એકપુજ નદિ  
પાનુ તેમના આગમનાના સિકાગોમાં પાનુ  
વિજનના દતી ભજનજ વેદકતા પદાવાળી  
દતી અને યોધરી યુનાતી પ્રથાના માનનારા  
દતી જાને ભવે રોગથી મરી જનર પાનુ  
પોતાના સિકાતોને તોળા નહોતા.

(૨)

જ્યારે દેશમાં મળ મેનિકે અધિપત સર  
મધુ, ત્યારે તેના પવન ને મામમા પાનુ  
કુસો. યોધરીએ આજ્ઞાનનો પક્ષ લીધો  
તે કાળ તેના રિપરી જતી મયા. એક  
સજ્જતને આવી મામમા બેકુન-સમા રથાપી.  
યોધરી તને સમર્પે થયા બજાર અવજ  
ગ્લા જનુનિ વધી મર્મ, સરાજનની થયાં  
થયા સામી યોધરી સરાજનવાદી થઈ મયા,  
જાને મજબુતિને પક્ષ લીધો. યોધરીનું  
ધર મજાજનવાદીઓનો અડો ધર્મ મયો,  
બજાર પર મળ ભકિતની કવળ જતી મધુ  
યોધરી જાનતામાં સરાજનવાદનો પ્રચાર  
કરવા નાજા -

“ મિત્રો, સરાજન્યનો અર્થ છે પોતાનું  
મજા. આપણા દેશમાં આપણું રાજ્ય  
દેશ ને એક કે કોઈ બીજાનું ? ”

જનનાએ કહ્યું: "આપણું દેશ તે જાંબ." "ચોપરી!" તે પછી આ સ્વરાજ્ય કેમ મળશે? આત્મચર્યા, પુરુષચર્યા અને સંપત્તી એક બીજાની દેખ કરવો જોડી શકે. ચોપરીના કાઠા સ્વયં નીચેની કોમ."

એક સંજ, "આપ તે નિઃશ અદાલતમાં ઉભા રહો છો."

ચોપરી: "હા પણ આત્મી અને અદાલતમાં બંધ તે મને કાદવાનું પાષ લાગે. તમેને પણ એ વાત જાણી છે કે નમો નગરી મેંડી કમળી નમારા આજ જન્મને ખવાડી અને જામે તે પદોષકાન્તમાં ગાપરો. વડીલ મુખવાળા ખીસા શા મારે ભરે છે? શાકાહારને શાંચ, અમરજાનોની ખુશામન શા મારે કરે છે? પહેલા, આપણા કાકરા પેતાના ધર્મની સિદ્ધા સિદ્ધા, ને સજાવારી નામી અને પુરુષાર્થી જનતા દાન. દમણા તે વિદેશી શાળાઓમાં બહુ મારી કરે છે. શાંચ આવ છે, ખુશ મેંચ માણે છે. પોતાના દેવતાઓ અને પિતૃની નિંદા કરે છે, સિમારે પીએ છે. આસ પાષે છે અને દહિયોના પચની સજામી ભરે છે, તમે શું આપણું કર્યાં નથી કે આપણે આપણા જાળકોને ધર્માનુસાર શિક્ષા આપીએ?"

જનતા: "કેં કરી શાંચાશા ઉપાગવી જોમ્મે. ચોપરી: "પહેલાં આપણે અદિતોને સ્પર્શ કરવામાં ગણ પાષ સમજવો દાન. દયોતો નામે ગામ અને પ્રાંતીએ સહી દુકાનો થાં ગણ છે, આપણે આપણી મેંડી કમાઈના કરોડો દુષીચ્છ ગાંચ અને સજાઓ ઉઠાડી દુકો છો."

જનતા: "તે નાંચ મીચે તેને સજા કરવી જોમ્મે."

ચોપરી: "આપણા આપ તાલમે, નાના મોટા સર્વે જાડી આડી પહેરવા દવા.

અમારી ઘડીઓ ફરીઓ કાંચા કરતી હતી. નર્વે ધન દેશમાં રહેતું હતું આપણું પલ્લવર આપણે ચોપરી ખરી પચાડતા દવા. દયે આપણે વિદેશમાં જોડા મુલાકામ-ખાનખાં કપાપર જન આપીએ છો. આમ જીન દેશવાસ આપણું ધન દરી જન છે. જીઆન વજુકરે કંચાચ થમ મવા, શુ આપણો એ ધર્મ છે કે આપણા લાકાઓની માળી છોડવી બીજાઓની સામે સખી દુકો?"

જનતા: "ખાડી તે કર્યા મળતી પણ નથી".

ચોપરી: "પોતાના ધરતું બનાવેશુ કાકુ પહેરા. અદાલતોને ત્યાં, નસાઆછો છોડી દો. પોતાની સંતતિને ધર્મ કમળું નાન આપો, સંપત્તી રહે. બધા એજ સ્વરાજ્ય છે. ને ચોખ કરે છે કે સ્વરાજ્ય મારે ખુતની નદી વહેશે. તેઓ ખાગસ છે. તેમની પાંતે પર ખાન ન આપે."

જનતા આ વાતો અને પ્રેમી સાંભળતી હતી સિવે દિરમે જ્ઞાનાઓની સંખ્યા પધ તી જતી હતી.

ચોપરી સર્વેના શ્રદા પામ જતી ગયા.

(૩)

સમગ્ર પલ્લુ રાજ ભગિનો ઉદેશ કરવા લાગ્યા:

"લાકાએ રામતું કામ સુલ્ચ કરતું અને પ્રેમનું કામ તેની આસ પાસન કરવાનું છે. એને સમજાવેલું કરે છે અને આપણા ખનિક પ્રદેશમાં આપણને રાજ ભક્તિની શિક્ષા દેવામાં આવી છે રામ દુષરને પ્રતિનીષી છે. તેની અન્તા પિરદ માલતું તે મહાન પાતક છે. રામવિમુખ પ્રાણી નરકનો લામી મવા છે."

એક સંજ: રામને પણ પોતાના ધર્મનું પાસન કરતું જોમ્મે."

બીજી સંક્રાંતિ: "આપણા રાજા નો નામમાં છે, અસલી રાજા નો વિવાહનના વાણીયા મદાજન છે."

ત્રીજી સંક્રાંતિ: "વાણીયા ધન કમાવતું બને છે, તે રાજા કરેલું શું બને?"

અનન: "મોંકો નમને ઉપદેશ કરે છે કે અગાધનોમા ન જાઓ, પચાસનોમાં મુકદમાં વર્ધ જાઓ. પરંતુ એવી પચાસનો ક્યાં છે જે આજે ન્યાય કરે, દુષ્ટનું દુષ્ટ અને પાણીનું પાણી કરી રે? અદિતો ખેડે જોઈ વાળો કરમે, જેમનો કમાવ છે નેમની છન થશે, જેમનો કઈ રજાવ નથી તેઓ માર્યા જશે. આરાધનમાં સર્વ કારવાઈ કાનુતના આપારે થાય છે, ત્યાં નાના મોંકો સર્વ મગમર છે, મિંદ મકરી મેક બારે પાણી પાવે છે. આ અદ મને ને ન્યાયી દેવી એ પોત ના પમમો કુલાડી માત્રા બરોતર છે. એક સંક્રાંતિ: "આરાધનમાં જાણે તો કપીવાની થેપીઓ ક્યાંથી જાતીએ?"

બીજી સંક્રાંતિ: "અરાધનનો ન્યાય તો કહેવાનો છે, જેમની પામે નિષાઠ કરેલા સાથીઓ અને દારપેય રૂપી જગજગર વજીવ દેવ છે નેમની છન થાય છે અગમોટાની કાનુ પરીક્ષા કરે છે? હા, દેશનગર અવન થાય છે."

અનન: "કહેવાન છે કે કિરેગી ગીએનો બવવાર ન કરે પળ એ તે મરીએ સાથે થોડ અન્યાય છે આપણને જાનરમા જે બીજા સારની અને મારી મળે તે મેરી જોએ જોએ તો તે સ્વરેમી દેવ કે કિરેગી. આપણો પેમો ફોમટ નથી આપણે કે તેને રૂની કમરા જેવી અવેગી ગીએ પર ફેંકી દીધો."

એક સંક્રાંતિ: "પેમો આપણા દેશમાં રહે છે બીજાના દાસમાં તો નથી જતો?"

બીજી સંક્રાંતિ: "પોતાના ધરમાં સાગ આપણુ ન મળેતો શું રિતનિએના ધરનું સાગ મોજન આપુ?"

અનન: "લોકો કહે છે કે છોકરાઓને મરકારી નિસાજમાં ન મોકલે. પળ બાઈએ ને સર કારી નિસાજમાં ન બળ્યા દેવ તો આજે મોગી મોગી મોકરીઓ કેમ મેજરી સક્યા દેવ? મોટા મોટા કામખાના કેમ ચવાતી રાખ્યા દેવ? અસવ વાન તો એ છે કે નવી વિલા બળા વગર દબે સંસારમાં નિવાંદ નથી પણ સકનો પુગણી વિલા બળી પચાસ ને વા અને કાકો વાચવાં મિત્રાવ બીજુ શુ આવડે છે? રાજા-કાજ શુ પાટીપાથી વચિયા રાજા મોંકો કરમે?"

એક સંક્રાંતિ: "આપણને રાજા-કાજ નથી બેનુ પળ અમે અમારી બેનીવારીમાજ મન કિમે કેળવા મુવામ તો નથી."

ચાહ સંક્રાંતિ: "જે વિલા પમડી બનાવી કે નનામી મુગ્યા રહેલું એજ સાગ, બાજ નરી વિલા બળી થેકો મર-મુર, પરીવાળી બળી અને હેક-હેક લગાડી કે છે. પોતાના મોંકની પાઠજ દેવનું ધન રિરેમીઓના ખીસામાં બે આ દેશના મેટી છે."

અનન: "માંજ, યરાખની નમ્ર આજ કાવ લે પેની કકરી નજર છે નમો સુરી સત છે તે સર્વ કામ જાણે છે, સરકારને નશાની કુકાનોમાથી કરોડો રૂપીઆની વર્ધિંગ પેરાસ છે કુકામાં ન જાણી લેપોની નશાની લગ છુટી બળ તો જાદુજ સારી વાન છે પરંતુ નશાવાળો નરો કદિ છુટે ખરો? તે કુકાનપર ન જરમે તો મોરી છુપીથી કાઢને કેલ રીને જમણા મોમળા બાવ આવી,

સાત બેઠાવવાને પણ તેવારે થઈ પોતાની  
સાત પુત્રી કરશે. તો પછી જાણ્યો એ કામ  
આ મઠે કરવું કે સરકારને પણ નોકરાન  
વાપ અને ગરીબ રૂપરોને પણ નોકરાન કે વળી  
ખીંછ પણ એક વાત છે. કોઈ કોઈને તો  
નરો કમ્પાઈ ફાવેલા વાપ છે. મારીજ વાત  
કહું છું કે એક દિવસ અરીજી ન આઉં  
તો સાંધામાં દઈ પલા લાવે દમ ચરે અને  
સરકારી પકડાઈ જાઉં.”

એક અપાજી, “સરજી પીવાથી પહોંચાઈ  
કરી આવી નવય છે.”

એક સંકલ્પ “સરકાર અપાજીની રૂપિયા  
કમાવ છે તે તેને ઉચિત નથી. અપાજીના  
સાધનમાં રહી પ્રવર્તવું કમ્પાઈ કેમ થઈ  
કરે ?”

બીજી સંકલ્પ “પહેલાં દારૂ પીવાથી પ્રાપ્ત  
બતાવી દીધા. ભલે પછી તે પેલાની ત ગી  
પછી, અને એકથી મળુરી તે અને મળે છે  
તે રોડી કપડા પણ લેવાય અને દારૂ-સાધન  
પણ કહે. એમને તો વાત જવાને બીજી  
માટે અપાજી ચોરી કરે, લુગાર કેમ અને  
ગોઠમાની કરે. સરકારી પુલાવ શું છે ?  
આપણી શામાનીનીએ અરો છે.

(૪)

આપણીએ ઉપરના સાંભળ્યા દેશરોને વહાળા  
તેમને ઉપર રહેવાને રક્ષા પણ બોલું અપાજી.  
દિવસે દિવસે આપણીનું મામ અપાજી વાળું.  
તેમને ત્યાં નિત્ય પંચમગેરી, સંજીવનની  
મલ્લ મળી. અનનાને આ વાતોથી અતિ  
આનંદ અને ઉત્સાહ અને તેમના સાંસ્કૃતિક  
તાલમાં ગરિ થતા. તે પોતાનું આરવ અને  
મદત સમજવા જાણા. નિરંકુશ અને  
અનન્ય પર દશે તેમની આંખો મદત જાણી.

તેમને સ્વર્ગવતાને રક્ષા મળે. પરંતુ  
કે, પરંતુ સ્વર્ગ પરંતુ કપડું, પરંતુ મોળા,  
ધરતી આકાશ, ન પોલિસનું ભય કે ન  
આમજાણની પુરામત, સુખ અને સાન્નિધી  
છાપ જાતીત કરવા લાગ્યા. કેટલાકને  
નવાજાઈ છોડી રીધી અને રક્ષ લાવેલી  
લહેર દોડવા લાગી.

પરંતુ અમલદાર મોરલા સાધનમાં નહોતા.  
જાણાને દિવસે દિવસે તેમના ઉપરોની  
અપાજી થતી હતી. તે એકલે સંધી કે તેમના  
આવાજોમાં મોટે ભાગે પડવારી, મેકાકાર  
અને એમનાજ મજતીયા કારભારીમાં  
મળે. સિવાય બીજું કોઈ આપણું નહિ.  
કદિ કદિ મેકા દીધો પણ આપણી અનના  
અને અમલદારો મળે આદર રાજકાર કરતા  
જલ જાવન માટે અમલદારનાં આંખ લુછી  
જતા પણ કામ કરવું સન્માન આઈ પહેરાતા  
અપમાનની જરોબરી કેમ કરી સંધી અપાજી  
જતા ત્યાં અંજણોએ ઉપડતી, કોઈ કહેવું  
‘પુરામતી ટકે છે.’ કોઈ કહેવું ‘છૂંદી  
પોલીસને વાસુ છે. અમલદાર પોતાનાં  
વિરોધીની પાછા અને પોતાની મેકાનિસા પર  
ગંધ ખીસી ચાલી જતા હાવનમાં આ પ્રથમજ  
અવસર દતો, કે તેમને પોતાના લાલુ સામે  
નીચે નેવું પડવું. લાંબા સમયથીજ કુશ-  
માઈની આ કરી હતી અને જોતાજ  
પોતાનું સ્વર્ગ અપાજી કરી ચૂક્યા હતા તે  
કુશમાં મળી રક્ષ. આ દાદમય ચિંતા તેમને  
એક કામ માટે પણ એક મેકા દતી નહોતી.  
નિત્ય એક વેળા પીછી કે પેતાનું મુમાવેડું  
અનના રેવી રીતે આપ દરે તેમના પ્રતિ-  
પદ્ધિને રેવી રીતે ગદ દલિત કરે અને તેને  
જવ કેમ તોડ.

અંતમાં તેમને સિંદો તેની શુભાંજ  
પાજાવાને નિશ્ચય કરે.

(૫)

સંખનો સમય હતો. ચેપરીના દાર પા  
એક મોટી સમા ભગઈ હતી. આમજમજ  
સાથેના બેટોના પગ આવી પડેલ્યા દના,  
દનશે, માણસેની ગીરદી થઈ હતી મેાધરી  
નેમો રંગભવ વિપવનો ઉપરેશ દેના દના  
વારવાર ભાંત ભાંગીની રવ રવ કારને  
જનિ થતો હતો. એક નરક આંખો બેઠી હતી  
મેાધરીએ જાનાને ઉપરેશ પૂર્વ રમે. અને  
જાનાના રમને બેઠા. રવ નેવકાએ રવભવ  
ફેંકે માટે પેના લેના મરજાન કરી અરજા  
જેાનુ રવને રવેથી ભવનક પુષ્ટના આજા  
અને જોનાએની મગધા ઉપા મ્હી ઉભ  
અધર્મી આપવા સામ્યા.

“ભાઈઓ, મને આંદ જોડોને અભવજ  
ન થવા. હું અજાજનો રિરેથી નથી. મેરો  
ખનિ ને રમે પ્રાણી દમે જે અરજાનો  
નિરક લેવ પવનુ અને પ્રાણ કરતાના ને  
ઉપાવ નથી જે મેાધરીએ જાનાને ક અને  
જોના પર નમે પડદુ અધી મ્યા છે. અધરે  
આપમમાં કુદ છે તો પછી પચીવનોથી  
હું મેં ર વધરે રિવજિનાને જુર મિરજ  
આપ છે તો નજી કેમ પડમે ર મરિગની  
ફુકોનેલો બદિ કર કેમ થશે મિજારે  
આજુ. મેાધર, અધર, અને પાનના કપાથી  
મળ કેમ ડાઘવમેા રે ન્યાં પોર અને  
હકમતની વાવમા જાનેવી છે ન્યારે સકરે  
નિજાવેનિ કેમ ડાઘરે ર વિપમી નિજા  
મેરીમૂથી કેમ મુકન મર રાકરી? રવભવ  
લેવાને માવ એકર ઉપાવ છે અને ને  
આમજમજ છે. એક મરેશરિ નમજ  
મમજ મેજોને સમય નજ કરશે. આમજાની  
ફુમવનાવ પધાથીનાનું મુખ કાલ્ય છે.

આમજે જાનાવ જાનાવે, રિરેમોને આવા,  
મનને વજ રમે. ન્યારે તમાગમાં  
આજુઆર ઉપમ થમે, ત્યારે દુરમારક  
મરને, ત્યારે રક અને દેમો નામ થમે.  
ત્યારે એવ રિવામથી મન દરમે અને  
વજાનાજુ દમન થમે આમજાવ વિવા  
રજાવજ કેલવાનુ મેગરી મકરી નદિ  
અમરેમવા જાના પાવેનુ મવ છે અને  
નમને અમરેમવા વજ મર છે. એક  
નમને નિવર્મી રિજાના દામજાનાની મેરી છે.  
આ રિજાનાને આમજાવથી મારો એકમે  
નમરી મમજ પૂરી યા. રમે મર મર  
કે રવ રમથી ર મરીનુ નેવકા  
છે મેાધરી આંખ માન જાવ પેરીમોથી  
દુમજાવક છે આમથી મા રા મારો જા.  
છે આમથી અને અધર મારો જાના  
જેાવજુ પ્રાણિને થના કનિવા મુતરથી  
રવેશ રવજ મિરાવ કે રવજુ પડેના રમોને  
ર રવે રવેશ ને રવેશ વમ, મને  
એક કરવ દનુ પમમમા આપજુ સર્વથી  
રવ પૂરી રે

નમ મે અમજાવ ર નમ આમજા  
મેાધરી કેરી રમે નેમવા મેરે પધરી  
મ્યા મનુ પેરીમોની દુમજાના મેક કાલુ  
મા માન જા રવ

ને રિરેમથી મેાધરી અને વાવન આંદ  
રકમે રવભવને ઉપરેશ આપવા વાગ્યા. ને  
એવા માદ નિવવા થન રમે અને મે નિમવ  
કરેરે કનિ દતેરે મે માથી જાના કોને  
અધર આમ રે છે

દુમજાવર એ ગીરજાની દતી જેવે જાને  
સુરખા મરવરેપકને પ્રકાશિત કરી દેવા હતો.

## લોકમાન્યની શાઢ તિથી.

સુભાઈમાં તા. ૩૧ વી લુભાઈના સ્વિચારે એવિશી-ગ્ગન મોતના મેઢનમાં પરદેશી કાપડ ની હેણી સજગાવી. તા ૧ લી એકગરે લ્લા લોકમાન્યના પંચભૂન સરિશી અલિખ કિયા ગઇ હતી ત્હાં સુભાઈના થામે નગર જ્ગાને શુદ્ધ સ્વદેશીની દીક્ષા આપી મહાત્મા ગાંધીજીએ લોકમાન્યની શાઢ તિથિ ઉજવી છે. સમગ્ર ભગત ખંડે એ ચિરંકુચ વિષ્વ નિની નંવત્સરીના આજ દીક્ષા લાઇ પ્રતિખનિ પાછો છે. પરદેશી ભાવનાના એ નેનાની નંવત્સરી આનાથી વિશિષ્ઠ મારી રીતે નજ ઉજવાઈ હોત. સ્વરાજ્ય હંક સાથે લોકમાન્યનું નામ જોડી, અને સ્વદેશી શાઢ તિથિ ને કિયમે દેગને સ્વદેશીની દીક્ષા આપી મહાત્મા ગાંધીજીએ એક એકગિત પ્રગળા સાચા નેનામે શોખાથે એમ ક્યું છે પ્રગ એ એમની આઠાનો ભાવ પૂરંકે આઠરે કરી લોકમાન્ય પ્રતિ પોતાની પૂજ્ય ભાવના અને સ્વરાજ્ય માટે લુભયની પામી પ્રગિત છે ૧ લી એકગરના દિવમે સુભાઈમાં શોપારીના ભૂજ્ય મેગનમાં જેમણે સ્વદેશી પોપાકમાં સજગ થયેલા મનુષ્યોને ઉઠથેને વેગ રેયેને દગે ન્દેમને હિન્દી પ્રગની અગરજની ઉત્કર કન્યા માટે મકા નરિંજ યાલ. પરદેશીના મોલને ફેંકી રેગ પ્રગ કેટલે અંગે તંથાર છે. તે સુખાના જન અમુને અન્યથ બનાવી આપું છે.

પ્રગની ભાવનાએને જેવવવામાં આવે. આપારી વર્ગમાં લોકમાન્યકોના વર્ગને અને આનાએનું અનંકરુપી અમાતા થાય નેા માર અને સજગિઃ પરદેશી

અલક્ય નથી એમ આપણે થોડા વખતમાંજ જ્ઞેઈ રાજીથે. પણ સ્વદેશીને એક પવન માની-કમાણી કરવાનું સાધન માની વ્યાપારી વર્ગમાં હાથ લે કેટલાક હુદ્ પ્રપત્તો થઈ રચું છે તે અડકે તો આડે એમ કહેવું અમને થોજા લાગે છે. જેવળ સ્વદેશ પ્રતિની પ્રાગણીને ખાતર-કેવળ લોકમાન્યકોની આઠાનો આદર કરવાને ખાતર-કેવળ એક વિદેશી પ્રગ અને અમલદાર તંમને નિઃશસ્ત્ર બગધી ફાંપવાને ખાતર પ્રગ સ્વેચ્છથી આત્મમોગ આપવા તિયાર થઈ હોય ત્યારે એ નિઃસ્વધથી મમતાને લાભ લઈ ખોસે વાળાએ અને આપારીએ લાવ વધારતા જન એ નિંપ છે. ફેંકીવાને ઉત્તેજન આપવામાં મહાત્મા ગાંધીજીને સ્પષ્ટ ઉદ્દેશ ફેરાની મરીયાઇ મહાકથાને બુખમરે. અટકાવી રીતીન-લેલાલ બુખે રાજગવા કરેડો ફેરા બનુએના વગમાં ફેરાતીને કહેડો મોકલવાને છે એમ જાણવા જતાં મોલાવાળાએ ખાડી ખાડી નેને હાથપણાન તરીકે ખાપાળવા પ્રપત્ત કરે આપારીએ સ્વધાનથી ખાડી મંમારી દખાપુરી કરવા નેટશી નીજ છુપા કરે, એ કોષપણ રીતે પ્રિયથા જ્ઞેઈ નથા સ્વસાબ્ધમાં આપારીએને પણ ભાય છે એમ તેમણે સમજાવુંજ નોહ્યે. આપણે શદા પૂર્વ માનતું જ્ઞેઈએ કે મને તેવું જવું હોય ખાજમડું હોય જતાં ઉત્તેજનથી હાથપણાનું કાપડ મુપરમે-ઉત્તેજનથી ફેરી આ ફેરામાં યાકાની મમમથ ઉત્પમ થયે હાથ કંતામણ અને ગભાટને ઉત્તેજન આપવાથી આપણે આપણા ફેરામાંથી બુખમરાને દેગ નિહાલ કરીએ છીએ. પરદેશમાં કે મોલાના કાપડની સુદગનાના મોલને ફેંકી ફેરામાંજ લોકમાન્યના મુદ્દ ચરિત પ્રતિના આપણા પૂજ્ય ભાવની દમેડી છે.

તંની.

## આ માસિક પત્રમાં

તહેર ખખરો આપનારાઓ માટે

૧ જે માસના અંકમાં તહેર ખખર આપી દોષ તે માસના પટેલા પખવાડીવામ;  
તહેર ખખર અને તેના રા. મોહમમ.

ભાવ માટે મળો અથવા લખો.

૨ મેદની વમે તહેર ખખર આપનારાઓએ દવામાં મળવું

૪ આવમાં ફેરફાર કરવામાં આવમે નવિ માવ જ માસના વખત  
અનાકીથી આપનારને ૧૨૫ દલા કમીલન માપી આપવામાં આવમે

સપ્ટેમ્બર માસની આખરે બહાર પડશે.

**મામેપાર** ખંભાળના નાદવ મખરદ શ્રીયુવ દિગે-દ્વિસાસ રેખના " દિસપાર " નામે નાદકના અનુવાદ, આ નાદકમાં રિનુ મુદિલી ભાવનાનું એક વિન સમીક અને સરળ આપમાં આપવાનું છે સુદર જાત પૂર્વ મિથોલી મુરોબીન મુદર આકાશીત રેખત્ર ૧૬ પેચ ૪૮ ૧૫૦ મુગા વાઈ

આ પુસ્તક કચ્છ બુજવાળા (વાન જગીય) રેક રેવજીમાં દવાગ-એમના નરુથી જાનર મુવે રેવજ ૭ લાવવામાં આવે છે. અન લોદાળા નાનની ખેનેને તે વિના મુવે મળમે

મરવી મુજવાળ એડીમ

કે રેવજ લામજ - પુતીડીય.

વખાની નાન ૩-મુખાક.

વાંચો! વિચારો તે પસંદ પડે તો તુરંતજ આલુક થઈ લાભ લો!

## “જ્ઞાન વર્ધક પુસ્તક માળા.”

૭૪૫ અર્ધ માસથી આ માળાના વર્ષની શરૂઆત નવ-નુવ્યારીથી થાય છે; પરંતુ મને ત્યારે આલુક થઈ માસથી સાલનાં બધાં પુસ્તકો અર્ધો કીંમતે મેળવાય છે, વિ. પી. ગોરટેજ આલુકને સ્થીર છે, આલુકમાળાનાં બધાં પુસ્તકો લેવા બં ૧૫૫૫ રહે છે. પ્રવેશ ફીના રૂા. એક આલુક થતી વખતે એકજવાર લેવાય છે. આલુકને “પુસ્તકમાળા” નાં ૧૯૨૧ ની સામનાં નીચેનાં પુસ્તકો અર્ધો કીંમતે અને પાછલી સામેનાં નોંધએ તે પાછલી કીમતે મળે છે.

- ૬-૦ કથામંજરી; ભાગ બીજો (વિદ્યાભોજી વાંચે.)
- ૨-૦ શુજીર સાક્ષર જયંતીઓ. (વિદ્યાભોજી વાંચે.)
- ૧-૦ શિક્ષાનો આદર્શ (ડૉ રામોદ કૃત લેખો.)
- ૩-૮ હિન્દુ ધર્મની પાઠમાળા. (વિગલે લાલ્લા બંજનાથ.)
- ૧-૦ એકીશત્તુ ઇબન સદિક.

લખો:— **હવનલાલ અમરશી મહેતા,**

સુપેર-પીરમતારા; અમદાવાદ.

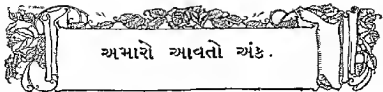
એક નવીન ખાતાં બહાર પડી ચુકી છે.

**બળવાન બાળકી.**

આ એક દિવસ સંચારી હમણાં ખાતાં છે. પણ વાર મનને બહેજારી પડી જુદી જગ્યા ને વાર્તાં લુટી-આ એક પછીજ નોંધવામાં જતાં સચિત નવજગત છે. એક વખત વાંચના લીધે તે પુરી જ્યાં વિચાર મુક્તિ નથી રહે. પરિવ્રામ આટલે એક બાળાનો આકર્ષણ એ સિવાય તે બાળકુળ છે. હજાર પુસ્તક-પાઠુ સોનેરી નામક પુસ્તકો જ્યાં કીમત રૂા ૩ થાય.

**ડી. લખમીચની કુખની,**  
૧૦ પાઠશી બાગ, રોડ, મુલશ





## અમારો આવતો અંક.

મારા મુકાનીમાં મહુને અંધ છે શી કંતુ મ્હેન દવે બકિત બની આવના  
“હુ ચાહું છું” શ અન્ન ગર નર્મજન પડા બી એ એન બી એમની

પ્રેમથી લેવાતી ગતન  
બહેનો પ્રત્યે; બીમતી સરોજની મેઝુ જાન મર લુખ્યાદાર બાગમાં આપની  
પરિચીતિ પર બીમતી નંદુને મ્હેનોને છ દેસો

દેવ હશનું સોલુ ગ આંખની ચિન્નસાલ ઉદ્દેશીન દેવ બકિતનુ મુન્ન ગમમન કાન  
જોગીબને ! ત કેસર હુ જેનુ આવતી કાન

આમત્રણ; શ દેવગણ પગમા બી એ

શુ મકમો ? ( મુન્ન ) ગ ફાલ

બોમ્બ વિહાર; ત જગોન ન્દાતાઆપ પ્રમાન્ન

દુહાંબી આધરસેન્ન; ગ રગીરસમ મ કાપડીત આરવાન્ની આતરિત બરકર  
કથીતિ દર્શાનરે લેખ તેજાન મિત્રો માથે

સત્યામહી મહાશુર દોરદોષ શ છાનવાન લીમતી મીમા મેમના ડેના  
ત્રિવેણાને હન કાન લેખના સખનાર ત છાનવાયે આનેમેમા મેન્નરનુ

એ સત્યામી તરીકેનુ મરિત ય મુન્ન મિત્રો મારે  
ગાંધીજીના સ્વરાજ્યમાં સાંપ્રત સુધારો ગાંધીજી અસાધ્ય મેગરે તો શુરાગને

નામે એળખાતા સ્વજનઆશુ શુ મર મો એન્નકુસના એક શુદ્ધ લેખને  
આવારે લખનાર ગ લશ્મીદાસ મુજીત કાપડોત બી એ

હસ્તામી અમરમાં હિન્દુ સ્વતંત્રતા ત આનસ મુરમાન તેજા પદેલી બિદામ  
વેતાઓના અનેક કથોને આધારે ગ જાનસમે સુસત્રાની અમરના દિન્દુઓ

મુન્નર હાથ એમ આતીત કરી ગતા હ છે  
આદી લેખીકા પતિ. લીમત છ પી લીમાચરન હિન્દુતાનમા પારથ દસા આ

લક્ષીતા લેખનો રાસ દસવી લરપુર પ્રમમ-સરા  
થરે આપતાં; શ ગૈરીનકર મેલનનર્મ જોની શ નેલીના સગીત જેના સન્દેશ

લખાવતી એ. ત મેન્નર કલ્પ મજામી મો એન્નકુસના મુન્ન મિત્રો સથે  
આદર્શ વિરોધ લીમત પ્રેમગની એ દમી નાર્તી

## ચાહુ વાર્તા.

હાથની આસ; તમ પ્રર લીમત ચતુરને ! લાન્ના લીમતી મીમા હાથની પરીના  
નામે બનિ મનોદન નાર્તીના લેખ- લીમત શાપીએ આ સાગાશ્ચ નર્તી આસ મરી

શુજરાત મારે નારી છે બો તે હિન્દીમા પ્રમિત થ ! નથી

ગરબી મુજબાત.



વિષયક]

અમમદિની પ્રતિમા.

[સી. મુન્શીય મોરશીદ.

જુલિ ૧૮૦.



પ્રગત ૧૫

ઓરડા ૧૯૨૧

અંક ૮ થો.



એમ ઈચ્છું છું



મા પ્રત્યે શુ ઇચ્છું છવ્વણા જેવી કમ પમિ

તે જાણી ગાળી છે

તોજવું-

જાણ મુખના નામના દિરોજોમાં, મુદિ મારાના દુરવાળા મોજામાં  
ગયા કડ એ ઇચ્છું છું-

સા મર્યાદા માટે મિત્ર થાં. પ્રસન્ન અને નુમણ રહે  
એમ ઇચ્છું છું-

નાનામાં નાની ગત્રાકોને પણ ઉપકાર માલતા મીખુ એમ ઇચ્છું છું-

જાણકની જેવો નિર્દોષ જીવ એમ ઇચ્છું છું-

અત્યંત તીવ્ર વેદનામાંની તીવ્રતા અનુભવી છું એમ ઇચ્છું છું-

તાલી આપેલી અને મારી ઉપજન કરેલી કિયતીમાં આનંદ મારું  
એમ ઇચ્છું છું-

મંથનની મ્હાલ્યા ઉદભવેલી ક્ષેષ કમલરી ગમથળો મારા  
હરખો ન રખો એમ ઇચ્છું છું-

અદર્શિય 'નિષ્ઠુ પિષ્ઠ' રહ્યા જંપણની જેમ મારે મન તાડે  
રહ્યું રહે એમ ઇચ્છું છું-

પરદુઃખની દુઃખતા કરી મર્ક એમ ઇચ્છું છું-

મોટાની મોટાઈ જાનુ જેવી છડ એમ ઇચ્છું છું-

અને છેવટે, મારા હરવેચ બધું નારે જોલે મમપંખ કરના મીખું  
એમ ઇચ્છું છું.



## પૃથ્વી અને આકાશનાં લક્ષ.

અખ્યાર - રા. વિદ્યુત.

**પૃથ્વી** અને આકાશનાં સ્નેહ પ્રેમ તેમ જીવના વાદળાં-  
આ પ્રેમ છે અને આકાશ નીચું નથી ધીંધી  
પૃથ્વીને કહે છે: "હું તારો છું."

પૃથ્વી કહે છે: "તું નિરસીય છે ને હું તો અદ્ય છું."

આકાશ કહે છે: "મારી સ્નેહગીતા રૂપ વરણાંચિત્રો મં  
મારી મર્મ બાજુઓ વીટી લીધાં છે "

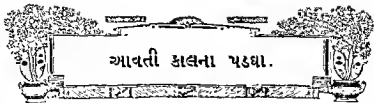
પૃથ્વી કહે છે: "મારે આંગુ ભયું દૈયું પવનમાં કંકટી  
બેઠે છે ને તું તો નિરસ છે "

આકાશ કહે છે: "મારું આંગુચિત્ર તારા આંગુને પ્રત્યુત્તર  
આપે છે ને તેમની અધકારમય ગહનતામાં કંપી બેઠે છે "

અને તેને પૃથ્વીથી નિરસ વિવાગી સુખનાર અંતરને,  
મવોગ પામતાં પશુ ફરે કંદેનારા કંપલીના સ્ત્રાવન મમાં  
પવનના મુખવાર અને જાડાથી આકાશ ભરી ર છે

• નિવાસુત ને ન સ્નેહવદન •





આવતી કાલના પડઘા.

જો-ગભાજ મહા-અનુભવી મહે તો પત્રે એ  
અદ્ભુત અપાપ કેવલ અગમ્યમાંથી આવજ  
અમે નથી થતો મુ ર આ ઉભવ યોગીએ  
તો આવતી કાવના નિનસપુષ્પને જોત વળા  
છે, માનસમાજના અદ્ભુતગણની મહા-  
શાસ વચારી નવા છે, અને છાન ઉન્નત  
અને જવાણ દારી મનીગહે તેના સર્વઉદ્બોધનો  
અર્પી મળા છે, પરંતુ સાહજતુ કે કોને ?

પશ્ચિમ નથી સાહજતુ મહાશય પોષ  
રિમાગને, અને પશ્ચિમના અમળને અધિન  
પૂર્વ નથી સાહજતુ મહર્ષિ દાગોરને અને  
આવતી કાવના આજુ આ રીતે પાઝ  
ફરે છે, આવતી કાલ આ રીતે ફરી ફર  
હો છે અને જ્યારે તેના પ્રકાશપૂર્ણ મર્મ  
મર્મ રહેશે તે કવી શક્ય નથી

પૂર્વનો-આવરે તો કેવળ બીડનો પશ્ચિમ  
આરેનો અમદાદા અને તે પશ્ચિમના

અર્પનો નહિ તે એટલુજ અમરી ગદે છે કે  
પૂર્વ પશ્ચિમના દિશાભાવથી તેના ચિહ્નકા  
ધર્મથી, તથા તેનામાં પશુપત્તા સર્વ પ્રમે  
ગોથી હજ ઉભવ મારે છે અને સ્વાશથી  
અને સ્વાવયથી જની પોતાનું ભારિ પેલે  
ધરે એ તે મિતિમા મુકાવવાની સર્વ દિશાએ  
તે યોજ રહે છે એ દેવ કે અમુખા-એક  
તામથી આવ તેને મન નથી અને આર્થતામ  
એક અને સમ્યક રામા સાત્તિક ભાન વ્યાજ  
તે મનસ વાગ્ય કર્મણા છપનમા પરાવી  
ગહે છે, અને ક્રિષ્ણે છે કે પશ્ચિમ એ ભાક  
નાને જે દિવસે વગતુ ચરો તેજ કાચે  
પશ્ચિમનો અને પૂર્વનો અદ્ભુત મોગ રમાને  
આ સાચી આવતી કાવ ઉગી રહેશે જે  
માનસ કીલકાસમા પ્રાગના કિશ્કુ વડે  
આવિખારો, અને સારો સસાર નીરખમે  
અને આનંદમે.

## ગદ છે ?

સુનમ તુજ ગાગા મહારી અગમ્ય મહિન મરી મર્મ કે,  
દિવાનો કાવ્યો કહે છે શુ સ્વદુ કહે કવી મર્મ છે ?  
લીલી છે આખને એ આખમાં કે તુ નીતુ નાતમ,  
બુદી એ આખને અદાતે દમ્ય શાને દરિ મર્મ કે,  
અનુભવા અતુ ને છાન પોતાના છે વગ્ન મગ્ન  
ના અમર્ત્ય મર્મ અદ્ભુત પદો એ બને પ્રકા છે ?  
નિદામી મૂર્તીઓ આજ દર્શને દુરમનો ખાખા,  
-ને છે મું અગમ્ય વદી આ રહેશે જલીમ કરી મર્મ છે ?  
બી તુજ પ્રેમીઓના નિન્દકોની ક્રુદ તથા તે એ,  
વમાર્ગ મું ત્થાજ ગંભુર નજે નવમા કવી વદી છે ?

અંતુષ



# કલકતા રોકપર.

અખબાર:-શ્રી રવિન્દ્રનાથ ટાગોર.

હું ડારજીંગ ગયો હતો ત્યારે કેટલું સોમાના  
ગરો દની, આકાશ પાછાથી  
આવ્યાદિન હોવાથી મનન અધારુ  
દેખાતું. સિવ એવે હતો કે ગદાર જનું  
એ નદિ અને છતાં પરમાં એમના પત્તુ  
કંદાળો આવે, સપ્તારમાં દોડતમાનારનો કપો  
અને સાંખા છુટ તથા એવર કાદ પહેરી દુ  
રવા નીકળ્યો.

પપન મીસકાર કરી વહાનો હતો અને અપેક્ષા  
રમાં આઠા સીધા પહોંચેનો દેખાવ એવો  
લામનો હતો કે તમે કોઈ ચિત્રકારે એક ચિત્ર  
આવેખી તે જૂની નાંખણ પત્ત કપો દોવ.  
હું કલકત્તા રોડના એકાન્ન રસ્તાપરથી જતો હતો  
ત્યાં નજીકમાં જ કોઈ સ્ત્રીનો મુશળાવરો કરતો  
રસ મારે કાને પડ્યો, આ કંઈ જનુ આમણ-  
કારક પદના નહોતી, આપણા વખતે આ રા  
સર પર કમલ માત્ર વસ પત્ર ન મળ  
તેન, પરંતુ આ અનન્ય અધકાની વચ્ચે એ  
ગર પીકા પાખતી પુરિતો હોય એમ  
મને લાગ્યું.

હું એ રથને પહોંચ્યો રસ્તાની ગામુમા  
ન્દાના રેડા પર એક સ્ત્રી બેસી હતી.  
તેના સાંખા ત્રણ રિખગણના દેખાના દાવ,  
તેના અંન કરતી ઊંચા ઊંચી મુઠામાંથી  
નીકળતું કંઈક રસ એમ કહેતું હતું કે  
છતનની કાઈ આસા-છંદગીને રક્ષાભારી કાઠ  
અગેરી આસા વન્યે દમજાન તેને આ વેગન  
અપકારમ પનામાં નિરાધાર થઈ ગઈ હોય.  
મેં તેને ટિંદી આપ્યા તે કોણ છે અને  
મા દહીંગ છે એમ પૂછ્યું, કંઈ જવાબ ન

આપતાં તે અધકારને બેઠી આસુઓની  
વચ્ચેથી મને ક્લેષ રહી મે તેને કહ્યું " ભવ  
પામણુ કંઈ કાળજી નથી "

તેજસ મુકેરજી અને મુક દિન-દુસ્તાનીમાં મને  
જ્ઞાન આપ્યો, "અવનો તો મેં" જનુ વખતથી  
ત્યાગ કર્યો છે તેમજ મારા માટે દરમનો  
પત્તુ છું સસા છે! બાણુ, એક વખતે હું  
જ્ઞાનાના પડામાં રહેનારી સ્ત્રી હતી મારા  
જાતને મને મળવા આવ્યું હોય તોપણ ઇળ-  
જનની જગ પડતી, આજે દુનિયા બરનો પડો  
મારા માટે દુર થયો છે. "

મેં કહ્યું, " મારી મહા કોઈ પ્રકારે ઉપવાગી  
યતી હોય તો તે હું આપી છું છું. "

માર નવર એક તીસજી પત્તુ બેદરકારી  
ભરી નજર ફેંકી તેને કહ્યું, " હું ગદાઉનના  
નવાય મુત્રામ કાઠ ખાનની બેઠી છું "

અડકિન કયા હતુ આ વિશાળ રિખમાં  
તેનો નવાય કાળુ હતો તેની પુત્રી આમ  
જીવાળુ થઈ આ ડારજીંગના કલકત્તા  
રોડ પર જ માટે રહતી હતી આ જનું  
એકાએક મારી કલ્પનામાં કે રિખામમાં  
આવી રહે તેમ નહોતું પત્તુ મેં વિચાર્યું  
કે મારે વિશે દાકગીય જા માટે થતુ  
વેકમે? તેની વાન સામગ્રા જેની  
લાગતી હતી. મેં આજરથી નથી તેને સલામ  
કરી અને કહ્યું, " ખીખી સાદીયા, મને માફ  
કરો! હું આજને એળખી શક્યો નહિ. "

"અનેરિ" કદી ખીખી સાદીયા ખુશી થઈ  
જાય, તેણે દાવથી મને રદામેના એક  
પથક પર એમણી પ્રગણ કરી



જાણી જોઈ પામીને કાળી માળ પ્રવાહી રહીને તે અડી જાતી માળ  
 ડાલને પાનિ પૂં ૩ ક્રમમાં માન વા તેલે આ । નામ આનંદ એક અપ્ત  
 ના માળે

[ શુભે માન ૧૯૮ ]



તેના બેપાતામાં-તેના ઉચ્ચારમાં સ્વાધારિત આત્મા કંઈકની પ્રતિભા હતી. મને એમ લાગ્યું કે સપ્ત પાંચર પર તેની પાસે એમનું. તેની પાસે એમના ચોગ મનાયું એમાં પણ માન હતું. હું સવારે એવર કોટ પહેરી દોરેપમાંથી નીકળ્યો ત્યારે એની કમળા પળ નહોતી થઈ કે એક નાનાની ઊંડકારને આ અનુભવને એકાન્ત કંઈકના રોડ પર હું એક શકું ?

મેં તેને પૂછ્યું, બીબી સમીયા આપની આ પરીનિ થાયા શું કાંજો જાણું છું ? નાનામાંથી એ કપાળ પર દાઢ થકી હતી. મને આ પ્રતિનિધિ કાંઈ મને એ હું કેમ કહી શકું ? બાપુજી, આ પદાર્થને વાળના પાળામાંથી કાઢી પરી કદાચ દર્શક ?

નવનવાના વિચારમાં કનડવાન માત્ર મન નહોતું. મેં તેની પાલ ડીકાંત કહ્યું “અ” છે, ઈશ્વરની આવી કોણ દાઢ કરી શકે છે ! આપને તે માત્ર તે સવારે તેમ આપ નાના સામાન્ય જીવનમાં કીમે.

કાંઈક અને રાત્રી મુશ્કાલ તકિવનું એક હું કાંઈ કંઈકની શકન પણ હિન્દી માયાનું અનાન અંતર રૂપ થયું મોઢે પાનથી કે ભરી નહીં સાબરેથી મારી હિન્દી બાપુ ઈશ્વરનું બાપુ કરતા તેરલા કામમાં આવે તેમ નહેતું

બીબી મહીયાએ આગળ ચલાવ્યું, “આજે-જ મારી છ-દીની નાકકો ઊંચો પડો પડે છે. કદા તો હું નમને જાયું છું”

“હું છું ! નહિ આપને વાત કહેવા મને સાવક મનો એ પણ અનુભવની છે”

મારી હિન્દુનાની બાબી દુકી હતી જ્યારે નવાજ પ્રાંતના અંદો પાંડે નવાજ ચંદ્રજી

સસપર આકળના પ્રમાણ બી-દુએ મેના મેળના દત્તા તેના ઉચ્ચાર મળા અને સંદો અંદોથી ભરેલા દત્તા. મારે બાજવાની જરૂર પડ્યાં હું હું કાંઈકમાંનું પનાવનો

તેજે આ પ્રમાણે મોનાની વાત કરી, “મારા વિનાની નમેમા દિગ્દીના શાલનાની પરાણનું ચોવી પહેતું હતું. આથીજ મારા માટે ચોગ પર મારાનું તેમને મુશ્કેલ થઈ પડ્યું લખનાના નવાજ સાથે મારી શાલની વાત થઈ રહી હતી પણ જરૂરના કમળા થતાજી આમે મીપાલીએને બજારો મળતી હોયો જમીન જાણી શક થપ અને આકાશ મારના મુમાયથી કાળું પડી મળું.

તેના ચોગ બેપાતામાં પણ તેની હિન્દી બાપા મહેને મોલ ઉપગતવની હતી અને કાળું કે જુ એક માલગતની-આજના નવાજી અને નવાજમાં બેપાલી હિન્દી બાપાથી કે જુરુર કામ ન મીલી-નવાજ હિન્દી બાપા સાથેથી રંગા હતો. નોના બાજવામાં એ જાણ હતું કે તેને દારૂપી મના કાંઈકના રોડ પર મારી કાપના સજિમાં મેમનાના આરમ પાંચરના કહેડુ પડેલા મહેમે વીનાથી બેપાતાના તેમના ઉચ્ચાર અંદો જમી ચોગ, આપનું લીગ મેલીવી મુશ્કારેવા દર્શાવેલા. આપવાન આપના જુદા જુદા ખાણેના રમતા ફેરપી ચોગના ઉચ્ચારે તેમના રેકમ અને છક મવમવના લાંબા પરીવાનો-આજવાની તેમની આપ એ થઈ રેકમ વિવર ખડું કરી આપ્યું.

બીબીનાલીયાએ કહ્યું, “અમારો કિંદો અમુકના નવાજ દોશ અને તેનો રેકમ કેમ નામે એક હિન્દુ બાપાનું હતો.”

કેસરનામ ઉચ્ચારનાં કાળુવાર આસીનું શબ્દ મંજીન મંજીનામાં ફની ગયું. મારી કાંઈક



મારા પિતા બહુ સાવચેતી થી પને એવા દવા, તે ઈંગ્લેન્ડને નિરુકારતા પણ સાથે એમ કહેવા કે આ પરદેશીએ અસંભવીને સંભવીન કરે એવા છે, હિન્દુઓનીએ તેમની સ્થાને દસે રોકે તેમ નથી મુખ્ય-ધર્માનુષંગળા દેવી આશામાં હું મારું નાનું મન્ય સુમારી દેવાનું સાદસ નહિજ કે. કમ્પની બહાદુર સાથે હું નહિજ દેહું.”

હિન્દુઓના હિન્દુ મુસલમાનોનું દેશ જનુન ઉઝળી રવું હતું. તેમનું જનુન ઉઝળી રવું હતું ત્યારે મારા પિતાની આ નીતિ અમને સરમાવનારી શાળાની ક્લાસમાં રહેલી મારી બેચમ આનાઓને પણ તે વિક નહોતી જાણતી.

કેશવે પોતાનાથી બને તેટલા પ્રાર્થના એકા કર્યા અને મારા પિતાને કહ્યું. “નવાજ સાહેબ, જો તમે અમારા પક્ષમાં તકિ કદો ને લખા અથી વુદ માયગે નવા કુષી હું નમને કિશ્તમાં પરદેશમાં રાખીશ અને હું કિશ્તનો બચાવ કરીશ.”

મારા પિતાએ કહ્યું “બચાવ જરાનું કંઈ કાઠમું નથી હું બજારનો પરાજી લઉંજ. કેશવે પછી દેશ માઝ્યા ત્યારે મારા પિતાએ યોગ આપ્યા અને કહ્યું. “પ્રમગ આપ્ને હું પંચારે આપીશ.”

મેં માગ જરૂર જવેશન થી કાઠી નાખ્યા અને મારી હિન્દુ કાળી મારફતે કોઠા ન જાનું તેમ કેશવને મોકલી આપ્યા તેજે જ્યારે એ મારી આવતા એવ જીકારી ત્યારે જો બન પર એ જીવેશન કોઠામાં ને આપું જાન તવમનારથી-શાન્ત ઉન્માદથી રીમાંયિત થયું. કેશા અને તેના સાથીએ દહાડાની તૈયારીઓ કરી રવા. જુની પુરાણી ભોગે રાવ કરી નાખી. ધન્યવતી તવમરો તૈયાર કરી કાઠ કાઠી ચળખતી કરી એક અંધારે ઘીર કમીનર સાહેબ યોગ જાત

વરચોવાયા મોટા સિપાહીએ સાથે અમારા કિશ્તમાં આવ્યા. મારા પિતા નવાબે, સાહેબ ને કેશવની તૈયારીઓની બધી વાન કહી દીધી કેશવ રવા પણ મખરોથો નહોતો. પોતાના યોગ મળ્યોએ અને કઠાવવા દધીવારથી તે દહાડાને નિષાર થયો પણ મારું હૃદય સરમ અને નિરુકારથી જગાડી ગયું. મારી આંખમાં આસુ નહતા પણ મારું હૃદય તૂટી કુકડ થયું આદનું હતું.

હું માગ બાકોર મગની પોપાક પહેરી ક્લાસમાંથી બહાર નીકળી પુષ્પળી ઉઝળી રેતી. તોષોતર ધુમાડો. વીરાની દાક કે મરણ વખતની વૈદનીશ પિયારો દો શાન્ત થઈ ગયા દવા. પધરી અને કોઠાકામમાં મોનની ખીપાણુ શાન્તિ આપી રહી હતી સખાનો સૂવ આપ્ને જમનાના જગમાં વાદીની પચારી પર રાવીની નિશા મેશા આપ્ને મયો દતો મન્દનો ઉદય થયો હતો. રજુલેજ મળ્યું અને હુઝની વિકાશ મૂનિ સખ દેવાનું હતું. બીજો કોઠ વખતે આવજ બપર વખત અને રથજમા માયનું અને અસકપ થાન પણ આપ્ને હું જાણે નિશાના મળવમા દોડિ તેમ આપની કાળી મારા હરજની એકજ ઉમેદ હતી કે એકવાર કેશવને વેડે અને એ ઉમેદના અગ્નિએ મારા અતઃકમળા સર્વ મકરપ નિકળને જાળી નાખ્યા દવા.

મધરાતોજ વખતે છેડે મેં કેશાને જોયો. ન્યાનાના ગ્રેજીની વદામાં તે પાવજ પહેરો દતો. નેથી પાસેજ તેના વિશ્વાસુ નોકરે દેવકીનું સખ પડ્યું હતું. મને એમ લાગ્યું કે કાંતો વિશ્વાસુ દેવકી કેશવના પાવજ સરીગને આ સુરક્ષીન જગમાં લાવ્યો દરો અથવા કેશવે પાવજ ખાતાં અલી પોતાના નોકરને બચાવવા પ્રવળ કંપો દશે. મારા અંતરમાં જો રોજના અંકુર દવા તેને હું



૨. હમીન ૨ (૧૯૫૬) ૩૭ પાનાની આગાશી અને ૮૫ ૧/૨ ફોટ ૨૧૧ ફીચર આપવામાં આવેલ અને  
 નિર્માણ કરાયેલ છે. ૨૧૫ પાના ૧૯૭

નીકળી હતી. સર્પના નાપે કે જવારના પવને મારા માથાની-મારા શરીરની કેમ-વધામાં વધાપણ અપ્પની ઉમેરી નહોતી. પણ કુંદળીના પ્રસન્નતા પહેલી મજા-મજા મારા આત્માના પૂરતો મનેવા પહેરે મારી આ રીતે ઇચ્છા કરી!

આ બીજાનું મનકુઆરીની વાતો દુઃખે જવખમાં શ્રમ થયેલા માણસની પેઠે સાંભળી નેહા દેને, મારી સીવા દેડી થક મધ તેની પાસે અને ખાન રહી નોની, મારું મન આ અદ્યતન કથા કહેનારીની આજામા-રેવાની પંદરી રંગા રેવા અવલમાં કે ક્યાના દારમાં મુખ્ય થક મધું દુનું તે દુનું કરી મારેના નથી દુનું મુખ-સાન્નિથી એ વાત સાંભળેના દેને. પદેનું લ્યારે આ આમ ક્યાઓ ત્યારે મારાથી કહેવાનું લ્યારું. પણ રહેલું.

નવામજીએ કહ્યું, “ પણ કેમ કહેવાય ? ” મું એક પણ પોતાના મનમાં કોઈ પાળીની વેડનાથી રહી નહોતો જમું હોય ત્યારે રહેના દોઢ પાને આવેના પાળીના આવડો અન દ- કરી મર ૭ ”

મને ઘણું મારે માન્ય રહેતું એકરીક છે. નવામની ક-વાળે આમળ સજાવ્યું.

આવધાદ મારા પ્રથમ અને જહુ આપાન કામો. જાહે માગ મનેજન-લ્યની હાલિ નુદી પડી હોય અને રહેને મોજે મારા શરને દાવડી રેને હોય, દુનું જમ દુર ખમી અને તે કહીન મદપના વીર આજીએ રહે દુગથી નમરકાર કર્યા મારું હોય જાહે કહેનું હોય કે. અંજમની સીવાને તું અનાદર કરે છે, વિવંશીનાં મોરાકેના ત્યાગ કરે છે, પન-વાનના પેશને તુમ્હ મળે છે, મુવાળીના આપધાદ અને સીની પ્રેમ રેને સદ કામે



આજે જે જ ન કસરને જોવા લેતી નુદીવા સી, પુસા, પુસાએ અને શેષે તેની આસપાસ રેકા દગા.

આવળ બેઠે યજ્ઞી ત્યાં સુધી મારા અનરની આગ પહોંચે અને આજીવ વધારતી. મને એ આવળા દુઃખ કે વિનાશનું બાન સરખું નહોતું. પણ એ મારા આનેમ સુખ કે આનંદ વેળાની-મારી ફક્ત એકમાત્ર આશાની ચીન-યારી છેવટે મળી ગઈ. આજ છુટકા મઠ અને જગતની સખા તાલી રેતી પર પડેલાન થયેલી હું આજે પડી ગયો. આજે મારા અનરની એ ચીનમાર્ગી સાર લુપ્ત થઈ ગઈ છે, અને એવો મારી હૃદયની એ છેલ્લો આવ છે.

મારા મનથી વિચાર થયો કે આ દુઃખની કલાણીને અતઃ આમ ન આવે, મેં મારી અપુર્ણ ભાગી તુડી દિવસીમા કષ્ટ મળે અપિત્ર થાય તો મને મારે કરે. બીબી આવીયા તમારી વાણે અતઃ જરા પથારી છુટકાથી મને કહેશે તો મારા અનરને જે મુશ્કેલી થાય છે તે દળી શકશે.

તે ફરી જગા દલી. મને જગમગ કે ભાગી તુડી બાળાની તેના પર અમર થઈ હતી. જે મેં મુજબ અપકારી ભાષામાં ગાય કરી હોય તો મારા અનુમાન પર તે બરોડો રાખત પણ અપુર્ણ ભાષાએ તેની વાત જરા અપાસા વાગે કહેવાની નેને કિન્ના કરી. તે બેવી.

મને વળે વળન કેસવસ ખખર મળ્યા પણ હું તેને મળી શકતી નહીં ને અજાણ્યાનાવીપરોપીના સંધર્માં જાણે દલો કાઠવાન પાંખો જરાળી પેં તો કાઠ વગ પમિમમા પીજળાની પેટે તે કાઠવેતો. પાંચો તે સમયના અપકારમા છુપકા જ્યો દલો મેં એક વિદ્યારીને પાંચક મળ્યો અને અનરન મળે ત્યાં શિવનંદ રંગી પામે દિવસુ શારંગેતો અપાસ કર્યો રંગી મારા પર જલ રમેદ કરેલા અને હું તેમન પાપ કહી બેપતની એમનાં મળેમાં દિવસા દરેક

ભાવમાથી જાણવાની અપરે આવળી અને ધર્મશારંગેતો અપાસ કરતા અપકરે વેદનથી હું અજાણા સમાચાર સાંભળતી. છેવટે ત્રીવીસ બહાદુર દિવસુમાન મમજમાથી જળવાના અગિને દોડવી તાપ્યો કમ્પનને વિગત થયો.

તે પછી મને કેસવના વધુ અપર ન મળ્યા પુલના કાઠ અગિમા મારા આત્માના કિતિજમા જે ભીજા મૂલિએ અને કમ્પનએ ખડી થતી તે ધીરે ધીરે અપકારમા સમાજ મઠ મેં મારા મુશ્કેલી પર જગમગ અને મારે મામ શહેરીએ શહેરી દારે દારે હું કેસવની શોધમા બદલવા લાગી. હું એક પછી બીજા પાતાના કથળે મઠ પહોંતેલી ભાગ ન મળી જે દોડકા નેને કોળિયા ના નેએ કહેવા કે કરો તો ગણમા મરણુ ચરણ થયે દલો અથવા ખગવા પછી માલેયા તરકરી કાળનેતો ભોજ થયો દલી. મારા અતા-કરણમા દુર દુર વામો રામકાજ જાણે અને કહેતો દોષ કે આ કેમ કરી બતી રહે? કેસવ આ સમારમા નદોમ એ કેમ અને? તે આજિવન-તે અમિને તેમજથી અંખાર મીરીને છુટકા જગા રાકા એ અમિ દુર દુર જાણના કાઠ ખુલ્લામા મારા છપન અને આત્માને મળી પેલા જરર પ્રકારતો દરો?

દિવસુ શારંગેમા એવું છે કે તપ એને ત્યાજ માં મુલ આજિવન થક રાકે છે પણ મુશ્કેલમા આજિવન થક રાકે એવું કાઠ શારંગેમાં નથી મને એમ વળાનું કે હું કેસવને મળી શકુ તે પહેલા મારે આજિવન થક થયે ભોજ આપવાની જરર દલી આ રીતે મારા દુઃખી છપનમા ચીજ વરસ તીતી ગયા.

મારા છપનમાં મામ વનનમાં મારા મનથી હું આજિવન બી મઠ મારી કાઠ માતામીમાથી ઉતરેજુ આજિવન લેવી મારા છપનમાં મારી રંગેમા -અંખારેમાં. મારા વિચારેમાં વધેલા ભાગ્ય.

કે માલિક થા' માગ છકામા ખાતીનામમાં  
તે વીર હાલુને મે અથમ્મ નેપે હો  
તેના મરોમા મરકેર આપણુ દરી દેવ રિના  
એ મહાન છકામા આશા કે આજ્ઞા નેતુ મુ  
લોતુ આ લાખનામા મમતી હુમારી  
આસપાસ મોદ મહારાજા આ-મ-અતાની  
મુદ્રિ નેરા લાખી

મળના સમયમાં કેવલની જાહુરીની મે  
પળી રાનો માળની દલી પળ આ કોતોત  
મરમ માય અતર પદ પરથી જુવાલ  
પણ હતા આન મેક તે મહાની હોડીન જમના  
હોમા વડથી હાના જામમા આસેખાપતુ મિત્રકુ  
ભાંતી હામી નહોતી રાત અને ફિરસ જનકલ  
મા અને રરખમા કેસરને કેઈ દુર અધારમા  
લધ જતી એ હોડી હુ જોતો જમનામા  
દુર દુર એ જાહુલને કેઈ સેરક રિના  
કેઈ મહારક રિના એ હોડી વધ જતી હોય  
મેમ હુ જાપી લની અને સહાયક કે સેરકની  
જોતે જગ પશુ જગર નહોતો એવા એ  
સહથી ધર્મસ્થાની જાપવા મને મુલ્ય  
મલાવી દેતા

કેટ મને કેવલના સમાવર મર્યા મે  
સાળવશ કે સમાના ભરથી મર્યાતે નેપાન  
આજ્યે વળે દતો હુ નેપ જવા ધણો વખત  
હતી ત્યારે જાહુલુ કે તે રસેથી નેપ વ  
પૂતી મળે દતો તે પત્રી હુ આ પાડો પર  
બદક છુ આ દમ હિ-દુમિતો કેવ નવા  
આ જતી અને લેશ લોડો ધર્મ નાથો  
જાહુલા પ્રાગપનતો નિમય નથી જાહુલા  
તેમના દેવના અર્ને પૂનરિધી જનુ મુદ્રા છે હુ  
માને પર્મ નવવતા ૧૦ આજ્યેન રતેના  
૧૦ મો દેહો સાથે જાહુલા નહોતી સખતી  
મને સાળુ કે માગ છકામા હોડી હો  
નિયે પોતપત્રી નેપે આવા છાવનો  
દીવક રે આજ્ઞા તેવ મિત્ર વપાર ની  
અપામી નપો નેપે

દિપને જુવાલ મધી રાત વાજે ને કેવ  
પર્મનો જાડો વાસ કે જાહુલુ, જાન  
તમને દતોયે પાવ આરતો દતો હુ દતો  
દુઝમાજ હુ છુ આહવીન વરગની જુદા  
પત્રી આજે સરાટે મે કેમને જોયો

જાહી તે અપકી મધ હુ વિચારમા પાપો  
મે તેને પૂછ્યુ આપને કેશવ લી ગીતે મર્યા  
નેપવની જાહુલાયે જાનત આપો, આજે  
મે ૧૦ કેમને એક મુલીયા મામામા નહોત  
પોતપત્રી પ્રજા રીશતો નેપે તેની મુલીયા  
મની પુત્રો પુત્રીઓ અને પોત્રો તેની  
આસપાસ ભેગ દતો

જાહી નવાગતનીની હુ ખમર દહાજીની  
અત આપો

મને વાહુલુ હુ તેને હુ તેને જાન  
કરવા દેશ મર્યા પશુ હુ મે વળુ અહીંમ  
વર્ગ આ રિધાની આની સાથે છપ્પી ગચ્છાવના  
તે રતો દતો આવા સ મેજોમા તે પે તાને  
પર્મ શીરને જાહી રકો

નવાગતી મેનીયે જાનત આપો મુ હુ  
તે વધે મમલુ જ નાં લોડી પશુ કેવે  
જાહુલા લની એ અહવા તમે મૂતી નાહા  
કપે એ જાહુલુ તેજે મારી જુવાનીમા માગ  
દદવ હરી લીધુ તેની વાહુલા રો મને રતજની  
મીની મને જોરી લદા પશુ કેમ માય કે તેવ  
સમિતે છકામા આર એ-દેવ રપ જાહુ  
મે આપુ કે તેની ધર્મ જાહુલા શુક દની-  
જાનતવ લની ને મેમ ન હોન તો જોતે  
સરે માગ મને ૧૦ તવલુ રાનત માગ  
જાનવર તવલુ-માકે અસપ આપમાન વળુ  
જા માક સરીક માગ મના માક માગ  
માથે આવા તેને ન આપી મનત ત્યારે  
હુ છપ્પીમા પહેલીય વાર માગ રીતે ૧  
આગપની જાહુલુ જાહુ નીકળે તે જાન  
તો મહારો વીરજાક દુહાની નાકત લખાણ  
લને તો વાહુ ને જાહુ તવલુ મને મને

બીજું જીવન, બીજા સંસ્કાર માત્રી દગ્ગા  
પણ એ પ્રેમ મેરડાદેખા મેલખા મે' માટે  
જીવન આપી દીધું-મારું' સૈવન આપી દીધું  
તે મને પાછું કોણ આપી દો તેમ છે ?

આ વારણે તે હરખના કુદરતે મોડી  
મેરડા ઉભી થઈ, અને કહ્યું, "નમસ્કાર  
આજીવન. કાલુમા તેણે પેનાનું' મોડાનું' સુવારી  
કર્યું." નવામ સાહેબ "

આ કાળામો વિદાયના સ્મરો બેઠી તેણે  
આજીવન મેરડાને એ આ પદાડની ધમખા મળ્યા  
મરા દગ્ગા તેને પાનું રિંગવની સવામ કરી  
અને મું બીજે એક પાનું સુન્દ મોડાનું ન  
પેલેલા તે પદાડના અ પારા જાળા આપાવ  
તે બદલ્ય થઈ ગઈ

કાલુમા મે' મારી આપા બધ કરી દીધી  
અને તેનાં જીવનના જીવન મેરડાને પારા અન-  
મરડા પડે તરી રયાં. મોજ વનકારી નવામની  
સુન્દ પેલેલી-નવે કરાવી જાગમપર મેડી  
પેનામી જાનાનાની બારીમાંથી આજીવન કેલપને  
જમકજના પ્રાન કાળામ આકે' આપાને એક,

રસી હોય-એ કુદરતી જીવનન બની કેલ  
કરના વાનાના કથવમા મનકાલે નરીમા  
તરના દીપકા જેલ રસી પેનાના પ્રિયનમને  
માટે હર નમસ્ કરી રસી હોય ! અને જીવ-  
મીના આપી-કુલોથી દવાવણી પેનાની એક  
આજાની કમીસન કુડી જાનાથી તપી મવવી  
તે પ્રાણ કાજીલી મમના કમકતા રોડની બાલુમાં  
મેરડી હોય-એ જીવ' કું' નેમરડા એકમ  
આમા આજીવનને મે પ્રવદ કરી રસા હોય,  
એ ઉભવ પ્રવદને મળે જીવન આજીવને  
મળ્યું જેનું બીજાનું કરી મુકપ હોય-નેનું  
આ એક પ્રિય દગ્ગા

મારી આજ ઉકડી અને ઉપેલ, વાળાને  
અવકાશ હોડા આજીવ પેલા દગ્ગા કાજીલી-  
મના રસાવડ પ્રવદના મકાસીરમે આજ  
આજા રેગવા બાના દગ્ગા મેમ સાહેબો  
રીકમાયા અને સાહેબો પેનાવર મેડી કમ  
નીકમા દગ્ગા વનતે વનત કોડ બેથાલી  
કાજીવન દેખાને અને મારા તરફ કડક  
આજાથી નેમ રહેતા, વધાર મળે જતો.

## “બળે છે.”

અનુભવ - રસ, અનુભવ.

આજીવન બાળના વડાં સાધુને પડ બળે છે.  
કુલમવી જાળી કાળી, લીધા " મેરડા " બળે છે  
આજીવને જાળ મેરડા, નમરડા મકાસીરમે,  
માડી બરબક બની. બુના પડદા જાળ મે  
નમરડા આજીવનેથી. જમકારી રિંગની મેરડા  
આજીવને બળેથી: નરીમા તડ બળે છે.  
કમજબ રસ મે રમે. મેરડા ને નમરડા આ,  
પેનાના લોલી સિમેસો: પ્રાણી પડ બળે છે,  
જમીવની જમકારી તપા. સજાથી પ્રિય મેરડા,  
માડી માળે નાં મે, બીજા જાગમ બળે છે



# એવા ગાંધી ગુજરાતે ઉતર્યા રે!

અન્ય - ૨૧ બિંદીશ

( નમ અદતવાલીમાં ઉતર્યાં એ લોકગીતના ટાણમાં )

એવા ગાંધી ગુજરાતે ઉતર્યા રે!  
 એવું મુંડ મરીંગ જાણે વાકી રે,  
 માહે નેશન ડે છર- એવા  
 એવો જાણે પોતા પોતા વાણીયા રે,  
 માથે વીધુ ભડીયું કામ- એવા  
 પેલા કુતરા આફ્રિકા દેશમાં રે,  
 હિન્દીને અપાળુ માન- એવા  
 મોટા બારીકાં એ લેખને રે,  
 એવું નામ મુંડ મુંડ- એવા  
 એ સામા થયા સગરની રે,  
 એણે જોયા છુટા નગર- એવા  
 ત્યાંથી આ ના સ્વદેશ ઘેર લાવ્યા રે,  
 નાખ્યા ગુજરાતે મુદ્રા- એવા  
 નેણે દેશ બધો શુદ્ધિનો રે  
 એને વાળી ચડુ દિશ માલ- એવા  
 એણે વીરી પ્રતિજ્ઞા લાવી રે,  
 મુખાં રે મળુ મુદ્રા- એવા  
 એણે રે રે રેની સામેલ રે,  
 લેના મતરતે તાલો મુદ્રા- એવા  
 આત્મની આદીમાં રે મરી રે  
 પાતે પુરુષ - પુરુષ- એવા  
 એણે રીસ રીસ નેસમા રે,  
 લેના સ્થાનિય માર્ગે મુદ્રા- એવા  
 એણે સાચી તપાસી નાં દેશની રે,  
 આત્મ એવા એવા મુદ્રા- એવા  
 એણે રે ભગીને દેશે આવી રે

માત્ર દિવસ મુદ્રામાં વેર- એવા  
 એણે મન સનાતન પાળ્યા રે  
 મનાય ને મિત્ર ખરો થાય- એવા  
 એણે ટાકી લાગ્યો બધી દેશની રે,  
 આત્માની જગત અત્ય- એવા  
 એણે દેશ અમર નધા દીનના રે,  
 ગાંધી ને એ આત્મ સદા- એવા  
 એણે માલુમ રીખની રેલો રે,  
 મા-દા રે રે રે- એવા  
 માથે ધોળો ટોપીને ધોળા કુકા રે,  
 મળ્યો બાન્ત સનિદ વેપ- એવા  
 એણે પોતાની સગવડો રે નાં રે,  
 માહે રે રે રે રે- એવા  
 એવો જાણે રોનીડો રે મોરે  
 'નવજીવન' તણે વાના- એવા  
 એવું નામ મોહન મોહન કામ એમણે રે,  
 બ નિ ભાગ્ય નયના- એવા  
 લોક મદ વુએ છે, પ્રજા આનંદે રે,  
 ના જાણે ન પો આનંદ- એવા  
 એવો બાન્ત વાર- એવા રે  
 ને ને ને જગત આજ- એવા  
 એવો ધન જનમ ધન છરુ રે,  
 માન્યો છે એ ધન જા- એવા  
 એવો પોતે આજે પોતે શ્રીના રે,  
 પેની જગતનો ને- એવા



# મધુર મિલન.

અખબાર-નો. ગદ્યાલપ્ત દ્વિ સંપત.

વિષયક: સરવિરાંકર પંડિત

## મારા

પિતાની આંત્રીક સ્થિતિ સારી હતી અમદાવાદમાં કેમમાં અમારો મોરો બગેલા દત્તો, અમારે ત્યાં માડી શેઠા નોકર ચાકર પણ દત્ત, હું મારા પિતાની ધણી બાઈની પુત્રી હતી મારી માતાનો પણ મોગ ઉપર અન્યથા પ્રેમ હતો.

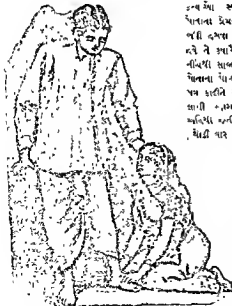
હું માતાપિતાના અન્યથા પ્રેમ વચ્ચે નથા સુખ વિશ્વવશા ઉઠેલી દોષાથી એક વાત ધરવા બૂની ગઈ હતી, મારા અન્યથા પણ એ વાત મિલકી મવા દત્ત, મારું સાસરે બેઠાથી થોડું દુર આવેલા માનર નામના એક ન્હાના મંડામાં હતું, મારા મ્મની નથા સમગ્રજ કેવલક વખતથી પોતાના મામમાં રહેતા દત્ત, એ કારણે કેઈ જસી કન્નને મારે એવું દરિદ્ર સામ્ય હોત તે આવત, પણ મારા જેવી સુખ સંપત્તિમાં નથા મળાપત્તા અસાધ્યકાય રહેતા ઉઠેલી કન્નને એવી છત્તું વજું કુટીમાં-એવા ગરીબ પતિને ફર ન્તુ કેમ ગો!

મારા સામગ્રા પ્રમખે બપારે મારું વખ ચર્ચુ, ત્યારે મારા કસરાજી સિવ સારી દત્ત, અમદાવાદમાં તેમનો વેપાર કમ-પામર આવતો હતો તેમને ત્યાં માડી શેઠા નોકર ચાકર સવળુ હતું, પરંતુ બાજુ દેશની અવરૂપાને તીર્થ તમને વ્યાપારમાં એવી પોટ આવી તેઓ એકદમ નિર્વન થઈ મવા તેથી શરે કરતાં મામમાં એવું પચ આવે નથા પોતાની જે કોડી ધણી જમીન હતી તેની ઉપર દેખરેખ પણ રાખી શકત એ હેતુથી તેઓ અમદાવાદનો

ત્યામ કરી પોતાને શાંત માનર રહેવા જતા રવા હાથ, મ્હારા વખ પછી કેવળ એકજ વખત હું સાસરે ગઈ હતી, એ પછીથી ઉપરોક્ત બતાવ બન્નો હતો તેથી મારા સાસરીમાંના માણસોના મનમાં એવો સસપ બગાડ થયો હતો કે, નવી વડુંના પગલાં સાગ તથી એ કામગીરી તેઓ મને પોતાને ત્યાં તેથી જવાના કાલ પણ પ્રવલ કમ્તા નહતા, મારા પિતાજીએ પણ પોતાની પ્રિય પુત્રી ને એવા ન્હાના મામમાં નિર્વન સામરીમાં મોકલવાની કમ્તા દર્શાવી નહિ.

એવી વિનિમ્તા મ્હારે વિપગમાજ રહેતુ પડતુ તંજે એમા મ્હારો પણ થોડો થયો તેમ હતો એ દેવ મ્હારી આજ્ઞામદજ ને તીર્થ દોષ કે પછી જૂન અપતિમાં ઉઠેલી દોષાને લીધે દોષ ને હું કરી શકતી નથી પરંતુ એ રખતે મને બાંધી દુની બુધીમાં રહેવા કમ્તા મ્હારા નરવા મા રહેતુ વધારે મવાનુ હતું કમ્તાની આવેલી કમ્તાની કમ્તા કરતા વિશ્વ પતિથી આવત પચાની કૃત્રિમ કમ્તા વધારે મમ ની હતી, એ સમયે મને સામાન્ય લોક નિર્વન અન્ય તથા રહેલી આદરશા નહતાં માતાપત્રી ધીન થ અજાણે એવા અન્યની યજ્ઞા નીમે જતું મમતું નહતું પરંતુ એમાં દોષ મારી અવ રમ્તોજ દત્તો કેમો એ વખતે હું અજ સમજુ હતી મ્હને લાગે છે કે, મ્હારા પિતાએ કેટલાક સમ વદાજ્ઞાઓની મવાથી મ્હારા મ્હારાજીને લખ્યું હતું કે અચાન જમ્તાને અમટે ત્યાં મોકલી દો, તેમની કમ્તા મારા પતિને પર-નમાજ

વસંત ઋતુનું આગમન થય છે, એ વખતે  
જ્યોત્સના પવનવોથી સુગંધીન થઈ રહે છે.  
મનુષ્યના સંગ્રામમાં પણ તેજ પ્રમાણે આવ  
છે. આજ કાલ માન્યા ગયા પડી કુલાવર્યા  
પ્રાપ્ત થાય છે. એ વખતે મનુષ્ય ઇવનમાં  
એક પ્રકારનું પરિવર્તન થઈ ગય છે  
એક જાણેલામય સ્થિતિએ હું મ્હારી  
અનુભવીમાં એક દલી નીચરેલ આકાશ  
માં ચંદ્રમાં ચક્ર દારવ કરી રહ્યા હતા હું  
એક જ દિવસે ચંદ્રમાં તરફ દોડી રહી દલી  
એટલામાં પાંડોલમાં મ્હોરી મારી સખી લીલા  
અગતીમાં આવી. લીલાનો ઉમર મ્હારા  
કોઈની જ હતી તેનું હાથ પણ મારી માથે



દેવદાસ અપાર વિનિયો હાથ કી

થયું હતું. તે મઠ કાઠોજ સાસરેથી આવી  
હતી આ ઘટેલા તે પોતાને સાસરે હતી  
તે હું મ્હારા વિવરમાં રહેતી એ વખતે  
અને તેના એક દુર્ભાગ્ય મારે થયું લાગી  
આવતું પરંતુ દમણ એ જાણ હતો  
તેના દલો દલે એમના વાગતું કે તેને સાસરે  
જવાનો અધિકાર છે. પાંતુ હું એ અધિકારથી  
મરેલા પ્રસિદ્ધ થયું

લીલા મ્હારી પામે જેની તેના સામગ્રીવાની  
વાનો કમલ વાણી તેના ગ્વામિ તેના ઉપર  
કેવે એ પ્રેમ ગાંધ છે તેનું મન ખુલી કમલ  
સાકે હતી હતી વખતેમાં લાધી આપે છે, એ  
તેને ને મ્હોરે કદાચ વાણી સમારમાં કેટલીયે  
કમલ એ અમાર વલ આપે છે. લીલા  
પોતાના પ્રેમની વાનો કમલ કમલ એટલી  
જાણી દમણ વાણી કે મ્હોર એમજ થયું કે  
દલે તે કમલે મ્હોરથી હતી મ્હોરે કદાચ કેવે  
નીચરથી સાબરજી દમણે તે મ્હોરે લીલા  
જીવાના પાવકના મળ્યામાંથી તેના પતિની  
પત્ર કાઠીને ચંદ્રમાં અમાર લાગ્યા વામણ  
જાણી નામ મનમાં એમજ થયું કે લીલા  
અધિકારી હતી મ્હોરે આજ થયું

ચોટી વાર પછી લીલા તપાસી હતી હતી  
પરંતુ મને આગામીમાંથી  
જાણતું મનુષ્ય નહિ હું ત્યાંજ  
જેમની ની કેવળથી અમલ રાજીર  
કુલવાવાનું તપા અભિમાનને  
લીલા આગામી અમાર અમાર  
આગામી નું આ મ્હોરે અમા  
માન કમલે કદાચ છે

એ પ્રમાણે હું ધમ્મી રાત  
સુધી અમારથીમાં જેમની હતી  
એટલામાં મ્હોરી માનાએ આવી  
જુમ પાડી-કદાચ દલ સુધી  
આદિ મું કમલે કદે છે તને  
ઉપર પાંતુ નથી અગતી ગાય

મુઠ જી, મારી પ્રાની વીનિ ગઈ "

હું મારા ગયનગૃહમાં જઈને પચારીમાં પડી પડતુ રાખીશાં સુધી વિદા ન આપી ટેલોઁ વાર સુધી વિચાર માગરમાં દુબરીઓ મારાં પડી નેમ્દ ઉઘ આવીશાં રહવાગમ્દ જ્યારે હું જ્યારે મધ ત્યારે મદાન મા કંઈ ફેર ફેર એમ દોષ એમ મને લાગ્યું

એ તેજ દિવસે મદારી નકુદ ઉપર જોઈ પત્ર લખ્યો પત્ર નીચે પ્રમાણે દુઝાનુઆન તો—“મદારી કેવું મરેનું”

રહમે તથા રહુ પના આજમે કેમ છે તે લખાશે અને મરણા અદિ આપના છીએ "

એ જો વાત મોઢને પાણી જાણી નહિ રેમો જો કશામ પિનાડ જો સાત ગળેનો પાણી ગરશે ધાપ એમ હતું જો રખતે તો હું પડતો ખરો લાગાયું મદગણ નહી નહિ પડતુ હવે રમદહણ રહો છું કે પડતી માગ પગલપતી મ પૂણું આજીનિ થતી હતી

હું કશોજ ઉત્તગી આગુતના પૂરક નહિ લેવા વાચો પડતુ વખત મર જરાવ ન આપ્યો જો પ્રમાણે થોડા દિવસ વીનિ નવડ જો કશિમ મદાજે અમરે મિને નાટલ લેવામે વલ્લડું રહુ મદારી મખી વીજ જણ લેવા મરના માગમે પાણી અમરી અથે આપનામ્દ તના જો કેનાટલ લેવા જરાવતી મદારી મરુ ન હતી પડતુ ડોહરીઓ એમે કમથી નવાલી સમાની પનગી-તેમની કડા દોષ ન દોષ નેપડુ માગપ જણા રોમે ત્યા જડુજ-જો-જો પાડે પાડ નહિ મરે અને કિચાન જવની પૂરી થઈ ગઈ એ પ્રમલે જનને વેશ જોવી નાટક મા અમારો મરો થતો હતો

દ મદારમાં ઉડી ગયા મરિનિ પ-દારી ની તના મેગમમાં મદારી નન-જો કશામ જાઓ એ કાગી મરેનું તથા નેમ્દા દ.મર્ધી મોમ

થમેસા કાગલ ઉપર નીચે પ્રમાણે લખ્યું હતું—

“લાલી,”

તમારે કશામ મર્યો છે. જરાવ વખત જરા વિન ન થયો છે દુઝાનુ અને બધા પ્રણાજ તમમાં રોકાઈ મર્યા છીએ. પરમ દીવમે મદાન આજનું જવ છે તમે “સા મારા હનો”

જો પત્ર વાચી જાણે મારા માથા ઉપર વજનાત થશે ‘મદાગ લાઈનું’ પ્રમ છે’ એ વાત વાચી માત્ર સમજવ મરીર કપા વાગ્યું અને આજોમે અધારા આવસા લાગ્યા મદાગ રસમિનું જવ છે જો વિચાર આવતાજ આજો મોનડો ગાંધે ધમ મકર લખતો ન દોષ એમ મદને લાગ્યું હું કપાને દાવ હતો ત્યા આગમજ મેરો મર

જ્યારે હું મુઠિમાં આવી ત્યારે મદારા મનમાં વિચાર અલ્યો કે આ કંઈ મેરો મેગનો વખત નથી આવી કાને જવ છે મદારે આજર માત્ર જડુ જોઈએ નહિ તો મરજું પુમ પાણી થઈ જરો આનરિમક વિપદ ન આવે તો આક્રમિક જાગ પાણી આજનું નહી મર વખત વિપદની વખતે દમપમા અમામામ્દ બળતો મવાર ધાપ છે આની વિપદ મેકરનામાં વિપાતાની કંઈ પાણી મરવગ દોષ છે ને મદાર ઉપર વિમાન એ જો પ્રમાણે આક્રમિક સકર ન નાખે દોષ તો કશિમ મદારે ઉપર થયો ન દોષ

એ મદારી માના પામે જાને કશું કે “હા હું મરેનની આડીમાં નહિ છું” એમ મરી તે મરમ રહે મદારી માનના દાવમ નુમમે મદારી માનામે જાવ મારી કશું — દા મદેન દાદે “જાજ વેગમ મેગમ” માવનામાં નેમી ના ના મા જાવ જવ મદારમાં મદાન પિનામે આ હી મર કિડી મરેનું નેમ્દ મરેનું

જુનાંત જલસે. તેમણે મહારા માથા ઉપર શ્રે-  
મથી હરન ફેરવનાં ફેરવનાં કહ્યું:- “હેન! હું  
પણ તારી સાથે આવીશ.”

એક તથા માનર થોડે દુર હતું એમો. મહે-  
મદવાથી જગદ માંડાં જારે કરી લીધાં હતાં.  
એને જ્યારે મામમાં આવી પહોંચ્યા ત્યારે  
સજમને સાંજ થરા આવી હતી મહારા સસ-  
રાજના બર આવળ વાન વાગના હતા. એને  
પિતા પુત્રી ગાડામંડી નીચે ઉતર્યા ઉ-  
તરનાંજ મહારા પિનાછ સાથે મહારા સસરા-  
જની મુલાકાત થઈ. તેમણે મહારા પિનાછને  
મુલાકા કરી કહ્યું:- “એલો!” વડે ઘણું મહારાજ  
આપ આપના કવાથી આવ્યા? આપના જ-  
વિત પગથાંથી ચલીબની પથાંકરી પાવન જા.  
મારું મહેલું મહેલમાર.”

પરંતુ એ જાણું સાંજગરનો મહેલ વખત  
નહોતો. એ વખતે મહારા મનમાં એક નિશા  
થોડા દતો જે તેમની પામે જા મું હતું. એ  
ધમાં જા એક મોરારામાં પ્રવેશ કર્યો મહારા  
સાગ નાંચીને તેમણે એ મોરારામાં જા. મહે  
તેમના જાને જા પકડી રાખીને કહ્યું - “હે  
અપરાધિનિને હામા કરો!”

તે વિમ્બ જાને મહારા નરકે એક રથા  
એને બે ઘા:- “આ શું કરે છે કંઈ?”  
મેં કહ્યું “સામિત! અપરાધિનિને અપરા-  
ધ હામા કરો! છત્રન પથાંત આપની કાંચી  
જા પકડી કૂપા કરી અન્ન ત્રી સાથે જા  
ન કરે!”

મહારા સ્વામીએ મહેલે જામીન ઉપરથી ઉતરી  
કરી પોતાના વજ્રવળમાં સ્થાન આપું  
એને થ્રેમ પૂર્ણ રસે કહ્યું:- કંઈજા. તારી  
જા છે. તારાં કોણએ જોડું કહ્યું છે. આ-  
જા કાંચે સખના વિરાદ છે.”

એ સામગી હું ફરી મહારા પતિના જા  
આગળ પડી મહે તેમના ચરણની રજ લા  
મહારા માથે ચઢાવી મહારા પતિએ મને પુનઃ  
આશીર્વાદ આપના કહ્યું:- “કંઈજા! હું મેનુ  
કર્ષ કરે એ શુ સંભવિત છે?”

એ વખતે પણ મહારા આગળમાં રાજ થો  
વાગના હતા. મધુર સુર જાણે અમારા  
મધુર મિત્રનો પ્રગળ પ્રગળ સચરના ન  
દાવ એમ સાચતુ હતું.

મહારી નજરે લખાવ્યું હતું કે “મહારા  
નદના મામના મન્ન છે પાતુ તેના નદાના  
એકના નાથએ નદાના વાહન જાને મહારા  
ભાઈનું નન્ન છે એ પ્રમ્મ જે વખત હતું તેથી  
એ પ્રમ્મજાને મહારાના મન્ન પામ્યા દતો.

આજ પથાં સામગીને જ્યારે નીચક સાગ-  
ચાવ છું ત્યારે જુવસાવની તે સમરથી કાજને  
જાદ કરી અમલગિત ને સખના કરનાર  
કંઈજાજા જરમ કૂપાવું પન્નામાને ચારેવાર  
મનુષ્ય કર છું માવા પિતાની રીતજા છાપા  
કળા પતિ-દેવાની પતિત જાવા નીચે અ-  
વિત જુવમા વિવનાં જાવન કર છું

# કાલી રાત!

૨૧૦ કોસ્તાન્વના ગો-અરેબ

આવ—શ્રીયુત ચતુર્થેન ગાન્ધી

વિવર—શ્રી. મુદ્દનાથ ગોસ્વામી,

(૨)

તેની એક દિવસ મિનાતી ભેતે,  
ખૂબ જાણે છે એ બાળકે  
આની ઉપર કાલે કોઈ નિયમ નથી,  
એકમાત્ર તક તેને મળે છે એ મન



કાલી રાત! એકી મનથી



ખંડીના આપમાનિના ઉંચ વધુ—૬

(૩)

આવડ્યા મંદિરનેકે નિવે,  
લખાં કાગીચી કરીં નિવારિયા.  
દિવસી ઉસડી લડતી સાધિમા,  
દંભી ઉમડી મંડીવી ચો જરા.

(૪)

ને દલા કમરેને તામા નોકર,  
પીનમગી મર દીવે દડે નહીં.  
ધાક મેં આપોક થા ને ઉસ પડી  
તા ખુરીપર દંભી રત મયા!

(૫)

ખંડીના આપમાનિના ઉંચ વધુ  
દે નહ દાં મિતરે આસુ જાગી,

એક દહ નકી મંડી ખિમીયાવતી  
રત શીકા દો મયા સપમાન મ  
(૧૦)

બેબે એજ જાળી પદવી કિરમ  
ભાગ્યીજી ભુમિપર આસોકે કો  
ઉસ સમયને પુરવં કી હસયોક સં  
આતમા આપોક મંથી જા મુકી.  
(૧૧)

દમ ફેજ સરિમયોને પ્યારમે,  
પનિયો નીન માથે મેકા,  
લોરિયા માને વગી દરી દમ,  
વધુથા વેવીર ફીર જાગે નહીં.

(૧૨)

નેત કેમો ગાનનું આન પાન થે  
થાન મુકા થી અગામી અપથા  
અન્દિયા ભુગવાન થી સમ કો નુકી,  
પીપડી અન્દનદામે માન મેં

(૧૩)

અનુના કો કાપ આંધક જાનકર  
માન કો અવકાસ દે રિશામકા,  
દરને પુઝાપથક અપ્યરથી  
અન જાન રમ માઇ કિમ લોકમે!

(૧૪)

જાનકી કી માનમે જામ પદ ખાજ  
જામન કો આર આપીજી તરકા  
અનકરે કા સન ગિર પો  
દે મો દ નાન લાખમ મયા જગદ

(૧૫)

ને દુકાને દમ નીપી માજન  
જમ મયાનીથી મજ અનકી જરા,  
કેખને લી કેખને જાદુ દયા  
મુક મે આ જા વા મો ગદ!

(૧૬)

અનલાભા એક ચોળીજી નગદ  
ધુમ મયા અરિન્દ મે સમ્પાદ વે  
એનલા જાતી રવી લોભામ કી  
લીડોંગા મીજા દડી કરી

(૧૭)

દાવં કહો મે ઉંડે ઉંડે નો  
પાવયોજી જાગે વિદરાને મંદ,

નિવાં જુનાર હમ્ના છોડ કે  
કાકરી પુતળી ખતી ની રહ ગઈ.

(૧૮)

બાપકોને કે કદી નિચ ટોપિયાં  
ધણ્યાં કાળી મહેમે બાપલીં  
ખાનિયો કા કુદતે ગમે હુમે  
કિર્ન માતે હુમે હિન્ને લગે.

(૧૯)

બાબમે સરદારે વહુ કે આ મલી  
લીઈ દોગા રાપટકા વહુ એકે દિન,  
કમે બાપા મલવાન મળે બાપામ મે  
વાન લોને બાબ પુના છોડ કરે.

(૨૦)

કેખને કાપાં બાપોકે આપિરી  
બાપને મ કે, પપમઈ ગમ  
હિય રમન દેખને કા મળ કામ  
દતે મે આદમી ૧૦ આદમી.

(૨૧)

સામને આપીન નિચર ખુનિ  
કેલીયા મુઠ મદ હિપદેશ રા  
પતપુતકેલી મેપકે હુદના નહી  
પતપુતકેલી મેપકે નાગના નહી

(૨૨)

હસ ગો મેગલી નાહ દયા  
બા મહલી આમલી કુર્નવમે  
બામપકે મેગલી ઉમ કાદ જા  
આ વુદને, આ મેદે, આ બી

(૨૩)

હા અને મે જ ને નિઠકાનિયા,  
મદમુ ખા કેમદે મે જા મે,  
બાપીકોને કાપા મુખલી ખાઈ,  
ખિરિયા મે ના રાપી નાનિયા

(૨૪)

બાબ કેરમે ખનઈ દેખને  
મલેલી પદાનનાય કેદ પદ

આનિયા પાઃ ૫૮૩૦ લેદમે  
બાબ આદમલી બુમોકમે

(૨૫)

બાપોને કે મે દેનેને દુદ મે  
ખુન પાની હો મયા આ સવગા,  
કેખતેલી દાપા કી-ચીર કે હો  
આમુમી કા મેદ બાપને પ્રમે.

(૨૬)

મુદને આદમ કિયા છ માંમ કર,  
આક કર કેખા ગગા ઉમ મરપકા  
દેખનેલી નાબલી ઉમમે કદ !  
બાપા ઉસ મેગ કીર કી નાનદિ.

(૨૭)

મે પ જા જા કાળી જાયા મુઆ  
આ દરમે મુમિં આકાશ નક.  
કામને કા નાદ મિલલીકી તનક  
બાપકે બદમ મલાયા માતમે.

(૨૮)

બાક દેગી અરિલી કે લાખમે  
મીસબ લાખા પાદા દાનુમ થા  
બાપિયા થા નમેલી ના મુદકા  
આ નદા થા મેગમે હિમકા મુઆ.

(૨૯)

સિંદલીકે પૂગ પંજાલી કુર્કી,  
દાદ આમે પદ ગમા કર એક દમ,  
કેસર કે ગાય કે અનિમ સમાવ  
કેમરીકે લાગને ક થા દયા

(૩૦)

થા નમુના મેગકે આપેન કા,  
થા નમુના મેગકા કે મુગકા,  
થા નમુના મિલલીકા મેગકા,  
થા નમુના મુદપમથ આદમકા

(૩૧)

મેગ આપાની મુના નાપંતમ  
મેગ મિલલીકા બાબા મનાં



ભાગ્યમેં છોડે ખડેકે આજ તક  
ખાન યદ દર્શિતર મિયા લી ધા નહી.

(૩૨)

દિવ્ય વેદી રૂપરૂપ અન્દરની જાલી  
વેર રિધીમે પૂર કળે કાલે  
દેહ અન્દન યમિ'ના સદ્બલિત મે  
રવગે રીધી પર અદાઝ ચાલમે,

(૩૩)

આરિતિને દર્પમે ચૂપે ચલત  
પન્દમે અગિયેકા મિચન રિયા  
અમિતે પ્રભસ અપમે દાવન  
રેમિયા અમિયેકા સમ્યા વિપક

(૩૪)

તેજકી તેજઅગિયે વદ મન્દી  
નિહર કુલ દેર ઉસકી મોરમે,  
તેજકાં આલોક રિપગાલી દુહ  
હો મહા દિન તેજ દીમે લીન વદ.

(૩૫)

કમ' કે અનુરોધસે નિરવાઈ લે  
વાળામે' ભાગે કુ કમ લેકાકા  
દેવકો કમવલ્લ કા રતના જતા  
કમવાને આજ નવરૂપન સિયા.

(૩૬)

લીનરે દિન રૂપ અગિયે રેખને  
છન મના, પુષ્પ જુમિ જો મના  
શાન્ત સાવરે મુદ્દ દુગામે મા પડા  
શામ જનારેથી વડા રોકે મિયા.

(૩૭)

વેર કર ઉસ કોરોઠ દસબીમ જન  
મે ખાં, કુલ રે, રૂંદ રે એક સે,  
જામે ખનમે આજ પાલી કલિમે  
દેખને ને અરમ કે અરમીય રે

(૩૮)

અપાકા નામે નો પે દુદ જા.  
આ રીધી? નવ રવી' સેકાકા

દર મે લી દાથ દોનો રોડ કુ  
જુમિ પુરુ દોડ લેની ધી સખી

(૩૯)

આરિતિનેથી અદર્શી અકિનમે  
કુલકર આજ નવરૂપન પેમા રકા,  
આગીથી એક દો અદાવની  
રમ્ય યાગેમે' અદો! ઉસ રીરે રી!

(૪૦)

આવકો કે વાગે રેકા કવ્ય  
રવસિનકા નાનીજ ભાગે કે રિપે  
એક રે એક રીધી અરમીકા  
આવકોમે ભાંપ કરે યાગમે,

(૪૧)

અકિન દરબુકા અરેકિક દસ વદ  
આતમામે અવા સુધમામે ભગ  
આંખ મે આનુ ઉપક આમે અદો!  
આખ રેકા રે ઉકા છ તોડ કર.

(૪૨)

આવકા અવગમે ઉંચા વુચા,  
આ મળ અવગમે' પીના વુચા,  
આ મે આંચી જાલી ચાલીવના  
આખ આમે કોરે જાક પદનરવપા.

(૪૩)

કમ રેખમે ઉરેક રત અસ પંડા  
અવગમે કો મુજ રે ખાં કુડ,  
અવગમે અવગમે' એ દવ વદ પડા  
સાવરીકવ ઉમ તિવકા અવગમે.

(૪૪)

દેખકર અમકા દમકે બીચને  
જુર કે મો આવના મનમે ભડે  
કલિયા રદની રવ અરકારથી  
આર મુડી રાખી અંગાન થી

(૪૫)

અનુ પીરે સપના એક મિચના  
જુર કર, સમવેના અદમાને

હુઃખજરોં 'ક સાથે હમોના ગજ  
સમયતા હી એક છોડી જાત ફે-

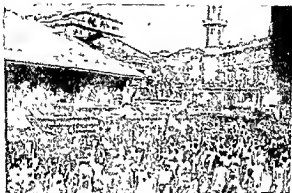
[૪૬]

ગોકમે' હુના દુખા થા હેમ બળ  
પાપ તાળ થા કલેન્ગેકા હુગ,

દેખના અત્યક્ષ વહ તપ મૂતી  
સ્વપ્ન કે સી જાત અજાતો દોગમ્!!

(૫૦)

ચેલીયોં ને યોગ અપસન સાધક  
યોગ બધમે, ગૂંટ દુપા અન્તમે



દુર્ગેશ મારમી ૧૭ મારમી —૨૦

અરસે અહાલુ લુઆ લાનન નમર  
દેખતા હી રદ અપા આશયમે ?

(૫૫)

લેડિયો કે દાસમે હરમે હર  
દાંગ હરરે સમીંડી જનજનમે,  
મુખ મિરપર દેહી રખ રોકરી  
આદર્શીકે વેશમે રહરે સદા,

[૫૬]

રેસ દિનદી ડીંગ દેંને દાકરે,  
પૂન્ય સર મેએક સિદ્ધા મેંજગી  
રેસદી પોસાક પઠ અદા નદી,  
રેસ કુલમે એરે કપા આગા કરે ?

(૫૭)

રેડિયો કે રામ હુએ મુદ્ર મન  
નોકરી પાકર, ગમ અનકરી,

દીનદાહ કુખ બરે હસ રેસદી  
દિવસી કીમીયોથી હરે પિયે

(૫૮)

નમ દોકરે વાનવામે લેં હવા  
હી દિસીને લેં જરા આરોચના,  
નમવિદોથી બનાકર એક રમ  
જેલ જુમને મરે પૂમમે

[૫૯]

જેલ પાપે આંક જુમને રિયે,  
મન આં અપમાનકો પંચા નહી  
અનત નક જાને મે પાઈ સિન્ય  
દે ઉપાકો દામીયોથી દેકરી

[૬૦]

આન દ સી વાન અપ બી વાદ દે,  
દામમેથી દમકરી કાલી પુખ,



એક દે. કોની વહીથી અરમ કે — ૬૦

અન ક, કિમલ દામી અરમ દે,  
પર પાની પર નદી મે રેકરે,

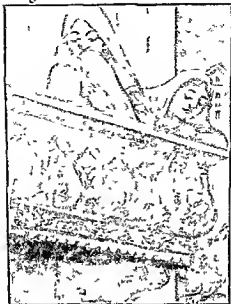
(૫૧)

સિન દોકરે ન્યાપ કે કામી જવા  
મેનવાળી ક, રદે લે મે પાક.

મેમેથી મેડીસ કોસાકરી  
ચોટીયી દમ દેરેકરી દપા

[૬૧]

ન્યાપ પર મેમ લુઆ થા મુદ્ર  
કેલેના કાનુન કે આપીન આ



પિત્તલમાં મેં રો રહીથી નાચા—૨૩

નીતિભર્યા મુહ કિપાયેથી ખડી  
નાચતીથી ખૂબ દ્યેશ્વર્યાનિતા'!

[ ૧૦ ]

દેવ-મંત્ર અમ કુશંભુ નીચા  
જોડાન્ ગમ્ભીરના મી જોડાની  
આપણ મમ્મા મદાન્ અમ્મા  
સરવત્રાડી કુમ દિનાનીથી ખડી

(૧૦)

આખ વાયો મેળા રિયે હજી  
બુદ્ધિમાનો કે પાડે મે ૩  
નાન મે મેળાના થા ને બને  
વન મુની જાન! ચરને બને

[ ૫ ]

ચર્ચકા કલુપ્ત મનીરે મ તરુદ  
નાય ૨૦ અન્દાજમે દેને બને

નીનમા ઉત્પત્ત ડપત માત ૨૦  
સાન્ પીડા જોવા મે ખાન બને

[ ૧૫ ]

ખાનિ દે રિખ્યાન ને નમામે  
ન્યામે નિમ નાનિને કેરી હુન્  
નરિન નાની ઉન અમ્માન હામ્મા!  
અન્દાજ! મસ રાત્રી પદ રપ થા

૧૬

ન્યાય ૧-મે ન્યાય કે કલ્યાણ પર  
દેવ ગાથા નાનના નરિખાન્યો  
નાન પન મ જુદા રને કે રિમે  
ચલુ અકેલા થીન લલતા થા ખડા,

[ ૨૦ ]

પદ્મ નાથા રાનિયેના માન્  
જોડ મે નુનની રિપતા થા,

રાજનનિક ઇશ, સદામે બિયના  
નિર્મળો કે સ્વાર્થકા આમેદ થા

[૬૮]

દીન બેચારે પનપતે થે નહિ,  
શકિતવાં બેતોજ થી અધિકારની,  
કન કાંઈકા પકડ કરે આપને  
સમના કે સામને દાહર કિયા

[૬૯]

ધૂમના દ અક હસ સમાગ્ર  
કેન રદના દે અગ પ્રસ મેર પગ  
પુણકા જો ખીચ લેને દે અગર,  
મુખને પગ ચન્ધે હેના દે પડી

[૭૦]

ખીજ ભોવા આપને જો વનમ  
જલ સદના આ ગદાયા વો હો,  
એક દો કવિયા અર્થથી બિય ચૂકી,  
ઘોર મરગને કાઠીથી મારીયા,

[૭૧]

પુત્રને મેં ઘોર દો દિયે અખી  
આસ મેં મેર મુયેધ આપમે  
આપ ભાટેગે દમે નિજ દાથમે  
દમ મુન મેરે વગાયા ખોર ભો,

[૭૨]

આ ગદી દેં આપકી બનાવત વડ  
કેમ લેને આપ જો એક દિયે

તુલે દો આમીસ દે મને દમે  
ભાગ્યમળી કેન થા દમમે પડા ?

[૭૩]

આપ મેં વડ મુમલી દે મનિં  
કાન મેં દે મુજને ઉપદેશ વે,  
અમલી દે એવ દિવમેં આપકી,  
આપકો વી દે વિશ્વનિ બારની,

[૭૪]

ભાગ્યમેં જો દુઃ સમારે થા બગ  
દો મુજ, અવ મોક કરના બર્થ દે  
પુક, વજ મેં કામ થોડા દે બચા  
જાનું કન્યા વી બગ કરના દે

[૭૫]

બાગ્યપર આન ગહના મજનનાં  
કાપગીકા કાન દે સમામેં  
ખીજા મેં પમ ગહના વી સગ  
ખીજા કી મન દે કનિદામ મેં

[૭૬]

પુક કે મિદાન મેં અપ તક અમેલો  
થા અંકયા વીગ વડ સગા મદા  
કયા દુઆરે જો આજયો વા દે નદી  
આમીસ તો તોડને કે મેં નહી,

[૭૭]

મોતીયો કી મામેં જો આજ તક  
ચી અવેલ રીન્ડી ખની અગ  
આજન તો માં કોડા જ નિયા  
કેનરે અવક અમમે પુનકો

## શાને કરે?

મજલ

આ દિવે નાગલ જો ને પગ સીનમ માને કરે  
નાલુકા જે મરગન અરે ને પગ વળમ માને કરે  
પદેસ મને મદેસન બેચારી પડીથી અમ નુ  
ગમગેથી મદેસ નહાતી જેગમ માને કરે  
દુખન કરે મરે ભુગમ તો સાહમ છો તેને મદી  
મરન અમે તુંજ મારે સર કલમ માને કરે  
આ સ્ત્રી નેપર મદેલી કોડી ને તુ સમ દિય.  
મારા છમરના ખુનથી રમીન કરમ માને કરે  
જો દાનદો મનથી જો દાવડા મર ખીજાન કરે  
તે હોર ભુગમે જાકા તું અવ માનમ માને કરે

# મેહું અમૃતમાં ઝેર જોયું.

સપ્તમાર:—રા. શુભાગદુસેન હા. અ. રીવંછ.

**ઝે** પો કેટિસ. ઝીસનો એક પ્રખ્યાત ધુણ હતો. ઉંચા ફળનો હતો. તે ચાલ્યની જેમ પદવી ધરાવતો. જ્યારે સ્ત્રીઓની એના ઉપર અડવી હતી એની પદવી, ધન વિશેષ ધીનની. સેવામાં આવ્યું, તે સમયે એના અનેક મોત્રા મેળાયા થયા. દરસસ એનો એક જુનો તેમજ એની કુખથી ઉંચી પદવીએ ચઢેલો એક મીઠા હતો; ઝે પો કેટિસની પડતી કાળે અનેક આમનજોળા જતા તેણે તેને સદાપતા દરવાની કે મળવાની તમ્હી લાંબી ત દારી. એક સમયે પદાક ઉપર બનેનો ન ધારેલો બેટો થયો તે વખતનું મનોદર મિત્ર આ સંવાદમાં આપવામાં આવ્યું છે.

**ઝે** પો કેટિસ—ઝીસનું કાળ: દરસસ! દરસસ! ક્યાં જાય છે. એક પણ કોનો રહે. ત્હારો પગ ઉપરે તે પહેલાં મદારા બે સપ્તો સંભાળ!

દરસસ—મદારે એકલી દુરસક નથી.

ઝે પો કેટિસ—મને જોવાથી, મને મળવાથી ત્હને ખુશાલી ઉપજે તેમ નથી તે કું બાલુ છું! પણ તું હવે આગળ પધી સકોશ નહિ. ત્હારી પાછળ બે ત્યાં એક ઉંડી ખાક આગેલી છે. છુટો ન છુટકે ત્હારે બાદિ થાવનુંજ પડશે.

દરસસ [મનમાં] અરે, રસ્તે બસબસ જોયો ન હતો! મદારા પગમાં અધી ક્યાં લંબાયા!

ઝે પો કેટિસ—જાગા આવ્યું. એ ચાટે તું શોક કરીશ મા! ત્હાના હરખમાં જે મીઠાસાની ખાત જે તે દરવાજા કું પુરી સારી. જરૂર પુરી સારી.

દરસસ—તમે કેળી! કું તમને જોળખંતો નથી તેમ મને તમારી દરકાર નથી.

ઝે પો કેટિસ—અમૃતતા કું માનીશ. દરસસ, તું આ ઝે પો, ફેરીસને નહિ જોળખી રહે. આ ત્હારો જુનો સાથી જેણે પોતાના મજાજીત હાથે તને રોકે આપ્યો હતો. યાર હરો તેને તું ન જોળખી શકવાનો કાવો. ફરી ત્હારી નિખુરતા વધુ પ્રકાશમાં લાવીશ. બને તને અથ જોળાવક હોય! તું એમ કહી સકીશ. નિખુર જાન્યું! કું માનું છું કે તું મને નથી જોળખતો! પણ કું ત્હને જોળખું છું. મદારી દરકાર કરવાની પળીત અતારે ત્હને કાંઈ જરૂર જેખાતી નથી. ખબર:—દરસસ—તું મને નિખુર કેમ કહી શકે? મેં તે કંઈ નિખુરતા ખતાવી? તું જંબોર લાવી વાત કરે.

ઝે પો કેટિસ—ખબર તું જંબોરતાથીજ કહું છું અને બે આરોપ ત્હારા ઉપર પણ ચુકવાની મદને નિખુર બાવિ દછ કોર રસ્ત પાટે છે. યાર હરે મદારી મીઠી મરીના અને તંદના મહુર સંસ્મરણે મદારી માથેથી મુંબંધીન વાહુ સમ સવારામાં આવ્યા થયા ખબર ત્હની સુખની મદારા

હવેના ઉંડાણમાં હજી પણ નાંચે છે એ પછી મ્હારું સુખ અને પદવી મધ તે પછી ત્હારા જેવા બેચારુ સ્નેહીઓ એ અને રોકા આપવા બદલ મ્હારા જિંદા ઝખમ ઉપર તમકે હાંદપુ. મુજબ અને નાનકે રસસાં

દરમ-તમારા આ અધિવેદી સન્દેહોના જવાબ હું હાંદવ એક બહાના, આગને ઘોડીકે પુમથી પૂરીદેવા જેવીજ મહેનત તમારી ખબર લગ રહ્યું છે.

પ્રેમી કેરિસ-અરે, જો તેમ મેગર દોષનો પાલુ જોઈ હું ચંપારે નિખાલસ હરખ રાખે તો વુ કીંદી કે દરેક નીચ પ્રસંગો ત્હારી સિદ્ધ માથ જતાના

દરમ-અને જવા રે મને જવા રે

કેરિ કેરિસ-ના. મ્હારે હજી કેટલીક જુની અમી તાણ કરાવવી પડશે, જે કરાવવાની ફરજ પડે છે, માત્ર નિશામ મ્હારી રસન કુતુબ છે, જો તને તે પ્રીત્તમ રૂતુ જેવા લાગશે, હાલ તે ત્હારા હાથમાં, આકુત, સમતા, અને પ્રેમ રેડમે જે આ જગતમાંથી હજી નાંદવવા નથી. ત્હારી ખેડી બીંદાને મ્હારે પગ તળે કમળથી એ મ્હારી અભિમાન છે, કૌશલથી અપાઓ તું મ્હારી ઉપર કેમ આપી મરે! કમર મ્હારીથી હજી થયો નથી વાડ કર, કે મ્હારી સ્નેહબીની આંખો ઉપર મેં તને કેરિસ બધી મુખી રાખ્યો હતો? અરે, અનેક વખતે ત્હારા બેના અજુબા મરે જુલાં છે. ત્હારી માંદગીમાં જે મેંસા અને મળવા મરેં હરેલી અને અગવળા કાંઈ પડી પડેવા તારી ખબર રાખેલી. તેની કાદેલી તો ત્હારાં અંત કમળુજ વરમે. અનેક અજે ત્હારાં જોડ પૂગ કરવા મેં ચેર્ષો છે, જેની આંખી લીલાવળા મોવડાને ત્હારા પગ પૂગે-અરે, મુંગા, પગે જઈ કેવા લાગામજ મેમજ સ્નેહથી પડમે; એ કાઈ સુકડી

લાકડી કે ખાલી નમુખપું નથી જૂનકાગમાં ત્હારા રાખની કમાન જેવા સુદર અને તેડ-લાજ ખેડા ચાકોના પ્રેમ પગે, જે રાત્ર માગથી અગ્નિન ધરવા દતા. એ કિમત ચક્રી, એ વચકીથી, એ વધારીના ઉદયારથી હું હેનર થો તે ત્હારા ખેડા કીરમજ રંજની કમાન જેવા મુખમાં ઝળી ઝોલ, આખરે એ સર્વનો પ્રકાશ તરંગો એ તો પ્રેર અધારજ દડા ત્હે જે લખ્યુ. ત્હે જે કપું ત્હે જે કમ્પુ, તે મરેં મે સમજ માન્યુ તે ત્હારી લુપી રકાં ઉપર અથ મરે. રે! મારેા અને, કુષ અને પાળીના જેવી લાગણી ત્હારાં નિષ્કુ હરખમા ફરી પ્રગટીજ ન દમે! ત્હારા આ દુખ ત્હારા હરખમા જગાવ ખરવતુ નથી ર

દરમ-માથા મેંસા કેરિસ, વાડ કર, જવારે ત્હારી પદવી મધ ત્થાજે મ્હારી પાસે કાંઈ ન જોડુ. કે ત્હારા સુધાવળા પુષ્પના જેમ ખરી પડતા મળતે છંદલા તુ કાંઈ બુદ્ધી દમકડ પલુ ફીટીપત તે લખાજે રેમથી નધારા મજમવળા હરખન સાન્નવન કરાને આલ્યો ત્વારે કમળથી જે નાની રકમ લેના આપો તે તમારી મેવામા અથ દેવા મજ એને મુખ્યુ. તે તમને મજાસ પડેવા મને મળ્યો, ત્થાજે વંચ મેં એને સત્તાદ આપી ન દોન તો તે તમને આપવ નહિ

પ્રેમી કેરિસ-જુડા દરમ, પાલ કરીને તેમાં ચંપારે ક્રમા આગસ તરે જે પરમાત્માને કાંઈ કર સુખ ફીટીમંજ મ્હારી માગજ મળમળના રાખે એ કમર રહેતુ. કે તે તને મળ્યો ન હતો, તેમ ત્હારી સત્તાદથીજ કાંઈ સદાસ કરાને પ્રેમથી ન દતો. પણ મ્હારા એની ઉપરના જુડાગળા ઉપકારોની એને ત્હારાં કરનાં વધુ દર દવી દગમખેરોમણિ એક નરેનો: નાશન હરખ તે જનાં ત્હારી નરુ મે ઉડાત વર્ધનુંકે અપાવી. ત્હારી

લુહાઇની મોઢ નહિ ગણતા તદ્વાચ પ્રાણેજ  
પાડી ફરતી, પણ તુ કેમસ ગમેજીયાથી એ  
પત્ર પછુ આ દુહાંગી મીઝ ઉપર વખતની  
તપ્તી ન હોતી ?

ફરસમ-રે-ગ્રેષો કેમિસ ! હુ માટે હવે  
માગ નરીગમા નહિત ન હોતી -

ગ્રેષો કેમિસ-મને મન લખરા નેટથી ગલિત  
તહોતી ? પછુ કીડીયસ તેમજ મેનને વખ  
વાની હતી, આજ, તદ્વાચ આપુ ઉપર તારો  
કેટલો બડો દેવ હતો ! હંમે એમન સથે જે  
બનાવટ કરી તે માત્રથી છુપી નહોતી

ફરસમ-એકે કાઝ બનાવડ તે નહોતી તમે  
સ્વસ્થ ઉભા રહે ને આગળ મોગ આપ -

ગ્રેષો કેમિસ-આજે, ફરસમ તદ્વાચ તદ્વાચી જાન  
ઉપર કપા હોય તે આજ આપ તમા એમન  
ની આજ્ઞા અને સમજાવતની પ ની મેગરી  
કીડીયસ સાથે એ જ આજ ઉપર તહે મુ  
લખપુર એમ જાન નેટથી મરી ગયો તે  
બીચારો કલો નતી લગી મદારી હોતો  
કરીજ, પછુ તેમના મોત ઉપર એક આપ  
ન બીહુ માત્ર પછુ તદ્વાચી આજ્ઞાથી ન  
પડે તે તુ નિમ્મર નદિતો કાણુ ! ઉપર  
તો બહો ઉપકારમા જ મરી અને નીન  
મથાલી આકરીમાત્ર કીડા સુત્રીની જાતી  
પણ આપે છે તે ઉપકારનો બાપે અપના  
મા વાગનાર જગતી કમ્બા કેમ જાણ  
ઉપર દને લખાયાં હાં જે ગીતના દહર  
મા તદ્વાચ માટે ગમે ગમે એમ આપેનો  
ગદેને, તેનાથી વેગ ગાધી તદ્વાચ ઉપર  
કુતીનતા જગતી ! જે કાઝ માત્ર નદી દીધી  
શુ નથી મોગો તે ના આપ તમા મદારો  
કાદો, મદારી બૂધ જે કાઝ માત્ર નદિ  
પા ન વખત માત્ર મદારો તે આપ માટે  
તદ્વાચ પૂરુ દને પડ તે વેગ ન કીડીયસ  
જાણવાની એક કાઝ કરી કાઝ કરતા

ફરસમ ! ખુશમો કરતા સત્ય પ્રગટ તેની પાંખોને  
અનસ્ય બીજ હોયજ સર્વાનત કે કે તદ્વાચ  
પાપ તને લખ મમાડે છે

ફરસમ ગમે તે હોય પણ મને ખુશમો કર  
વાની પતવાલ નથી

ગ્રેષો કેમિસ-હિન્દી મુઠ્ઠીઓ બાર વચ  
ની લખે ખીનમા માટે છે એ વચે પુરેપુરી  
ખીની રહે છે અને નમતા પાઠક જેમ  
નમતા વચે નમતી જન, તેવુ તદ્વાચ હલ્ય  
છે નેટથી તદ્વાચી મુની નિશાજ છે તેવુ  
તદ્વાચ હલ્ય નદીજ આપના ઉપર અને  
કરીઓ નીને એક કીમતા પદાકો ઉપર કવે  
તદ્વાચ તોલે કે શુ મજાજન કરને તે છે  
તોલિ જાગી રત્નાઓ બને નિશાસે સોષેના  
અવેનમે તુ ખુશરી ન રાખ, તે તને પતને  
તલિ મેગરીના દુરને નિશાસ તુ તેની  
મામથી ખુશરીલ તલિ મજાનીમ માનરીઓ  
ના સાર તદ્વાચ પ્રો જિય તલિ ! તદ્વાચ પતના  
મમાનીના માત્ર મત્રક વચારી ત્યાના  
વા વચના પ્રો જો ! એ રાજાકીથી રાખવા  
લોડીથી ઉચેસ છે પણ તે મુનીને આત્મી  
ઉતારના નેટલો તુ પતીન ત્યા નદી  
આપ તદ્વાચ આજણ માનરીઓની મોમાત્ર  
જગી આપે વચત્ ઉતારના નદે બત્તમે  
નતી જલ્ય કે, તેમ તદ્વાચ હલ્યમાથી જોગી  
નમથોને તદ્વાચે, તેનીના કમ્બા જેમ વેરી  
કે ! ફરસમ ! કમતરીન દુખી, પતના માનરી  
ઉપર કુ મુ એ માથી તદ્વાચ દુખતા છે

ફરસમ-આ તદ્વાચ મને હલ્ય એ  
અરે જાણના તાર, આ તેની પત્રા વેગ  
હોય

ગ્રેષો કેમિસ-મા મિત્ર ! તદ્વાચ તુ  
તદ્વાચ ખતોલ તુ તેમજાન નદી માન  
કરીની મદુનમા, રહેદ આપા જગતી માત્ર  
નો વેગ ?





અન્યથા—૨૫. તરિકેલ

કોઈ દિવસ ખેડુ ખુબ ખેતરને ખતે જોડે,  
 અથ ખેતરને ખતે જોડે, જમરને રમેરે-ગમ  
 ખેડે જોડેને રેડા. ઉપજાવી નાખે વ્હાણા ?  
 ખેડ તે વખત મીઠું જોડે-ગમ  
 વર્ષા ખેડેને જુલ્યા, પાવડીયા વ્યારે વ્હાણા !  
 આસ પાડે છે ઉભે રેડે-ગમ  
 વાવેલું ઉગી નીકળ્યું, કોડયા વધે છે વ્હાણા !  
 ખેડી કદાકવા ખીચને તેડે-ગમ  
 સાચવી સાચવીને, ખેડી તે પાસ વ્હાણા !  
 કોડેલા ડાખ મંડે જોડે-ગમ  
 વધવા મોટાનું આખાં, કદ્યુચરા સાચા વ્હાણા !  
 અમ કીધાનું રમુ રેડે-ગમ  
 રમ્યા, ખાઈ વળા રાણા, ઉમડે ખેડુન વ્હાણા !  
 ઉભો ઉભો ખેતરને જોડે-ગમ  
 રાખડું મેલા રોડયો, લણુવાને કાચે વ્હાણા !  
 કૃષિકાર અરથો ઉભે મેડે-ગમ  
 રૂમું જો ખેતર પાક્યું, ક્યાં ક્યાં ખેડુ વ્હાણા !  
 મોની પાક્યાં તે વિગ્યા વેડે-ગમ

# ગુજરાતની રાષ્ટ્રીય ચેતના.

[વેળી મુંઝવે પ્રશ્ન પૂછે તે જાણીએ ત્યજ.]

રિષિ રિષુની રિષેષી રીંદી દુ  
દીઠ મહે રેશ ગુજરાત અપમેવડી.  
રિષ રિષુની રિષેષી રીંદી દુ - ૧

અવનવા એવન આ-આવા દુજન,  
અવનિ પામે એ ગાવ અવનવડી!  
રિષ રિષુની રિષેષી રીંદી દુ - ૨

સાદિય સગીન તિય કપામા,  
એવનસ અવનુ રેખું અવનવડી.  
રિષ રિષુની રિષેષી રીંદી દુ - ૩

ઉમન આ ગરી નાપા રીંદી  
ઉમનના રમ અપ અવનવડી!  
રિષ રિષુની રિષેષી રીંદી દુ - ૪

નાદીય પગ પનના એ રીંદી  
આદીય મુને રે અવનવડી!  
રિષ રિષુની રિષેષી રીંદી દુ - ૫

દો રીંદ એવન એ અવન  
દો રીંદ એવન એ અવનવડી!  
રિષ રિષુની રિષેષી રીંદી દુ - ૬

ફી રિષુની રીંદી રીંદી રીંદી  
મુખિયનના સગા અવનવડી!  
રિષ રિષુની રિષેષી રીંદી દુ - ૭

કર્મરે મરિ પમતી મરિ  
મર નાદી અવનવડી અવનવડી!  
રિષ રિષુની રિષેષી રીંદી દુ - ૮

રેશ મરી રેશ આપ પ્રાપા  
મુખિયના મર અવનવડી અવનવડી!  
રિષ રિષુની રિષેષી રીંદી દુ - ૯

અવન ગન અવનવડી અવનવડી.  
અવનના ગીત અવન અવનવડી!  
રિષ રિષુની રિષેષી રીંદી દુ - ૧૦

•નરિષીરિંદી.

# મહારી ઉપાનું સ્વાગત.

લખાણ — શ્રી. અર્ચવદ.

**સુવ** ભેદી સારી મજેન સ્વત્તી ઉપા સુર્જના પથના નહિને ઉપર અત્યંત ન સભાયા ત્યાં તે મહારી વાટિ આ મળીત મુજબ સમે સદ સભાયા તે તે મુન્દરી ની અનન્ય અને સારંગોભાનાની મુનિ મહારી નમીપ આત્મી દેખાતે તે દેરી આત્મીને મહારી જોસરીમા મેરી મેરી અને હરી તે હરી તારે તે મહારી આગળમા મેલી. વેગશુ ને તસી મજોગીમા મુન્દરી

૧ મહારી મોડમાન મો ને નિવાર તસ વાએ  
અતિથી દેરી મલ અતિથી અવા એને દેર આવા છેદા મુન્દરી મુન્દરી  
મા મુન્દરી દેરા મયો

શિરીર પામે મોડ પન્તુ મહારી સ્વત્તી નેતા નમક ન દે માળા, શ્રવાય મહારી ઉપાના કોન નેતા તમને મધુન નદી. દુર મેરમ મજ મુને પ્રગોદતી ને આપે તે તે વિધુર મમ તતી દેરીન નેતા નમક મલ લતરી ની પદી

૨ મહારી સારીમારી માત્રે પાડો મો મુને મરીમારી મુને રામ આતી મુને રામાતો વાડ ને મુદ ન મેરતી નમી માળા મેરી મોડા મુ મેરતા નસ દેવ શુ ત્તાગ એદ સગર સમાન મયો મુયો નીનુસ સતિનમા શુ દુ મુરી મયો મે પ્રેમતી પ્રતીતિ વ્યવસા આ ને વ્યવસ અધિ-ર નતી

૩ મુને મહારી જુન સમગ્ર નમી રાગાતો ને નાનિથી મેર અતિરથી અધે દીના પ્રેમ પંડી તસ ને આનન્ના આગળમા ર નન્ના

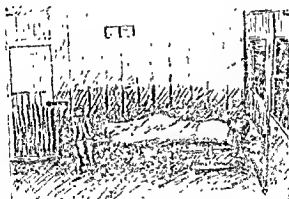
# કામિલ તબજગેહ ઇતલા!

સંપાદક - શ્રી હિરાચાવ ડાહ્યાભાઈ જાડેજી

વિવરણ - ગા. રાજેન્દ્રલાલ હિરાચાવ મુદ્રકાયા

**આ** કોઈ અનન્ય નવા કે જાણનારા  
કાઈ કંઈના સ્વેચ્છા મુજબ  
તત્ત્વા અથવા નામ નથી, પણ અભિ-પ્રમા  
વાચક કૃતિ કેટલાક જુના સુખા અથવા  
વી દાસ આવાકાંથી અવરોધ નહીં હોવાના  
પાત્રીવાની પીઠ ઉપર સ્થાપિત થઈને  
કે 'સુધારા' તત્ત્વાના કાવ્યો 'વાચ' આમ

કરી કાવ્યના નવા નવી સુધારા નહીં આને  
મુખ નો પાટલી કે પેગલી સથે મોટલી  
દોષ ના ને પાટલીનો મુખ કે નાનો અવરોધ કાઢ  
'સાચા મુખ'માં 'દાસ' અથવા 'સાચી વાચ'માં  
'અવરોધ'નો રંગ 'વાચ' મોટલી 'અવરોધ'માં  
જાણનાર, જાણનાર 'અવરોધ'માં જાણનાર  
જાણનાર આ જાણનાર રાહ અંગ્રીજી છે



મુખ નો પાટલી કે પેગલી સથે મોટલી દોષ ના ને પાટલીનો મુખ

અવરોધ અથવા કૃતિ કેટલાક જાણનાર  
અવરોધો દોષ કરી મોટલી નહીં જાણના  
ઉત્તરોત્તર પેલી કે પેટલાંબે, મોટલી ઉત્તર  
નો અવરોધ કરી પેટલાંબે દોષ છે તથા કૃતિ  
મોટલી મોટલી કે છે, આવા જાણનારો મોટલી  
પેટલી અને પેટલાંબે, નિષ્કાર કરી કે મુખ

અવરોધો કૃતિ મોટલી અને 'અવરોધ'માં  
મોટલી નહીં નો અવરોધ, પણ પેટલાંબે  
તેમની આ પેટલાંબે જાણનાર આવા જાણ 'અવરોધ'માં  
અવરોધ અથવા પેટલાંબે મુખ નો 'અવરોધ'માં  
અવરોધો 'અવરોધ'માં 'અવરોધ'માં  
અવરોધ કરી રહે' દોષ દોષ મોટલી સેદ

એણે કેરે પણ “આમ હમર પર  
દાગીરે ગયો પાણી પેના પનીગરી” શબ્દ  
ગીત પગના ફેકા સાથે માતા તેમજથી વ્યવ  
માન થાય છે કે એણુની ઉમર હજાર તે  
વળતે ૨૬. કપ્તા બે દોરા સરસ દોને પહુ  
૧૫. દરેતો મને લાગે છે કે એણુની બને

પ્રથમ આમ દેનાને લીધે દોળાવવા દધ પર  
જ્યાં જાય નહિ જરતા બારિયો ને તરીકામાં  
એણામયુ દોળ તે નીલાવી લીધા વિના બીજે  
ઉપાય નહિ હતો અરુ

અબાલનો પ્રદર હતો બગરાન શ્રી ધનધ્યાન  
મના કપોલ પ્રદેશે રૂપેરી નીકળો ચાલે



એ સિપાઈ ! ઇલર દેજો આ માળીયા પર કંઈ વાગના  
બોલે જોય દેના દે તે ગુપ્ત ઉપ બધાં જે ન

પાકી નાર

આરી ઉમર સ્વે કાલ નહિ તો કેમ કેમ  
કાપડીયા વારે ભરતા એક કાર બને નહ  
તમ નેટયો ફરક પડી ગયો દરેક. ફરકાને  
પૂછુ ? આમ કેમ ? તો ને “દીના એતો  
છાતરીને ઉમરડો બેને વધતા વાલ નહિ”  
મેર મુવા પૂછનાયે નજવાતો નથી ?” શાવન

એ દોર તેમ નીચા હાં આમલમાં મુ  
નાનવ મનારી નવા દના, મેરા મુ  
અમરે ૨ દીનાનવાનામાં ‘અરીય’ પર  
પર્યા પડ્યો છતીચેના અપાન તાપ ઉપ  
દનના સ્થાનો ‘મરે તો દીના દીના  
બા તે રીયે’ શાશુ ગીત નેર ૧૮૪  
નનાઓ દતો

‘તેરે લીધે એટલે તેરે લીધે- મરેલો-’  
 એટલામાં નેપથ્યમાંથી ખીખીસતી સવારી  
 રંગ ભૂમિપર આવી પહોંચી ‘આ તમે  
 તો કેની છેજન દાસ બાપા છે.’ નીચે  
 ખીખીસે નાની લાગી- દેવે વૃ ‘દાસ બાપા’  
 દોષ કે નહિ તે ઉપર નિર્ભયાસનજન નહિ કરતાં  
 એ દોષને ડાગમાંનવમા વૃ ‘એરે શબ્દ મરેલો,  
 કાળુ કાળને પાછોથી આવી ચડેકર મરેકર  
 ફેરી બારીએથી ચનડારી ફેરતી તોરતીબની  
 મરિન’ અમાપ દની તે પાપ આજ રખે  
 જામાં આવી જવાથી વિગમમાંનવમા પહેલમા  
 મારીક ફરી પાં ગેરેક કમ્પા ભે’ શ  
 જવામાં પપાને સપમાની દની

‘રેમ નથી પપુ નં ચક્ર’  
 નન્દે’ પેરી આંધવાજથી મમળને આંધવા  
 પેરી’ મીગીમ વૃકપા

‘દાસે છું પેરી મંચળ કે’ દા એલખી  
 નેનું મું’ નાદિ આંધવાને દોષ તે પે પાપ  
 ફાંજવાના દેનથી મંદ કે મું’

“તેને તે આંધર દોષ પની મથે હળી  
 પાસી જોતુ તને પેરી મથે કાસીવે પેરી  
 દોષે? નાદિ જેવો આપો અંત અપોખીઆ  
 પેરી આપવી’ એ નંદે’ ને રીપતુ દોષે’ મળ  
 મળીને પે એવી જાપરી સમે પની પાસવાન  
 મં’ મમળ’ મળે’”

“દા મું’ મમળ દોષે!” દા બાપા

“જાણ પોતનો ‘પોતુનવ’ પાસે અને  
 એ મળ એ શાં પપા કીધ દોષ કે ન્દા  
 નીખમાં પગપગાડું નાદિ. આ તમે તો પેરી  
 છેકજ દાદા બાપા જેવા છે.”

“અરે નહિરેવારી કમ્પા હળી પાસવાની  
 દોષે તો આવી દમખાંજ ન્દામિ’”

દાદા મનમાં કે દમ નાંજ ન્દાવા કમ્પા  
 એરેતે આંધર કમ્પા અનવાજ નથી અને  
 પાનમી કમ્પાની અનવાજી કીધ અનવા

કહેશે ‘દમખાંજ હી ઉનાવળ છે એ દિવસ  
 રડીને થઈ રહેશે’

પણ આં’ કમ્પા અળે પમિમમાં ઉચો દશે  
 કે મું’ એટલે એલખુ તો કહે આપો તારે  
 નવાર થઈ જવો એટલે વું’ પણ ચોરો  
 ચાલ્યો ફરી સાડી ચોળી પહેરી લઈ”

દ કપડા પહેરી નવાજ થી અને એલખ  
 પાનુ’ મ જ-દે-રી-દ’ ચોળી લટકા મટકા  
 કમ્પા ચાલ્યા’ ના તે એસ ખરાડી!

“આપો સુકન પણ મારા થાય છે”  
 મીગીમ બોલ્યા

‘દા તનેની બેમ બગારી’

દ’ એલખી આમલોમિ વગરો છું કે  
 એલખુ ખારી આમલોમિ રખવા છે તેને  
 ન્દા મા દ કામકે નિમું’ પ રરી કાકું’ તે  
 પહેલા દામ આવી જવાથી’ નામમાં બેરડી  
 તમાલક પેતુ મગાર’ ના મુઠ્ઠીએમાં  
 પહેલ્યા

તમ, મેક હળી વાડીક કે’ મળે’ ટોચિવા-  
 રીમ વૃકપ

‘દા આરોની બા, આપ કમ ફેરોસ  
 નથી કે ન્દાઈ પીરામ મે’ તમે બાક આ  
 બુગમી પા બી-તને અને આપ તમારા  
 બુગમી”

‘એ મું’ બાકે દા । તમા હાંક કાપ-  
 હાતી એ ઉચાવ

જાક દમખાંજ’ મળ નંદા પે- વાડન  
 દ કે’ અમાલકમે ચરપી બુવતી મારી  
 આગી

મીગીએ’ ખુરમીપા મેગાડા અને વૃ તેડી  
 પામે ખુરમીના લાઈ પાડીને વાંકે પમે કીધા  
 ફદાની પેરે ઉમે રદપો અમાલકમે  
 ‘ફેડા’ પેરે અંત પાળી અમળનું કમ્પું  
 રદેજ અવક વંકેશનું કમ્પું. વરત હળી  
 બાજ કે ન્દા પાસ વરતી આલખ ન્દા

કલ્પે, જરા સાડીની ફારો કમચી પાડી જરા  
વાળ સગા કીધા અને એમ અંધી 'દાસપુત્ર' <sup>૧</sup>  
પંડી અમરાસરમે અંધી પાણુ 'ફેલમ' લઈ  
'ફેલસ' ની આપ આમઘના દાકણીથી  
બધ કીધી અને બોલ્યા " તમે મીઠુ છે કે  
ની તે આમ અલી રમ મારા નાકની તીલકી  
સામે લેયા ફેરા અને તમે બાધ-કુ જગ  
દરતુ મહેનુ ગાખને બીલુ બટુ હ મલાવી  
લેરા આમ લુએ ઉરન-ટુને-ફી- " ધ "

" દા-આ-ટ-કી ' મહારાષ્ટ્રી કમચપત્તની  
કીક ખાધ ગમ આઠ હજુ કે દત્ત સુધી  
જમામરમે દામ્લ ઉચાડુ નદિ દતુ  
નદિ તો મહારા મીમય ' માધામાવી  
' આડધા કમચ ' કે ' કમચ ' માધા  
કમીમા પડી જલે અને એ પ્રમાણે કાચ રક  
ધલે આપરે બીક ખાઈ હું મ્વચ્ચ મયો  
એટલે જમામરમે કમી પાડી લીધી અને  
અને મમરામણ અકળાયવા લુએ જે થેર  
પહોમ્મા પદ્મ વિવસમા પંદર પદ્મ ધત્રી  
' પોતુમરાદ ' દેધાઃ મધ આગો તે લેઈ  
મીમીસથી તો દમાઈ કમાઈ જવાય મલુ હું  
' કામિય તગજનોદ કંતવા " હું આ લેખ  
વી લાખીસી નાના હુ કા ભગ્યાને ચેતાલું  
હું કે મહારા જેવી ' મયેમાઝ સારકી ' કાઈ  
ના કપાળે મહેરી હોય તો તેની સાથે બુલે  
લૂકે જીવી પકારવાનું સાદસ તેએએ કરતું  
નહિં આમર ચેતવ્યા જના જે કાઈ એલું  
સાદસ કરશે અને પેસા ખરચીને મયેકા  
બનશે તેને મારે હું લેખમદાઢ નથી હા  
જાઈ ! આમારં લમ પડી બીજે અગાધારજી  
બનાવ પલે વર્ષે ' પોતુમરાદ ' પદ્મસ્વનો  
બન્ધો તે પછીના અમારા રિખેર એ કીડ્યા  
ના પીપની માફક એમને એમ જતા દના  
આપુ, પીપુ, લ્હાડુ ' દારીય ' જતુ અને  
ઉંચલું-એવા સાધારજી બનાવો પ્રત્યેક મલુ  
અની જીવિયા એજા વા વતા પ્રમાણમા

દરેજા બન્ધા વચ છે એટલે એવા  
બનાવો તરફ આપણું વલ ન મેચાય એ  
સ્વાભાવિક છે પણ આપણા દરેજા વચ  
અનાં નથી કે દરેજા આપણે આપણો ' મયેકા '  
કટપતા નથી એટલે એ બનાવો તો આધારજી  
જહેવાય આ એ અમાધારજી બનાવો ઉપરાત  
મહારી જીવિયા એ જીવે બનાવ જે  
બન્ધો તેનું હું દલે પાણુ જીવ એક દિવસ  
મને કાઝ એમજ મૂજતુ કે મીસીસ દરેજા  
મને જીવિયાના કે છે તે મારે  
એને જીવિયાની માની ' દારીમયી ' જે  
આ મી મીમીમયી જાતા માળીઆપન મહારી  
અનાજના કમચપા ઘોડી ઘોડી વાટે પકાર  
પમારણ કરીએ એટલે એવાજી માળીઆપન  
જુત આપ્યો તે વધુ બીજે અને ઘોડાંસર  
પગેરેરે કે મેલુક ધત્ત દલે મોખે હું એ-  
બના મદમનપન જુતાવજી ઠાગી મોને નુક  
મા સાવીસ અને પડી જીવિયા પતેની  
વાં એવજી મદામ નામના દલાડા ફાડના  
મામે કે વારી જઈ કે આપગીમા તેમે વાનારે  
અને એતુ જીવુ—

" તમે સાજાઓ છે કે એમ કવાના  
ઉંમૂની માફક એમમિય આજા મજા કયાં  
કરોજો તે આપે દારીસ માળીમ જતુ નથી  
શુ ? તમે જીવિયા ઉદર દેદા બરવા

" અરે નાંદરે આ માન્ધો " પુરહી મારી  
હું ઉમેરે મધ મયેર અને માધા પગ પાડ  
મળી રિચાગમા ને રિચાગમા એશીમ આપ્યો  
એ કપતાનને મદામ મનની વાતની ખમત તો  
નદિ પડો મધ દોષા ! અરે નરે  
વા હું આવી વહેમ આઉ હું એમ  
એ જીવિયા મનની વાતોની બચ પડી  
જતી દલે તો પડી બીજુ નેમતુ શુ દત્ત ?  
આસને આવા રિચાગમા એશીમના હમ  
ઉપર વિત્ત બચાગ મયેરગતુ નદિ દત્ત  
એટલે મારું દુખમાન બદાન દારી મે

એટીમમાંથી 'દુડીય' મારી અને વખત  
કાગળ દાખમાં એમી મુશગલની મોટી ભેંસ  
ઉતરી પડેલા, અને એમ રાત્રી રહીને છેક  
સુષાકાએ 'આરને કદમ આલુમે જાલુમે  
નીપાદ મળેનો ઘેર પહેલ્યો' સદમાએ  
મીઠીમ આગળને આગેનો ચામી પાડેમના  
વરમાં દાહેવા કરવા મળવા દતા તે લાગ  
સાંધી દાખમાં એમ લઈ જારણ અર્ધ પુરમાં  
વાણી રહી પડે રહી દુ મળીએ આલ્યો  
ચોટીસારે મીસોસને આગળ સભાએ "કેવળ  
મુશાએ આ જારણ ઉપાડવા ! દુ તે  
જામીને મળ હતી ?"

મીસોસને આગળ મારી મહે દવે પાપમ  
વળાવું ચર કીયું  
"એ મુવું માળીઆ પડ કેવળ ભગવુ છે!  
મુગ નીચે આપ નહિ તે ભેંસ જેવું થમે."  
પમ, પમ, પમ ! તમે જનુ દવું પડમ ?  
મીસોસે દવે માળીઆ આગળથી મીસી  
ખેડેડી નીચે જમીનપર મુડી અને મોડીની  
ખદાર નીકળી જઈ મોડીને સાકળ મારી  
દીધી ! એ તરી ! દવે મીસીસને નીચ  
કાપવા જતા મીસીસની પોસ્ટી ટીકી વામ  
માંડી ! માળીઆપથી નીચે ઉતરવાને મળ્યા  
કેઈ માંડી પળ કાઈ જોને મળેને નહિ,  
જુસે માત્રા દાકાનો ખુરે આપ એમ  
દવું મેડેને ન મુડેકે મીસીમ આવે ત્યાં મીસી  
કેવળમાની શબ્દને એથે પડી મેડેવું પડ્યું  
પાએક કપાકમાં મીસીસ પળ અધી પહેલ  
આ. માથે સીપાઈ દને તેમ મળા લાખાટ  
ઉપરથી પાચ પગીસ આમીનુ શેવું પળ  
દોચ એમ લાગવું દવું કમળખતી ! પૂરી  
કમળખતી !

એ સીપાઈ ! કદર દેવો આ માળીપડ  
કે વળા નોમ નોમ દેવો છે, તે તુમ  
ઉપર જાકર ચોરડું પડી વાવ

"એ કોન દાવ વર !" સીપાઈદાએ  
નીચેથી જુમ મારી

મહે કેવળમાની મુશમા માયું એમી સતા  
વાળી મોસે કડી

"કેમરે મુશ મળતા હેકે દમ જામ માનુસ  
ઉપર આવે !"

દરમાન લેધાનું લેવું વળુ જનુ દવું દવું  
દોઢ નીચેથી રોમ ફેકું દવું લાકળના  
દુકામો ફેકા દવા, પળ કેવળી માળીઆ  
પડ આગળની લીમન આગળી નહિ દતી !

આખરે મીસીને માળીઆ આગળ રહીડી  
મુડી ઉપર રદગસની લીમન કાંધી, ત્યા  
પાછળ મીપાઈ અને બીજા લોકોએ પળ  
રહીડીપર રદગસ માંડવું. આખરે-કેઈ આપ  
રે-નોત્રસાની મુશમાથી મેડેવું કદાડી દું  
જરા આગળ આલ્યો ત્યા તે "એ જાપરે  
જનુ" કરવા મીસીસ રહીડી સાથે પળ દેવો  
નીચે પડપલા ! સીપાઈ દાકાએ પળ જમીન  
માળી આ મરબકમાં ટોળે મળેવા લોકમા  
પળ ન્દાસ લાગ દાર પળ વાન નહુ પડી  
જરી તે મુશમાં દાકા પીટાઈ જરી એમ  
ધારી મેડે દવે માળીએથી માટેમ નીચે કુડી  
પડાનો સંકટપ કીધો આરને આરને ચાર  
પમે માળીઆની ફા મુશી આવી બીપાડીની  
માડક નીચેના લોક તરફ દગર દગર એક  
મેડે એક દમ નીચે પડવું મુશપ અને આ  
જાક મીસીમની પીકપડ 'કાળા કાંડી' થમ  
મથે ! સીપાઈ લુકા લોકો ખદાર તાંડી મેડે  
દું સમવસુલકના પાપરી પીકપડથી કુડી પડે  
જમ મેડ દને આજ્યા અંધ કરી મીસીસ  
ત્યામે આગેને જોમે

"કે-કે-કે તમે" જાળ્યા તમારા અવતનર  
આ તમે તે કોની છેકર દાકા અપવા નેવા "

"દુ જુરો અને માંડર, દવેથી આમ  
નહિ કદે ખદાર જન અને ટોળેમળેઆ  
લોકોને સમજવીને વળા કરે એકમામા વ  
મેડેવું લાક નોજુ "

જુદેથીપાં પદેવીજવાર મીસીસે મદારી  
વિનિ આંજળી અને ખદાર જન ટોળે મળે  
લા લોકોને થમે તેમ મમળવી વિદાય કીધા  
સીપાઈને પળ અપાલોના પેલા આવી સમજવી  
દોરે થવથી મેર મમળવા વાન પોસીસીએ  
જવારે જીપી તવારે એ લોકો તેા દતી  
દમીને ઉચથી પડવા મીસીસ પળ તેમા જાવ  
લેનાં તવારે દું !

"કાનિવ તખ્તનેદ મળા " દું આપનેથી  
તાડેસ જમળના સંગાથી આ નેવા આપાએ  
ને એનાવુ છુકે જુરે થુકે તમારા જમળાવાને  
ખીસતી માવવનું સાદસ બેગુ નહિ, નહિતો  
મળમા દાકા પીટાઈ જરી અને વળામા  
આકીથી પોસીસીમા ફરેતો સાધ જુડેતો !

અને દવે આ અધી એવળની આપ નો  
પૂરવનો ફૂળો મદારે આગે આલ્યો તે સર્વ  
કારે જે તમનુ બી જુગલવેગમલુ ! કરી દુ  
વામના જનમાની જન બઈસ



સ્વ. ચિત્રકાર રા. ટી. જે. પટેલ.



સ્વ. ચિત્રકાર રા. ટી. જે. પટેલ.

રા. ત્રીલોકેશ્વરજી પટેલજી અકાળ મૃત્યુ એ સુજ્ઞાતને જામરી ખેડ મળ્યા એક વારા આપસે ચિત્રકાર માત્ર ત્રીશ વર્ષ નોટલી ઉમરે અત્યંત યશ માત્ર એ દેશના દુર્લાભ નીજ પાત છે.

રા. પટેલજી ચિત્રકળાનું શાન કોઈ વ્હાટ કોલેજ કે ખાસ શિક્ષક કરતાં એમના પોતાના સ્વભાવ અને કળા પ્રત્યેના પ્રેમને નિષેધ આભારી હતું.

એમનાં અનેક સુંદર આવાસમયચિત્રો 'વીસમી સદી' વિગેરે માસિકામાં તેમજ અમદાવાદ અને મુંબઈમાં પ્રસિદ્ધ થયેલાં ૪૦-૫૦ વાર્તાઓનાં પુસ્તકોમાં આવ્યાં છે, અને તે બધા પ્રસંસા પામ્યા છે.

ચિત્રોથી એમની મનોરમ માધ્યમીજ કલકત્તાના તેમજ અન્ય સ્થળોનાં કલાકારો તેમજ કલારસિકો સાથે એમને પીછાન થઈ હતી અને 'સારા' તેમજ 'મધ્યા' વિગેરે દિન્દી માસિકોના સંપાદકો પણ એમના ચિત્રો મેળવવા પ્રેમવા હતા.

ચિત્રકળાની રમે તે કાળમાં કામ રા પટેલ હોમથી લેતા અને હોમથી પુઠાં કરત હતા. મહેનતની કે સંમવની એમને દરકાર નહતી કેટલાક એમના અંગત ચિત્રોનાં કહેણ પ્રમાણે એમને એ અતિ સમજ ક્ષણેસુ નીનહો છે.

હો તે હો, એમના અવસાનને માટે સુજ્ઞાતને સામસે સુજ્ઞાતની ચિત્ર કળા એમના આ સાનથી ફોલ મામતો એ નિરાકર છે મરણમાં એમના આત્માને શાન્તિઆપો ચોથી તે જગત નિવન્તા પ્રત્યે પ્રાર્થના છે.

સ્વ. રા. માળી

રા. પટેલના સ્મરવાસનાં દુઃખ દરજી વિસ્તારું નથી ત્યાંજ સુજ્ઞાતના કમલસિકોને સુખચિત્રિન રા. માળીનું અવસાન કેમદાપુર ખાતે થયેલા સમાચાર મળ્યા છે. રા. માળી દિલ્લી વર્ગમાં એક અવળા ચિત્રકાર હતા "વીસમીસદીમાં" આવેલાં એમના અનેક ચિત્રો ચિત્ર અને પ્રસંસા પાત થયાં હતાં. પ્રભુ એમના આત્માને શાન્તિ આપે તંત્રી.

આ માસિક "ગરબી સુજ્ઞાત" મુંબઈ પાટણી ભલર નંબર ૧૫ "વી સારત વર્ષાધીનીન પ્રેસ"માં ગંગાસામ રેખશામ શુભે તેના માવેક ઉદ્યતજીસુવર્ણીચામ રકકુરના માટે કાપું અને ઉદ્યતજીસુવર્ણીચામ રકકુરે નં. ૨ દલીખતચામ રકકી માટેવી ચોખ્ખા નં. ૩ મુંબઈમાં પેતે પ્રવિધા ક્યું છે

# ગરવી ગુજરાત

૨. જાવંદગી મુઝની પાસે નરકાવી મેટ.



# શાણ શેઠીઆઓ !!



સહા જ્યને બેઠલ વધારી દીધેલા મેઠાં માયા રામોની બરકતે અર્ધ  
હાલના શેઠો પંજુ આલે બહેલોમાં બહાલે છે । । ।  
તહેમને હાથે પડસો પાણી મીસાલ વહે છે । ।  
તો જરા ફૂલ પાંખડીરૂપે આ તમારાં અનાથ લાંબુઓ પ્રત્યે જાન  
મેકલી પરભવતું ભાધું બાંધી દેવો । ।

કેમં કે લક્ષ્મી આજુ છે ! કાલે નથી ! !

દેહ આજુ છે ! કાલે નથી ! !

જરૂર આ નિશાધારો સરફ નજર કરો, જ્યને વધુ વિગત માટે  
લખશો :—

મત્રી—હિંદુ અનાથ આશ્રમ,  
નડીઆદ.

—:सुंदरीनी, पुराणी:-

પણ એ ખુમારી શા સંબંધી છે ?

સુદરી મં જેલ પાનાની પદ્ધતિને બેસી આપુર ઉતરી, નિર્જાઈ જ નહિ.  
પણ સેવી પાનાના કુલભાગ સાંભા વાંચપર મમન +મમન, શરૂ રહે છે, અને એવા  
વળતી ખુબ સુદરી વધારવાર જેલ જ નહિ. પણ કે, જિ . ,

—:दनीयाहेर ओषध:-

છે તે.. આને સમજાવે દેહાણી વખણાય છે.

—०१३—

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ २२ ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ २२ ॥  
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ २२ ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ २२ ॥  
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ २२ ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ २२ ॥

—:श्रेष्ठता अनिवार्यः—

ઈ. એસ. પાટણવાલા.

આશુપાદા લેઈ, જોમાનલાસે નીચે પોઈ-પેડિની, મુઝઈ.

સુરભાગ, ૧ } ૧મું પદાવલિ સુરભાગ, ૧મું પદાવલિ,  
સોભાગ, ૨ } ૨મું પદાવલિ સુરભાગ, ૨મું પદાવલિ,

[illegible]

# આનુઓ માટે જાણીતું મથક.

ફેસી છાયલો હબરો જાતના તૈયાર મળશે.

આ ખાતામાં તમેને જોડવા દરેક જાતનું 'છપાઈનું' તેમજ રંગાઈનું, કામ  
પણજ નાજબી દામે કરી આપનામાં આવશે.

Latest Novelties in Printed Chhayals.

એક વિખત જરૂર પધારશે.

શા. કુંજલાલ દીશોરીલાલ,

૩૫૪, કાલિબાદવી રોડ, મુંબઈ.



વાંચો ! વિચારો ને પસંદ પડે તો તુરત જ વાહક થઈ લાભ લો !

## “જ્ઞાનવર્ધક પુસ્તક માળા.”

જો વર્ષે થઈ આવતી આ માળામાં વર્ષની સાચાત જાન્યુઆરીથી થાય છે.  
પ્રત્યેક વર્ષે ૧૫૨ વાહક થઈ આવતી સાલનું અંતઃકૃતક અર્થે કોઈને રજાપત્ર છે.  
વી. પી. પેટરોન માહકને સીર છે. આદેશમાંનાં બધાં પુસ્તકો લેવા જાણવા રહે છે.

મનેશ શીનો દા. એક માહક થતી વખતે એકજવાર લેવાય છે.

માહકને “પુસ્તકમાળા” નાં પંદર નીં સાંભાનાં નીચેનાં પુસ્તકો અર્થે  
કોઈમતે અને પાછી સર્વોનાં જોડામે તે પાછી કોઈમતે મળે છે.

૩-૦ કથામંજરી લાલ જીને ( વિદ્યાનોની વાતો. )

૨-૦ ગુજર સાફર જયંતીઆ. ( વિદ્યાનોનાં બાળાનો. )

૧-૦ શિક્ષાનો આદર્શ. ( ડૉ. રામોર કૃત લેખો. )

૩-૮ હિન્દુ ધર્મની પાઠમાળા (લાલા મેળનાથ. )

૨-૦ એડીસનનું જીવન ચરિત્ર.

પ્રેસિડેન્સી પ્રેસ

જીવનલાલ અમરશી મહેતા.

સંપાદક—પીરમસરોહા અમદાવાદ.

# ગરવી, ગુજરાત.

માસિક પત્ર.

પુસ્તક ૧૬, ] તારી: ઉદ્ધવજી ગુલસીદાસ ઠક્કર. [ અંક ૫ એ.

સપ્ટેમ્બર ૧૯૨૧ ના અંકની અનુક્રમણિકા.

કવર ડીઝાઇન: મૌલાના રૌકતઅલી. રૂ.૧૦. મેસર્સ પી. ગોમસની કા.  
અપ્રયુક્ત: અરે સરતકુમાર આ તું? વિજયજી રા. દત્તાત્રય, એ. એમ.

કાવ્ય.

૧૪.

અચળ શ્રદ્ધાલાય: અ. સો. કનુ ખડેન કવે. ... ..	૨૦૭
રેવ કેરાનું સોણુ: રા. ચાંપસી ચિત્રલદાસ ઉદેશી. ... ..	૨૦૮
“હું” આહું” પુ:” રા. ચંદ્રશંકર નર્મદાશંકર પંડ્યા, બી.એ. એલએલ.બી.૨૨૫	
વ્યોમચિહ્નર: રા. જનાર્દન જ્ઞાનાલાલ પ્રસારકર. ... ..	૨૩૩
ખારીની ખૂબી: રા. ત્રીકમજી પુ. કેરાવાલ. ... ..	૨૩૬

પ્રાસંગિક.

કેરાની અશાન્તિ: રા. લખમીદાસ મૂળજી કાપડીવા, બી. એ. ... ..	૨૧૫
કુર્બાની આયરસેન્ડ ( સચિત્ર ) રા. રંગીનદાસ મ. કાપડીવા. ... ..	૨૨૧
સંજ્ઞાની દારજીત: ( સચિત્ર ) શીવુત નરસિંહ બોનજી. ... ..	૨૩૭

ઇતિહાસ.

ઈસ્લામી અમલમાં ધાર્મિક સ્વતંત્રતા: રા. ઈમામશાહ એલ. ખાનવા. ... ..	૨૩૪
--	-----

ચરિત્ર.

મહાગુરુ દોહરદાસ ( સચિત્ર ) રા. જીવન. ... ..	૨૦૬
---	-----

હાસ્ય.

મહારી લેખિકા પતિન: ( સચિત્ર ) બી.જી. પી. યીવાસ્તવ, બી.એ. એલએલ.બી. ૨૧૬	
---	--

ટુંકી વાર્તા.

૫૨ આવતાં ( સચિત્ર ) રા. ગૌરીશંકર ગોવર્ધનરામ જોશી. ... ..	
--	--

આહુ વાર્તા.

દૃશ્યની પાપસ ( સચિત્ર ) શીવુત અનુરસેન શાસ્ત્રી. ... ..	
--	--

અવાજ—હિન્દમાં રા. કૃ. હિન્દ ખદાર રા. જી-૮, છૂટક નકલ ખાર આના.

રોજી—ગરવી ગુજરાત બોરીલ કેરાજી દામજી

નુ બીડેન, વાગલી, મુંબઈ નં. ૩.

# અમારો આવતો દીપોત્સવી અંક.

ઓક્ટોબર ૧૯૨૧.

કવર ડીઝાઇન. નવન વર્ષાભિનંદન. શ્રી કલ્પર. ચિત્રકાર રા. મુંદરરાવ ગોરક્ષકર, નવીન વર્ષનું અભિનંદન કરતી આપે રમણીનું મનોહર ચિત્ર.

‘મુખપૃષ્ઠ. “ ધીમે રહીને ખડો સહજ ઉગ્યો ક્યો.” રા. અગ્રવલ્લની વાર્તાનું એક સુંદર દ્રશ્ય. હ. કલ્પર. ચિત્રકાર: રા. મુંદરરાવ ગોરક્ષકર.

દીપોત્સવી. ( ભાગના ) શીલુત ચતુરસેન સાહેબી.

શનભ દરખાસ. ( સમિત ) રા. ડી. બી. કંપારીયા.

યશુના ને તાજ. ( સમિત ) રા. નરેન્દ્રનું મોગલ ગઢોગલાલીનું રમણ કરાવતું

મધ કાવ્ય.

આર્થિક સ્વચાલય. રા. જનમસલિત એમનું સંનીત ‘પૂજ’ ભાવવાહી કાવ્ય.

જોગીદાને. રા. હેરાવ હ. શેઠ.

આમંત્રણ. રા. હેરામજી પરમાર, બી. એ. એમનું મનોહર કાવ્ય.

પ્રતિદાસ મરાઠુરે મુરખનનો ઉદય અને અસ્ત. લખનાર ઉદ્ભવજી તુલસીદાસ ઠંકરુર અરખસ્તાનથી રપેન સૂધી ધરવામનો વિજય વાવડો ઉદયવતર આ મહાપ્રભનો અદ્ભુત સત્ય સ્થનાઓથી બરપુર દેવાલ. ( સાત સુંદર ચિત્રો સાથે. )

એમની શિક્ષા. ( હુંડી વાર્તા ) રા. મણુદાસ મણુજીવન ઠંકરુ. બીસમી સદી અને આ માસિકમા સુંદર ભાવનાઓ બાલેખનાર તરીકે પ્રસિદ્ધ રા. મણુદાસની / એક ભાવપૂર્ણ વાર્તા.

જિતોજી મયાવાજી અને સરવૈકેણી. લખનાર રા. તારાચંદ્ર પોપટલાલ અગ્રવલ્લ, એચ. ડી. એમ. “અજ્ઞાતી”ના દીપોત્સવી અંકે અને બીસમી સદીમાં કોઠીવાવાઝના પ્રતિદાસની વાર્તાઓ. લખનાર રા. અગ્રવલ્લની આ એક સુંદર વાર્તા છે.

( મી. ગોરક્ષકરના ત્રણ ભાવપૂર્ણ ચિત્રો સાથે. )

આવતી કાલિદુર્ગરમની. લખનાર રા. નરવરસલિ, એફ. શેઠ એમ. બી. બી. એસ. વ્યાપારીઓના નવા વરસમાં જરમની આજે કેટલી ઝળપથી વ્યાપારમાં ઉખલિ કરી રહ્યું છે, એ જણાવનારો સચોટ લેખ. ( ૪ ચિત્રો. )

ઉસ્તાદ ભૈક. લખનાર રા. રત્નસિંહ તુલસીદાસ ઠંકરુર, હુંડી સાવરીના માનીતા કવી ભૈકના છવન અને કાવ્યની પીઝાત્ર. ( ૪ સુંદર ચિત્રો સાથે )

૩૦ વર્ષ પછી. રા. ચંદ્રકાંત ગૌરીસંકેર બદ. અરખની સંસારની એક હૃદય-બેદક કહાણી.

જોડરાખાદી બેંસ. ( સમિત ) રા. મસ્તાફકીર આ દારવપૂર્ણ લેખની એક એક શ્રીદી વગને પેટ પકડી દેસાવરો.

હૃદયની ખ્યાસ ( ચાવુ વાર્તા ) શીલુત ચતુરસેન સાહેબી. સુંદર ચિત્રો સાથે.



કાંકિટ શાંકસરોવર.

- |                          |                      |
|--------------------------|----------------------|
| ૧. મહેસાણા.              | ૨. ગાંધીનગર.         |
| ૩. ગાંધીનગર રેલવેનું ઘર. | ૪. કાંકિટ શાંકસરોવર. |





[ચિત્ર ૧૨]

મેં જાણતાં

[સંવાદો બોલીને]

મેં જોયું કે મનુષ્યોને શું છે.

શુભે પૃથ્વી ૨૪૨



પ્રસ્તાવ. ૧ છ.

સપ્ટેમ્બર ૧૯૨૧.

અંક ૫ મો.

## અચળ શ્રદ્ધાભાવ.

લેખિકા—શ્રી કનુ જીવેન્દ્ર દવે.

**મ**ને ખદારા સુકાનીયર અચળ થદા છે.

આત્મના અપત્તકાર અર્થે ખદારા નામ મેં તેને દાઢ પીડું છે, મેં વિષ-  
વિજેતા એ નાવિક તેને સમુદાય દેખશે. એવી અને અચળ થદા છે.

અને ખદારા સુકાનીયર અચળ થદા છે.

સત્યના આ સુદર્શો વિજય તે તેની પ્રત્યેક પ્રતિમા નિર્માવિત જ છે,  
મેં તેથી જ અમરપદ્મને ખદારી આપી ય કાવા તેણે મરી લીધી છે. મેં  
એ દારે સાધેલ ખદારી સ્વરશુદ્ધિમાં અને અચળ થદા છે.

અને ખદારા સુકાનીયર અચળ થદા છે.

ધર્મ પ્રેમ અને વિવેક સમાગમ અને સ્વચ્છતા એ અવિરતતાને અકિના  
પ્રકટ ખદારે હિર કાળ્યા છે, નિઃશયતા મેં અન્તિનીયીરકલગતા અને શીખારી  
છે. સાધુત્વ ભરી એ સ્વર્ગદ્વાર સદરમાં અને અચળ થદા છે.

અને ખદારા સુકાનીયર અચળ થદા છે.





( વેળી યુધી ને માઠી ફૂલ હે તો બુદી —એ સમ )

લા'યુ મુહામી દેવ-દેશ-કેરે મોણુલુ,  
 જામ્યુ મનવીપુત્ર ગાન અલબેલરી;—લા'યુ  
 મજાદગતી તેજતારંગ આંજતી તી આંખડી,  
 હીકું ત્યાં ભારતીનું મધાન અલબેલરી,—લા'યુ  
 શાન્તિની છાયા મુ ગરીર નમ્ય શોભતુ,  
 કાન્તિ છાયા મી કંઠ ગાલ અલબેલરી;—લા'યુ  
 ગિર “સ્વરાવ્ય” સુકુર મળી મૌઠિતકનો શોભતો,  
 “સુકિત” એ ગાઠ લખ્યો ભાલ અલબેલરી —લા'યુ  
 વ્યોમ વૃદ્ધિ કરે વેગી ધુપ રીવ્ય દેશના,  
 ગુજ અગીય-મત્ર મુન અલબેલરી;—લા'યુ  
 રન્દેરતી “ઝેવ” જેવી દાન માયુ વેચમા,  
 વહેલુ ત્યા મુખ-રોગત-મુર અલબેલરી;—લા'યુ  
 ઉભય પાન ભાન્તીની ત્રિયા મેં ધુત એ,  
 હિન્દુ-મુસલમાન ભાઈ અલબેલરી;—લા'યુ  
 સમરજી-પરવી ખસે નહિ મકાન સખિ! ઢાલહુ,  
 માતુ એ રનને વધાઈ અલબેલરી;  
 લા'યુ મુહામી દેવ-દેશ કેરે મોણુલુ.



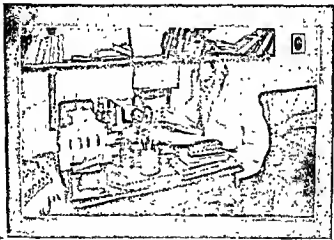


મહાદેવ દેવદાસ વાનપ્રસ્થ અવસ્થામાં

મહાદેવ ઉદ્ધારક બનશે કાઉન્ટ ડેલસો  
 મનુ બાલ્યાવસ્થાથી માર્કિને ચાપુસ  
 જીવન દરેક સ્વપુરુષના હૃદયમાં અસલ  
 સામે બાગતી નેડીની પવિત્ર હાલત અને  
 ઉપસાજાપરી નિષ્કળતા પછી પણ  
 અવરાતમાના નાદના વિજ્યના રાખવા-  
 રૂપ હતું પ્રથમથી જ તેઓ અત્યંત  
 નિચારથીય, તરંગી, આદર્શવાદી,  
 કુદરતી દરેકના શોખીન અને તીવ્ર  
 લાગણીવાળા હતા. શાળાના અમ્મા  
 સમા કહી નામનામેળની ન હોતી અને  
 પ્રાચીનમાં પણ મૌર્યાત્વ રિપયો જાને  
 માયલના અમ્માસગા તેઓ સહુ ન  
 થયા, પરંતુ તેથી એ જિવસો અર્થે મયા  
 કેમ કહી શકાય ? તરંગી સ્વભાવને  
 લઇને શાળાપણી ઉપનલ દ્રષ્ટિએ નહય  
 દેખાતા જતાવો પર તેઓ ઉડા વિચાર  
 કરવા બેસી જતા અને તે બખલે  
 અનેક કલ્પનાઓ તથા તકરિતકમાં  
 એટલાવો નિમગ્ન થઈ જતા કે આજ  
 પાસની કુનીરાતુ તો મુ પણ કહી કહી  
 પોતાના દેહનુ પણ જાન બૂલતા  
 તેમની કલ્પનાના વિગેરે હમેશા આત્મ  
 શુદ્ધિના નૈતિક જીવનના, ભાવિ જીવનના  
 વચેરે જ હતા અને એ વિચારોએ  
 તેમના આખા જીવનને પાસુ હતું  
 આમ છતાં એક દખાયેલી પ્રજાના  
 દેવોના એવી વાતાવરણથી ભાવિ સહુ  
 પ્રથમ પણ ગમી ન શક્યા પુવાનરમાં  
 જુથર અને દારૂની બીમા તેઓ પણ  
 લગાયા પરંતુ પ્રકૃતિદોષ અને સત્  
 દોષોનો બેદ અદિ જ છે આદર્શ  
 સદાચારપૂર્ણ જીવનની તેમની ક્ષમિ  
 બચનના દરેક પ્રસંગે તેમના હૃદયમાં  
 નિર્બળતા સાથે બેડ જમાડતી

અને પચાત્રાવ નરક દેરાતી. આત્મશુદ્ધિના પ્રાપ્તિ અર્થે એક વખત તે તેમણે એક એરડીમાં જઈ, કપડા કાઢી વિના પ્રભને આંખમાં આંતિ આવતાં સુધી જોરથી અંગ ઉપર કટકા માર્યા હતા. યુનીવર્સિટીને છેલ્લી સવામ કરી તેઓ તેમના બાઈ નીકાશ સરકરી અમલદાર હતા ત્યાં કેડેસસની સહેલગાદે મવા. ત્યાંના ગમ-છીપ કુરતી દરમિયાને તેમના રીઝપર એટલી વડી જાણ પાડી કે ત્યાંજ રહેવા માટે તેઓ

આ સમયે રચીવામાં સામાજિક અને રાજ્ય-હારી ક્રાન્તિનો જન્મ થયો હતો અને પીટર્સ-બર્ગ તે દીકર્યાલનું મામ હતું. એ દીકર્યાલમાં રહેવો પશ્ચિમના જગતનો દેવ-તેઓ તરત જ કળા મવા અને તેમને લાગ્યું કે રચીવાના લેહાર માટે પશ્ચિમનો જગત નહિ પણ પૂર્વનો વ્યથા-મરાદ જ અનુભવ છે. તેમણે સ્પષ્ટ જોયું કે પ્રભના દરેક સંકટોનો એક જ ઉપાય માત્ર આત્મશુદ્ધિમાં છે, એક દિ હો મિતને લખેલા



મરક દેરાતીય પેનની પુસ્તકાલયમાં

સરકરમાં જોડાઈ મવા અને ૧૮૫૩ ની ફીમી થાની સગાઈ સુધી તેમને સરકરમાં રહેવાનો વખત આવી. પરંતુ તકવારથી લકવાનું તેમના માટે આ છેલ્લું જ યુદ્ધ હતું. યુદ્ધ પૂરું થતાં જ તેમનો અંતરહત્તા જાગ્યો અને સરકરમાંથી નીકળી તેઓ 'પીટર્સબર્ગ' આત્મવા તે વખતે તેમના લવળા ઉગાળમાં ઉદ્ભવેલો અંતરનાદ તેમના સુવિચ્છાનપુરતક "મેવારોપાત" માં ગેલુદ છે.

પરમાં પણ તેમને પૂર્વની સવળી પ્રભને પશ્ચિ-મની નકલથી જમવા એવનશી આપી હતી. આવા કારણોને લીધે પીટર્સબર્ગનું માતાવરણ તેમને ન રહે તે સવામાલિક જ હતું, તરત જ તેમણે પીટર્સબર્ગ છોડ્યું અને મામડામાં વાસ કરી ખેડૂત જીવન પસંદ કર્યું. એ સાદા જીવનથી તેમનો આત્મા એટલો તો સંતુષ્ટ થયો કે તેમણે સવળો એવ આરામ, રોવન અને સતાનો મોદ

ઝાડી, જેડુતનો પોવાક ધારણ કર્યો, જેડુતો સાથે જ રહેવા લાગ્યા, જેડુતો માટે જ મહેનત કરવા લાગ્યા. ગરીબી, નસના, આત્મચોગ, અને જનસેવા એમની છાંદશીના પરમ આદર્શો બન્યા અને અનેક વિદ્યાર્થીઓ વૈદીને ખજ તે અદર્શોને તેમણે સંપૂર્ણ પાલન કર્યું.

એમનું ગૃહસ્થાશ્રમી કૃત્યન સુખી અને સંતોષી હતું, એ કે તેમને સંસાર પ્રત્યે જનમ મોહ ન હતો એટલું જ નહિ પણ પ્રથમથી જ સંસારની અસારતા તેમના હૃદયમાં વધી હતી. ઈ. સ. ૧૮૬૧ માં ૩૪ વર્ગની વયે મિસ એશીયા એન્ડ્રી-મેનના સાથે તેમના લગ્ન થયા હતા. તેમના પત્ની તેમના કટકાપ્પ આદર્શોછાનને મંત્રવૃત્તિએ તે જીવી કહ્યા નહોતા. છતાં કાઉન્ટેસ એશીયાએ પોતાના પતિના સુખ અર્થે જનનના ભોગ આપ્યા હતા. જીવંતીના અંત પહેલા પોતા સમયે કાઉન્ટ રોસસટોપે સંસારત્યાગ કર્યો હતો. તેમાં કુટુંબને પત્ની માટેના રૂમની ઉલ્લખ નહોતી પરંતુ વાનપ્રસ્થ આશ્રમની દિધુધર્મઆવના હતી, એ સંસારત્યાગ વખતે તેમણે તેમના જની પ્રત્યે લખી રાખેલા પત્ર ઉપરથી ૨૫૫ વાગ્યા અથવા છે. બિસ્તી ઉપરાંત દિફ્ફ, જુન, ગુટ અને ઇસ્પ્રાસી ધર્મના અભ્યાસે તેમને પુરેપુરા ત્યાગી જનતાયા હતા. સર્મ જીવન માટે તેમને ઉત્કટ છત્તા હતી અને તે માટે તેમણે માંસાદાર અને બીડીને તિર્જાજિ અર્પણ હતી. ગાંધત અને હોસત તેમણે કપારના ઊંઘા હતા.

દેસંજીબુએના દુઃખથી એમનું હૃદય દબેઈ દવંતુંજ રહ્યું હતું. ઇ. સ. ૧૮૬૧-૬૨ માં ત્યારે રશીયામાં દુકાળથી સંકટો મળુપે દર્શિતા સુખમાં પડવા લાગ્યા ત્યારે એ સંકટનિવારણ માટે તેમણે અનુવેશી સેવાએ સારામ પુરોષ અને અમેરીકાના સુખયાથી પ્રસંસાના ઉદ્દેશ્ય કરાવ્યા હતા. આરશાલી આપણીતેના પ્રમ પર જુલમ મેહલ વપતો એઈ ઇ. સ. ૧૮૬૫-૬૮ દરમિયાન

આપણુદ સ્વાધારીએના અત્યાચારો પુરા પાડવાની હતુએ તેમણેના ઉદારી અને એટમેશીજ નહિ અટકતાં ઈ. સ. ૧૮૭૨ માં પુર આરને ૫૫ તેમણે એક લાંબો પત્ર લખ્યો હતો.

તેમની એ હતે દુનીયાને એક નવો મહાપર આપો. "Non-resistance of evil" અથવા મહાત્મા મોંડીછના સંદેશમાં "સમાધદ" એ રશીયન મહાપર રોસસટોપનો આદર્શ સિદ્ધિ હતો. આ વિષયમાં પ્રખ્યાત પત્રકાર વીલીયમ રી. રેડેની સાથે વાતચીત કરતાં કાઉન્ટ રોસસટોપે પોતે કહેવા ઉદ્ગારો એ સિદ્ધિનું ૨૫૫ વિવરણ કરવાય તેમાં ને અદિ અપ્રમને નહિ અપ્રમ. તેમણે કહ્યું હતું કે,

"પશુબળ વાપરવા માટે કાંઈ બદાનું ન આપી શકે. માર્કસ અટકાવવાની વાત કરનાર તમે તે કાનું ? પહેલા તમારા પોતાના હાથજ પોઈ નાખો. મનુષ્યોના લોકી સુઘી મેળવેલી હોત પાછી આપો અને પછીજ તમે તેમને મારકાશી અટકવાનું કવી શો. અન્યાય સદન કરવાથી મનુષ્ય પોતાને એટલું દુઃશાન કરે છે તેથી ૧૭ વૃત્તમાન નો તે પશુબળથી અન્યાય અટકાવવાનો પ્રયત્ન કરવાથી કરે છે. કેદખાનું તેમની ઉઠવાની કસાઈ કરીતો મારકો રશીયસામાંજ મોદામાએકી રશીયો છે."

સ્વાનંત્ર્યવ્રતના વિગ્રમ માટે "અદિસાત્મક અસહકાર"ની સફળતામાં વિશ્વાસ નહિ રાખતા -સએને કાઉન્ટ રોસસટોપના નીચેના વિચારો ગતન કરવા પોગ છે. કાઉન્ટ રોસસટોપ પોતાના એક ગ્રંથમાં લખે છે કે,

"પ્રમ્થ પર જુલમ કરનાર કાઈ સહેનચાક કે કાઈ સેનાપતિ નથી. ખરી રીતે તેઓના જુલમ માટે તેઓની સત્તાને રોકો આપનારએજ જવાબદાર છે. જુલમ કરનાર સત્તાધારિએ તો તમોજ ઉભા કરેલા, તમેજ પોતેલા હાથીવાર છે. એ



દેશરેલ પોતાની રાત્રી બંદન કરી પોતાના મહાત્મા પોતાના પાત્રો પાત્રો.



લુક્રભોગેના અંત લુક્રમ કરનારને નાશ કરવાથી નથી આપતો, પરંતુ તેઓને જન્મ આપનારી, આપખુદ જનાવનારી પદ્ધતિને ટેકા આપતા બંધ ચવાથીજ આવે છે. સાહેનસાહેબે કે સત્તાધીશોને પ્રયત્નથીજ પ્રભુ એવું વાતાવરણ આપે છે કે તેઓ સ્વાભાવિક રીતેજ આપખુદ જન્મવા દોડાય. આદર્શજ નહિ પણ તેઓના નવા નવા લુક્રભો પ્રભુ મુજે મોટે સદન કરીનેજ તેઓને વધારે લુક્રમી બનાવે છે. તેઓને આપખુદ કે લુક્રમી જનાવનાર તો નહિયા સ્વાર્થની આતર સ્વર્ગજનાતું અને સ્વમાનનું લીધાંઈ કરનારા સુખાભોજ છે. પરંતુ આ બંધનો ઉપાય ગુરુસાગર, કે તેમને નાશ કરવામાં નથી પરંતુ તેઓને નજારી રાખનાર પદ્ધતિને ટેકા આપતા બંધ પડ્યામાં-તેથી પદ્ધતિ સાથે અસદકાર કરવામાંજ-છે. એક બાધ બીજા બાધનું જન કરવાનું છોડી દે તો દુનીયામાં કેઈ પ્રભુ પર લુક્રમ સુખમાંની સ્વાર્થ જ ન કરી પડે અને નાશક લુક્ર થતાં તથા ચોલી રેગાતાં અટકે."

પોતાના આવા ઉચ્ચ આદર્શોનું જ્યવદારમાં સંપૂર્ણ પાલન કરી, મદાચર રેઠાઓએ જીંદગીનો અવરોધ ભાગ એકાન્ત યાન્ત સ્થાનમાં પ્રતુ-

લકિતમાં ચાળવા માટે છે. સ. ૧૯૧૦ ના ઓક્ટોબર માસમાં ગુદલ્યાગ કર્યો, તેમની છત્ત જલ્દુ દરના સ્થાને જવાની હતી, પરંતુ પ્રતુજલ તેમના કુટુંબને એ મદાપુરપના ઉદગા દર્શન કરાવવાની હતી. રસ્તામાં એપેરટોવો સૂઈ પડોંચતાં તેમની તબીબત લમટી અને તેમને ત્યાં રોકાઈ જવું પડ્યું, અને તેમની રોજમાં નીકળતું તેમનું કુટુંબ તેમને ત્યાં જાણી મળ્યું. એ જોવા ઉદગોજ દતો. કુંક સમય માંદગી જોતની છે. સ. ૧૯૧૦ ના નવેમ્બરની તા. ૨૦મીના પ્રભુ ૩ લમાં એ પ્રાતઃસ્મરણીય મદાચર પોતાને અસર પ્રાપ્ત થી આ કાલી દુનીયાને ત્યાગ કરી ગયા.

તેમના સાચા છત્તનો સારાંશ એજ નીકળે છે કે તેઓ માત્ર એક સાધારણ બલિત ન હોતા, પરંતુ આકિરપે કામ કરનાર કોઈ મદાચરિ દત્તા. સંધિયાની દાયતી કાનિનું બીજ તેમજેજ રોજનું દત્ત. એ બીજનું આજે રાત્ર વધુ છે અને એ જસુને સિંગમ પાળુ દુનીયાના મદાન પુરંપામનો એક અને મદાચર ટોરસટોવનો દ્વિત્ય સેનિનજ કરી રહ્યો છે. પ્રતુએ હિંદને પત્થ આજે એવીજ મદાચરિત્તચાળી અસ્તિ ગણી છે તેને એજખણ એ હિંદની પ્રભુનાજ દાયમાં છે. અસ્તુ



# દેશની અશાન્તિ.

લખનાર: શ. લખ્ખીદાસ મુળજી કાષ્ઠીયા, બી. એ.

હિન્દુસ્તાનની સરકાર અને હિંદીઓની પ્રજાઓ  
 કેટલોક વખત એમ માની બેઠો છે કે  
 હિન્દુસ્તાનમાં કેટલાક ચળવળખોરો (agitation-  
 lers) પ્રજાને બેદોષી રજા છે-શાન્ત ચરીત્ર પ્રજાને  
 ખમાવી રજા છે. પણ કેઈ એક અવધા ધોરી  
 બાલિયો એક આખી પ્રજાને બેદોષી રજા એ જાનવું  
 જ અશક્ય છે. આજે દલરો સારા માણસો પોતાના  
 માગ બચ્ચાને નિરાધાર મૂકી, કુટુંબમુખને નિર્ધા-  
 નથી આપી એકમાત્ર અવધ દયા એકમતી રજા  
 છે અને હાલરો તેમનાં રજાન પૂરવા રજેગાથી  
 ગદાર પડ્યા છે. એ અધીર દીગા અનર વિરજા  
 દોષ એમ ન બને. કદાચ તરકારને ખાનર તેમને  
 દીગ્યા માની સહમે પણ હું આખી પ્રજા દિવાની  
 કે દીગીથી થઈ શકે છે ? જો પ્રજાને મદોષો  
 બાદે અન્યથા જેટલું કમર્ષી થકતો દોષ, પોતાના  
 કુટુંબ સાથે રવીં છાતો દોષ, સુખ નદિ પણ  
 સવલત પૂરતાં મંદાન મેળવી થકતો દોષ, દુખાગ  
 રદામે દર્શા રહેવા સ્થાન સંપત્ત દોષ, મેળવો  
 જાતુની પેઠે મેળવે ન પડતાં દવા દાર કરવા જેટલો  
 સહન દોષ, પોતાની રિયતિ રદમળવા જેટલો  
 મેળવણીથી રદમજી દોષ તો અગવળગરો  
 તેમને એમ રદમળવી શકે ખરા કે તેઓ નિર્જા,  
 ચરીત્ર અને સુભામ છે ?

મદાદમાં ગાંધીજી અને એમના, અનુચાલિઓ  
 ઉરોસ્મી કરનારા નથી-અગવળ કરનારા નથી-  
 તેઓ પ્રજાના પીડા પામતા-કુમળાગત-મજાના

આદર્શનું રૂદન સાંભળનારા અને તેનેા રવર  
 કરનારા સંત પુરો છે. પ્રજાને આદર્શન  
 એમના દાર બોલે છે.

ગાંધીજી પ્રજાને વિશ્વાસ કેમ મેળવી થકતા છે  
 તેનું વર્ણન બી. એ.કુને પોતાને આસ્થમના  
 માદના જમીયાના મજુરોની દુઃખદ રિયતિના  
 દાખલ મળેલા અનુભવોમાં સારું કર્યું છે.

ધો. વખત પહેલાં મિ. સી. એ. એ.કુને  
 કામને પુરુષ—“કિંદને દાખ કર્યું દુઃખ સાથે  
 છે ?” તેમણે જવાબ આપી, ચરીતો ‘પર  
 સુખરો ભુગમ, ચરીતોને થયો અન્યાય અને  
 તેમાંથી જન્મ પામતો અસતોય એજ કિંદનું  
 એક પીડાકારક દુઃખ છે.

બી. એ.કુને સમજે છે કે “તે ખરેખર હલ્લ-  
 કારક, અનર પીમળાવનાઈ, પાયાબુ-હલ્લના  
 અનુષ્ઠને પણ ખમીયાવાળાના અભાવાર તરફ  
 સખત બલુમળે પેદા કરનાઈ અને ચરીત્ર નીરા-  
 ખાર મજુરો તરફ દયાભાવ કલ્પન કરનાઈ  
 હલ્લ દનું.

ભુગમથી ગામી નદામી છુરેજ મજુરોના ચરીત્ર  
 દાખીજરજ દનાં, જૂનમરાથી તેઓ પીડાતા  
 દતા, તેમને ખાચ પુરતુ અન ન દોનું, પેદરજો  
 પુરતા વચ ન દોતાં, તેમના નાના ઊકરો બીચારો  
 દાખાં થવરતા દનાં, પુરતા પોષમુના અભાવે  
 તેમના થય એટલા તો પાતળા અને કમચેર થઈ  
 મુલા ફૂલા કે તે જમીનપર સરખા હિમ પણ ન



દર્શાવે નવી ભૂમિતી, નવું ચેતન આપ્યું છે તે એક જ્ઞાન ધાર્મિક આવનારું જ રૂપ ન હોય ?

અને રૂઝા રાજદારી અવગણ લેખી કરીએ આલેશે રસ તો ન જ લે. વળી વિદેશીય શાસન પદ્ધતિ, વિદેશી રાજ્યાધીકારીઓ અને સ્વર્ણી બીચતોના ભુત્રમ અને દોર નીચે પીડાની રેખા હવે કમર યોનાય કેની પાસે સદાય મળે ?

અહરમી સદીમાં શાન્સમાં વિપ્લવ સ્થોત્પન્ન થઈ જ મટના હતી. રાંક રેખત અમલદારો ને મનાદ્યેના આપ ખુદી મતદારી દોરથી જ ધ્રુવી હતી. મોઢાઓના જનસમૂહ પ્રત્યેના રરકારે ધણે અસતોષ ઉપજાવ્યો. આથી ધોમાં અપાનતા અને ખાનખાવની લાજખી રૂપ જ. અને તેથી જ શાન્સ આપખુદ અને ભુખી રાજસત્તામાંથી છુટ્યું.

આજ સુધી સ્વતંત્રતાની લગત રૂપ યોદ્ધાઓ જ લગતા. હવે તો હિંદના લાખે લેખે તેમાં ઉપલ લખે આપ લે છે. લાખી ઉપ અને લેર અપાનમાંથી તેઓ જાગ્યા છે. મહાત્માજી જરૂર મુક્તિ અપાવશે એમ કરીએ દૈવતાથી માને છે. તે મુક્તિ પ્રાપ્ત કરવા અર્થે લેખી દીન જની, ઉત્ક્રમણ અને કમ્પ રીતે પેલાડું સર્વસ્વ જીવન મુદ્દા મહાત્માનેયે આપવા તૈયાર છે.

મરીન અને મધ્યમ વર્ગ, મલુરો અને કાવ-દારો, અન્નજન અને અન્ન અપરમ્પ જાતિ પોનાનો રર તખો છે. મતુખ તરિકિયા લામાં કાક મેગવા તેમનામાં કકકનગી દીમન આવી છે.

આમયમાં મરીન મેડુલો અને અપાન કાવ-દારો તેમની પાસે કામદારો અને અન્ન સર-કારી મોકર વર્ગ ને દૈકટ દાલોડળી તથા ચીજ પલ્લુ પાલે છે અને દૈકટ મહેનત કરાને છે તે ભુલમની સામે મવા તથા સામ્રાજ્ય જાળવમાં લખાજના કહેવાના ઉચ વર્ગેએ કરીએને દિવન મળી તેમને હાલી પંડિના અને કેટલાકને

અરપમ્પ ( અરપમ્પ ) ગણવા છે તે અન્નાપંતી સામે મવા દીમનવાન મવા છે.

પટના રેલનવરના પ્રસંગનું પલ્લું ન આપતાં મી. એન્ડ્રુજ લખે છે.

“ગેરમપુરથી પાછા વળતાં હું પટના રેલને ઉભે દોલો, સંખ્યા સમય પલ્લ મેલો દોલો. આકાશ વાદળાથી મેરામેય હતું. પલ્લ કપાંક કપાંક જરત થતા મૂવેના સેનેરી કોરલો કળા વાદળાને મેલી પ્રકાશ નાંખતા. હું વિચારમાં ઉભો હતો લાં અને મગવા મળ્યા મેલા મવા.

રહેના વિવિધ મોકરો-મોકરો, દખાલો, લંબીઓ વગેરે જેને ‘હલકા મોકર વર્ગ’ તરીકે મળે છે તેનું એક નાનું ટોળું મારી આસ-પાસ વીંટલું વળ્યું. સર્વેએ દાપ જોડી વેંદન હતું. જગી તેમોમાંથી એક અત્યંત જાંબીરનાથી ‘જાંબી મહાત્માજી જવનો ખની કપો, અન્નોએ દાપ ઉંચા કપાં અને આ ખનીમાં સાક મેળ્યો. સંખ્યા સમયે આ જાંબીજીની આરતી જ હતી તો !

મહાત્માજીની અગવડના પ્રતાપે ઉભી અપેલ મુક્તિની આશાએ રહેના મોકરો અને ચાના જાગીયાના કામદારોનું જીવન ઉત્સાહથી ભરી ઊભું છે. પટેલના નિરસ ને નીરાસ જીવનમાં મુક્તિની આશાએ નવું ચેતન પ્રેર્યું છે. ડાખના પદામાંથી જીવનના રસ કમલો બેઠવા પાંચા છે, કપ વર્ગે લગી કાન્સિસ ને કરવા અસમર્થ નીવરી ને એક અકિતએ કુંક સપવમાં કરી જતાવ્યું છે. મેગવાપલાઓની કાન્સિસ સુલક્ષિતો નીચ સજા પુરી થઈ-હવે તો જન સમૂહની સમિતિ-યોજીની મહાલજા મસવાની ને અને સ્વરાજ્ય કુંક રોકાવવાની છે.

હંદર સપ્તદીથી મરપુર કેપરનમ અને ભેવ-સેફિદના કહેરો કરતાં કાન્સિસ મેલીલીના મરીન મેડુલો પાસે જ્યાં પહંદ હતું. મીમેતેને નામે રોકેને જ આલીવેમો આપા ને કમ્પ કે મરીઓ

પર પ્રભુની કૃપા છે, કારણ કે સ્વર્ગનું સભ્ય તેમનું છે.” કાઇરટ દોહતવાનોથી દૂર જ રહ્યા. દુષ્ટ અને પાપી ગરીબોનો તે સાચી જાણ. ગરીબો નિરાધાર-પોતાના કુટુંબો માટે ઘણું ખર્ચે છે. પણ થીમતોના કેટલાય અધાર પાપો પર દાંડ પીછાકાનો પાડો ફરી વળે છે તેની કાલ ના પાડી શકે ?

પોતાના બંધુઓના દુષ્ટમાં સાદું છવન ગાળી તેમની ગરીબીને-આપત્તિને પોતાની ગણી તેમા ભાગ લેનાર માંધીછના ગરીબો ભક્ત જ થતી રહે એમાં શક શે ? સર્વે પ્રયત્નના સમાન ભાવથી જનસમૂહ મદદમાછ પ્રત્યે ખેંચાય એમાં આશ્ચર્ય શે ?

ગરીબ જનસમૂહની આ જ્વલતી ધણી અર્થ-સૂચક છે. કામોદય લખે છે કે ક્રેન્ચ વિશ્લેષ પ્રસંગે જનસમૂહે અમલદારો અને કારકુનોને કહ્યું હતું કે જો તેઓ સરકારનો પણ તછ લોકોનો પણ નહિ ભેશે તો હવે પછીના સરકારી તોષ-પત્રો ના પાના માટે તેમનીજ આમડીનો ઉપયોગ કરવામાં આવશે.

આને દિદર્શી રાજકીય, સામાજિક અને

ધાર્મિક મુદ્દા ચાલી રહ્યું છે. દિદર્શી ચીતરિય છે. અસહયોગમાં અહિંસાનું તત્ત્વ પ્રધાન છે એટલે ક્રેન્ચ વિશ્લેષ જેવું તો અહિં ન થયું જોઈએ.

૧૯૧૬ માં મંગલમાં રમખાણ પ્રસંગે મી. એન્ડ્રુએ એક અમલદારને ચીતીઅર્થે કંઈક કરવા કહ્યું. અમલદારે કહ્યું, આ પિતૃતોથી ભરપૂર તોષ પોતીઓ બુઝો” આ સાંભળી મી. એન્ડ્રુએ તો ક્રેન્ચ વિશ્લેષતા, પ્રસંગનીજ યાદ આપી છે.

શીમંતાછ ને ગરીમાઈના સયોગ માટે સાદા અને સ્થાય પ્રીતિની જરૂર છે, મી. અન્ડ્રાસ તૈવ જાણ્યો ખાદી ધારણ કરી અને પછી મંદારમા છત્રે લખ્યું

“આ ફારીના વરસામે બધી અઘચણો દુર ફરી છે. હવે આ પુરવો મને મળવા મુશ્કેલ અવકાશ નથી. વિદેશીય સેવાસ મને જનસમૂહ થી કેટલો મેગર્જો રાખતો તે હું જાણી નહિતે તો ?”

સરકારે જાણ્યું જોઈએ કે દેશનો આદમ ખજાણો રહ્યો છે-અને ઇમનનીતિ ખરી ઉપાય નથી.





# મહારી લેખિકા પત્નિ.

લખનાર—મી. જી. પી. શ્રીવાસ્તવ, બી.એ., એલ.એલ.બી.

ચિત્રાકર મી. કુંદરવલ વેરદાસ.

રચણ—૨૩૩.

મી. દિવ્યજ્ઞા પતંગમાનવગોત્રી પરીકું લલ પ્રવેશ કરે છે.

**દિલ:**—પતંગમાનવગોત્રી સાથે કાલુ અને શું દુશ્મની હતી કે મારી ખાસી બની અને પ્રેમિકા મનાવી સત્યાનાથ વાળી નાંખ્યું. સોડા કહે છે ખુશીની વાત છે કે તારી એ આટલે રાજ્યે કાનિય ધણ. કું કહું છું કે મહા સુત-મોની શ્રીમો પલુ એવી કાનિય યથા ભવ. કું સુખ્યો તરસો મોશીસથી પેર આપ્યો અને તે કામખને એ નાકિરકાથી કુશ્મ કરી પાછા પથે કહ્યો કે હમણાજ જન્મને કાલ સાથે લેખક પોતેથી કવિના અથવા લેખ લખારી મારા નામે લખવાના “નવીન પત્રિકા”ના સીરનામે રવાના કરી પછી ઘરમાં પત્ર મૂકા. કાલુ કે તમે પેર આવી રજા કરી મારું મનજ બગાડી નાંખ્યું, અને મેં વિચારેલું કાલ આંમડખડ નવામાં જુલાવી દીધું. કે હમર! હવે કું લેખક સોમવા ૧૫૦ ભાગે! ભ્યાં ભેડે ત્યાં દરકત જ નજરે પડે છે. કાલ કહે એકાદ પુસ્તક લાવો તો મૂળ લેખકનું નામ સહા ચટ લગાવી આડું અપડું બખાતર કરી દઈ. કાલ કહે મેચાર લેખ લાવો તો તેના પગ માળું બેગા કરી સહાયથી એક નવો લેખ લેવાર કરી આપું. અને કાલ એવા કાલુ મૂડી દઈ કે ન કાલ પાંચે અને ન કાલ અથે કરે કે જેથી એજ ખુબી ભવ. પલુ આ પખને કું પુસ્તક કે મેચાર લેખા કવિથી લાવી

કહું! જુખથી માલુ નીકળી ભવ છે, વતંગમાન પતેના નંડલ! હવે તો તારો આસરો છે. માલુ તને માંધીને હવાલો કરી ને મહે તેમાંથી ચોડું એજ ખાલ પાછી તો પી લઈ. એજ કારણે ધર-માંથી તારી મોરી કરી છે. આગળ એવું જરો. કે પ્રભુ કાલ મેખકથી મેખવી કે ને મારી મુરોલી દાળી કહે!

( મડખડનું આપડું. )

**દિલ:**—કેમ ભાઈ, તમે કાલુ છો!

**મડખડ:**—કું રહમલ્યો. આપ મનેજ કું પૂછી રહ્યા છો. બૂલ યથા મધ. માર કરને સાદેખ!

**દિલ:**—હા હજરત જયા સીંગો. કું આપને જ પૂછું છું.

**મડખડ:**—( અહીં તહીં જોઇને ) શું મને બેગાવો છો!

**દિલ:**—છા સાદેખ, હા. આપ મને કાલ કવિનું કેકાલુ ખતાવી કકરો!

**મડખડ:**—એક નહિ સેકેનાં.

**દિલ:**—તો મહેરમાની કરી ખતાવો કે એ સોડા ક્યાં મળશે!

**મડખડ:**—સીધા પામલખાનામાં માલ્યા ભલો!

**દિલ:**—અને લેખકો!

**મડખડ:**—કાંઈ દાલિસમાં ભવવા દરિયા કિનારે.

**દિલ:**—મરકરી મુડી લો. કું સામું કહું છું કે મને એ લોકની સખત જરર છે.

ગામઝા—હું પણ સારું જ કહું છું. તમે લાંબી જીવાની તરફી તો થોડા પછી મારા કહેવાની સમ્માધ કે લુકાણી ખખર પડશે.

દિલા—મને વિશ્વાસ નથી આવતો.

ગામઝા—હું તો પ્રથમથી જ રહેજેતો હતો કે તમે મને નથી પૂછતા. નહિ તો વિશ્વાસ ન આવે એમને જ કેમ ?

દિલા—(સ્વચ્છ) અજબ બોપડોનો માણસ છે, પરંતુ એના એ અજબ દિમાગમાં જ મારા મતલબની વાત કેબાલ છે. (પ્રકટ) કેમ લાઈ આલના થયા ? અને પહેરે એટલું તેમ અલગતા નથી કે હું કવિઓ અને લેખકોને કેવી રીતે ઓળખી શકું ?

ગામઝા—શું કહું ? કેવી રીતે ઓળખી શકું ? ખરું જ સહેલી તરફીય છે. સાંભળો ! કવિઓની આંખ બોપડીમાં હોય છે જેથી તેઓ આત્માન સિવાય બીજા કોઈ વસ્તુ નોંઝજ શકતા નથી. અતે લેખકોની આંખો પાછળ હોય છે એટલે તેઓ પાછળની વાતો જ જુએ છે. આંખ રહમોની વસ્તુ તેમની નજરે જ નથી મ્લકતી.

દિલા—આ તો બાળપણમાં સાંભળેલી છુતોની વાતો જેની છે. માણસોની એવી વાતો તો નથી સાંભળી.

ગામઝા—તો એ લોકો માણસો જ કેમ છે ?

દિલા—તો પણ મારું કામ બાકી વાતોથી નહિ થાય. મને સારૂ સારૂ જતાવી થોડે અજબ કાલના અપ-ડુ-ડેટ કવિઓની યુ પદવ્યાન છે ?

ગામઝા—સાંભળો. જેની આંખો ઉપર ગંવારી ખેલી ખેલવામાં મુશ્કેલી હોય, જેણે જીવન ભરમાં એકવાર પણ ખરૂ કાવ્ય નથી સાંભળ્યું, જેણે સ્વાપ્નમાં પણ ભાષાની ખુબી અને ખુમારીનો સ્વાદ નથી ગાળ્યો, જેણે કવિતાનો આદર્શ માત્ર સપ્નોને ખેસાડવાનો જ રદમજ્યા હોય, અને પદ બેસાડવામાં લહે ભાડ-

રણનાં કદકા ભુગકા થઇ જાય, ભાવ અને રસ બલે આખમાં મૂળી જાય, એ વાતોની જે શરવા ન કરે, જે દિલના અતુરાગપર કવિતાને કાપમ કરવાને બદલે ગમે ભાવે અને ગમે ત્યાં ખુદ કવિતા પર હુમલો કરવાને તૈયાર રહે. પદ બેસાડતાં કાનથી બીજીક કામ ન લેતાં માથાએને બણી બણી ચૂકે અને પગીશ પચાસ વખત સપ્નોને ફેરફાર કરે, છુતના સપ્નોથી ન્યાં કાગ ન ચાહે ત્યાં તરત નવા અનાદી સપ્નોની ભરતી કરી લે. એટલાથી પણ કામ ન ચાહે તો સમાસતું પ્રેક્ષક (દર્શક) કરતા જાય. એટલે સુધી પણ કીક ન પતે તો ઉપસર્જોના અહીં તહીં ધૈર્યપરેશા કરે. દહા મહાં લીધું રહે તો એકાદ રીંધા પુરાના બેચુનાદ અફરની ટાંગ નિર્દોષપણે લંબાવી જરૂર પ્રમાણે મોઢવી કે. નો મામલો બહેડી જાય તો બેચેક સપ્નોને સીકડી બાંધી કવિતાના સંમાર્માં ખોરી સરખા કરી કવિતા મેન્દુફેકચર કરી નાખે એ આજ કાલના અપ-ડુ-ડેટ ખડી બોલીના-ગલાપલ કવિઓ કહેવાય છે.

દિલા—એ લોકો આવાં દર્શક, અને કુંસર્કિસ થાય ત્યાં જાય, રસ અતે લાલિલ ક્યાં રહી શકે ?

ગામઝા—પણુદમણા કવિતામાં રસ અને ભાષાની ખુબીની જરૂરત પણ શું છે ? એ તો કોને પુરાની ફેલનની વાત થઇ.

દિલા—એ કેમ ?

ગામઝા—જેમ જલપાનમાં મધુર અમીટીયું રચાવ સુધી ચોરીના દોસ્તે લીધું ; કંઠાળની જગ્યા ચોગ્રએ લીધી. અતરની જગ્યા લવનડરના પાણીએ લીધી, મેલા અને ચમેલીની જગ્યા વિલાપતી પુલોએ લીધી, તેમજ કવિતાની જગ્યા દુમથાં ગુકે જન્મીએ લઇ લીધી છે.

દિલા—તમે કંઈક વિચિત્ર વર્ણની વાત કરો છો.

ગામઝા—એ કેમ ?





હિલ:—કેમકે તમારી ધણી વાતો માદરી રદમ-  
જમાં ઉતરતી નથી, જેવી કે બાકરજીના કટકા,  
લુચકા કરવા પ્રયત્નિત શબ્દોની બેચેલાણ કરવી,  
નવા શબ્દોને અપનાવી કહેવા.

ગડખડ:—વત્સાનપત્રો વાંચ્યા કરો ! એ વાતો  
ભરપૂર બોરી. બધી પોતાની મેળે રદમજમાં  
આવી જશે.

હિલ:—પણ હમણા કંઈક તો રદમજનવો.

ગડખડ:—હું શું રદમજનવું ? હું કંઈ કવિ નથી.  
પણ હજારો હજાર શુદ્ધાના છે. આજકાલના કવિ કૃત્ર  
દીપકાના જેમણે આમ કરી દુનિયાને ભટાવી આપ્યું  
છે કે દરેક માણસ કવિ થઈ શકે છે. કવિ કદરતી નહિ  
પણ બનાવવી થઈ શકે છે. એ લોકોએ એમ  
પણ કહી વગારીને જાહેર કરી દીધું છે કે ખરી  
બોલી કે કેલપણ બોલીમાં કવિતા કરવામાં તેની  
કંઈ ખાસ લાભકારની જરૂર નથી. જે માદરી  
જાણ ન હોય કે નહિં દરમિત શબ્દો તોલ કે માપ  
એટલે કે તેમાં કેટલી શક્તિ છે અને બીજા શબ્દો  
શબ્દો મજાથી તેની શક્તિ કેટલી વધે છે અથવા  
કેટલું કમિપણું આવે છે, એનાથી કયો લાભ-  
નામો વધારે ઠીક પ્રકટ કરી શકાય છે, કયા  
શબ્દોના સાથે મેળ ઠીક થાય છે, અને કયા બે મેળ  
કોર થઈ જાય છે, આ સર્વ વાતોની જરૂરીયાત  
હાલ જૂદી કરી નાંખવામાં આવી છે. આ જાણ  
જગત બુદ્ધિ દત્તા, એ વાતો ઉપયોગી હોવાનો  
એક સમય હતો.

હિલ:—મને માફ કરવો. એક વાત વધુ રદમ-  
જની જો. ત્યારે આ વાતોની જરૂર હતી ત્યારે  
કેમ હતી ? કવિતામાં માદરી લાયા જાણ્યા એ  
લાણની લાભકાર અને શબ્દોના મેળ માપથી શું  
ફાયદો થઈ શકે છે ?

ગડખડ:—વાદ જનાજ વાદ તમે તો જાણની  
ખાસ ઉતારવા માંડ્યા. 'કોઈએ દૂર થઈ ગયા.  
હવે ઘટેલા મુરદાને કાં ઉભેડો છે ?' છતાં રદમજને,  
જ્યારે તમે વાતો કરો છો ત્યારે શબ્દો દ્વારા

બીજાના મન પર તમારા મનના ભાવો દેખાશે  
છે. પણ કેવળ તમારા શબ્દો ભાવ દર્શાવી શકતા  
નથી. અવાજનો ઉતાર ચઢાવ, ચહેરાની રંગત,  
દાંતની ચેટાઓ, આંખના છંદારો એ સર્વ તમારા  
ભાવ પ્રકટ કરવામાં મદદ કરે છે. પણ ત્યારે તમે  
પત્રમાં કાઢીને, તમારા હિલની દાલત લખવા  
મેસો છે તે વખતે વાંચવા વાળાની રદમિ નથી  
તમારી મનુ હારી નિગાહ, નથી હિલને વિચળ-  
વનાર અવાજના ઉતાર ચઢાવ, નથી ચેહરાની રંગત,  
માત કાજળપર સુકા શબ્દો દોષ છે. એ શબ્દો પર  
જ આવોનો આંગળો મેળો દોષ છે. ત્યાં કોઈ  
તમને જાણતું પૂરું જ્ઞાન ન હોય, અને શબ્દોની  
અસર પારખવામાં તમે પૂરા કમિલ ન હો, ત્યાં કોઈ  
કેવળ શબ્દોનો આસરો લઈ તમે તમારા હિલનો  
દાલ ઠીક રીતે જાહેર નથી કરી શકતા. માદરી  
જાણાણવાથી એટલો લાભતો મોકલ થાય છે કે  
આપણે ખાસ પ્રયત્ન કર્યા વિના શબ્દોની શક્તિ  
અને કામગીરી પોતાની મેળે જ ચીખતા જઈએ  
છીએ. અને જે વખતે જેની જાણના અંતરમાં  
હોય છે તે વખતે તે જાણના શબ્દો પોતાની  
મેળે જોડાય છે. તો પણ તે વધારે ખૂબીથી  
આપણે દર્શાવી શકીએ એટલા માટે લાભકારની  
જરૂર છે. કવિતા તો જાણનાઓની જ રમત છે.  
ત્યાં કોઈ કવિ જાણને પૂઠીમાં નહિં કરી બે  
ત્યાં કોઈ તેના હિલમાં કંઈક દરો અને શબ્દમાં  
કંઈક અવરશે. જાણ હિલના હિલમાં રહી જાય છે.  
એ જાણમાં ખૂબી ન હોય તો જાણ ક્યાંથી  
આવે ? એ જાણ ન આવે તો રસકર્તાથી હોય ?  
દુનિયામાં એવી કંઈ જાણ છે જેમાં રસ ન  
આવી શકે ? કહેવા વાળો બોલજો. રસનોતો  
સાચર ઉભરાય છે. જલે ખરી બોલી હોય કે  
પદ જલ.

હિલ:—જલ જનાજ જલ. જે આપને જોવાની  
લીધા. આજ જ કવિ છે. અગર કવિ નહિ તો  
લેખક હોવામાં તો કંઈ શક જ નથી.

મહારી—એ કેમ ?

દિશા—તમારી વાતોથી.

મહારી—( સ્વચ્છ ) પ્રજા ! બંભોલાનાયત્રી  
કમનવી મારાપર અસર તો નથી થઈ ?

દિશા—આપના વિશ્વસ અને વિચાર સાથે  
નહેર કરે છે કે આપ કોણ છે.

મહારી—નહિં બાકી હું કસમ ખાધને કહું  
હું કે હું કવિ નથી.

દિશા—અને હું પણ કસમ ખાધને કહી શકું  
હું કે આપ કવિ નહિં તો લેખક શરૂ કરો.

મહારી—( આડતો ચાલે છે ) આજકાલ  
કોઈની સાથે વાતો કરતી એ પણ મુશ્કેલી છે.

દિશા—( પાછળ જાય છે ) આજે જ્યાં જ્યાં  
રોજ ત્યાં હવે તો આપ ને મૂળી નથી છોડો.

મહારી—આપનો મેળાપ થયો છે.

મહારી—( જોઈ રહી ) હીઠ, પણ લેખકને  
મળી તમે શું કરશો ?

દિશા—પ્રથમ તો તેમની પામે દાવ ભેટીશ.  
કીંતુ કરીશ. પ્રકાશન કરીશ. પછી—

મહારી—( પછો રહી ) વાહ વાહ ! સાચો  
દાવ આજેના પત્રના સ્વર્ણ કેમ ન કહ્યું ?

દિશા—હું તો પ્રથમ જ આપને જાણના  
મોડા દેશો.

મહારી—અને મેં પણ હવે નવખૂલી તીકું કે  
આ વખતે લેખક બનવામાં જણાય છે.

દિશા—હીઠ પહેલાં કૃપા કરી આપનું નામ તો  
બતાવી દો.

મહારી—અરે નામ તો પહેલાં, નહિં તો  
અહીંથી જ મહારાજાવાઈ કર થઈ જશે એટલી  
જ સાબીની મલ છે કે આ લેખિકા ( લેખિકાનું  
નામ બતાવે છે ) મારા લેખિકા છે, અને રોજ  
આજના લેખો દ્વારા પ્રકાશને દસલે કહું છું.

દિશા—( ખુશીથી નોંધ ) શું આજના મહારાજા  
બંભોલાનાય છે ?

મહારી—જે રહ્યો તે.

દિશા—તો એક લેખ અને પણ આપી દો !

મહારી—( સ્વચ્છ ) આ તો હું કહું શું.

દિશા—દાવ ભેટી કહું છું મહારાજા બની  
આવો.

મહારી—એથી પણ વધારે હું ? આનો  
કિંતીદાન લેવા લાગ્યો.

દિશા—હું આપના પત્રપર રોજી મૂકું છું.

મહારી—જસ જનમ આપની પ્રકાશન  
વાપસ થો નહિ તો મારે બંભોલાનાયત્રી રહિ  
વાપસ કરતી પડશે.

દિશા—જરૂર તે થાય પણ લેખ લીધા પિના હું  
તમારો પીછો છોડવાનો નથી.

મહારી—કેમ સાહેબ, આપ કોઈ નવા સમ્પા-  
દક તો નથી ને કે સૌથી પાસેથી મારી મારી  
લેખ લખાવના કરો છે ?

દિશા—નહિં બાકી મસખ વાન એ છે કે મારા  
બીજી સહેવાને પહેલાં ફક્ત અમમ્માર લખવાનો  
જોખ હતો. વાંચતાં વાંચતાં થોડા દિવસ થયા પોતે  
લેખિકા થવાની ધુનમાં આવી. ત્યારથી મોજબ  
નિચરે બનાવવાનું કાઢી તે લેખજ લખવા મેં  
પડી. આજ સવારથીજ કવિતા કરવાની ધૃતિ  
એકલમ વધી ગઈ. મારે કસમ સરખું મારું  
ફેણું અને એકવાં ભેટાડીકરી ત્યાં આજનો  
મર્યાદા હું ઘેર જઈ ચલ્યો જરા રજાજી થઈ,  
આ મેલમાળમાં તે મોજબ પદ ચૂપી ગઈ. પછી  
તો જનાવ ન પૂછે વાત ! તે રોજા લાગી અને  
કહું કે સપ્તરત્રી દશવમાં લેખ કેમ મોકલી શકું ?  
તમે બાપી મારું વિમાન એવું બચાડી નાંખ્યું  
હવે તેમાં એક સમય પણ નથી પસંદગી દાવ !  
કવિતાને બદલે એક લેખ પણ મોકલી શકન તો  
આવશે જા નેહ મારી મોજબી મંધ થઈ ગઈ.  
એ તેની સાથે નાપેટી કર્યો કે લેખ જેમ અને તેમ  
આજના કાલ સાથે લેખક પાસે લખાવી તારે  
નામે મોકલી પડી ઘેર આવીશ. એટલા માટે  
બાકી આપની આજની પ્રકાશન કરી રહ્યો છું.

મગબડા—જુહું તદન જુહું. તમે તો લેખ પોતે  
પણ લખી શકો છો.

દિલ—શું કહ્યું ?

મગબડા—તદન સાચું. એવી તરફજ બતાવું  
કે લેખનો લેખ તૈયાર થઈ આવે, બીજી બન્ને  
વખત રાંધી તમને જમાડે ( રચયત ) અને મારા  
ઉપરથી તમારી આ ગણા ટલે.

દિલ—પણ કું લેખ કેમ લખી શકું ?

મગબડા—આજે તમારા ઘેર જે વાતો બની  
છે તે તો વાદ છે !

દિલ—શબ્દ શબ્દ.

મગબડા—અસ એજ તમે 'મરદાની ઐરત'ના  
નામે લખી નાંખો. એને માટે તમારી ધરણીથી  
વધારે કશું ચરિત બીજું ક્યાં મળે તેષ છે !  
અને તેનો ફોટો પૂરેપૂરો તમારા સિવાય બીજો  
કોણ બેઠો શકે ? કેમ કે જે વાતો દિલમાંથી  
નીકળે છે તે હિમાનમાંથી પેદા નથી થઈ શકે  
આ ઉપરાંત લખી તમારી સ્ત્રીના નામે મોકલે. તે  
પછી એ લેખપર ખૂબ મરમાગરમ સમાવેશના  
લખા. કોનો લખનાર પણ તમારા મપાલમાં  
વિગેય પક્ષપાતી બીજો નહિ મળે. અને સમા-  
વેશકોને માટે આજ કાલ પક્ષપાતો ચલુ બહુ  
જરૂરી છે. સાહિત્યની દૃષ્ટિથી સચ્ચોટની પરીક્ષા  
કરવા લાવકાતની બહુ જરૂર હોય છે એટલે  
સમાવેશકોએ પક્ષપાતથી લાવકાતનું કામ લેવા  
માંડ્યું છે. એ રીતે તમે તમારા દિલનો બધો  
વખારો એ લેખની લેખિકાપર કાઢી શકો છો.

એમ લખતો કે આ લેખિકાએ મરદાની  
ઐરતનું ચરિત આલેખવામાં સખત લૂલ  
કરી છે. સ્ત્રીઓમાં આટલી બેશરૂની, કંઠોરતા,  
નિર્દયતા, મરદાનિયત કોઈ કાળે ન હોઈ શકે.  
આમાં કોઈ એવી વાત નથી જે સ્ત્રીને સ્ત્રી બનાવી  
શકે. આ બધું લખી મહત્તમ બંધોલાનાય એટલે  
મારા નામે કોઈ ટ્રેનિક પત્રમાં મોકલી આપતો  
અને સાથે એવી સચના કરતો કે પેલી ચર્ચા  
છપાઈ ગયા પછી બે એક દિવસે એ સમાવેશ  
ગના પ્રસિદ્ધ મામ. પછી એવી સંકટો સમાવેશ-  
નાઓ બીજા બીજા પત્રોમાં પોતે લખાશે, કાણ  
કે કુવામાં એક મૈદું પડતાં બધાં મૈદાં અપાની  
મેટે તેમાં જઈ પડે છે. મૈદાનો ન્યાય આજકાલના  
આપણા સમાવેશકોમાં કીક સમવાઈ રહ્યો છે.  
આ બન્ને લેખો છવાતાં ઈશ્વર કરશે તો તમારો  
જમડેનો ધરમંસાર સુધરી જશે. પછી ધીમતીએ  
કોઈવાર લેખ લખાવવાની જરૂર નહિ પડે.

દિલ—પરમાત્મા કરે એવું જ થાય ! પણ  
બગડેલો માથલો કેમ સંસાળામે તો રહમજમાં  
નથી આવતું.

મગબડા—જમ કહે મહેરવાની કરી જન છેડો,  
અને જતાવું છે તેમ કરો. રૂપના ધમંડી કરે  
પના દાણમાં આરંગી આંખી ધમંડ દૂર કરો. પોતાના  
અવન અને આરામના રસ્તામાં ઉમેશ કાંટાં  
ઉખેડી દૂર કરો અને સાહેબ, મારી સલામ  
કહ્યું કરો !

( જાય છે. )

દિલ—સલામ આઈ સલામ.



“હું ચાહું છું”-“હું ચાહું છું”  
 બહાલી ! કહે-બહાલી ! કહે.

સખનાર-ચા મન્દ્રાંકર નમ્રાંકર પંચા.

હું ચાહું છું-હું ચાહું છું  
 -હું ચાહું છું અવેશથી  
 બો ચાહું છું બહાલી ! તને  
 તો “ચાહું છું” કહું કાં નહિ ?  
 ઉભરાય અત્યુન બહાલી  
 -કાં દિલ તા ખાલી કરે ?  
 દિક “ચાહું છું” કહેવા થયું  
 તો મૈન હું શાને ધરે ?  
 મુ સ્નેહની મીઠાસાંઈ  
 મુખા રહો વશતી હશે ?  
 મુ સ્નેહની મીઠાસાંઈ  
 “ચાહું” કહો કમતી ધરે ?  
 બો સ્નેહીને ચાહ્યા તિના  
 ના મૈન સ્નેહીને ધરે,  
 તો શી મજા પડતી હશે  
 સંતાપનામાં સ્નેહને ?  
 “હું ચાહું છું”-“હું ચાહું છું”  
 દિક શબ્દ એ સુખના થયું;  
 કાં કર આમ ચતી પ્રિયે !  
 પ્રિય શબ્દ એ કાં ના કહે ?  
 શી મૈન કે તુજને મજા ?  
 મુખને ખરે ! એ મુખને;  
 “હું ચાહું છું”-“હું ચાહું છું”  
 બહાલી ! કહે-બહાલી કહે.

સખનાર, વિરમખ,  
 મુખા,  
 ; તારાતારાકર,



## દુર્ભાગી આયર્લેન્ડ.

લેખક:-ર. રંગીલકાસ મ. કાપડીઆ.

**આ** યુરોપમાંથી આયર્લેન્ડ સ્વતંત્રતાને રીતે નાશ કરવા પ્રયત્નો થયા છે, આયર્લેન્ડના ખીણતા 'બીવનો'ને રીતે ખંડ ધરો છે એ આપણા હાથે કરવામાં છે, આપણામાં અનુકંષા ઉત્પન્ન કરે છે. અપારે આયર્લેન્ડના પુત્રોએ-ત્યાંની વીરમતા એમિશનમાં વલણને બનીદાન આપ્યું છે તે આપણી પ્રસાદ એમ છે, એ આત્માચારોને વિરત્તન ઇતિહાસ મુખ્યાર્થના અધીરતા દૈનિક અને સાપ્તાહિક દિન-કુરચાનમાં ગમે જ મદિને મેં લખ્યો છે એટલે આને આયર્લેન્ડના એ ઇતિહાસનો એક ભુલો જ સમજો હું આપવા ક્ષમું છું. આયર્લેન્ડમાં લશ્કરી કબજાના અમલ હોય સમય નાગરિકને રહેતું આને કેટલું મુશ્કેલ થઈ પડ્યું છે. એનો ખ્યાલ લશ્કરી દેર હેઠળ અપાવવાના દિવસના અમલના અનુભવી દિવસોને, રહેજે આપશે.

આને આપ્યા આગવીડર લખવી બધા પચ્ચ-રાહ રહી છે. અપારે સીનથી-નરો છાંયી લશ્કર સામે હાકાસ ચલાવી રહ્યા છે ત્યારે સીનથી-ન સામે સરકારી ફોજ અને પોલીસ એટલી જ સખ્ત દમનપૂર્વકના આચર લઈ ભેગી છે, આ ત્રાસ વચ્ચે સુલેહશાંતિમાં રહેવા કમ્પનાસ રહેતીઓ

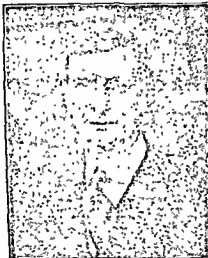
ભિચાર પોતાના પ્રાણ પોતાના દ્વારમાં લઈને-દરમિદીએ મરણની ધારતીએ મુજબતા-કરે છે.

કેમ પશુ બંધિત એ નાણી રાકતી નથી કે કપી થઈએ એનાપર પ્રાણ આપે અને પોતાની લીધાગતો, પોતાના રાજકીય વિચારોનો દિશાલ સરકારના અસુસને આપશે. પડે, એને ક્રૂર વહેમની આધારે પકડવામાં આવે, કેમ અણુનવશે મનુષ્ય દીકરીકરને જુએ તે ભિચારને આપે દિવસ રમગીનીમાં-ભેગેનીમાં-માળવે પડે, બાપ લોકમાં પ્રવેશ મનુષ્ય આ પ્રકારની મનોવેદનાં બોધવે છે, અને ખાસ કરીને ત્યાંની સીસમાજ દરમિદી દેલની સીસોની માથે પોતાના મરોની સ્વીચકામતી માટે આપે લખત ભેગેન રહે છે.

સરકારની સત્તા ફોજ 'પોલીસ' રાયપ આયર્લેન્ડ, કેન્સ્ટેબુલરી 'ઓફીસીયલ' આર નાઇ-સી. કેન્સ્ટેબલ' અને કોર્ટની બનેલી છે, જે સત્તા માછ અમનદારો છે એમની વિરદ, 'આયર્લેન્ડ રીપબ્લીકન આર્મી' જે ને સીનરીનડું લશ્કર નજ છે, અને નેના સખો કેમ બાતનો ખાસ પોષાક ન પહેરનાં પ્રબલવે આધારણ નાગરિકોની માથે જ ફરતા રહે છે.

દક્ષિણનો મોટો વિસ્તાર સરકારી કબજામાં  
અમલ દેશ છે, અને પશ્ચિમમાં નવરોમાં સ્થાપિત  
રીતે રાતના. દશ વાગવાનો-અને ડેટલેક રથને  
એથી પણ જાણી-સમય નહીં કરવામાં આવ્યો  
છે કે જ્યારે ધંટનાદ થતાં જ નગરજનોએ પોતાના  
ખરમાં ગોધાનું જ નેહ્યું. બેઠક આમાં ડેટલેક  
અપવાદો હોય છે, પાદરી અમલ પામતા માનુસ  
પાસે દાગર મધ સહે, દાકતર માંદાની મુલાકાતે

કરે એ પ્રથમ કરવામાં આવતાં એમણે ૨૫૯  
જવાબ દીધો કે કોઈપણ સંભોગમાં "કરકુ"ના  
સમય દરમિયાન એઓ પોતાની છાંડીને નેખ-  
માવતા તૈયાર નજ થાય. એમની શરિયાત એ  
હતી કે કમુની નિરતર શોધમાં રહેતી સરકારી  
પોલીસ દમેઈ પહેલાં ગોળીબાર કરીને પછીથી જ  
તપાસ કરવાની રૂઢિનો આશય લે છે.  
આનું પરિણામ એ કે નિયાત માંદા આવ-



શ્રી એડવ: ડ. રવેલ

નજ સહે અને ડેટલેક દામના માનુસો પણ  
ખદાર જવાનો પાસે પુરાતી સહે.

આ પુરુષોટ રાખવામાં આવેલી હોવા છતાં,  
ગાજરોના કુખો તો એટલાં જ રચાં છે. દાખલા  
તરીકે દમણીનું કુખીન નવરના એક સાંજના  
દિનિ એ નવરના કાઠરોની ગીટીંગ નોચાઈ  
એમને રાત્રીના ' કરકુ ' દરમિયાન એ એમને  
જાણી પ્રેમને નોચાવવામાં આવે તો એઓ તું

ગીએને કાઠરો સદાય વિના સહનું પડે છે. એ  
પણ ખરું કે કોઈ વિરમ નરજ એ કથાકો દર-  
મિયાન કાઠરને કે પાદરીને તેજા જવાની હિમત  
પડી સહે, કારણ કે ગાખી રાત મહોલ્યાઓમાં  
પહેરો સખ્ત આવુજ હોય છે.

નામરિકને બીજ એક વિદંબના પડે છે તે  
એ કે ડેટલીક વખત સરકારી પોલીસ એમને તપાસ  
ખાટ કરકુનો સમય વીતી જ્યાં સુધી શોધ

રાખે છે અને પરિણામે એમને પોતે નિર્દોષ સ્થપીત થયા છતાં ઘેર જતાં રસ્તામાં કાચલાની સખ્તાઇના ભોગ મળું પડે છે. દાખલા તરીકે ચોંટક પર એક બીલીયાં હોશ પર દરેરો પોલીસે પાડ્યો અને તેમાં કોઈ એકાદ બે માણસો પામે ચક્રમંદ કાળો પકડાયા. પરિણામે આખા ચક્રમની જડતી લેવાઈ અને તે સાડાદસ વાગ્યા સુધી ચાલી. આમાં જે લોકો એમ સિદ્ધ કરી રહ્યા હતા કે પોતે કોઈ કબલરામાં સડોવાયલા ન હોતા એ પણ ફરજિયાત ત્યાં રોકાયા. જ્યારે એ ઘેર જવા નિકળ્યા કે એમાંના મોટા ભાગને લશ્કરીઓએ શમીના બહાર નીકળવાના શુદ્ધ માટે પરહેજ ફીધા, તેને એમને બીજી પ્રલાભે મુક્ત કરવામાં આવ્યા, પરંતુ એમના ગરીબ બિચારાં કુટુંબજનો આખી રાત એમની સલામતી માટે ચિંતા કરતાં મરી ગયા હશે એનો ખ્યાલ સરકારને કમીથી આવે !

આજ સ્થિતિ નાટક, સીનેમા જેવાં આનંદના સ્થળોની છે. એવાં મહાં સ્થળો ક્યાં તો શમીના સાડાદસ પહેલાં પોતાનું કામ જંધ કરે છે કે ક્યાં તો શમીના સાડાદસથી માંડી મળયો પાંચ સુધી આખી રાત્રી પોતાના એક માણસ રાખે છે. જતણે સરકારી જોજ મરજમાં આવે ત્યારે આવાં સ્થળોએ દરેરો પાડી એમનાં આનંદમાં ખલેલ પાડી રાકે છે. આવીજ રીતે એક નાચ પેળા આપો ગ્રેફક વર્ગે જ્યાં નાચ લેવામાં મચ્છુલ્લ હોતો ત્યાં એકાએક રીપાઇઓએ દુમસો કર્યો, પ્રત્યેક માણસને “દાખ ઉચા કરો” તો દુક્રમ મળ્યો. સીએ સીસે પાડી ઉડી, મરદોના ચળ્યાં વગેરે તપાસ્યાં. એટલેથીજ ન થતાં આંખોની જડતી લેવાનો પ્રયત્ન થયો. એક છોકરી બેભાન થઇ, આ બધાના પરિણામે સીપાઇઓ માત્ર બે જાણુને કેદી તરીકે પકડી ચાલતા થયા; પરંતુ આવા દરેરો દરેરોજ મહેલવાઓ અને મામલામાં બનતાં હુલ્લ મારકાવે એવા બનાવો સામે કોઈજ

નથી. ત્યાં બિચારા શહેરીઓની દાડમારીઓએ છેડેજ નથી હોતો.

જે લાગેમાં “લશ્કરી કાયદો” જાહેર થયો હોય તે લાગેમાં માણસ પોતાના જન્મમાં દાખ નાંખીને ચાલતો હોય તો તે શોળીબાર થયાને લેખમ જેડે છે. કારણ કેમ કેમ કેમ કેમ માણસોએ જન્મમાંથી રિવોલ્વર કાઢી તેનો ઉપયોગ કરવાના બનાવો જન્મ્યા હશે. એટલે જન્મમાં દાખ નાંખતો એ શુદ્ધો ગણાયો છે. રસ્તે જાંબું ખરીદવા, પૈસા કાઢવા અગર રમાલ લેવા જન્મમાં દાખ નાંખતો એ પણ લાગે જ સલામત હોય છે.

સીનરીનરે સરકારી સીપાઇઓને આવતા જોયા માટે અને જતા આવતા માણસો પર દહિ રાખવા માટે પોતાના માણસો મહેલવાઓને નાકે હથેલાં ઉભા રાખે છે, એટલા માટે જણા નગરોમાં સિરી નોટીસ આપવામાં આવે છે કે શહેરીઓએ મનો-લાવા નાકે ઉભા રહેવું એ લેખમ લાગું છે માટે એમ કરતાં એતવું અને એ પણ નોંધી શકે “આર. આઈ. સી” ના માણસો. ધણીમોટા સદે-રમાં પોતાના સુનીશમાં આવતા નથી (જ્યારે એ લોકો પોતાની નોકરી પર નથી હોતા એ વખતે) અને “આર. આઈ. એ.” ના માણસો તો હમેશાં વ્યાયા સધારણુ પોળાકમાં ફરતા માણસોની સોમર્મજ દોષ છે; પ્રસંધ મળ નાં શોળીબાર કરવાની સદ્ ભેતીજ દોષ છે. આમાં ભૂલો થાય છે અને અંદી પણ મગન નામરિકાની કમજબી હોય છે.

સરકારી સેનિટા ફરિયાદ કરે છે. માણસો જુવા-મલાં હોવાની જાણ હોવાં ફૂનાં ઘણું નામરિકા હમને ખબર નથી આવતાં; પરંતુ ખરી દહીકત એ છે કે એમની ખબર આવવાની કમજા માય તો પણ એમને તેમ કરતાં ડર લાગે છે ! એ લોકો સારી પેઠે જાણે છે કે એની સિદ્ધા થું મને ! એમ ખબર આવવા જતારા ઘણાએ રોતાની છંદગી ગ્રમાવી છે.

હમણાં એક દામગાદી પર દરોરો પગલા  
ખગર આવ્યા, એ ઉપરથી એ સમગ્ર સકાષ  
છે કે માણસોને કેવા ત્રાસમાં રહેવું પડે છે.  
શાકની ત્રાસ પર ઘાડ પાડવામાં આવી અને  
તેનો પડેલો સેનિક દામના માળીઆપર નકલ  
લાવે કે એક માણસે પોતાની પડોસમાં બેઠેલી  
એક, બી ઉપર નીચા નખી એના બાકિજના

સીનથીનના રોડાણો દોવાનું જાણવાના કેટ  
લાક પરોમી તો અવારનવાર જગી લેવાય છે;  
અને આવી જૂલથી પહોં સાંન ગૃહોની શાનિનો  
જય થાય છે. આવનાના મદોરામાં કેટલીક  
તેણે ને પરપર એકજ નંગર હોય છે અને પરિ-  
ણામે પોતાનો ઉત્પન્ન થાય છે. કેટલીક વખત  
તો માણસની શોધ માટે સિઝારી કુતરાઓનો



પોતાની ત્રાસપર ઘાડ પાડવામાં આવી, અને જેને પડેલો સેનિક દામના માળીઆપર નકલ  
કે એક માણસે પોતાની પાસે બેઠેલી એક બીજા બાકિજના નંદરના મામમાં  
પોતાની નકલ નંદર પોતાની રીધી.

અરના ભાગમાં પોતાની નાની "જુડ" "યોચી  
લાખી. આ તો બિટલી અગરમી નવેલ કાળે કે  
એ તો નાકે હા કંઈ જ કહી કાઢી નહિ. અંધ  
મુઠાદરોની જગતી લેવાય, કંઈ માણું નહિ  
એરને દામ આવી, પેલા માણસે પોતાનું સભ  
પાણું મેગણું અને દામ ઉભા રહેનાં એ  
માલનો થંપા.

ઉપરોચ થાય છે. અને એ કુતરા વૂક ખાઇ ગયો  
કે કેમ નિર્દોષ કહેલીને પોતાનું પર એક નાકાલો  
બીજા નાકા સુધી સક્રમ સેનિકોને તપાસવા દેવું  
પડે, એને ન્યાય અંગવા માટે તો રસ્તોજ દોતો  
નથી. એને જગતી દરમ્યાન કંઈ તુડસાન થાય તો  
તેનો જલ્લો સરગારી સહે માંગીએ અને એ કેટલો  
અને કેવો મથે એ આપણે કાપી કાઢીએ.





પ્રતિ આમરને દામ લિયા હો નો દામ મળે સંજો સંજો પાડે રી.

આ પણ એક અલ્પ ખીત છે કે એણે લોકો આને આવડીકમાં વસે છે તે માત્ર સિધ્ધિને માત્ર લઈ પોતાના શત્રુઓને ખાડામાં ઉતારવા મરે છે. પોતીસના મધ્યપર નનામાં પત્રો મોકલવામાં આવે છે, જેમ કે તે અમુક ઘરની બહારી લેવાય તો “આણ, આર, એ,” તા બહારીના આડાઈએ ત્રણી પડાઈ. સત્તાવાળાઓ ખાસ નનામાં પત્રોની અવગણના કરતા નથી. કસલ એમ કહેવામાં આવે છે કે એવી તપાસવા પસિદ્ધિને જેને પકડવા પ્રમ મરન આલુ દેવ એણે પંજા આપીએ એમ પકડવા છે.

દોષે વાળાઓ અને જોગનવુદસા માલિકો પણ પોતાને ત્યાં જોગન લેનારાઓની પકડાઈમાં કાળજી રાખે છે; કારણ કે પોતાને ત્યાં તે પાંચમ કિડ આરે તો નાકે નુકસાનીમાં ઉતરવાને સુધય આવે ! એમની આટઆટલી કાળજી હતી, પણ આવી પાંચ એ જુદા જુદા પદોને નાના પદ પડા છે, અને એમના “અનિચિતો”ની એકાદ એ જાનુ આરવચર પડાવ છે, એક ગાળુએ કુકે પર ખાલુ દરખાલ પડાવામાં આવ્યો હતો અને કારણ એ કે એને સ્વેચ્છા આલેશ રીપબ્લીકની આર્થ (આર, આર, એ) તા મુખી અને રીપબ્લીકના ખબરની થી, ખીલવ ડોળી અને માત્રો આલેશ હતો.

આબીકા જેવો નિર્દોષ આદર્શ પણ સરકારી ફાળની આખમાં મુકે છે, મીનરીનરા પોતાના સરકારો અને ખરીદા મેકરવા માલિકીઓ દેખેલ કરવા દેવાથી રાતે જતા પણ આલેશીક જાળમેકાઈ જાની મેકાવ, એમના ખીતો વપાવા એમના નાદે પરંતુ આબીકાને દોષીરેક આખ કાળજી દુકે તપાસવા. કિંમત કિંદી મેકર-કીને જેમ જ્યાં તે ત્યાં રાજકીયી રૂપ આવે છે, તેમ આખકીમાં ત્યાંના સત્તાવાળાઓને મિલકીત લીધવાની સરેખમાં મેક ખરીદા જાવ છે, એક

પ્રજાની મરણ વિરુદ્ધ તેમના પર-રાજ્ય અમલ કરતી ફરેક સત્તાની આજ રિધિનિ હોય છે.

સાધારણ નાગરિકની કલિએ દમણી એક પછે આજ પેશનારો મનાવે ન-યો. જે લેણા પ્રિલિનમાં આર, આર, એ, ના કેટલાક બહારીના સ્વેચ્છા અને શુભારેમાં દરિયાશેની એક નામની બેશ કરવામાં ખાલી હતી.

એક પ્રજામાં લેણી સહેરનક તજીએ પચાસ એકર જેટલા વિસ્તારવા માથે કાંદાવાળ તારની વાસ વચ્ચે પોતાને કેદ ધવડા લેવા જાવ્યા. જાને પડારજાની પરવાનગી ન હોતી અને જ્યાં કંઈ રહેશે તેવાય ત્યાં પેદેરાર જેનો રાજવામાં આવ્યો હતો. એ મેકીકા માવ ટપાવતી ગાડી, કુખી ગાડી અને રેલવી વેમવાવાળાઓને જાપસ કરવામાં આવતા, મળુશેને પણ એમના કામપર જવા દેવામાં ન આવતા. રેપાર બંધ થયો, કુકાની બધી બંધ હતી, મનાવડી ફાળ ખાળીને કારણ એમને જાગરાથી એક રિપજની વધારાની શુની મળી.

આ તપાસ કેટલાક કિન્દો આવી, લેગર એડનેજમાં થી કામ પિનાના માલકીને જે સત્તાવ મળતું હતું તે એમને મળતું અટાવું, જદ ઉપરના પેનલન ખાલાઓને એમનું સાપ્તાહિક સ્વર્ણમાલુ લેવા જતા અટકાવવામાં આવ્યા. આવાઈએ મળતી આ રૂઝ શીકીમ મેગનારા કેટલાએ તો આ ખળી નિર્દાનના જ હતી, અને કેટલાક કિન્દો તે વળીને જુલ્યા જ સુતું રાડું. સરકારે એવી પેનાવી રિધિએ આ આરવ દેવા ન દે. પરંતુ આમાં કોઈ સુખ નાગરિકોને કેટલી દામમરી પિવા પ્રોજન પોરવાની રહે છે એ વિચાર જ આજબુને માસ ઉપખવે છે.

એવી કુદ નેરા મુન્દાઓ પણ વધતા જ જાવ છે, કારણ આ અખવરમાનો કામ લઈએ, શુદા-

રૂને એ સુગમ પડી ગયું કે પોતાનું કામ કરી કાઢી એનો બધો ભોખમ સેનિકોપર અને આજી. આર. એ, ના આદર્શોએ ઉપર ટોળી દેવો. જાણ મદિનાની વાતપર હવેરીનો મધો કરતા એક શહેરીને મુકામે ત્રણ આદર્શોએ ગયા અને પોતે છુપી પોલીસના માણસો હોવાનું તથા તે એના ઘરની જાડી લેવા આજી હોવાનું જાણ્યું, પેલા ગિઆરને કંઈ છુપાવવા જેવું નહોતું એટલે એણે પોતાનું આખું ઘર ખતાવ્યું. કંઈ જગ્યા જેવું તો હતું નહિ ! પેલાએ એની કમા આવી ચાલી ગયા, પાછળથી પાછા આવીને વળી કહ્યું કે “અમને તમારી કુઠાન નહિ તપાસવા ખાતે અમારા ડેપરીએ કહેા આપ્પો, ખાતે તે તપાસવા દેશે ?” આ સ્વપ્ન કથનથી ભેજવાણ પેલાએ કુઠાન ખાલી ત્યાંથી પછા આગળની માફક જ પેલાએ કંઈ ખબર મેળવ્યા વિના ચાલી ગયા. પરંતુ પાછળથી જાણ્યું કે એ જાણ પેલા પેપારીની દાગરીમાં નિભેરી તપાસતા હતા તે દરમ્યાન ચીજોએ ૨૦૦૦ પાંડની કિંમતની ધીરાની વીડીએ પર દાગ મારવા તક લીધી હતી. આ ત્રણ “છુપાઈતો” વિષે પોલીસ માણસોએ કંઈ કંઈ જાણ્યું નહોતું.

આખાએ વળી-વીસ અને ત્રીસ વર્ષની વચ્ચેના પુવાનોના કામની વાત જ રી પૂછી? એમને તો એ પાસેથી માર ખમવાનો ! સરકારી પોલીસ સીનરીન ધારી દેરાન કરે અને ગ્રીનરીનશે સરકારી સેનિક મારીએ.

એમની તપાસ એટલી નધી વખત લેવામાં આવે છે કે મળા માણસો તો પોતાને પત્રગવદાર કાઢ વાંચે એ પસંદ ન દોવાના કારણે જ નજવાળી એક પછા કારગ લઈ જતા નથી. પરંતુ પોલીસ તો આને પછા સંકટનું કારણ માને છે, અને એવી દલીલ કરે છે કે જે માણસ પાંચે એક પછા કાગળ ન દોય, તેને જરૂર કંઈ સંકટનું જ દોવું દેખાયે. કેટલીક વખત આવા માણસોને તેમનું પર દેખાવાની ફરજ પાડવામાં આવે છે, જ્યાં

મરવી જડતી લેવાય—હતાં હોયે પોલીસને કંઈપણ જાણેજ મલે છે, પરંતુ આ દરમ્યાન તે ગરીબ આદર્શોએ સ્વર્ધા દિવસનું કામ ગુમાવ્યું હોય છે અને તેને માટે પોતાના શેઠને જવાબ આપવાનો હોય છે.

આખલેન્ડમાં પ્રત્યેક આદર્શ—પુરુષ, સ્ત્રી અને બાળક—આ નવીન “અસાચાર” હેઠળ પ્રાસન્ન થયે છે, આ નાગરિકોને તો આપરીય યુદ્ધમાં કેલ પડે લડવાનું નથી હોતું, હતાંએ તેઓ એક તરફ આંખમીઆમણા નથી કરી શકતા. એ તો એમનાપર જનરલસ્ટીથી લોંગવામાં આવે છે અને એમના છવનનું એક અંગ ઘણ પાણું દોય છે.

આ કદાણી આપર્શનમાં શાંત સમય નામરિ કાની ! અપર્શનની સ્વતંત્રતા માટે પ્રાણ પાવ રનાર આપર્શનના વીરપુત્રોની કંઠણ કદાણી તો એથીએ વિશેષ પ્રાસન્ન છે. આખલેન્ડને પો કાની પુસરીમાંથી મુક્ત કરવા, સુશામીમાંથી બેડવવા પ્રયત્ન કરનાર આપર્શનના અર્ધપ્પ પુત્રોએ એ સ્વાતંત્ર્ય વનપર પોતાના પ્રાણો બગાડી દેતા છે; ૨૪—મેઢવેની જેવાએ અનેક વાર જેલમાંથી છૂટી આસ રૂપી જૂખમશે પેલા અને જુલુઓના દાખનો ઝોરાક લેવા કરતાં મરું વધુ પસંદ કર્યું. અને આ બધા અપાચારો માફ અને અશુદ્ધતાને માટે જવાબદાર કોણ ! સમાજ આપરીય પ્રગતી મરજી વિરુદ્ધ પોતાની સત્તા જમાવી રખવાને મધ્યતા સામાજ્યવાદી પ્રમાણની રાજનીતિ ! એ પ્રસન્નદીઓનો રાજ્યવેશ કુર્મી સંવા લોશ એવો જાવંકર છે કે ન્યાય કાને દકકેના સમયા સિદ્ધિતિ જાણુએ રખાવા છે. માન માસમાં ઈજન્ડમાં મલેથી કોન્ટ્રેન્સ બોલાવાતે, અજેજની આંખમાં કણીરૂપ અપર્શનના નેતાઓ મદાચ્છ ડી. મેલેરા અને આરપર મારીસને એ મરિંદમાં આમંત્રણ મળ્યાં. એ સર્વે પરથી જમને આવા રૂણી કે આપર્શનના કુખને એ કામ મેલેડાજાક સમાજનીમાં આપમે ખરો !

પરંતુ ચિદિય રાજકર્તાઓએ ક્યારે રહેતી બંધાએ કે જે હી વેગેરા આપનેડી પ્રભાપાર-  
 રવેગથી કંઈપણ બધીસ આપવાની ઉદ્દેશના અને જગત્પી નાંઈએ પરાંતના ભાવવાની પ્રભ  
 રેખાડી છે. એવની પાસે તો હમેશા દાંપીના મારે-કાકાની સમાધાન-પરિવહમાંથી કોઈપણ  
 રેખાડાના અને આપવાના રાંત બૂલે જ હોય સરેશો મહાં મપે હોય તો એજ છે કે “હિંચાડીની  
 છે. એ કનિદાસનો અનુભવસિદ્ધ પુરાસો છે. એક સળ્લીચિધાં અ-વ રેગેલી રવનનાને રથાન  
 જગત્પી કાકાં કાપાનનાના સળ્લીચીકાંતના નથી. પ્રભાને રવનના મીખ મતિ મગની  
 ભાવવાની મારીશો અને આપનોએ એની રવનના નથી, એ તો રેક પ્રભ પોતાના મગ નરેજ  
 ભાવવાની આ આનાશાની? હિંદ અને હજુપત મેગી થી છે અને આપલેકે અનેક ભોભોવે  
 વજ એકલાંજ કમનમીતી એવી સળ્ગ પુરાતો રું તે પોતે જ મેગરની ભેધાએ.”

## વ્યોમવિહાર.

રથનાર—૨૩. જનાહન ન્દાનાભાઈ પ્રભાસકર.

( “ આપણ સનેરો હરેને રથાપને ” એ રથ. )

જાણા ! માયે કરીને બોધવિહાર એ !  
 નીજ-જ-જ-જ કરી અને દોષક.  
 પૂખીપુતું કરી હલેતું હાથ ભેઃ  
 રસનાદિક માયે પ્રિયમ ! નેમો નુમે,  
 મુતારકયુ પપયુ આપણ સથ ભે ! —જાણા !  
 આમતજાં હોં ઘાળે મીડીને,  
 માયેકમનાં વીજ ભાને વાટ ભેઃ  
 મદકમનાં ભૂલ ભૂલ મેગના  
 રલિકમતનાં સુખયું મંભુત નાથ ભે ! —જાણા !  
 રસમના ભાસરનાં સુખદુખને  
 ભરી ભજનું રેડી નાથ આનન્દ ભેઃ  
 જગત્પી ઘોડીને મનુસમાભને,  
 આપણ પરણ કા કંઈ રવર્થે રવ. ભે ! —જાણા !  
 પડીક મંદગોરા મદપા કવરી,  
 નિદાગયું મ-ડ, મુડીત રાથ ભે  
 મુજાનની નીવમનીવી કુંભના  
 રમિત, નિદ. રી કવિ કે મુજ એ અભિપાત ભે ! —જાણા !

# ઈસ્લામી અમલમાં ધાર્મિક સ્વતંત્રતા.

લાખનાર:—રા. હિમામ શાહ. ચેલ, બાનવા.

જ્યે વખતે અખિલ જગતના તમામ રેશોમાં તેમાં ખાસ કરી યુરોપમાં ધાર્મિક સ્વતંત્રતાનું નામ લેવું તે પશુ યુનો સમજવામાં આવતો હતો, તે સમયે ફ્રાન્સી તાજાના યુદ્ધમાં દરેક પ્રકારની ધાર્મિક સ્વતંત્રતા આપવામાં આવતી હતી. હિંદુસ્તાનમાં સદુધી પહેલાં સિંધમાં મુસલમાનોનું શાસન થયું, તે વખતે મહાદુર મેનાપતી મેદમદ કાચમે મદદેરનામુ બહાર પાડ્યું હતું તે સર્વેને જાણતી રીતે હતું કે કોપના પશુ ધર્મના દ્વાર નાંખવામાં આવશે નહિ, અને દરેક માણસનો અધિકાર છે કે તે પોતાના ધર્મના રિવાજો સંપૂર્ણ સ્વતંત્રતાથી પાળે, ત્યાર પછી જાણણેને બોલાવીને તેમને દુકમ આપે છે તેઓ દરેક જગ્યા પેલપોતાના મંદિરો બનાવી બે, અને વધુમાં કશું કે રેહની ઉપવ્રત્તિથી જેમ મંદિરોના ખર્ચ પેટે સેંકડે પ્રજા રૂપીઆ પહેલાં મળતા હતા તે મળતા રહેશે.

જ્યારે ખાસ હિંદુસ્તાનમાં મુસલમાનોના બાપનો સિતારો ચમક્યો ત્યારે ત્યાં આમજ પશુ તેમણે ધાર્મિક સ્વતંત્રતાના પ્રમતે કાલસ મળ્યો હતો. આમાં તો ઉંકાર કરવામાં આવતો નથી કે પહેલપહેલાં દુમલા વખતે લુરસામાં કોઈ હિંદુ રાજા, અથવા દેવના સાર્માં ચલાવી મંદિરો મુંઠ્યા હશે; પરંતુ શાનિતા સમયમાં તેની વર્તણૂક ચલાવવામાં આવી નથી, એટલુજ નહિ

પશુ મુસલમાનોએ પોતાના તરફથી મંદિરોને ખર્ચ તમા પૂલરીઓના ખચાર તરીકે બંનુ બંબીરો આપી મુકી હતી. જે કે યુરોપીયન મુસાદરોએ આંખ આઠા કાન કરવામાં બાકી રાખી નથી, તે પશુ તેઓ આ વાતમાં તે વિરધ પડતાજ નથી.

મુસલમાન બાદશાહોના સમયમાં મંદિરોના સંગ્રહમાં જીવીત વકર આવતી તે નાના પ્રમાણમાં હતી, પશુ એવો કાલો કરી રાકતા નથી કે તેનો નાશજ કરવામાં આવ્યો હતો.

નવા મંદિરો—મુસલમાન બાદશાહો ઉપર આ પશુ અણેષ મુકવામાં આવે છે કે તેમના સમયમાં નવા મંદિરો બનાવવાની રત્ન આપવામાં આવતી નોંહતી. પરંતુ તે હળદળનું અસત્ છે. દોહરી, આમ, મયુરા, વગેરે સમયે મળ્યાં એક મંદિરો હાલ પશુ છે કે જે મુસલમાન શાસનના અમલમાં જાંખવવામાં આવ્યા હતા. વંદાવનના નામાંકિત મંદિરો ગ્રીષીતાયજ મદનમોહનજ, ચદામજી મેનનજ ઇ. ઇ. ૧૪૮૪ થી ઇ. સ. ૧૫૨૮ માં ગોધરામાં આવ્યા છે.<sup>૧</sup>

દરેક ધાર્મિક સ્વતંત્રતાના સંગ્રહમાં છતાં છુદા દનિદાનોના પુરાવા તપાસીએ.

હકિલુમાં ધાર્મિક સ્વતંત્રતા—હકિલુમાં મોઝમ્બેલા બાદશાહોના સમયમાં સિંધમાંએને એક

૨ કરનલ મુખેમ્મદીયોડ બા ૨, પ ૨૧૦  
(૬) સર સિંધ ૨, ૧૧૪ જે ૧૧૮૦માં ઇ. સ. ૧૮૮૧ માં ૩૪૩ થઈ હતી

પ્રકારની સ્વતંત્રતા મળેલી હતી. " ડાક્ટર બરનીઅર પોતાના સરનામાંમાં સતીના સંબંધમાં લખી ગયા છે કે " આના સંબંધમાં મુસલમાન બાદશાહોએ પ્રવલ કર્યો છે. અને આજકાલ પહેવાના કરનાં સતીનું પ્રમાણ એવું યથ મળે છે. અને હાલ પણ આ બંધ કર દિવાળને બંધ કરવા પ્રવલ—વાતુજ છે, જે કે તેને બંધ કરવા કોઈ ખાસ કાયદો મહત્વમાં આવ્યો નથી; કારણ મુસલમાન બાદશાહો હિંદુ-યોના ધર્મમાં હાથ નાં નવા માંવના નથી; અને તેમના ધર્મ પ્રમાણે આજના તેમને સ્વતંત્રતા આપે છે, તો પણ તેઓ સતીના રિવાજ ને જુદિ-પૂર્વક ચોજનાઓ થોડા બંધ કરે છે; તે એવી રીતે કે કોઈ પણ ઓને પોતાના મામના સુખાની રજા વરર સતી થવા દેવામાં આવતી નથી; અને મુમેદારને બધારે ખાતરી થાય છે કે ઓને ના પાત્રીની પાછળ બારે લુપ્તમથી બાળી નાખવામાં આવતી નથી ત્યારે રજા આપવામાં આવે છે અથવા જેને સમજવનાં તે ઓ ન માને ત્યારે પણ તેને સતી થવાની રજા આપવામાં આવે છે.

ઘીલીમાં સુધંમદળને પ્રેરેલા બારાય છે. તેના સંબંધમાં પણ ડાક્ટર સરનામાંમાં ઇ. સ. ૧૧૧૬ ની પૂજપાત્રીના વારાનમાં લખ્યું છે કે જે કે મુસલમાન મોગલ બાદશાહોનું શબ્દ છે પરંતુ જુના રિવાજને સ્વતંત્ર રીતે પાળવા તેઓ મિલક માટે બંધ નથી કરતા કે તેઓ હિંદુઓના ધર્મ વચ્ચે પડ્યા નથી માંવતા. તેઓને વચમાં થય દિમન થતી નથી

મુસલમાની બાદશાહોના સમયમાં આનાથી રહે મળજુન સામેની કંઈ બાધી કાઢવા તેમ કે હિંદુઓના ધર્મ પ્રચારી સંપૂર્ણ સ્વતંત્રતાથી પોતાના ધર્મને પ્રચાર કરના હતા; અને કોઈ પણ તેમને આગિતી નહોતી. અને જ્યાં સુધી

તેઓ પોલિટિકલ બાબતોથી અગ્રમ રહેતા ત્યાં સુધી તેમના ધર્મનું નામ પણ લેવામાં આવતું ન હતું જેમ કે શરનામનંદ, બાળા કબીરદાસ, શરનામક, મહામથૂ ચેનનજી, ગોરાંઈ, વજલ આચાર્યજી, બાળા સુરદાસજી, ચૌરવાળી તુલસીદાસજી અને બાળા તુકારામ વગેરેની સ્વતંત્રતા આની સામે-તીમાં મેલુદ છે, અને મુસલમાનોને કેળવણી વર્ગ તેમને માનની નજરથી જુએ છે.

જગ્યા વેશ—વિધર્મીઓ ઇસ્લામ ઉપર આપણુ આરોષ મુકે છે કે " તેમણે વિધર્મીઓને કાપર મળી તેમના ઉપર એક બારેમાં બારે જગ્યા વેશ નાંખ્યો હતો. અને તે એવે વેશ હતો કે તેનાથી બચવા માટે વિધર્મીઓ મુસલમાન થઈ જતા હતા. " આના સંબંધમાં મોહાના શીખડી સાહેબે એક અગ્રમ પુસ્તક લખ્યું છે, અને એ જુદા આરોપના ઉત્તમ જવાબ આપી આ ખોટી માન્યતાનું ખંડન કર્યું છે.

જગ્યા તે શરતી શબ્દ ગરબા ઉપરથી બનેલો છે. અને તેનો અર્થ કર થાય છે. સૌથી પહેલાં નજરેવાન બાદશાહ જે ઇ-સાદમાં પહેલા નંબરે મળ્યા છે. તેમણે આ વેશ આપુ કર્યો હતો, અને તે વેશથી ભરકરના મહમુદોને મુકા રાખ્યા હતા. મુસલમાનોએ બધારે આ બચવવા કરી સારે દરેક મુસલમાનને સેનિક નોકરી માટે મજ-જુર—આચાર બનાવવામાં આવતો હતો. બધારે ખીજ કામે ઉપર મુસલમાનોનું શબ્દ થયું. અને તેમના રક્ષણ કરવાનો કાર તેમના ઉપર આવી પડ્યો સારે તેમને કોણ સેવા માટે મજ-જુર કરવાનો ઇસ્લામને કોઈ પણ પ્રકારનો દક્ષ ન હતો. તેમજ તેઓ આવી સેવા બજાવવા જુદી સાથે તૈયાર પણ થઈ ચક્રા ન હતા. આવીજ આની જરૂર જણાઈ કે તેમના રક્ષણ અર્થે રક્ષ સજાગમાં આવે. તેથી તેમના ઉપર કર નાંખવામાં આવ્યો તેજ કરતું નામ જગ્યાવેશ છે.

સા પ્રસંગે વીસ રૂપીઆ વાર્ષિક ભરવા પડતા  
 ૧૧. પરંતુ કોઇની ખાસે લાગે કપીઆની શીલ-  
 હોય તો પણ તેની ખાસેથી વધારે લેવામાં  
 લવું નહિ. વીસ વર્ષની અંદરના અને પચાસ  
 ની ઉપરની વયના, સ્ત્રીઓ, કસાઈ વખરના,  
 ધંધળા, અપંગ, ગાંધ, ગરીબ, અને જેમની  
 સે બસે દીરમથી જોણું હોય તે સર્વેને આ  
 થી મુક્ત રાખવામાં આવતા હતા. આ કોઇ  
 મુ માણસ માની શકે છે કે આનો દલકો  
 રો દિંદુએને મુસતમાન જનાવતો હતો? જે  
 દુએ પોતાના ધર્મ મઠિ આજી આપવા પાળ  
 તા નથી તે જ દિંદુએ આ વેરાથી જાણવા  
 સલામત થઇ જતા હતા, તે કેવી રીતે માની  
 શક ?

વાચકમંદુથી અભયપુરું ન રહેવું લોકોએ કે જેમ  
 દુએ પાસેથી આ ફોજ જેણે લેવામાં આપતો  
 તે તેવી જ રીતે મુઘલમાનો પાસેથી જકાવ  
 માતી જેના પૂંછ ઉપર સેકે મઠી રૂપીઆ  
 ખવા પડતા તે ઉપરાંત અસરનામે જેણે વધારે  
 માણમાં ભરવો પડતો હતો.

આ બીના ખ્યાનમાં લેવા જેવી છે કે બ્યારે  
 ધર્મીઓ ફોજ સેવા કરવા લાગ્યા ત્યારે તેમને  
 ૧૧ વેરાથી મુક્ત રાખવામાં આવ્યા છે. પરંતુ  
 ધર્મી મુસલમાનો જે વેરા ભરતા હતા તે વેરાઓ  
 અને લાગુ પાડવામાં આવ્યા નથી. દિંદુતા-  
 માં કેટલા મુસલમાન બાદશાહ નજમે લેતા  
 ને કેટલા બંધ કરી દેતા હતા. અકબરના  
 સમયમાં બ્યારે દિંદુએ ફોજ સેવા જનવતા  
 ૧૧૫૫ સારે તે વેરા બંધ કરવામાં આવ્યો હતો.  
 ને ઔરંગઝેબના સમયમાં સતનારામજી પચના  
 ને બીજા દિંદુએનાં ગુફાનોના કારણે પાછો

સેવા કરતા હતા તેમને મુક્ત રાખવામાં આવ્યા  
 હતા. માન ઉદિપુરના રાણાસાહેબ જે ફોજ સેવા  
 કરતા ન હોતા તેથી નજમાના ગદલામાં તેમણે  
 પોતાના જે વરજણા માંડલ અને બદરપુર બાદ-  
 શાહને આપ્યા હતા.

દિંદુતાનના મુસલમાન બાદશાહોના ઉપર  
 આ પણ આસેપ મુકવામાં આવે છે કે તેમણે  
 દિંદુએને જનસંધી મુસલમાન બનાવ્યા છે,  
 અને ઇસ્લામ તેમણે લગવાના બેરે પ્રસાર્યો છે.

ઈ. સ. ૧૮૭૨ માં ઈંગ્લાંડમાં જે સરકાર  
 લાર્ડસ એલિટક સિદ્ધીઝ નામે મુક પ્રગટ થઈ  
 છે. તેમાં લખ્યું છે કે “ ફોટ પામેલી ઇસ્લામી  
 કામે ઉતર દિંદુમાં અને ફક્ત દિંદુમાં રાજ્ય  
 સ્થાપ્યું, તેમને ધર્મની કાંઈ પણ પરવા ન હોતી.  
 તેમના કેટલા તો એવા હતા કે તેમને ઇસ્લામ  
 પ્રસ્વરવાનો સમય જ મળ્યો નથી. કારણ કેશો  
 છવવામાં તેમનો વખત ધણો પસાર થતો.”

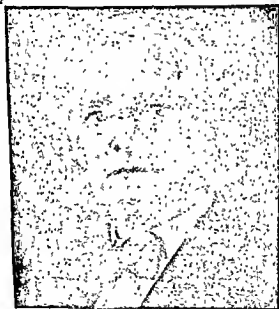
દિંદુતાનના મુસલમાનો જેમણે દિંદુ ઉપર  
 ફોટ મેળવી હતી તેમના દિંદુમાં કોયો વિચાર  
 -જેને પરલોકની લાકાહનો વિચાર કહે છે-  
 મોલુફ હતો. કે જે ધર્મના સાચા લાગનના  
 દિવમાં હોય છે. અને જેમણે ઇસ્લામને પ્રસારવામાં  
 મોટા મોટા કામે કર્યા હતાં. ખીસણ, તપલખ,  
 લોદી વર્ધના સમયનો સામસામાં મુદમાં એના  
 રોજીમાં સર્વો કે તેમને ઇસ્લામને ઉત્તેજન આપ-  
 વાનો સમય ન મળ્યો. તેથી એ લોકોને મુસલમાન  
 બનાવવાની જગ્યાએ મુલકોમાંથી ખંડણી વસૂલ  
 કરવાનો વધારે વિચાર રાખ્યો હતો.

(૮) સરકાર મુક પુ. ૬૮૮. (૯) ગ્રિવિંગ બેન્ક  
 ઇસ્લામ. લેખક ડી. ટપ્પુ ઓરેન્ડ, બી. એ.

# સદાની હારણત.

કથનાર—શ્રીકૃત નરસિંહ મેનલ.

એ નાથી અનેક પાપમાય થઇ બન્ય છે અને. એજ માને છે સદાનીવાની માંદ હથેલી મનાય  
ક પનવાનો અને કુચવાનો આગર સુવાળી છે અમેરીકાના ન્યુયોર્ક નગરના મેયર બજાર



ન્યુયોર્કના બે બિલ પેલાથી મોટો નેન કુટી

દમરી વિનાના બીખારી થઇ બન્ય છે. કેટલાકે (વોગરફીટ) ના વીચ વરસના પેવારી મો.  
આતમપાત જેવાં બંધકર કામે એ સદાની જાગમાં બોન મુરી લખે છે કે વીચ વરસના મારા  
સપાઇ કરે છે. પેવારીઓ એજ નામથી થયુ મેજાત બજારના અવધાનમાં માત્ર એકજ મુવાન



માણસને જે સેસાદાર થયેલો એવો છે; આવી વસ્તુ સ્થિતિ છતાં યુગ્માઈ, કસકતો મદાસ, લગ્નન કે ન્યુપોઈમાં હનરો માણસો જાંઘીની એ ભાગં કર માણસર હવે છે. ન્યુપોઈમાં એક દલાલને લાં દોઢ હનર કારકૂનો રહી શકે એટલો ખર્ચો સરોઢીયા તરફથી તે મેળવી શકે છે. કુલ-વાન મનાતા, આખરદારમાં ખપતા સેડીઆઓ સદાને એજ માનનારા ઘણા માણસોના ગુલાન છોકરાઓ ખુલ્લી રીતે કે ચોરી છુપીથી પણ સરો કરે છે. સરો અમૂત હોય કે ઝેર પણ વેપાર રૂપી શરીરમાં તેના પરમાણુઓ તંતુએ તંતુએ દાલતો મળી ગયલા જણાય છે.

આ સખાણમાં સદાને પ્રતિપાદન કરવાનો હેતુ નથી. સદાથી દૂર રહેતું એ સાફ જ છે. સદામાં પડેથી અક્તીઓપર ચારંવાર મદદી આવતા મુશ્કેલીઓના વાલો, મોટા સરોઢીયાઓની પરમુદશીઓને ફસાવવાની સુફિરઓની કદાશી, બનરમાં વેગમાં તબાઈ ગળ ઉપરાંત વેપાર કરી નુકસાની વખતે અશ્વાયસ અનુભવ પિનાના રમનારાના ગભરાટ વિશેરૂ વળું ન આનંદાલય તો ન જ હોઈ શકે. મી. મુઠી ઘણે છે કે સદાનું પલ્લુ વિજ્ઞાન તો હોય છે જ. આપણે ત્યાં મારવાડી બાજબીને એ વિજ્ઞાન કંઈક રવાલાવિક છે એમ માઈ માનવું છે. માઈ માનવું છે કે સદાની દારદ્રન કીરમતની દારદ્રતા હશે પણ વિશેષતા તે સત્યની દારદ્રતા છે. સદામાં દર પગલેને કસવે માણસને કસેલીમાંથી પસાર થવું પડે છે. સદામાં મરિયની લેમજ નાંદની કસોરી છે. શિવાળી રણસામમાં જ્યાં પછી તેને શરીર સુદ્ધિ અને આત્માનું અપિદાન આપે જ છુટકો છે. જો તે ગયવાનો અવન કરે-એ તે બાળી જવાનો અવન કરે, ઘણા યતાં જો તે પાવાનો વિચાર કરે તો તેમાં તેનો નાશ અને સિપાલીગીરીને કસંક છે. સદામાં દાનત એક બદ્દ મત્સ વસ્તુ છે. આપણી પાને પાઠ પણ હોય

ત્યાં સુધી પાઠ દાંડું એ સદાની સત્યતાપર કાલો પ્રથ છે. આપવાને શક્ય હોય-તે પોતાની મિલકત હોય સ્ત્રીની હોય કે અવમાની હોય તે આવી દેતાં જે નિસાસો નથી નાંખતો તે પોતાની નાંદ બળતી શકે છે, અને કદી પણ પડતો નથી. મનુષ્યમાત્રના આત્મામાં વસતી એક બાવના જેને સાધારણ રીતે કુદરત કહેવામાં આવે છે તે આવા માણસને જરૂર સદાય કરે એ અબાધિત સિદ્ધાંત છે.

સાચી દાનત અથવા આંદ ઉપર વિચાર કરતાં આટલું બખવાનું પ્રાપ્ત થયું. ખરી રીતે તો આટલા ઉંડા પાણીમાં કૂબડા ન મારવી એજ કદાપણ છે. ન્યુપોઈના ઘોસારદીટ-શેખર બનરમાં જે એક ગુલાન માણસ બનવાન થઈ બેસી ગયો તેને માટે લખતાં મી. મુઠી કહે છે કે તેનો એક સિદ્ધાંત હતો. તેણે પાંચસો ઈલરની મુઠીથી ઘડા-આત કરી અને તેનાથી ખરીદી શકાય તેટલા શેખર લીધા. તે નફેથી વેચ્યાં અને બેની રજો. મંદી આવતાં ફરી મુઠીનો વિચાર કરી તેટલા શેખર લીધા-વેદો મળ્યા અને બેસી રહ્યો. મુઠીનો વિચાર અને બેસી રહેવા બેટલો સંભવ આ તેના મોટા મુજો હતો. અમુક સરોઢીયો તે છે. અમુક વસ્તુમાં કારનર થવાનું છે-અમુકમાં સીન્ડીફિટ થતું છે અને અમુકમાં થવાની છે. અમુક કમપ-નીનો માત્ર દેશારમાં મોટા બાવે વેચાયા અને વેચાવાનો છે આવી જે અફરાઓ તીકો છે તેનાપર એકાએક વિશ્વાસ મૂકવો અશ્વ્ય તેનાથી દોરવાનું એ એક ભાગં કર જૂઠ છે. એવી વાતો સરોઢીયાઓ ઉપાનવે છે અને ઘણા લોકો તેમાં ફસાઈ જાય છે.

નફામાં ખેતજ રાખવી પણ નુકસાનીમાં અધીસ જની જતું એ સરો કરનારામાં એક જીનો મુજુ હોવો જોઈએ. આપણે નુકસાનીમાં મહારાજ જાણે છીએ અપારે નફામાં અધીસ જની જાણે છીએ.

# ઘેર આવતાં.

અનુવાદ—રા. ઝોરીશંકર મોવદનરામ જોશી.

ચિત્રકાર: રા. દત્તાત્રય, એ. કોમ.

પંડિત સીતાનાથનો સ્વભાવ આખા કોની પોતી તારામાં વિતર્યો હતો. પંડિતને આખું ગામ હાલ કહીને જ યોલાયતું. ગામમાં જેનું કંઈ નહિ તેને પંડિત આપાસન આપ્યા વિના ચૂકે નહિ. પંડિતે પોતાનો પુત્ર સુભાષ પછી આખા ગામના ઊકરાને પુત્રો બનાવ્યા. એના પૂદ મ્હેરાપર હજી એના પુત્રના શોકની જાણ પામી શકાય. મધ્ય માણસો, દહી પળુ, વચગીન મની આપ્યા જતા પૂદ સીતાનાથની દયા આતા. પંડિત તરફ ફેરફારો માન નહિ હોય, પણ પ્રેમ તે સારો હતો. પંડિતની આસપાસ સારે કાંઈક લખ લાખા વિના રહેતું નહિ. પંડિતનો આ કેવડા જેવો સુખી સ્વભાવ તેની પુત્રી 'તારા'માં આગળ પડતો હતો. તારાનો સ્વભાવ એટલો સ્નેહપૂર્ણ હતો કે આખું ગામ તારાને પોતાની જ માનતું સરદ પૂનેમના દિવસોમાં કે કૃષ્ણજયંતિના દિવસોમાં, જૂઠાં જૂઠાં સુગંધિતોમાં સસમય બેઠાબેઠા થતી. તે મંડળને તારાનો ખપ હતો ને તારા તે એક જ હતી. ખજી તે કો દરોડેને કહેતાં: તારા! તારા કહેના કટકા કરી બેઠેલી કે તે કો સતોષાળ. તારાનો ચંદન જેવો સ્વભાવ તો કટકા થયેને પહેલાં જ પળુ તૈયાર હતો.

આખા ગામ પર તારાની એક પ્રકારની જાણ હતી. બધાં સ્ત્રી-કર્મમાં તારા તે પ્રથમ હોય જ તારા કાનું કામ કરી આવતાં કેટલો કાંઈ ને કાંઈ કામ તે તારાનું હોય જ જાણીતો બધાં જાણીતો હોય, પરંતુ પોતાની કેમ, જાણ છે તે

પૂછતું હોય, આને સારે જ્યાં રાસ લેવા છે તેની સલાહ લેવી હોય, કે ઉપદેશ સિંધમહિરમાં આવેલા અર્ધને જમવાનું પહેલાંનારના નામનું 'ધીરડ' તારાને તૈયાર કરવાનું હોય. સીતાનાથનો સ્વભાવ જાણે ઉગ્ર નીકળ્યો હોય તેમ તારા ને ન્હાના-ગમની 'લાલની' હતી. પૂદ, પંડિત વારંવાર પોતાની ઝંખી દિલેને જરાક હાથની મદદથી વધારે ટકવી, તારાના મ્હેરામાં જળવાઈ રહેલી પોતાના પુત્ર અને પુત્રવધુની છાયા હંમેશાં સદાયા અને સોંકવી જોઈ રહેતો.

પરંતુ આટલું જતાં સીતાનાથને ગામપર સંપૂર્ણ પ્યાર હતો. જાણે સીતાપુરનું નામ લેતાં સીતાનાથ રી પડતો. કોણ જાણે કેમ એને સીતાપુર પર દરથી જોડે પ્યાર હતો. એ જમીનપર મરણ સાટે બીજો રાજ્ય થવાનું એ ઊંડી રી. સીતાનાથ પુત્રાવરધામાં સ્વનિર્લભ્યમલદારની દિલ્હીમાં થયેલા. અમલદારની દિલ્હી-સર્પના જેવી ખૂની હોય છે. સીતાનાથ પુત્ર અને પુત્રવધુના મૃત્યુના વિષમ કુખમાં પુત્રાવરધાની બધી વાતો બધી મૈયા, તારાની સારે ન્હાની વારો કરવામાં એના દિવસ આપ્યા થય. તારાએ પછી તે પોતાના દાદાની જગ્યા સંભાળી. હવે તે સીતાનાથ સાંત એકાંત લાગી જાયે મોટી રૂચિ સુધી, નાતો કરતો સમગ્રી સજાગી બેસતો. જતાં અમલદાર માનતા કે સીતાનાથની સાંત અવસ્થા એ જ વધારે ભરંકર બીના હતી.

એક અનુભવી, કર સામે થવાને તે જરૂર સીતાનાથનું જક સરીર પણ જાહેર આપ્યા વિના



ਯੇਹਾ ਤਾਸਾ 'ਨਾ, ਆਹ ਨਾ ਖਰਨੁ ਮੈਂ ?

ਲੁਧਿਆਣਾ ੨੪੩

રહ્યું નહિ ! એના કદા દુરમન ચાલ્યુંદે આ સમય સાધ્યો ને સીતાનાથને સાત વર્ષની સજા થઈ ! સીતાનાથ બેઠાબેઠાએ આશ્વે. ત્યારે આપું મામ રાખું. ન્હાનાં બને અગ્રાન છેકરા દાદાજી ! દાદાજી ! કરતાં સીતાનાથની પાછળ દેડ્યાં ને સીતાનાથે બીની આંખે પાછાં જવાનું કહ્યું ત્યારે દયામણાં બની એટલું જ બોલ્યાં દાદાજી ! હવે ત્હને ક્યારે આવશે ?

સીતાનાથ ગયા પછી તારા એકલી પડી, એની આસપાસ સગાં નહિ જેવાં હતો. પણ હવે તારાને દાદાની બધા ધાયા નહિ હતી. એ દહા ગામમાં એટલી જ જતી આવતી છતાં ત્હેને વારંવાર ભાગતું કે હવેના જવામાં કાંઈક ખાતરી હતી ! સીતાનાથની પુત્રી હવે દાદાજીની છાતી ભેટી ને રાતી. સીતાનાથ વિનાનું એકલું ધર ! વિશાળ ફળાને તેમાં સીતાનાથ જેવડો જ બોખ-ધમ્મ પીપળો ! તારા હવે તે વારંવાર એ પીપળા નીચે એકલાપર મમનીન જેવી મનમાં રાતી ને મહારથી સંતમ્મતિ જેવી વેસતી.

સાદા સૌંદર્ય પાછળ દમ્મેશાં ઉદારતા પ્રસાદ્ય છે. સમતાનને પણ સૌંદર્ય વ્હાંતુ લાગે છે. પણ એનામાં ધક્કાવાની ઉદારતા નથી. વેડી નાખવાતું ગળ છે. તારાની પાછળ એક ઉદાર પ્રુથ્વ મસાદાને હતો. સરતકુમાર તારાના નિત્યવ્યવહારનો શુભ અંગ્રહારી હતો. તારા પાળી ભરવા. બધા ત્યારે પાછળ ચેટી દૂર પણ સરત ઉભો દોષ ! તારા ક્યા મંડળમાં રાસ લેતો એવી ખબર સરતને જરૂર દોષ. ચાર્યદે જે આર વખત પુત્રને ધમકાવ્યો, પણ વ્યર્થ. સરત પિતાથી દાની રીતે પિતાના દુરમનની તરફ પ્રસારાવે હતો !

ધણી વખત રેનેહનો જન્મ બોમતી આંખમાંથી થાય છે. જ્યારે રૂનો ચોટી કરવા દોષ ત્યારે વેષા-રીની છલ બોમે છે. રેનેહનો વ્યાપાર અકસ્મ આંખની આંખમાં છે. એક વખત સરત નાચના પૂર પામેથી નીકળ્યો હતો. તારા પોતાના પીપળાં

નીચે હરમેશ માફક બેઠીજ હતી. સરત ઉપર સીતાનાથને પણ ખાર હતો ને તેથી સરત એક બે બખત તે ત્યાં આવેલ પણ ખરો. આજે આવતાં ત્હેને પણ જરા ભારે થયો છતાં તે અંદર તો આગ્યો.

“તારા કેમ ચોકમાં છે ? દાદાજી હવે તો બેઠા છુટવા ના હો !”

“કેમ ?”

કાં નહિ. રાત્રવહારી કેદીપર કૂપા મવાની છે. તારાએ નિઃશ્વાસ નાંખ્યો : “પણ ચાર્યદેની દુરમનાવટ ત્યાં પણ આદે આવશે.”

સરતનું મોઢું લેવાઈ ગયું, તારાએ વાત ફેરવી :

“સરત હવે કેટલું ભણ્યું છે ?”

કેમ ? ભણવાનો વળી અંત આવે !

“હવે તો મહારી બાબી રાહ ભેટાં હશે.”

“ભાબી જ ક્યાં છે ?”

તારા દરમી પડી. અરે ! પણ ત્હમે ભણેલા બોમતાં તે શીળો ! ત્હમરી પણ ભાબી !

સરત ધીમેથી બોલ્યો : તે મંબીર હતો : “તારા ! મ્હાસ ગાપના કામથી તું મુશી નથી નો ! સીતાનાથને મ્હે પિતા તુલ્ય માન્યા છે. ને દહા માતું મુ”

તારાની આંખ મળદો રતી. ચાર્યદેનો પુત્ર આવ્યો ઉદાર દરો ? એને સંકો પડી.

સારખજી તારા સરત સાથે વધારે રૂઝથી વાત કરતી. એક દિવસે સરતે કહ્યું : તારા ! એકોવવાસ ખેંચતો નથી ? તારા કાંઈ ભેટતી નહિ. નીચું બેઠે રહી. ચાર્યદે હવે સરત ઉપર અખતાર આવરી હતી અને સર્વ સખનાજ સરત એક વખત તારાને મળી જૂની આવતો.

તારા એક દિવસ સવારે બેઠી ‘હડી ત્યારે એનું આંખું ફળી સાફ હતું ને ફળીમાં જ અઠાધ પર કેટલક પડ્યું રહ્યું હતું. તારા જરાક આશ્ચર્ય પાળી. પણ ઘણી વખત તારાને ત્યાં ક્યા વિના ગરીબ પના રેનેહ : એકમે રાઈક દુખી દમે એમે

તેણે ધાવું. દયાથી તેણે તંદના પર આદર  
ઓઢાડી. ઓઢાડનાં પાયરી દેવાનાં હેતુથી તેને  
દંડાળોઃ એ મુસાફર ! ઉઠો કેમ સુના છે !

સુતેજ કોઈ ઉઠ્યું નહિ. તારાએ ફરી ફરી એજ  
સ્વર બંધાવ્યા.

સુનારે પાત્ર ફેરવ્યું. ફળીમાં ચટાર્થ પર સરત  
કુમાર પડ્યો છે ! તારાનું હૃદય રોહને અજાણમાં  
નમ્યું ને ચરીરને દંડાળતાં સંકેત આપ્યો નહિ.

ખરે ! સરતકુમાર ! આ શું ! ઉઠો ઉઠો.

સરત હવે જાગ્યો. તારાએ હાથ ખેંચી લીધા.  
પણ તે પહેલાં હાથનું જખું કામ આંખથી  
ઘણ મળું !

મઠ રજું. આકર્ષક સાથે હવે વધારે વખત  
સરત રહી શક્યો નહિ. એને તારા ફળી કાઢ  
કરવા રાખે તો બસ પણ આટલા નિરોધ સરતને  
તારા કેમ ઉઠે ? તેણે યોગવાચકા સમને ને સતા  
સામે સરતને રણ્ય આપ્યું. હવે સરત ને તારા  
મોઢી રાખી સુધી નાથનાં ને વાતો કરતાં મેસતાં !

આનું એક પરિણામ ચોક્કસ આપ્યું. તારા  
આકર્ષકને ખટકવા લાગી. થોડા દિવસ સરત  
આરામમાં રહ્યો. એ હવે આકર્ષકના પુત્ર તરિકેનો  
હક્ક થમારી બેઠો હતો. પરંતુ થોડાજ વખતમાં  
તારાની બર્બર માંદગીથી, સરતનું ઇચ્છા ફરી મળું.

૪૬ સીતાનાથના ફળીમાં આને તારાનો છેલ્લો  
આસ હતો. સરત રોયો, તારાએ આજ્ઞાસન  
આપ્યું. પણ તારાનું નિરોધન મળું મુખ ને વધતો  
જતો મંદવાદ સરતને થેરો બનાવતાં હતા.

૫૬ સીતાનાથની તારા માણી મઠ.

હવે સરત એકમે સીતાનાથના ફળીમાં પીપ-  
ળાના ઝાડ નીચે આઝાય સામે નેહાં બેસતો !  
એના ઇચ્છાનો આરામ હવે ગમતીન બેસતું એ  
જ હતો. તારાની રમરણમળિં સિવાય, તારા અંદી  
મેસતી એવું કહેવા નેટવું કંઈપણ કાંઈનહોની  
પાસે ન હતું. જગતમાં સૌથી સુંદર સમદિ

કામ આવી રમરણોની જ બનેલી છે ! આશ્ચર્ય  
હવે સરતને આવવા બધું કર્યું પણ હવે તો સરત  
સીતાનાથના અરસેય ચિન્હો સાચવતો હતો !  
સરત વિના તારાની છેલ્લી વાર્તા સીતાનાથને કોણ  
કહે ? એ છેલ્લી વાર્તા કરવા સરતે પુત્ર તરીકેનો  
બધો દહ્મ જતો કરી, આકર્ષકને છેલા પ્રણામ  
કરી લીધા !

આને સરત હમેશની મારક નથી બેઠો. ફળીમાં  
ખાટો પાયરેયો છે. પાસે તારાની છેલ્લી બેઠ-  
એક તારાની માની છતી પડી છે, જે જોતો તદન  
શૂન્ય નથનથી આકાશમાં ચાડતી એક જ વાદળ  
જોઈ રતો છે. ધીમેથી, મામડાની જૂની ઢગની  
ધણી ચીમડાં વાળી ખાટી ઉપડે છે.

બેઠા ! તારા ! મેટવું જ બાંધ્યા તુટવા સ્વરમાં  
કવી, ૫૬ સીતાનાથે, પોનાની જૂની ડાંગ, ઉંચ-  
રામાં ખખડાઈ પ્રવેશ કર્યો. ડાંગ ખખડાવતા  
રીવાજ પુત્રપદ્મ હતી ત્યારથી હતો ને હજી  
સીતાનાથ એમ જ પ્રવેશ કરતો. તેના ૫૬ મ્હેરા  
પર બે કરમણી વધારે હતી. ને માણસ જે અચાઉ  
દયા ખાંતુ તે હવે રોવા લાગે એવી એની જહા-  
વરયાની કરણ જાપ પાતી હતી.

બેઠા તારા ! સીતાનાથે ફળીમાં આંખ આડે  
હાથ દઈ પોઝાર કર્યો.

૫૫૫માં પર એક બે પાંદડા માથાં ને ફળીમાંથી  
પારેતું ઉડ્યું.

સરત સામે આર્યો. સીતાનાથે તેને ૫૫૫માં  
પડતો-અટકાવ્યો કોણ બેઠા તારા ! ના આ તો  
સરત કાં !

સરત !

સરતની આખમાથી આસુ માલતાં હતાં.  
સીતાનાથનો મગમગો સ્વર આવતો હતોઃ તારા  
ખંદર છે !

બેઠા તારા ! કેમ બેસતી નથી ! ફૂં જૂની  
આપ્યો.



## હૃદયની ખાસ.

આ અકથી રાત્રે થતી આહ વાર્તા  
હૃદયની ખાસ હિંદી ભાષામાં હૃદયકી  
પરખ 'આંતરતલ' વિગેરે અનેક પુસ્તકોના  
કર્તા શ્રીકૃત ચતુર સેન શાસ્ત્રી એમની  
આજ્ઞાપીની લેખિનીથી લખાઈ છે. યુજ-  
રાતી વાંચનાર વર્ગને એમની પહેલી  
પીછાન 'વીસમીસદી'ના સદગત તંત્રી  
રા. હાજી મહમદે પોતાના પત્રમાં હૃદયની  
પરીક્ષા મસિદ્દ કરી આપી હતી. એ આહ  
વાર્તા વીસમી સદીના વાંચનારાઓને  
અતિપ્રિય થઈ પડી હતી.

'હૃદયની ખાસ'માં અંગ્રેજીયન નાઈસ  
જેવા કહાણી કિસ્સા નથી પણ હિન્દુ રૂઢ  
ભાવનાનું એક મનોરમ ચિત્ર છે.

આ વાર્તાના ચિત્રે 'વીસમી સદી'ના  
જાણીતા ચિત્રકાર મી. મુંદરરાવ જેલ્લ-  
કરની પૌંછીથી આલેખાયાં છે. આગમ છે  
કે અરવી યુજરાતના આહકે આ વાર્તાનો  
સકાર કરશે.

તંત્રી.



પ્રકરણ ૧ છું.

જ્યે

હૃદયના ઉભા દિવસ હતા. રાતના નવ વાગી ગયા હતા. સુખદા પોતાના ઘરની મેરી પર બેસી ઉભાવળી ઉભાવળી વાસણ માંછ રહી હતી. તેની સાથની રેમિયું સામુની તળીઅત બેચેન હતી. તે બહાર અંધારામાં ખાટલા પર માથું ટાળતી પડી હતી. ગરબી સખત અને દવા નિઃકૃષ્ટ બંદ હતી. મેરી રસોડા ખસેજ હતી. હજી મૂંઝો બરાબર ડોકા નહોતો પડ્યો. તેના અર્ધા બજેલાં લોકડાંતા ધુમધાધી આપું ઘર બરાબર ચલું હતું. પરંતુ સુખદાને ક્યારી ઝુંગળાપલી દવામાં ધરતું કામ કરવાનો નિત્યનો અવશ્યક હતો. તે પોતાના વાસણ માંછ રહી હતી. વાસ-જુલો માંજતી હતી, પણ તેના મનમાં ઊંચાટ હતો. દવાના ઝેલોનાં :સહેજ ખટકો થતાં તે ઝડવાસજુને છેડી કાન દબાવવાનું સંકલ્પી. તેને એ કામ હતું કે કદાચ સ્વામી અચાનક આવી શ્વાંક બટખટાવના રહે અને મને વાસ-જોનાં ખાખટામાં ખપર પણ ન પડે.

એકાએક કોઈના આવવાની પચરવટ સંભળાઈ. સુખદા પેનાતું કામ છેડી રાખી બપા દાયેજ ભારણું ઉપાડવા દોડી. દાર ઉંઘડી વિનાના અંખા પ્રકાશમાં તેણે જોયું, સ્વામીજી હતા અને તેમનો મેદરો આગે પણ અપ્રસન્ન હતો. તેણે દસીને કહ્યું: “આ છું આને જરૂરી હામ બંદ કરી દીધી.”

સુખદાના પતિનું નામ પ્રવીણચંદ હતું. તેણે જોયું—પર મહિનતાની મુતિ થય રહ્યું છે, મીનરર ધુમધાધીજ રમેલી ભોંતોના ધેરામાં અંખો દિલો દમ ટગી રહેા છે, ધરમાં બરબી અને કુન-મી ભરતર રહી છે, અર્ધા માંજેલા વાસણ અને એક પચરાવળી હતી અને સામે તેરીજ મહિ-નતાની ચુનિ—તેની બી-મેથી સાડી અને રાખથી ભરેલા દાયે ઉભી હતી. ધુળાથી તેના મોઢ સીક-ળાઈ ગયા. તેણે મનમાં કહ્યું—સુંદરી નથી પણ સહાધરી તો રહેત. સુંદરતા ભલે કપરની બપૂસ છે તો પણ સહાધરી તો પોતાના દાય અને પરિ-જરબી મળી રહે છે. તેણે એક થોડો નિઃશ્વાસ લઈ કહ્યું: “મારી તળીઅત કીક નથી—જરા

લેટીય, ઉપર બિજાનું બરાબર પાથરેલું છે ને ?” સુખદાનું હાથ વર્ષાના તળાકાની માફક ઊડી ગયું તેણે જરા ઉઘાડીને સ્વરમાં કહ્યું: “તો આવો સુધં જાઓ, બિજાનું જરાબર પાથરી આપું.” એટલું બોલી તે ડાહ્ય પણ ઉતરની પ્રતિષ્ઠા કર્યા વગર હાથ પીછ ઉપર ચાલી નહોતી. પ્રવીણ બાણ પણ કપડાં ઉતારી ઉપર આવી પહોંચ્યો.

પ્રવીણબાણના સપનામારમાં વધુ ન કરવા થોડા કંઈ નહોતું. ખુલ્લી બગીચાની પર એક સામાન્ય આટલો પડ્યો હતો. તે પર સુખદાએ બિજાનું બિજાની દીપું. પ્રવીણ હાથ પગ મોઢાં આમારિપર આંધા મારવા લાગ્યા. થોડીવાર થોડી સુખદાએ પતિ પાસે આવી તેનો હાથ પકડી નમતાંથી કહ્યું: “સુધં જાઓ તે, મનુ બરાબર નથી, તબિબત વધારે ખરાબ ન થઈ જાય.” પ્રવીણે તેની તરફ નજર પણ ન કરતાં ગરમ સ્વરમાં કહ્યું: “હું જાને તારા હાથમાંથી છુટી જાય હું સુધં જાઉં.” સુખદાએ અતિ વિનયી સ્વરમાં કહ્યું: “તમારું હોય કેવું થઈ ગયું છે-આવા કેમ થઈ જાઓ છો ?”

પ્રવીણે તપી જઈ કહ્યું: “કેવો થઈ ગયો છું ? હોમટની વાત વાતપર ફેરાન કર્યા કરે છે. માથું અને ચો જાતની રીક રોય છે-તને શું કહું ? હું તારા ચોક્ક અને વાસાનમાંથી છુટી જઈ જાય, અમરું દબી રહી છું કરે છે.”

સુખદાનું મોઢું પડી ગયું. તે અત્યંત ઉદાસ અને દુઃખકારી દૃષ્ટિથી સુખદા પતિની તરફ જોવા લાગી. આ દૃષ્ટિથી પ્રવીણના હાથ પર થા ચૂકે તેનાથી પોતાની જાની આ ઉદાસી જોઈ ન શકાઈ તે વિચારવા લાગ્યો-હું કેટલો દુર માણસ છું. વગર અપરાધે એનો દુઃખાટો નિરસકાર કરું છું. તેના હાથમાં દુઃખનો સ્વાદ જીરવેલો જાયો. સુખદા હજી સુધી જીવંત પતિના મુખ તરફ જોઈ રહી હતી. દમજા પ્રવીણે કંઈક-તરમ જની કહ્યું: “હું એમ જાણું છું કે

મને સારું થઈ ગયું છે ? એ તો અતિ તંદિની નિંતા અને ગર્ભાંધી છાંય મળવાઈ ગયો છે. પરંતુ તમે તે મેલુ જાણે કે કેવી બીમારી છે કે નહીં વાતનું વંતીગત કરી સવાલોની વર્ષા વર્ષાવી દે છે.”

સુખદા આટલું સાંભળીને પણ સુખદાપ ઉભી હતી. હા, એકે તેની અણો સ્વામીના સુખપરથી ખસીને તેના અરજો પર આવી પડી હતી. પ્રવીણે ફરી કહ્યું: “જા, હાથમાંથી છુટી થઈ જાય. તમે અમરોત સુધી જાઓ ઉઘાડવાની ખરાબ આદત પડી ગઈ છે, હવે તમે કહો પણ જરાએ અસર નથી થતી.”

સુખદા ધીરે ધીરે ચાલવા લાગી, પણ પ્રવીણે જોયું કે તેની અણિમાંથી આંસ ટપકી રહ્યાં છે. તેણે ફરી પોતાની જાની હાથ પકડી કહ્યું: “આ શું ? તારા આંસ પણ ઉપર જ રહે છે.” તેને કંઈક વિશેષ કહેવું હતું પણ સુખદા દૂરે રહે રહી પડી. પ્રવીણ બાણથી કંઈ પણ સાંતવના રવાનું ન થયું-તે સુખદાપ ઉભો તે અપમાનિતાનું રંગ જોવા લાગ્યો.

આ પ્રસંગથી પ્રવીણબાણની સહકપતા જાગી. તે એક અવધા ધીરેધીરે તેના મનને બચાવ કરવા લાગી. તે વિચારવા લાગ્યો. અંતરમાં પોતાની આ ફરતાને પિઠારવા લાગ્યો. “એ વાત સત્ય છે કે સુખદા સુંદરી-લાવણ્યમયી નથી? પણ શું એજ કારણે એને આનો નિરંમ નિરસકાર કર્યો હતો? છે ? વળી એના જેવું સુંદર મુલ્ય કેટલી બીજાનું દર્શન ? એનો આટલો વિનય, પરિશ્રમ, સહનશીલતા અને પ્રેમ-બલિત એ સર્વેને એક કરતાં શું તેમનું મૂલ્ય એટલું નથી થતું કે તે પતિને ખાર નહિં ચો નહિ. પણ આદર તો મેળવી શકે.” એ વિચારતા તે મનમાં મનમાં ખિલ થઈ જતી તરફ અપમાનીની માફક જોવા લાગ્યો.

એ દરમિયાન સુખદા ખૂબ રહી ચૂકી હતી. પણ બધારે તેણે જોયું કે પતિની તેનાપર કરેલ





વિષદાર ]

દુદવની ધ્વાસ

[ સ મુદ્રમળ ગોવિંદદસ

તેમની નિહાળે આજે થવું અપ્રમલ દેવો

શુભ ૧૪ ૨૪૫

( મેલે ૬૬૬ મીનીન )



[ચિત્રાલ]

દરબની પાસે.  
એમ જોવા માં આવ્યા એનો

[સ શરૂઆત જોવા-૦]

જોયો પૂર પછી

[અવ હમ મરણી]

પણ મલતા નથી, એક ખોટી વાત કરી ખાર કરવાની વાત તો કુર રહી સાધારણ સાંતવનાના એ સંબંધી પણ તેને ન સમજતી. ઉલટા આંખો પૂરકાવી તાકી રહ્યા છે-ત્યારે તે કાંપતી કાંપતી એક લખિયા નિસામો નાંખી નીચે જવા લાગી. તે નિસાસામાં હાલના જે અજમાનની જે ધોર અનાદરની વિષમ વેદના બરાબર રહી હતી તે પ્રતીજ્ઞના વ્યવસ્થાપર મોલીની માથે જળમ કરી મૂકે. તેણે હાલપર પણ ચૂકી સુખદાનો પાલવ પડી કહ્યું: “જરા થોભ, જલ્ય છે ક્યાં?”

સુખદા પતિની વાંત સાંભળવા બેઠી મર્દ. પણ તેણે ન પાઠળે ફરીને સ્વામી તરફ જોયું કે ન મોંઘાંથી એક સમ દુઃખે કાઢ્યો. ત્યારે તે સુખ રહ્યા ત્યારે ફરી જવા લાગી, પ્રતીજ્ઞ બેઠા-વળી કહ્યું: “ફરી તેજ, જરા થોભ તે ખરી?” સુખદાએ ધીમા સ્વરે કહ્યું: “જવા થો કામ-કામ પડ્યું છે. કુપ એમજ પડ્યું છે, મોંઘી કરીક મોંઘી ન નાખી જલ્ય.”

પરંતુ પ્રતીજ્ઞ એ વાત ન સાંભળી. કારણ કે આ વખતે તે એ વિચારતો હતો કે “હું તેની સાથે દેખેલા તપી જઈ વાત કરું છું, પણ તે જવાબ સુધાં નથી આપતી. મારા કાને” અજમારોને સહે છે અને અકરડીની માથે જઈ કામ-કામ કરે છે-હાકાથી દંડા કામ કરે જણ તે પૂછા નથી રહતી. કું રજાક કરેલા સુધાં જઈ છું અને એ ન જાણે કેટલી રાત સુધી પણ ચાંપતી ઉપરનાં જોઈ લેતી મેડી દોભ છે. હું જવારે બહારથી આપું છું ત્યારે પોતાના સર્વ કુખોને જાણી જાણ હસીને સ્વામ્ય કરે છે. પણ હું તે હાલને અમદી રેડી રહ છું. આ માટે હાલ જેડું છે? આગ્રહી પડોશી કોઈ-પત્રમ પડુપડીના કુખ હું નથો જોઈ સડતો-પણ પરતી સાંધી કીપર આ જવાબાર કરતી વખતે હાલપર કોણ જાણે ક્યાંથી પડુપા ઉતરતું આવે છે?”

પ્રતીજ્ઞ એજ વિચારતો હતો. સુખદાએ કહ્યું: “કરોને ચું કામ છે હું જાણું છું.” દેખણે તેની આંખો સુધાં હતી. પ્રતીજ્ઞ તેનો હાથ પકડી કહ્યું: “મારી તરફ તારા કામ કેમ નથી લાગતો? નીચે જવાની મનુ દેનાવજ છે.”

સુખદા સુપચાપ ઉભી રહી.

પ્રતીજ્ઞ ફરી બોલ્યો: “જલ્ય હવે મોજવાના સોમંદ છે?”

સુખદા તો પણ સુપ રહી.

પ્રતીજ્ઞ કહ્યું: “નહિ પોણે?”

સુખદાએ કહ્યું: “મોણું તો છું.”

પ્રતીજ્ઞ: “છું?”

સુખદા ફરી સુપ થઈ મર્દ.

પ્રતીજ્ઞ કહ્યું: “ત્યો ફરી મેરી જ કુંગી?”

સુખદા: “તો કઈ કહેા તે ખરા.”

પ્રતીજ્ઞ: “કું છું તો ખરા કે તારો કામ કું મારી તરફ નિરુત્તર નથી લાગતો કે જાન છેલ્લી કામે છે.”

સુખદા ફરી સુપ રહી.

પ્રતીજ્ઞ બોલ્યો: “ફરી મોન.”

સુખદાએ જરા કોર સ્વરમાં કહ્યું: “નીચે કામ કરવાનું પડ્યું છે. માણની તપીઅત રીક નથી.” એટલું કહી સુખદા ફરી નીચે જવા લાગી. પ્રતીજ્ઞ માણુએ તેનો પાલવ પકડ્યો. એટલી વારમા જમવાની પ્રસારે સામે આવી હસ્તાં-હસ્તાં કહ્યું: “પ્રતીજ્ઞ જાણી! તમે અધિક અંધા-સમાં જાણી સાથે જેવી મગજ વોચ કરી રહ્યા છે-આજો માણુએ તમને મોહાળ્યા છે.”

સુખદા ધીરે ધીરે નીચે ચાલી મર્દ.

પ્રતીજ્ઞ જરા કારમાધ કહ્યું: “હમણાં?”

જમવાનીએ કહ્યું: “હમણાં નહિ તો વગર પછી ક્યારે? તમે તો સંખ્યા ચર્નાજ રોગીની મગજ આટલાપર આવી પડે છે. ચાલે કો.”

પ્રતીજ્ઞ તેના ઉત્સાહ અને પ્રસન્નતાને ફરી હાથથી જોતાં કહ્યું: “જામવાની! વધુના જામ-

મનનો ઉત્સાહ તારી રમરમમાં ઉભરાતો દેખાય છે.”

— ભગવતીએ જલકતા હૃદયથી કહ્યું: “કાં તમારાથી તે નથી સહેવાતું ? શું તમે ક્યારે એવા નહોતા મયા ?”

પ્રવીણ વાતને ગળી ગયો—તેણે જરા મંબીર-તાથી કહ્યું: “પણ હમણા રી ઉતાવળ છે હજી તો પંદર દિવસ પડ્યા છે.”

“અરે આણે જ પત વ્યાખ્યો છે. અને પરમ દહાડે તો આણું પડશે.”

પ્રવીણે કહ્યું “શું, પરમ દહાડે જ ?”

“ભારે જ તો, આણે ઉઠે. જરૂં કામ હમણા કરવાનું છે. ઉઠો ઉઠો, ઝીંદીની આફકે શું પડ્યા છે ?” એટલું કહી તેણે પ્રવીણનો હાથ પકડી ઉપાડ્યો. પ્રવીણે એક જગમ દણિ ચિમના પ્રકુલ અદેરાપર નાખી અને ધીરે ધીરે કાદર ઉતરી, કપડાં પહેરી ભગવતી સાથે તેના પર તરફ આગ્યો.

### મકરજી ૨ સું.

પ્રવીણની વય ભગવતીની વર્ષની હતી. તે શીખણે તો હતો જ અને તેમાં કેટલાક સારા ગુણ પણ હતા. તે અતિ ઉદાર સહય-ભારિત અને પ્રતિભાસંપન્ન યુવક હતો. છતાં તેનામાં કેટલાક દુર્ગુણ પણ હતા. તે રસભાવે બીકજી-કોધી-પમડી અને આગસુ હતો. તેના પિતા પિસાદાર નહેલે ગણતા પિતાના અપૂરે પ્યાર સિવાય તેને વિનોય કંઈજનું મંત્રું નહોતું. તેના પિતાનો તે એક જ પ્રુત હતો. પણ સંસારનો દમ એવો મર્ધ ગયો છે કે સ્વામને સેચે પેસો નથી મળતો. તેના અવગુણ જ્યાં તેના પરિવર્તને દુઃખ દેતા હતા ત્યાં તેના ગુણ તેના જ માટે એવી તીર મધ મગા દતા. તેના વંદાન અવનમે તેના તે અવનથી જેની પાસ

તેના હૃદયમાં શિક્ષા અને સુણેના કારણે ઉત્પન્ન થઈ હતી.—મેળ નહોતો. પણ એક વાત અવશ્ય હતી કે જો તે ક્યંઈતે તો પોતાની જ સહિતથી તે પોતાની મહત્વાકાંક્ષાઓને પૂર્ણ કરી શકતો. પણ તે ઉદિમ વિગતી નહોતો. તેના આ અવગુણ સગુની આફકે ચરીરમાં બરાબ બેસા હતા. અને તે તેને કંઈ પણ કરવા દેતા નહોતા. તેની પ્રતિભા ક્યારે ક્યારે તેને અતિ પરિશ્રમ અને અધ્યાગ ઉત્સાહથી દુર્ભાગ્યના પ્રુતને ઓળંગવા ઉત્તેજીત કરતી સારે તે આવશ્યની ભગમાં ફક્ત જઈ મુપચાપ પડ્યો પડ્યો. યુરસે થવા કરતો. સહાયતા ક્યારે તેની ઉદાસતાની પરીક્ષા લેતી સારે ક્રોધ પ્રતિહિ-સાની કાલિમા તેના હૃદયપર પામરી દેતો. અને ક્યારે ભારિ-કતા તેના હૃદયમાં સંતોષ અને તુષિની બીની બીની વર્ષ કરતી ત્યારે હમંડ પોતાના મોહ-કંડને લઈ તેને મધિપર સવાર કરાવી દેતો. તે પોતાના ગુણ અને અવગુણ બંનેને આધીન રહેતો હતો. બીરતાના કારણે તે મેમાંથી કાઢના-પર પણ સાસન તો કરી શકતો નહોતો ઉઠતો બંનેના અકાયામાં પડ્યા ખાતો હતો.

તે અસાધારણ સૌંદર્યનો ઉપાસક હતો તેમ જ સુંદરતાને ઓળખતો પણ હતો. અને પોતે પણ જનુ સુંદર હતો. વિવાહ પૂર્વે તે પોતાની સ્ત્રીના સૌંદર્યની કેટલીએક મર્તિ મનમાં ને મનમાં પકી લેતો હતો પણ વીક એકે નહેતી લાગતી. કોણ ત્યજે તેવી પર્સ-દગી કેવી હતી એટલેના ટોળામાંથી એક સુંદર મહેનિ શોભણ તે સજા બાકુળ રહેતો. પણ ક્રોધ સુંદર નિર્દોષ મહેનિ જેવાનું નહોતું. મહા વખત તે કાઢના હાથ, કાઢના પગ, કાઢનું નાક અને કાઢની આંખ પચંડ કરી તે સરને એકાં કરી, એક ખાનમથી મર્તી જવારી લેતો ત્યારે તેને સતોષથી પચંડ કરીને વગ મન મતાતો. હાદરના ઉદરમાં તેણે અનેક રવિતાઓ અને રોષ ભખ્યા હતા. પણ પોતાની સમગજ અમાણે તે પોતાના

હૃદયગત ભાવોને જરાબર પ્રકટ કરી દેવો ન હોયો. તેની એવી કારણ પદ્ય મળી. સાદ્યતો માને ભેવાલી કે કહેવાની વસ્તુ નથી. માત્ર સમજવાતી અને વિચારવાતી વસ્તુ છે. તે કદિ જાણવાના કિનારે નેતી, કદિ જાણના કોઈ કુંજમાં લેતી અને કદિ અર્ધી રાતના સમયે સમસામ અધારમાં નિઠાનાપર પડી સુંદરતાના રૂપને નિહાળ્યા કરતો. તેજ પ્રવીણને આને એવી બી મળી છે.

નવયુવક પ્રવીણ દહી સીના બીજા કાંઈ ભારેને સારી રીતે નથી સમજતો. તે સર્વથા અનુભવ મૂન છે. એજ કારણે તેના હૃદયમાં પ્રેમ છે—માત્ર પ્રેમ અથવા એટલો આદર છે જેટલો પ્રેમ કરવા રહ્યો છે. તે પ્રેમ પણ વાસ્તવિક પ્રેમ નથી. સૂક્ષ્મ દ્રષ્ટિથી જોતાં તે સ્પષ્ટ મોઢાંદેખાવ છે. તે મોઢાં માત્ર રૂપને માટે છે. પ્રવીણ માત્ર પ્રેમસીતા રૂપમાં બીને માટે, બાળ્યો અને સમજતો હતો. દહી સુધી તે આ સંબંધમાં એટલાજ પાક અર્થો હતો. 'પણ દુર્ભાગ્યી તેની' પતિ પ્રેમસી નહોતી. દિંદુ કુસવત્ પ્રથમ પ્રેમસી નથી હોતી. દિંદુ ભવિષ્યમાં વિવાહ માત્ર પ્રેમને માટે કરવામાં નથી આવતો. પ્રેમનો પુટ દેવાનું છે તે તરફ અભિરૂચી હોવાન કરવા માટે. જેમ ભોજનમાં સ્વાદ દોષ; સ્વાદમાટે ભોજન નથી કરતું; તેને હોલ પેટ ભરવતો છે પણ સ્વાદ ભોજન. પ્રતિ અભિરૂચી કરાવે છે—એજ પ્રમાણે દિંદુ સમાજમાં વિવાદનો જીવીર, હેતુ બીજો છે. પણ જે પ્રમાણે સ્વાદીઆ લોકો સ્વાદ માટે નિરોદ્ધ ભોજન ખાઈ દેખી આવે છે તે પ્રમાણે પ્રવીણ પણ માત્ર પ્રેમ માટે વિવાહ અને બી છે. એ સમજ રૂપથી બીજા તો હતો.

લીખી નહોતી. ભારતની દવામાં આસ લેવાથી દિંદુ-લગના પતિવત્તા મુત ઉત્તર કાર્યભારનેજ માત્ર ન સમજતાં તેજ. અદ્ય વયમાં, તેજ અભેદ, મૂખ અને નિરૂપન સ્થિતિમાં તેને પાવન કરવા મોઢાં અપૂર્વ દંત્રા આસાધારણ આત્મજન અને વ્યવહારિક સહન સહિત પણ મેળવી લે છે.

એ સ્પષ્ટ છે કે સુખદા સુંદરી નહોતી. પણ તેના તેનો શો અપરાધ હતો? તે પૈતાની કાળી અપરાધમાં પોતાના માતા, પિતાના રનેદને તોડી પતિમુદમાં જાતી હતી. અર્ધિ આપતાં તેને ન મળ્યો. પ્યાર કે ન પાળી આદર. અર્ધિ જે તેના પર કાળિયા પ્યાર હતો તો તે માત્ર તેની સામુત. પણ તે પ્યારની કંઈ કિંમત નહોતી. તે સદાની રેગિણી હતી. મહિનાના બીને દિવસ તે આઠવાપર પડી રહેતી હતી. સુખદાને એક બાળુ આખા ધરતું કામકામ અને બીજા બાળુ સામુતી માવજત હતી. તેને ધર વાળતું પડતું, વાસણ માંજવા પડતા, મેકિા કરવો પડતો, સામના મગમૂલ ઉપાડવા પડતા અને રવાબીને મરમ ભોજન પણ જમાંડવું પડતું. સાચુ માટે કોંઈ દૂધ સ્વર નિપાર કરવા, પુરસદમાં સર્વ કરાવે સાચુ લગ્નની મેલ અને બિઝાના મિજલસ પડતા. મેદાથી મેલ કામમું તેને પૂજા નહોતી. અર્ધિ રાત-સુધી પણ તેને આગસ ન થતું. એ સર્વના બદલામાં તેને પતિનો પ્યાર નહિ પણ આદર મળતો તો પણ ખસ થાત. પણ સુખદાને તેની ચિંતા ન હોતી. તે સમજતી હતી કે પતિનો આદર અને પ્રેમ શું પ્રાપ્તિય છે કે તેના માટે વ્યાધુજ મુંડું? તે તે ધરમાંજ છે અને સુરક્ષિત છે. તે હંમેશા પતિની ચિંતામાં રહેતી. હસીને સ્વાગત કરતી. પણ હાથ કે તે હારપતો આદર કર્યાં હતો કે તે હારપ ભલે એટલું મીડું. અને સુવાસિત ન હોય પણ તે કોઈ સુંદર મેલે પર સખત તો કામ્ય તેને અનન્ય આદર થાત. પરંતુ સો-રૂપ તો શાકે મળી શકે એવી વસ્તુ નથી.

મ્રવીજી ઘણું કરી સુખદાને સ્વમેષ ન રહેવા માટે તિરસ્કારતો. આ તિરસ્કાર દિન પ્રતિદિન તીવ્ર થતો જતો હતો. તે વિચારતો કે જાણે જોઈએ તેવી કુદૃષ્ટ પ્રવૃત્તિ હોય પણ એ તે જાણી રાખવામાં આવે તો સુશોભિત થઈ જાય છે, મનમાં આ સુધારાની તે કેટલીએક કટખનાઓ કરતો. તે વિચારતો કે હું સુવર્ણની ચાહતામાં હતો, તેના મને દાર ખનાવવો હતો, પરંતુ દુર્લાભ્યથી સોણું ન મળતાં લોકો જ મળ્યું. દરે તિરસ્કારથી શો લાભ? એ, તો સ્વર્ભતાજ છે કે હું લોહના દાર ખનાવું. પરંતુ લોહમાં પણ કંઈક બનવાની શક્તિ છે. લોહની પણ કંઈક એવી વસ્તુ બની શકે છે જે પોતાની શક્તિથી શીનાના દારથી પણ કિંમતી થઈ જાય છે. તેણે નિશ્ચય કર્યો કે સુદૃષ્ટ જાણે ન થાય, પણ સ્ત્રીને પ્રણયપંતી તો ખનાવું. જાણું સંગીત શીખવું. કાવ્યરચના તથા લેખ સમજાવું ખતાવું.

તેણે તેને શીખવવાનું શરૂ કર્યું. પણ ક્યેકેકે શીખવવાનું થયું તેનામાં નહોતું. તેમ જ હંમેશા મકારના કાવ્ય અને અર્થકારને સમજવા જેવો સુખદામાં સુદ્ધિ નહોતી. જ્યારે મ્રવીજી પૂરું ઉદ્દેશ્યમાં કવિતી કોષ્ટકપૂર્વક કટખનાની પોતાની સાદરી આપમાં વ્યુખ્યા કરતો ત્યારે સુખદા બેડી બેડી આંખો ફાટી તેના તરફ જોવા કરતી. મ્રવીજી જોતો કે જો મારીનું ડેડું દીપાલયી બહુ ડાઘ ચૂરેચૂરા થઈ બીજેરાઈ જાય છે તેજ રીતે તેનું સદૃશ વિવેચન, પાંડિત્ય પૂરું જાણતું અને ઉત્તમ કાવ્ય આલોચન નિષ્પાદના મરતક સાથે અજાણ વાતમંડપમાં પ્રસરી જાય છે. કવિની પ્રતિજ્ઞાને જોઈ જ્યાં તેનું મન આનંદ પામતું ત્યાં સુખદાની મંદ સુદ્ધિને જોઈ તેનું મોં કોઈથી લાજ થઈ જતું. તેના કોષ્ટકને ઉલ્લખાને બીજી પણ એ વાત હતી. તે જોતો કે અન્યમાં સુરમ્ય કરજી અને પુત્રાસજીથી સન્નિવૃત્ત ઉપવેશનું વર્ણન છે, તેનું મારું પર નથી. મેંજા પુત્રાસજી રજેણા

અને દુર્ગમિત ધરેમાં કાવ્યાનુત્તર આપતાં જ તેનું કાવ્યનું બળી જતું હતું. બીજું કાવ્યમાં જેવી નિવિકલ્પ વર્ણન છે તેવી સુખદા નથી. પણ જેવો નાપક છે તેવો હું છું, એમ તેને લાગતું. અદિ-તેની સહસ્વતાનો લેખ મારું ધર્મડોનો ઉદય થતો તે વિચારતો તેનું જ મારું સંદર્ભ છે, તેનાજ મારા શુભ છે. પણ મને આ ધર અને આ સ્ત્રી? લગ્નની સાથેજ કોઈનો પ્રવેશ થતો. તે તેનાજ રંગમાં આંખો રંગી સુખદાની સાડીને તિરસ્કારથી જોતો. સાડીની એક આલુએ એક લાગેલી છે. એ એક ખાલુ બીકાશના દાગ છે. વિશેષ જુલે છે તો તેનાં કપડામાંથી રસોડાના મસાલાની અને ભોટની ગંધ આવી રહી છે. હવે તે પાનકની મારક ખૂંમ પાડી કહે છે “મૂખ” બહનરીજ તારાથી એટલું” પણ નથી થતું કે સરીર અને વસ્ત્રને સ્વમેષ રાખે.” સુખદા પુસ્તકમાંથી મોં કરી જોતી કે આ વળી શું થયું? શીખવતાં શીખવતાં સહાઈતી યીટકાર કરી? પણ તે જોતી કે વાસ્તવમાં તેના પતિની માત ખોટી નથી. કારણ કે તેના વસ્ત્ર મેંજા અને દુર્ગમિત છે. તે સન્નિવૃત્ત થઈ નીચે જોવા લાગતી પણ એ ખરું પૂછીએ તો એ તેનું સીલ હતું. આખા ધરના બધાં મેંજા કામ કરી સ્વમેષ રહેતું એ સંજ્ઞાવિત નહોતું. જ્યારે મ્રવીજી આડોસ પાડોસની બીજોના ઉશ્કરણ આવી-સમજવતો ત્યારે પણ તે સુપગામ સંગીત અને સદન કરી લેતી, આ સુપગીડી મ્રવીજીને વધારે ગરમ કરી હતી હતી. પણ સુખદા શું જોતી? તે એ ઉત્તર આપતાં લગ્નની દુતી કે તેની પાસે તે એકજ સાડી છે. તેનાથીજ તે મેંજો વાસણ અને નળ જુગ કરે છે. રોજ સાથે સવાઈનાં એ તે મેંજી સર્જન જાય છે. પાડોસણા પામે તો હચનના દિસાને કપડાં છે. નોકર વાકર તેમને કામ કરી આપે છે પણ તે વિચારતી કે ઉત્તર આપતાં પતિનો તિરસ્કાર મેં-તેની દરિયા-પર તાણો કાપતો.

કોણ અને ધર્મનો જૂન ફાંજરમાં જાડેથી  
જુના સિરમાંથી નિકળી જતો હતો. ફરી તેની  
સાથેના જાળની. તે સુખદાની પછી ખરી કહી-  
નાહ્યો. એને સ્થિતિને સમજાવે પોતાની ફરત-  
ખરડાંથી કોણ પછી કોણ જાણે તેના સ્વભાવ  
કેવો થઈ ગયો હતો કે હવેમાં તે એટલો પ્રેમ  
અને રૂબા સુખદા માટે રાખે તે તેની સામે તે  
પ્રકટ કરી શકતો નહોતો. નેની. અને. જ્યારે  
પણ વાન કરે ત્યારે કોષમાં જ કરે. અને તેને  
જાણ થઈ જાયું કે: "કાંક એવું નથી જાણ  
કે હું કેવળના આલેખમાં આવી તેના પર હાથ  
ના ઉપાડી લઉં. અસ તેણે ધીરે ધીરે સીધા-  
વાનું અધિષ્ઠાન કામ ખેંચ કરી દીધું. એજ રસ  
જીવન અને અક્ષર સુધારવા પણ થઈ. સુખ-  
દાના હાથમાં તે તેજ ધરું કામદાન રજું.  
અને કિવસરાત ચોરીસ કલાક માટે તેને પૂરે પડે  
એક કામ તો હતું જ.

કદિ પોતાના મિત્રો અને મુશ્કેલીમાં અપમાન  
પણ કરી લેતો હતો.

### પ્રકરણ ૩ જુ.

**સૌ** સાચવી વાત તો એ હતી કે સુખદા  
મરીન ધરની છોકરી હતી. તે બહે  
પ્રવીણ માટે યોગ્ય ન હોય પણ તે પર માટે  
તો સારી યોગ્ય હતી. દરિદ્રતાના કારણે તેને ન  
કોઈ પાઠશાળાની શિક્ષા મળી હતી કે ન તે  
બારતમાં જુના કામમાં કુશીલ્લત હતી. તેની  
આ અપૂર્ણતા પણ પ્રવીણ માટે લાભદાયક હતી.  
'કરણ કે જે તે સુશિક્ષિત અને માફક કામ-  
દાથી રહેતો તો તેના માટે કિંમતી સાકીએ,  
જુદ, મેળ અને કુલ અતરસા કાંઈ આપત કે  
તેમજ કાપેટ વસ્ત્રવાને દાહમ પણ કપાંથી  
મળત કે જે ને આર્થિક દૃષ્ટિથી વસ્ત્રવાને અર્ધ  
રૂપીઆ રાજની મજુરીનું કામ કરત તો આખા  
ધરમાં મર્યા ઉગત. પ્રવીણને જેની સ્ત્રીની  
બાદના હતી અને મર્યા કારણે તે પોતાને  
જેવો યોગ્ય સમજતો હતો વારતમાં ને મર્યા  
હતો પણ નહિ. પોતાની મુશ્કે મર્યાના અને  
શિવાના જગપર તે ધરતીપર પત મૂકતો નહિ  
અને આજસુધા કારણે તેજ ઉવમ પણ ખર્ચથી  
કરતો નહિ. તેનું જુનું પર વચર નાવિકની નોકા  
ખરી રજું હતું. તેનો પિતા સંસાર છોડી ગયો  
હતો. માતા દિસીરિવાથી ખીણી હતી તે હંધ  
પણ કામ કરવા અસક્ત હતી. આવા ધરમાં  
સુખદા જેની કંઈએનિશ્ચ સ્ત્રીનું આમમન એ  
સંભાવની વાત હતી. એક બીજી પણ સારી  
શ્યત હતી કે તે મિચારીએ વાતમાં વાંચી  
નહોતી એટલે પ્રેમના અભિનય તે જાણતી  
નહોતી. અંતરમાં તેના પ્રાણ સ્વામીમાં લાગી  
રહેતા હતા, પણ બહાર તે એકાદ મનથી  
પરત કામદાનમાં નિમગ્ન રહેતી. પ્રવીણ જાણ

પ્રવીણને પ્રવલ કરી પોતાની 'આર્થિક'  
સ્થિતિ સુધારી શકે તો તેને પછી - કલિત  
મળતે. તે જેવો મુશ્કે, યોગ્ય અને પ્રતિભા-  
સંપન્ન હતો તેવાજ આવા ઉત્સાહી અને અપૂર્વ  
પરિશ્રમી હોતે તો ને પણ કામદા લેત અને  
તેથીજ તેને 'સંજુ' શ્દસખ પ્રાપ્ત થઈ શકત.  
એકાદ નોકર પણ સખી સખ એટલે સુખદાને  
દાસિઓની માફક પીડાનું ન થત. પણ આલ-  
સ્થને અમુર તેના દમચેનો સાથી હતો તે  
અવસરપર જ તેને નીચે બેસી લેતો હતો.  
બીરતો પણ તેની લહાવક થતી. અને ઉપરથી  
ધર્મક મર્યાનું થઈ કહેનું: "એ તો કેજ  
બીજાજ દુઃખે કરસર કરી પેલા જમાવે.  
એ નિવમ મારા માટે નથી. એ માત્ર સમાજનો  
અધ્યાત્મ છે કે મારું જીવન મારા અનુદય ખરી  
અનુ. સમાજને ઉભિત છે કે તે મારો અક્ષર  
કરે. હું તેને યોગ્ય ખું" આ નિચારમાં તે કદિ

લાવણ્યમયી સ્ત્રીને ચાહતો હતો પણ તેને જો મનહુ નહોતું કે તેને, લાખી, રાખવાની જગ્યા પોતાની પાસે છે, કે નહિ. તે જો વિશે વિચાર પણ કરતો નહોતો કે મુંદર વસ્તુને બીજા સાધનોની જરૂર પડે છે એનાથી તે મુંદર દેખાય છે. તેણે માંદીના શુભરત્નામાં પુલ લેખી હતી, કલપના વાલાસમાં નિર્મલ, જલ બેસું હતું. 'તે જો પણ સમજતો હતો કે છુરાખર પુલ શોખતા સ્ત્રી, તે કોઈ વસ્તુને અયોગ્ય રચાને બેતો. તો તે વસ્તુને ત્યાં રાખનારની, હાથનીનવાપર ખડખડ ખીલતો હતો. ત્યારે તેની સહુદયના જાગી ઊઠતી હતી. તે ૨૧૫ પોતાને તે ધરમાં તેજ રિપ્તિમાં લોઈ આકુષ થતો. તેને વિશ્વાસ હતો કે, હું આ ધરમાં રહેવા થોડા નથી. જ્યાં પણ તે તેજ રિપ્તિમાં, તેજ ધરમાં, તેને સર્વથા અયોગ્ય એક પરી જેવી કાંઈ સજ સમીપ પૂજું સંકેત કેત નખિત સ્ત્રી ચાહતો હતો. તેના ધરમાં વાસકુ માંજવાને આકર પણ નથી નર્મ નિવ. સ્ત્રીને ધરમાં જ ધોળી પાટ બનાવવો પડે છે, નર્મએકજ ધરમાં રહેઈ, રહેણુ અને સુવાતું કરવું પડે છે, તે ધરને અકર્ષણ-કેમી અને બીજી રચાઓ-પદ્ધિની સ્ત્રીના કારતી પડાની સૌરસ કમળતો હતો. તે અદ્યુત વાત હતી. અને આમને વિશ્વાસ છે કે જો તેમ યાત, તો મવીજુ વપાઈ દુઃખી તેમજ અસાંત યાત તે પોતે ત્યાંજ ઉત્પન્ન થશે હતો. છતાં ત્યાં રહેવામાં તેને આતલ દુઃખ થતું હતું. એ તે કઈ જોણા ધરની કમળો તે દુઃખમાં જાતી નાંખતે તો તેની સું સ્થિતિ થાકે ન સુખદા પતિના અપરજુષી દુઃખી તો હતી પણ તેની એવી ધારણા હતી કે જાણી રીતે વીઠાધને ગોવણું એ તેના સ્વચ્છવજ પ્રગ થશે છે. તે તેમાં શું કરી શકે? તેને જો કોઈ પણ રીતે આ વાત જાણવામાં આવતે કે ખિનિ. આમ કરવાથી પ્રસન્ન થશે તે ને પોતાથી

બનતું સંવણું કરી છૂટતે. પણ તેના પતિની ખાસ તો, એટલી, ઉંચી હતી કે સુખદા કોઈ, પણ રીતે તેને પૂરી કરી શકવાને અસમર્થજ હતી. તે કલિકલિધિચારતી, કે મારા રચાઓ કેવા દિવ્ય રૂપ છે? એવા, બીજા કોના છે? જ્યારે તે હસે છે ત્યારે જાણે, હૃદય તો બહાર નિકળી બેઠવા ચાહતું-લોખ- ફરી તેના વિચારની કિલા બદલાઈ જતી. તે વિચારતી મારી સાથે એ કેટલી વાર દરખા છે? છી, એમાં એમનો દોષ નથી, તેમના હૃદયમાં કેટલો પ્રેમ, ક્યા અને થોડાઈ છે? પણ હું તેમના માટે થોડું હતી? રૂપમાં કે શુભમાં હું એમના ચરણોની ધૂણી બરાબર છું? તો પણ તેમણે મને પોતાના ચરણોનો આશ્રય આપ્યો છે? એ સું જોણું છે? એમની રસભરી આંખો સમાન જાતી આંખો છે? પણ હાથ તે મારી તરફ જેવી ગતિ લુએ છે? કોણમાં અથવા કુખમાં, મે એમના વચ્ચે આવી મહાન, અનર્થ કઈ છે? મોહન બોજના યાગમાં જાણે લુવારની રાતલી આવી પડી હોય, પણ હું મારા આ કુરૂપ મોહને શું કહી? શું એ બદલાઈ શકે એવી વસ્તુ છે, એ બીજા બાલરમાં મળી શકે તેવી નથી? મારી શુદ્ધિ પણ જેવી જ નહીં. એમણે શીખવવાનું થાકે પણ હું શીખી ન શકી. દારી જઈ તે આશાને ઊંચી બેઠા. હું પણ શું કરી શકું? ધરના દાગ માંથી પુરસદ પણ ક્યાં મળે છે. કામમાં પરીણામથી જ રહું છું. ન કહી તો, તે કહે. પણ કોણ? એ સાક્ષીની સેવા ન થાય તો એ દિવસ માંજ તેનાં પ્રાણ નિકળી, નાથ.

અયોધ અસહાય આલિષ્ટ આવી રીતે વિચાર કરી કરી વિદ્ય ચર્ચાજતી હતી. પણ તેને કોઈ માર્ગ ચૂકતો ન હોતો. ઉપર તેણે વિચારું સ્વામી જાણવા ચાહતો હતો. હવે હું જાણીશ. વાત સમજામાં આવે થા ન આવે. હું મન લગાડી સાંભળેશ. આ આદાને બે પડી એમની પાસે



મિસિસ કમલાબાઈ જી. એમ. સી. ની

ખાસ સ્ત્રીઓને માટે બનાવેલી

અબલા સંજીવની

ગોલીઓ ( નં ૧-૬ ).

પ્રથમ અનુદર્શનનથી તે સુધાયક મુદ્દી અને ત્યાર પછી ખાસ સ્ત્રીઓને  
થતા દરેકપર પચીસ વર્ષના અનુભવથી સૌથી મેઘ બાંહેડ થએલી  
દરેક સ્ત્રીની હામન રૂ. ૧-૮-૦ પેરેટજ મુદ્.

દરનીઓએ પોતાની હકીકત બરાબર  
લખી જણાવવી.

સ્ત્રીઓને દરેક રોગોમાં કાબેલ સલાહ  
આપવામાં આવશે.

મિસીસ કમલાબાઈ,

જી. એમ. સી. કાર્મસી,

મંદીરની સામે, કાલબારેલી, મુંબઈ ૨.

આ સુંદર માર્સીક વાંચનાર સહિલાઓને અમે અરજ કરીએ છીએ કે મુળપના સમજાવ વાળા ખાદી પ્રદર્શન તથા બીજી ઘણી રીતે “ દીલાવર સાદી ” નું નામ આપની ગાલુમાં લો દશે, પણ તે નામકિત નામના જોશ નીચે ઘણા માલિકોને ક્યાં પડ્યું છે કારણ ઘણા વેપારીઓ તેના જેવાજ છુટકા વાળા બીજા તરફની સાદીઓ આપે છે અને ખરા માલથી અંધારામાં શખવામાં આવે છે. અમારા માલમાં નહીં થોડા મૂલ્ય છે બીજા લગાઈમાં પણ કહેવા કરતાં વાર જોજી નીકળે છે માટે જરાજર આગ્રી રીતએ માલ ખરીદ કરતાં ધ્યાન કરવો.

કસબના

કસબના

પાલવ

પાલવ

વાળી

વાળી

ખાદીની

ખાદીની

સાદીઓ

સાદીઓ

પતો

પતો

જપ ઇથ

જપ ઇથ



“ દીલાવર સાદી ” અમારી પેન્ટ છે જોડે બીજા ક્યાં જનની નથી પણ માલક ક્યાં નહીં તેના માટે તૈયાર સાદીઓ માટે નથી નીચેની સાખા જોલવામાં આગ્રી છે કે જ્યાં અગ્રાડી, ખાદીની, માલની ગરમગરમ તથા વેપલ, મસરાધરા, રીફક વીગેરે ઉપર આગ્રીની લહેલી તથા “ દીલાવર સાદી ” ઓ, જોડણીઓ, જમણા, તૈયાર મળશે.

માલક—પાદી, નાનાલાલ ગોવરધનદાસ,

કેમેરલ મુદ્રીટ, જુલેયર મુખર્જી નં. ૩.

“ દીલાવર સાદી ”  
ડીપા

કે. જુલેયર રોડ લાલ બાવાના  
મંદીરની બાજુમાં મુખર્જી નં. ૨.

# ગરબીગરબી



આ અંક  
દિમત  
રૂ. ૧

# દાવડાની સ્વદેશી ચીમની



લાંગતી કે તૂટતી નથી.

આ દાવડાની ચીમની અગરબતી બનાવેલી હોવાથી પાણી, દવા કે અંધે તેડતી લાઇદ વધી જાય તોપણ તડકતી નથી. આથી વાપરનારાઓને વેચાણે ધક્કો જ આવે એમ છે. એક ચીમની વરસ સુધી ચાલે છે.

વેપારીઓને સારું કમીસન આપવામાં આવે છે. દરેક જાતના લેગ્યોની મલે છે. પ્રાઇસ લીસ્ટ મંગાવો.

કે. દાવડાની કું., અમદાવાદનાં કુવાસ પાસે, પોસ્ટ નંબર ૩, મુંબઈ.

દેશવર્ધક

સેન્દના પાત્ર] ઓટોનિક્સ મોહિનો હેરથે.ઈસ. [બગી રાતો બહાર

અસર-મોહિની

આસ હિન્દુસ્તાની ચીમન સારે તેમજ કલેજને શાંત પાડવાને લહેજતદાર કંઠ સરખાને વાપરો.

સ્વાસ્થિ દરેક જાતના

મુરખાઓ—ચટભીચા

પાચનશક્તિને વધારનારાં છે પવિત્ર.

ગંગા ગુલાબજળ—

કેવડાજળ.

[દેવ મંદિરને સુદ સખચા]

ગાયક છે.

શુદ્ધ આંખગાળું તેલ.

આ શિવાય અમારે ત્યાં દરેક જાતના મેન્ટ, સ્વપ્ન, રશી અવગે, ફેબર, ગરુડી, બરાસ, પાચનશક્તિ વધારનાર દ્રવ્યસર, ચોખ્ખું મધ છુટક તેમજ અગાળધ મગસી



મોદસલી.

હિર ચેમ્ફેલિ વાપરો.

પાણપુછીની ચોળીઓ

અમે તેથી નખખામને કુર કરી

પુછી આપે છે

શુદ્ધ સાથા મોતીનો

ચુરમો.

આંખના તમામ દરદાને

આરામ કરે છે.

શુદ્ધ

ચંદનનું તેલ—મુખાડનું તેલ

અલ, સુગંધ, અરજનું તેમજ

આમરીના ચેપી દ દોને

આરામ કરે છે.

શુદ્ધ અસાડાનું તેલ

લાલ પીસનદવાલ મરમદાર દીલ્લીરાગા,

મોતી ખાતર-મુંબઈ નં. ૨.

સુંદર પુષ્પોના બાગમાં સહેલ કરતી

## —:સુંદરીની ખુશાલી:—

પણ એ ખુશાલી શા સંબધી છે ?

સુંદરી મુંઝેલ પોતાના વદનમાં બેસતા આગુર છે ! ના, તેનું કોઈ જ નહિ;  
પણ તે પોતાના સુંવાળા લાગા વાગવા મગન મગન થઈ રહે છે, અને એના  
માથાની ખુબ સુંદરી વધારનાર કોઈ જ નહિ. પણ ?

## —:દુનીયાહેર ઓછલ:—

છે જ. આજે સંધ્યે ઠંડાણે વખણાય છે.

## —:બામ:—

એ તમે સખત કામ કરતાં માથાના દુખવાથી કેટલાં જેવા દોષ થઈ થઈ  
સરેકમ થતા દોષ તો ૪૨૨ એકવાર પાસજીવાલા બામ પાપરી ભુગો. બામની  
૧ ની કી. ૧૮૮-૦

## —:એકલા બનાવનાર:—

ઈ. એસ. પાટણવાલા.

અછપાલા લેન, બાબાજીમને નામે, પેટ-માંગી, સુંબર્ડ.

સુરતના,  
સોલએજન્ડ.

}

હાઇ અમલદાર કારે મુસાઈ,  
આમાતયાવ સુરત.

મદ્રાસ.

}

શામ એન્ડ કું,  
મદ્રાસ.

## આ મહીનાની આખરે બહાર પડશે.

સામેપાર નાચ સહાઈ સીયુત દિગ્ગેન્ડ લાલ સેવના પરપારે નામે નાટકનો  
અનુવાદ. અનુવાદક રા. સાકરલાલ મ. કાપડીયા. વિતરક મી. મુંદરરાવ ગોરહાકર.  
કાલિનસાપ્તક ૫૪ ૧૭૫. મૂલ્ય. રૂ. ૨.

કલ્પ લુગવાળા. સીયુત રા. દેવછલાલ દયાળ ગોમતા તરફથી પડતર મૂલ્યે  
વેચાવા આ પુસ્તક છપાવવામાં આવે છે.

લોહાણા જાણીની બહેનને તે વિતા મુલ્યે મળી શકશે.

નવા વર્ષની ભેટ આપવા-લાયક

### હાથવણાટ !

નામક પુસ્તક જેમાં કથાસચી કાવ્ય  
ખનતાં સુધીયું સમિત વર્ણન આપ્યું છે.  
કિંમત રૂ. ૪. અંગી.

ડી. પી. અકાલમ, એચ. ડી. એમ.

મીડાસી, વડોદરા.

શુદ્ધ સ્વદેશી

જમનામાં,

- અપવીન " સેંટ " થી તમાગ વસો  
કા વટાવો ?

લખનઉ-કનોજના

### અતર.

- શુભાળ, મમેલી, હીના, ખસ, કેવડો  
મેલીઓ, અંતર વમેરે માલ લેમકા ભતનો  
કમેસ તથાપર રહે છે. ૧૫૫૦, ખાત્રી કરો.

### ડી. લખમીદાસ,

કેપની.

૧૩, પારસી વગર,  
કાટ, સુખર્ષ.

## સચિત્ર સ્વદેશ ગીતો.

લખનઅર-સીતારામ જે. સર્મા.

આ પુસ્તકમાં શું લેશે ?

કવર ડીઝાઈનમાં જય સ્વરાજ્યનું મુંદર ચિત્ર આવે જીવન ક હોશે અને ચિત્ર.  
ઉપોદ્યાત રા. જ્ઞાનાલાલ દવ્યવરામ કરિ, એમ.એ.ની સેર લેખિનીથી લખાવશે.  
કાલ્પિય રાષ્ટ્રીય ભાવનાથી છપાવવા મુંદર કાવ્યે

કિંમત ૧૨ આના ( ગેલેરેજ લુડું. )

મળવાનું ડેકાઈ-પ્રકાશક મ સાવલિ કાર્યાલય, પાવરિંગીલા, કાલકુસ, સુખર્ષ.

# ખાનુઓ માટે જાણીતું મથક.

ફેન્સી છાયલો હબ્સેરો લતના તૈયાર મળશે.

આ ખાતામાં તમેને એકલા દરેક બનતું છાંદ્યું તેમજ રંગાછતું કામ  
પ્રજ્ઞાજ વાજખી દામે કરી આપણમાં આવશે.

Latest Noveltis in Printed Chhayals.

એક વખત જરૂર પધારશે.

શા. કુંજલાલ કીશોરીલાલ,  
૩૫૪, કાલમદેવી રોડ, મુંબઈ.

મિત્રો ! વિચારો ને પસંદ પડે તો તુરત જ માહક થઈ જામ લો !

## “જ્ઞાનવર્ધક પુસ્તક માળા.”

‘ ૭ વર્ષ’ થયાં આજની આ માળામાં વર્ષની તરખાન બન્યુભારીથી થાય છે,  
પરંતુ મને ત્યારે માહક થઈ આજની સાવનાં નવું પુસ્તકો અર્ધા કીમતે મેળવાય છે.  
વી. પી. પોરટેજ માહકને ચીર છે. માહકમાળાનાં નવું પુસ્તકો લેણ નિંધાવતા રહે છે.  
પ્રવેશ શીનો રા. એક માહક થતી વખતે એકજવાર લેવાય છે.

માહકને “પુસ્તકમાળા” નાં ૧૯૨૧ ની સાધનાં નીચેનાં પુસ્તકો અર્ધા  
કીમતે અને પાછળી સાધનાં એકએ ૧ ને પાછળી કીમતે મળે છે.

- ૩-૦ કથામંજરી ભાગ નીચે (વિદ્યોત્તર વાલો.)
- ૨-૦ મુજરે સાક્ષર જયંતીઓ. (વિદ્યોત્તરો બાપ્પાનો.)
- ૧-૦ શિક્ષાનો આદર્શ. (ડૉ. રમિદે કૃત લેખ.)
- ૩-૮ હિન્દુ ધર્મની પાઠમાળા. (વાળા લેખવાળ.)
- ૨-૦ એડીસનનું જીવન ચરિત્ર.

જામો.—

જીવનજ્ઞાન અમરશી મહેતા.

સંપાદક—પીરમહમદ અમદાવાદ.

# શાણ શેઠીઆઓ !!



૫૧

સહ્ય અને બેદુર વધારી દીધેલા મહેં માયા દામાની બરાકતે ગર્ધ  
કાલના રાંડા પણ આજે મહેલોમાં મહાલે છે !!

તહેમને હાથે પછરો પાણી મીસાલ વહે છે !!

તો જરા ફૂલ પાંખડીરૂપે આ તમારો અનાથ ભાંડુઓ પ્રત્યે કાન  
માફતી પરલવડું ભાડું બાંધી દેશે !!

કેમ કે લક્ષ્મી આજ છે ! કાલે નથી !!

દેહ આજ છે ! કાલે નથી !!

જરૂર આ નિરાધારો તરફ નજર કેઠે, અને વધુ વિગત માટે  
સંબંધો:—

મંત્રી—હિંદુ અનાથ આશ્રમ,

નડીઆદ.



# ગરવી ગુજરાત.

માસિક પત્ર.

પુસ્તક ૧ છું, ]

ત્રીઃ ઉદયજી તુલસીદાસ ઠક્કર,

[ અંક ૬ ઠા.

ઓક્ટોબર ૧૯૨૧ ના અંકની અનુક્રમણિકા.

કવર ડીઝાઈન: નૂતન વર્ષાભિનંદન. ચિત્રકાર મી. સુદરશય ગોસ્વામી.

મુખપૃષ્ઠ: ઉસ્તાદ જૈકે હમ ઉનજી ગાયલે પહેચાનવેચે. ચિત્રકાર મી. ગોસ્વામી.

કીમ્બ.

પૃષ્.

રિવાજીને: ( આવના ) શ્રીચુત ચતુરસેન શાસ્ત્રી	...	...	...	૨૫૭
આમંત્રણ: શ. હજીજી પેરમાર	...	...	...	૨૫૮
આર્થિક સ્થરાવ્ય: શ. જમ શ્રવિન	...	...	...	૨૭૭
રીસાપત્ની સતમને: ( સચિવ ) શ. રમુંદે. ચિ. શ. ર. મ. રાવળ	...	...	...	૨૭૯
મુક કાંઈય રેદન: શ. વિદ્યુત	...	...	...	૨૮૬
ચેતન ( આવના ) શ. હામોદર મીઠા દેવાળી	...	...	...	૨૮૪
તાજ અને ધમુના: ( સચિવ ) શ. નરેન્દ્ર ચિત્રકાર શ. એન. ભેરી	...	...	...	૩૦૨
બેવડાને: શ. રાવડા	...	...	...	૩૦૩
સનમ દરબાર: શ. ડી. બી. કંધારીયા. ચિત્રકાર શ. એન. ભેરી	...	...	...	૩૧૪
સ્વર્ગપ્રકાશી કાવ્ય: સ્વર્ગત તકિય	...	...	...	૩૧૩

વાર્તા.

ખેનોજી મકવાણા અને સરવૈવાળી: ( સચિવ ) શ. તાસચંદ પોપટલાલ આઘાલ.

ચિત્રકાર મી. ગોસ્વામી

૨૫૬

શીરાજના કિલ્લામાં ધાને ત્રીસ વર્ષ પછી: ( સચિવ )

શ. અંદાજાત ગૌરીકર બેદ.

૨૧૫

પ્રાસંગિક.

આવતી કાલનું જરમની: ( સચિવ ) ડૉ. નરરવાળ એચ. રોડએમ બી.બી. એચ

૨૭૬

ઇતિહાસ.

ઇતિહાસ મરાઠુર મુર પ્રજાનો ઉદય અને અસ્ત: ( સચિવ )

ઉદયજી તુલસીદાસ ઠક્કર

૨૮૭

સાહિત્ય.

ઉસ્તાદ જૈકે: ( સચિવ ) શ. રુલ્લિદ તુલસીદાસ ઠક્કર. ચિત્રકાર મી. ગોસ્વામી.

૩૦૧

નરગીસનું કુલ શ. અબ્બાસ એ હજુરી

૩૧૫

આગુ વાર્તા.

હાથની પ્યાસ ( સચિવ ) મીનુ ચતુરસેન શાસ્ત્રી

૩૧૧

વપાન્ય—દિવસો ૩૬. ૬, દિવસ બદલે ૩૬. ૭-૮, પૂરક નકલ બાર વ્યાના.

ગોણ:—ગરવી ગુજરાત બોર્ડીસ ફેસવજી હામજી

નુ બીરોગ. વાગલી, મુખાર્ડ નં. ૩.

# અમારો આવતો અંક.

નવેમ્બર ૧૯૨૧.

૬૫૨ ડીઝાર્દન: મોલાના મહુમદઅલી, ફોટા. મેસર્સ પી. ગોમસ કુ.

મુખપૃષ્ઠ: હૃદયની ખાસ. ચિત્રકાર મી. ગોરક્ષકર.

રસ્તામાં: રા. રાયદાની હમેશની લાલિત્યપૂર્ણ બાપમાં લખાવથી ગ્રન્થ.

વિમાન: રા. ફેરાળજી પરમાર. એમનું હૃદયનાના તરંગોમાં રમતું બાવપૂર્ણ કાવ્ય.

જોગીદાનો: રા. કેરવ હ. રોનું રસમય કાવ્ય.

પ્રેમનું અદ્વૈતા: શ્રી. રવિન્દ્રનાથ ટાગોરના એક કાવ્યનો અનુવાદ.

અકસ્માત: રા. શેરીસંકર ગોવર્ધનરામ જોશી. એમની એક બાવનામય સામાજિક વાર્તા

રા. પંડિતના સુંદર ચિત્ર સાથે;

હૃદયેરીમાં અસહકાર હૃદયેરીમાં અસહકારનો ઇતિહાસ રા. રત્નસિંહ દિપસિંહ પરમાર.

મૃતાત્મજોના સાથે વાર્તાહૃદય. મારાની લખનાર ચીમુત. રવિ-એમલે પોતાના રચનવલ્લી

પત્ની સાથે કરેલા વાર્તાજાપનો જનજુવા જોય છેવાસ. અનુવાદક રા. મયંક

મૃતાત્મજોના સાથે સાથે.

ચીનમાં બૌદ્ધ ધર્મ. ( સચિત ) રા. માવજી હામજી રાહ. ગુમરાતના પ્રસિદ્ધ માસીકોના

એક લેખક. રા. સાહનો આ એક સુંદર લેખ છે.

અક્કલની મરામત: શ્રીકૃત જી. પી. શીવારતવ જી. એ. એસ.એસ. જી. અનુવાદક રા. મુલામ.

હુસેન દાજમદમદ. ( લેખકની ખાસ પરવાનગીથી ) રા. દત્તાત્રયના સુંદર

ચિત્રોસાથે હાસ્યપૂર્ણ લેખ.

ઇતિહાસ મરાઠુર શરણજનો હૃદય અને અસ્ત. આ ઇતિહાસિક લેખનો રસિક બાપ.

( સચિત ) ઉદવજી ગુપ્તાદાસ કકર.

પ્રેમની કિશોર: રા. પ્રજુલજ અખુજવન કકર વીસમી સદી તેમજ આ મારાનીમાં સુંદર

લાવનાઓના લખનાર રા. પ્રજુલજની આ એક બાવપૂર્ણ વાર્તા છે. રા. એન.

જોશીના બે સુંદર ચિત્રોસાથે.

હૃદયની ખાસ. ચીમુત અનુરોધેન રાશ્ત્રી આ સામાજિક વાર્તાનો આકર્ષક બાપ. મી.

ગોરક્ષકરના સુંદર ચિત્ર સાથે.

ટેલીફોન નંબર "૩૬૩૬,"

ટેલીગ્રાફિક એજન્સી TABLEFAN.

શીટિંગ રૂમ કરી તે મનદ મલે બની રહે,  
અને ઠીકાણે સામાન ને અકબરઅલી રહે.

હોલિસ્ટીક એકઝીક્યુટીવ

અથવા

વીજળીનું પ્રદર્શન



તમેને ફીમાં લેતું હોય તો અમારે ત્યાં પહોંચો,

હોક બજાર, વીજળીને લગતે સામાન ઠીકાણે આપે.

પેચનાર તથા ફાળવણી વીજળીને બધું શીટિંગ

કામ કરી આપનાર.

અકબરઅલી તાજબાઈ,

૧૨૬, બોમ્બા બજાર મુંબઈ.



[વિષાદ]

હિસ્તાદ જોક.

[શ્રી. સુરેશભાઈ મોરારાજ.]

દમ ઉનચી ચાલને પદચાલ લેગે વનજી અર્ધમે

દમર અપનેકો વદ દમમે ઈલાખે શરમે ખાંવ તા.

અર્થ:-જાવે તે માલખી ધુપવાને ગીઝથી પણ સાધી જુઓં જોડી મે  
પમુ દુ તો તેની માલખીજ જોળખી શરમિ.



પ્રકાશક શ્રી.

ઓક્ટોબર ૧૯૨૨.

અંક ૬૯૦

## દિવાળીને !

અખતાર યીયુન ચતુરદશીના રાત્રી.

**અ**મારાં પાનાના માઠ અધિભારમાં અસંખ્ય દિવાળીના પ્રકાશ સાથે છું જેવા અમારે ઘેર ત્હારી સ્વપ્નામણી યદ્ય છે ? મલા કુબી રહે, તો ત્હારી સાથે ભારતની આગ્ય લક્ષ્મીને લાવી દો, તો ત્હારા દીપકમાં અભિવિદ્યાનો પ્રકાશ દોષ, તો ત્હારા દીપક અમારા મુઠ્ઠાનેદરથી તેવને મુખી અમારા ઘરમાં કાળજીની કાળાશ ન મૂકી ત્વષ, હુડ વણ ઉત્સાહી, પ્રેમી વનગેને બાળી નાંખવાની વિનાયક શક્તિ એ દીપકમાં ન દોષ તો તું કાલે આવ, અમે લલ્લત અને મ્હાનીને મૂવી જઈશું. મહીન અંધારમાં પણ ત્હારો સહાર કરીશું.

તો એમ ન દોષ તો છું જા ! અમારા ઘરોમાં એ ભવલના પ્રકાશથી તોવા જેવું કંઈ નથી. અમારો એ અંધાર ખોલો નથી તેજ અમને અમારી મહીનવાને-અમારી લીનતા-અમારી નમતાને છૂપાવી રાખી છે. અમારા મેલેલી નિસ્વેદ જ્યોતને તે સડી ગયો છે.

દિવેલસી ! અધાવપર પ્રકાશ તો નાંખતી, અમે નમ છીએ, અમે અખ્યા છીએ, અમે રોગી અને નિરાશ્રય છીએ, પાકેલા, મરેલા નિરાશરેવા છીએ. લાલિત છીએ-સ્વાર્થી-પાણી-સ્ત્રી છીએ. પૂર્વજોની અતૂપ સંપત્તિનો નાશ કરનાર સંતાન છીએ. પોતાનાં જાળીને જિજ્ઞાસી કરનાર માન્ય પિતા છીએ. રૂઢીની વેળાપર સ્ત્રીઓને અજીવનના પશુ બનાવનાર પુત્રો છીએ. અમે આનંદાન પિતાના અકરમી પુત્રો છીએ.

નદિ, નદિ, અમને અંધારમાં જ રહેવા દે અમને અંધ-કારમાં જ મુખ છુપાવવા દે અમને લલ્લત ઉત્પત્ત માય છે. અમે કોઈને નથી જોઈ શકતાં પરસ્પર પણ નથી જોઈ શકતા. અરે, પોતાને પણ નથી જોઈ શકતા. અમે અનન્યકાવ મુઠ્ઠી-નારાળી પિડીન, મેન-પ પિડીન, ઘેર અંધારમાં અમારા રવાની રાત્રી ક્ષીડીએ છીએ. દાન !



( સમ )

સહિષ્ણુની માયાને માટે  
આપો બાળાઓ.

દુષ્ટો ઉ કુમરકુમ,

આપો ઉ મન્દન;

મંગે આ ઉન્દાં લવાટા

આપો બાળાઓ.

મેઘા ને બુદ્ધ,

મધ ને મના;

રેવાઓ દુષ્ટન માટે:

આપો બાળાઓ.

અર્ધસૂત્રી બાળા,

દેવી મુખંડા:

પ્રવાણો 'પ્ર' રીને માટે.

આપો બાળાઓ.

લગ્નજનનાં રે રીતે !

દુષ્ટો તસ રે રીતે,

પ્રવાણો આત્મન માટે:

આપો બાળાઓ.

મહિષાસુરની માયાને માટે

આપો બાળાઓ.

ખેતોજી મકવાણા

અને

સરવૈયાણી.



લેખક.—સ. તારાચંદ્ર પીપરલાલ અગ્રવલ. એલ. ટી. એમ.

રજો અનુપમ સૌંદર્યની વાત નિકળતાં તેને અઝ-  
સ્થાન આપતા. કલાપીના સ્ખંદોમાં કહીએ તો-  
'તેના મોઢેં પરને નરોનસ મહીં' ઉચ્ચારને ચાલમાં  
કાચીએ તણુ દિવ્ય ઓળસ લલિત વૈદી વહેતું હતું  
ઉચ્ચ અદ્ભુતોના હોતો ભવ્ય મુશી શીકા કરી તારણ  
તેનું લખ્ય લલાટ ભૂપણ બમાં શીકા કરી નાંખતું.

આ ઉત્તમ મુખચંદ્ર આજ ચિંતાશી ગ્રાહ્ય  
મેરાયો હતો. પતિનું સ્વરૂપ નેવાળી-તેનો સ્વભાવ  
જાણવાની આશા નહોતી. હાલ તો પતિના પ્રતિ-  
નિધિ મણીતા ખાંડ સાથે જવાનું હતું. ત્યાં  
મયા પછી-સરે કિયા થયા પછી પતિનું મુખ  
નેહ શકાય-તેનો પરિચય થાય. ત્યાં જતાંજ  
માતપિતાના લાડમાં ઉજરેજ આજાપછી હમેશને  
મટિ જનાનખાનાના પદારથી પરતજતાના  
પીંજરમાં પુચાય. ન મથે તે સ્વતંત્રતા-ન મથે  
તે નિર્દોષ આનંદ. ખાસ કારણ વિના-સારો કરી-  
આવર કરવાનો પિતાનો વિચાર હોય તો-તે  
પ્રસંગ સિવાય-કોઇ વખત પિયરીવાતું-વતનનું-  
માતૃમુખિત મોઢેં નેવાતું નહિં-એ કેવો દુઃખદ  
વિચાર !

તેની સખીએ કુંવરીની આ સ્થિતિ જોઇ બેઠ  
પાળી. તેના મનનું સાંત્વન કરવામાં-ઉવટઉવટમાં  
બને તેટલો તેના રોદહરસ હૃદયમાં-એક બીજાના  
હૃદય દીવ્યવામાં-તે દિવસ પૂર્ણ થયો. વિદાય-  
ગીરીનો વખત આવી લાગ્યો.

માતાપિતાનો કુંવરીને છુમાશિર આપ્યા  
પુત્રીને કરીઆવર કરવામાં-જગ્યાને પહેરામણી  
આપવામાં સરવેયા મથે કંઈ કમસા સાખી નહિં.  
માતાનું હૃદય વાતસરથી ઉજસરું, અખિરાંથી  
પ્રેમાશુની વારા છુતી. કુંવરી માતાની હાલી ઉપર  
મરતક મુખ ખૂબ રહી, સખીએને રોદપૂરે  
બેઠી અને માતૃમુખિતે પુનઃઆવરથી મણાયુ કર્યાં.  
તેની સ્થિતિ ગાપળી છુતી પછી વાઝી સગાન  
હતી. અહા, કેરી તે વસતી વિદાય.

૨. છાવણી નાંખી.

સ્વપૂત રાજાઓમાં એવો સામાન્ય નિયમ છે  
કે વર પરણવા માટે કન્યાના આપને ત્યાં જાતે  
આવતા નથી, પરંતુ પોતાનું ખાંડ મોકલે છે.  
આ ખાંડ સાથે કન્યા પોતાના પિયરથી નિકળી  
સાસરે આવવા નિકળે એ સંધને 'રેળો' કહે છે.  
સાસરે આગળ પછી વર સાથે હસ્ત મેળાપ  
કરાયાય છે. વર પોતે-દાયેવાળે પરણવા આવે  
એ પ્રસંગ અતી મહત્વનો ગણાય છે. અને તેવા  
પ્રસંગમાં કન્યાને પિતા પોતાને અત્યંત વામ-  
સાળી માને છે. આવા પ્રસંગ બીરજ હોય છે  
કારણકે કન્યાના પિતાનું કુળ કે રાજ્ય કોતો  
અડતા ફરજનું હોય કે કોતો જમાઇની હજી  
પ્રમાણે પુત્ર ખર્ચ કરી રાજસાહી કાઢ કરવાની  
તેની સ્થિતિ હોય તોજ જમાઇ રાજ દાયેવાળે  
પરણવા પધારે છે !

કુંવરીનું સમયજી-રેવિરાજ સરદારના વાષેલા  
રાજ મેલાજી સાથે થયું હતું. લગનનું નક્કી કરતાં  
એવાજીએ રતનખતીવ મુલાવણી પાણીદાર ખાંડ-  
વાન તરવાર ઉપર સુંદરી વિંદાળી તે ખાંડ તરી  
કે-પોતાના પ્રતિનિધી તરીકે પોતાના વિશ્વાસ  
સરદાર અને રાજવંશી શાને શોમે તેવા રાખ  
રસાડા સાથે બઢી ગમે મોકલી. સરદારને તેણે  
ખાસ સૂચના આપી હતી કે 'માર્ગમાં ખૂબ  
સવધાન રહેજો. આપણી કીર્તિને કલંક લાગે  
એવું કંઈ પણ થયું તો હું તમારું મોઢું પણ  
નહિં નેહ.

પંદરેથી વઢીની વાત. તે સમયે 'મારે તેની  
તજવાર' અને 'જગીયાના બે' જેવો વખત હતો.  
રાજાએ સાચ દાવે તે ગામગરાસ પચાવી પાડતા.  
નેશવરની સાથે કેટલું દુઃકારો કરી લાકતું નહિં  
જવા પણ વાંચી પડ્યો કે મોટી રેવાયીજ  
અગાધાન થતું. છાવણી વાત નહોતી. પીરતા,  
અગાધાન અને સત્ત જોજ કાપેલા કાપરતા ખૂણે  
એવાવની દની, પીરતા અપર્ગત હતી, વાતચાતમાં



મકમક કરતી, અજ શરો. ખજુખણી ઉઠ્યા અને રણુ સંભામમાં તીર પુરોની પરિસ્થિતી.

આવા સમયમાં ખાંડુ જાવ એટલે તેને કંઈ કંઈ વિશ્વ નડવાનો ભય-ભંભવ રહેતો. દુરમનો આગળ પાછળ વેર સંભાળી આવે વખતે પણ તે વેરની વસુધાન કરતા. આમ દોવાથીજ સરદાર મેનીને ઘાસતો હતો.

ખાંડુ નીચિંમ બહારી પહોંચ્યું, કન્યા પણ પ્રામ યજ્ઞ, કોઈ વાતનો બંધો પડ્યો નહિં. સરદાર હવે પાગેલ, તેના છવને ડરાર થયે, પચમ ભેર આખું, 'હવે સરદાર પહોંચતા શી વર ?'

બહારીના શાન તરફથી સારો સરદાર પામી કન્યાને મેળવીને સરદાર પોતાના રસાસ સાથે ઉપાયો.

કુવરી રથમાં મેડી હતી. સરદારની એક વારણુ રથની બહાર આગળના ભાગમાં મેડી મેડી તેની આઠાનો અમત કરતી હતી. ખન રમી કાનખાખના પદારથી રથને કાંડો દેવામાં આવ્યો હતો. આખ્યાણી બગડેને ધીનખાખની કુલ, રૂપાળી બંદમાળ, અને સેનાના કીચાળી શણગારવામાં આવ્યા હતા. એ બંદમાળનો રજકાર અને રથના પેડામાં નાંખેલી ખીનગની કીચોનો કજકાર રસાસના માણસોને મુશ્કેલીમાં ઉત્સાહ પ્રેરતો હતો. બગડેને થી પાયામાં આવ્યું હતું એટલે એ પ્રતાપ બગડે અજરેને અજગ વધતા હતા. રથએ સવંતું બજવિંકુ હતું, અને તેની રજા માટે ઉપાડી તરવાર સાથે પોરેવારો રથને મેડીને ચારેપાળુ આગતા હતા.

સાંજ પડવા આવી. કુંજી ગામના રજોડેખાના જામના બગડ અને અજરડ પગ દીવા થયા હતા. રસાસના માણસો પણ યાજીને લેથપોથ થઈ ગયા હતા. સપારથી સાંજ સુધી પગ રેતાની મુશ્કેલીથી તન અને મન મને કંટાળ્યા હતા. વિમાંલી મેના માટે કુંજી ગામની સીમમાંજ પડાવ નાખવાનો સરદાર કુકમ કર્યો.

૩ વીરદશન.

કુંજીની સીમમાં એક વિહાગ બજાણમ તથાવ હતું. કિનારે આવેલાં અનેક વૃક્ષોમાંએક વિસ્તૃત વાલો પોતાની ઢાળોએ દુર સુધી ફેલાતી પ્રમંક સુરેકિરણોથી પોતાના આશ્રય તળે આવેલી ધરતીને જમાવી જાયા આપી રહ્યા હતા. આ વડ નીચે એક સાથે પાંચસો માણસોનો સમુદ દોર તો પણ નિરાતિ આરામ લઈ ઠકે એવું હતું. વડાની જાણ અને પાસે જ બજાણમ જોઈને આરથને જ બજાણી નાખવાનું સરદાર નામી કર્યું.

મુકામની તૈયારી માત્રી રહી. પોરેવારો અધને ખાંધવામાં, સરસામાન ઉતારી નાંખવામાં રોડાવા હતા, કુંજાર પાણી ભરી આપવા થયો, હજારો જમીન સરસુર કરવાં માંડી, સરદાર એક રથને ગાતી ગીજાવરાતી થાક ઉતારતો-એને તેને કુકમ કરતો પડ્યો હતો. જરૂરી સામગ્રી લાવવા કેટલાક સેવકોને કામમાં મોકલવામાં આવ્યા. રથને સારથી માર્ગમાં સવારેર કુળ આપેલી તેથી પહોં પાવા-પાણી પીવા થયો, અને ખગદ હજારોમાં જ હતો. વડારણુ રથની પાછળ લીલોતરીમાં મેત્રી મેા સાથે રમત કમી કરતી હતી.

રથમાં-પડામાં મેટ્રી કુવરી કંટાળી. તેણે પડેરે સ્ટેજ ઉઠ્યો કર્યો અને હાલિસાંચે નિહાળવા લાગી. તેની હાલિ સરોવર તીર ઉપર રથની ગઈ. એવું તે તેણે મું નેમું ?

એક વીર પુરુષ અથ ઉપર મેટ્રીમેટ્રી પોતાની નીચે પડી ચપેવી પાખડી તરફ કુટલત ભરી હાલિથી જોઈ અધને ખેવાતી રહ્યા હતા. તેના આપાના કાળા અજગતા મુંવળા સાંખા ફેલ અજગની પીઠ સુધી પહોંચી તેના મનમાંએક મુખની કાંતિમાં શક્તિ કરવા હતા. અજગરેલું હતું, વીરતાનું તેજ અજગ મારનું હતું, અંજોમાં ગીરવ અને પ્રતિજ્ઞા એવપ્રિય ભરી હતા. તેની અથ નમાવવાની નિષ્કળતા અદિનિય હતી.

કુંવરી વિચારમાં પડી. આ તે કામદેવનો અવ-  
તાર કે સાક્ષાત કામદેવ જ વનવિહાર કરવા ઉતરી  
પડ્યા છે? ચિત્તમાં ચટપટી થઈ. જગત્સ્ય તૃપ્ત  
કરવા તેણે દાસીને બોલાવી અને કહ્યું, "કુલી,  
પેલા અંધ ઉપર ઉઘાડા માથે બેઠેલો વીરનર  
કોણ છે?"

"હું એ નથી જાણતી બાઈ."

"કેમ એ તમારા માણસોમાંથી નથી?"

"નાહી"

"વાર ત્યારે એ કોણ હશે?"

"તેની મને શી ખબર?"

"જા, તેની પાસે જાણ ખબર લઈ આવ."

"તે કોણ છે તે પુછીને આવજો શું કરું છે?  
તે તેનું શું કામ છે?"

"પરંતુ મારે તે ખાસ જાણવું જ છે."

વઘરણુ ખીળી "પારદાની તે વળી શી રમ્યાત?  
શું તમારે તેની સાથે નિહાળી જવું છે?"

કુંવરીના મુખ ઉપર ક્રોધની લાગણ્ય ધવાઈ.  
તેની આંખમાંથી તેજની તરવારો ખરવા લાગી,  
"કુલી, તું જાણે છે કે હું અત્યારે તારી રાણી છું?  
મારી સાથે બોલવાનો તને અધિકાર નથી. જા  
એક વખત જરાખર તપાસ કરી ખબર લઈ આવ."

રાણીની આજ્ઞાને આધિન થઈ પડ્યું. કુલી  
તે સ્થાન પાસે ગઈ. જમીન ઉપર પડેલી પાપડી  
ઉપાડી તેને આપી. સ્વારે તેનો ઉપકાર સહિત  
સ્વીકાર કર્યો. પાપડી આપતાં આપતાં કુલીએ  
પુછ્યું, "રાકાર, આપ કોણ છે તે કૃપા કરી  
જણાવશો?"

"કેમ તું મને નથી ઓળખતી? કુંવરીના રાજ્ય  
ખેતાણને ન ઓળખે એવું આદેશમાં તે કોઈ  
નજ દોષ. મને લાગે છે કે તું પરદેશી છે."

"હાહ, અમે સરદારથી આંટું લઈ બાકી ગયા  
દત્તા ત્યાંથી અમારા રાણીશીને લઈ પાછા આવતાં  
અહીં પડાવ નાંખ્યો છે"

'કીક' એટલે જ ઉત્તર આપી તે સ્થાન-રાજ્ય  
ખેતોણ ચોટાના અંધને ખેતીવાવા લાગ્યા.

વઘરણુ આની કુંવરીને ખબર આપ્યા. કુંવરી  
અમકા, "આ વીર પુરુષ તેજ ખેતોણ? આ ગામ  
તેજ કુંવરી? ભાટ આરણો ખેતોણની વીરતાન  
કેવા વસીલાન ગામ છે? એવો વીર તેવોજ તે  
મુંદર છે. આવા વીર નરનાં પત્ની બનવું એમાં  
થાણુ જીવનનું સાર્યક છે."

ખેતાણે થતી અસર કુષાથી વઘરણુને બીજા  
કામે વળગાડી તરતજ સ્થાન ખેતાની પાસે ગયે-  
રાતની પેટી હતી તે ઉધાડી, તેમાંથી કામળ  
કાઢ્યો અને ઉતાવળમાંજ લખી કાઢ્યું:—

( સોદા )

ખેતા અતુર સુનણુ, મોઢાળાણુ મામાં મને  
જાણા કુળના બાણુ, માથું તનમન મેં તને ।  
લેજે મુજ અંબાળ, રણે લાગ આ મુકતો  
ત્વી દત્તાનું પાપ, સીરે ના કદી બ્હેરવો  
તારા માટે માણુ, તારા વીણુ તણું પલકમાં  
એ છે મુજ નીરધાર, વધુ કદું મકવાણુ શું ?  
સગી ફરી ટેક, ( જો ) તણને દિગ્મત દારણે  
જામરને દરખાર, જગાળ પુછીશ ખેતજી ।

કામળની પડી કરી, કસમનો તાર તેના ઉપર  
વીંટલો. વઘરણુને બોલાવી તેના હાથમાં એ બીડી  
મુછીને તે ખેતોણને પહોંચાડવા આજ્ઞા કરી,

મરીજ બિચારી વઘરણુ! એ તો મીડીના  
આકર. એ વખત ગિચાર મયો કે આવી રીતે  
સંદેશો તે લઈ જવાય? પરંતુ સ્વાર્થ-ભવિષ્યમાં  
રાણીની જ દયા ઉપર રહેવાની કલ્પનાએ તેની  
વિચારસહિત બ્હેરે મારી ચઈ. સંદેશો પહોંચ્યો.  
ખેતોણ કંઈ બન્યું જ ન દોષ તેમ-સંદેશાની  
દરકાર જ ન દોષ તેમ મોઢાને ખેતારવો ખેતા-  
વતો ત્યાંથી ગાઢ્યો મયો. વઘરણુ કંઈક સંતોષ  
પામી, તેને એમ જ યામું કે ખેતોણના મનમાં  
એ સંદેશાથી કંઈ પણ અમર થઈ નથી. આ  
પ્રમંથનું વળું કરનાં આદેશરણો કાંઈ છે કે—

એવેજી મકવાણા અને સરૈવાળી.

૨૧૩

‘બાથએ વડારજી મોકળી, સુન એતા મકવાણુ,  
વર ન દન ઝાપાવર, નીક મલમે ઊંડું ગ્રાણુ.  
૪. એતોજી.

પાટડીમાં ગ્રાહ્યોનું રાજ્ય સ્થાપનાર-આખરા  
ખુતને વડ કરનાર-રાણા હરપાળ દેવને સંકિત \*  
કિંવા સોલંકી દેવીથી ગણ-પુત્રો ઉત્પન્ન થયા  
હતા-સોડોજી, માંચુજી અને શેખડોજી. તેમાં  
માંચુજીને બંધુ તથા કુંવણી સાથે ૮૪ ગામેનો  
ગરાસ મળ્યો હતો. તેના વંશજો દાસ લોંબડી  
(કાડીવારજી)ના હકાર છે. માંચુજી પછી તેના  
વંશજો અરતોદરને આપિત મતાં-પડીમાં અચુક  
અરેશ મુખાવના અને પડીમાં તે પુનઃ પ્રાપ્ત કરનાં  
બંધુમાં અને કુંવણીમાં ધમ્મજનુસાર રાજ્યવાની  
સ્થાપી સત્તા ટકાવી રહ્યા હતા. માંચુજી પછી  
અતારથી પેટીએ એતોજી કુંવણીની મઠીએ બેઠા.  
ગાલા રજાંનો મકવાણા ભત્રના છે અને તેઓ  
મારક હાંપીના વંશજા છે એવી માન્યતા છે.  
એતોજી મકવાણા સ્થાપના, કરીરે બરેલો,  
સંકિતરાત્ર અને બહાદુર સરૈવા તરિકે તે સમયે  
પંકાતો હતો.

આજે તે અમને ફેરવવા માટે-સદિ સોદરંથી  
નેપડી મનરંજન કરવા મારે ગામની મીથમાં  
પાકની રિયનિ નજરે જોવા માટે-બહાર નિકળી  
પડ્યો હતો. પાળા કરનાં સરૈવર તીરે અમને  
ફેરવતો હતો તેનામાં મદ બર્ષા અર્થે છઠાંમ  
મારતાં તેની પાષડી નીચે પડી ગઈ. તેના નામ  
જેવા કાળા મળકના વાળ છુટા થઈ જઈ પીઠ  
ઉપર લટકવા લાગ્યા. રથમાં બેસી સરૈવાળીએ  
આ જોયું. આ ‘કામદેવના મનવારને જોઈ  
તે મોહમુગ્ધ બની. મનથી તેને જ વરી નુશ અને  
પાનાનો રીતાર કરતા-બધારે પાવા સંદેશ મોકલ્યો,  
એતોજી વિમારમાં પડ્યો. ” હવે થુ ડરડુ ડર

\* પાંચા—‘ગાથા સામુલી સામી’ ગજજનીએ

, ૩૧૪૨ એ રીપાલી અંક.

નેવાળી ખાંચ સાથે સરધાર ભય છે. સરધાર  
તે જ્યો તો જરૂર આપવાત કરશે અને સ્ત્રી  
હત્યારું પાપ મારા માથે આપશે. ગમે તેમ થાય  
પરંતુ એક વખત તેને સમજાવવી જોઈએ. પછી  
કું આપ છે તે જોઈ લેવાશે. ”

મનમાં તેણે કંઈ નિશ્ચય કર્યો. અમને એડી  
મઠી! મનવેલે દેણવી, તે કહેરમાં આપ્યો  
અને દિવાનને સત્વર મોકાવવાની સેવકને  
આજ્ઞા કરી.

દિવાન આપ્યો. બંને જણાએ ખાનગી  
મસલત કરી. રાજના મુખ ઉપર સતોષના—  
અનહતા ચિંટો જણાયા. દિવાન નમન કરી  
લોંથી ગયો. પ્રસન્નવદને એતોજી તેના તરફ  
જોઈ રહ્યો, દયારિયમાં તેનાથી બોલી જાયું;  
“સાગાસા! ” ઝડી માના ઠીકરા તે આનું નામ. ‘  
રાજના મનની કુંવણ મઠારે-કુંવણાનું કોટું’  
હોલી જાણે તેનું નામ દિવાન, કહે છે કે ‘વાળીએ  
દિવાન હોત તો રાજ સવજનું રાજ્ય ન જતલ,’  
એ અકુરસા સત્ત છે. ”

૫ મહેમાન.

દિવાને સરધારના માણનો પામેથી કુકિન  
પ્રયુક્તિથી ડોગા સાથે આવેલા સરધારનું નામ,  
માણસીની સંજ્ઞા, વિરેરે કેટલીક જરૂરી માહિતિ  
મેળવી લીધી. સરૈવરતીરે ડોગાત્રો પાપ નાંખ-  
વાની નૈપારી થતી હતી ત્યાં તે આપ્યો. માણસો  
આમ આવળા દોષધમ કરતા હતા. દંડ મુકામનો  
જેહુએ તેવો જાહેરાત થયે જોતો.

સરધાર પામે આવી તેણે ‘રામ રામ’ કહ્યો,  
સરધારે તેનો જાળાં વાળ્યો અને સદર્પે બેઠો. ‘  
કેવ કુલવની વાળે આવી, અતે લાખ જોઈદિવાન  
જોઈયો. ” જોઈવર સિંદા! અદિ’ ગામને પાદર  
મુગ્ધ કર્યો એ જાતુ સાથે મુંડે હો! તમને એમ,  
લામું હમે કે કુંવણીના રાજને ત્યાં પાનાનો  
વિભાજ દરો! અથવા તો તમે એક દિવાન આવો

તો તેનો ખબરો પુરી જાય. કેમ કોમળને ?  
જાણ માણસ અમારી આખરનો તો વિચાર  
કરવો હતો. સરદારના વાગેશ રાખતું ખાંડુ ડાળા  
સાથે જાય અને વિસામા માટે આમ મામની  
બાગોથે પડી રહે એમાં તમને તો કંઈ નહિં પણ  
અમને કલંક લાગે. ”

મીઠા મધ જેવા સખો કેને પ્રિય ન લાગે ? શું,  
ઉપર આવશે તો સરદારને શુરશું નહિં, અતે તે  
બોલશે “ દિવાનજી, આપે તેમાં માફ ” ભગવાન  
નથી. અમારે જેમ અને તેમ વચ્ચે સરદાર પહોં-  
ચવાનું છે એટલે પાર્શ્વમાં બોલી થતું પાલકે નહિં.  
આવો માત્ર વિચારી બેવા માટે પડાય કરવો  
પડ્યો છે. ”

“ એ તો હું પણ સમજું છું. સરદાર પહોં-  
ચવાની ઉતાવળ હોયજ, પરંતુ બધો બહાર  
પડાય નહિં. તે બોલું દેમાય, અહીં નેટલો  
વખત માગશો તેટલો સમય અમારા મહેમાન  
બની અમને આજારી કરે. અપને વધારે રાખ-  
વાનો આપણ કરશું નહિં. અમારા અલદાતા  
રાણીશ્રીએ આપને ખાસ આમંત્રણ કર્યું છે,  
અને એ સ્વીકારવાની મારી આપને નમ્ર વિનંતિ  
છે. ”

સરદાર સપાસે. હવે બીજું બહાનું ગ્રહી  
સકાય એમ નહોતું. બહાર વરસામાં પડ્યા રહે-  
વાની અજવાળા વિચારેએ, રાણીની મહેમાન-  
ગતની મધુર કલ્પનાએ, દિવાનજીની વામય પટલાએ  
સરદારના નિશ્ચય ઉપર નિજમ મેળવ્યો, અને  
‘કાલી માતા દિકરા ની ડાળા શણી.

એતોજના આમંત્રણનો સ્વીકાર થયો, અને  
સરવેપાણી અને સરદાર સપાસ માણસો સરિત  
તેના મહેમાન બન્યા.

૬. એતો આશ્ચર્ય !

સરદારને અને તેના માણસોને જુદો ઉતાવે  
આપવામાં આખો. ‘રાણીને મેળવ મવાએ અવ-

વાય એમ સગવડ તે ઉતાવામાં નથી, તેથી તેમજ  
જાનખાનામાં, રાણીબોના સહવાસમાં તેને વધારે  
આનંદ આવશે એ કારણથી સર મેળવણીને  
રાજમહેલના રણવાસમાં રહેવાનું હતું. સરદારને  
સંજ લાવવાનું કારણ નહોતું. એતોજ અને સર-  
વેપાણી વચ્ચે ચાલેલા સંદેશની તેને ખબર  
નહોતી.

સરવેપાણીના સંદેશ ઉપર એતોજએ લજ  
નથી આપ્યું એમ માની વધારણ નિશ્ચિત બની  
હતી. એટલુંજ નહિં, પરંતુ એ વાત સરદારને  
જણાવવા જતાં તે રાણી તેમજ સરદાર બંનેના  
કોષનું કારણ અને એ કારણ તે જાનજ રહી  
હતી. અપારે તેણે જાણ્યું સરદાર તો એતોજનું  
આમંત્રણ સ્વીકારી તેના મામમાં જાય છે  
ત્યારે તેને પોતાની બૂલ સમજાઈ, સરદારને  
વાત જણાવવાનું મન મધુ, પરંતુ હવે બહુ મોટું  
થતું હતું, કહેવા જતાં ‘ પડ પાણી પગ ઉપર’  
જેવું થાય તેમ હતું, કહેવું કે નહિં તેના નિશ્ચય  
તે કરી રાખી નહિં. પોતાના હિતને ખાતર પોતે  
રાણીનો સંદેશ એતોજને કહ્યો એ વાત પોતાના  
પેટમાંજ સદાને માટે જુલાવવામાંજ એવ માની  
રહ્યું. ‘ ન બોલવામાં નય મુશું ’ એ સિદ્ધાંતનો  
તેણે સ્વીકાર કરી લીધો.

રાજવંશી મહેમાનેને જાણે તેથી તમામ પ્રકાર  
સ્ત્રી મોહણ ડાળાના માણસો માટે કરવામાં  
આવી. મીઠી મહેમાનગતના અનુભવથી સૌ સંતોષ  
પ્રમથા અને એતોજના ઔદાત્યની પ્રશંસા કરવા  
લાગ્યા.

સરદારના આનંદનો પાર નહોતો. પુત્ર સર-  
દારના રાજ્યને માટે જે કરવામાં આવે તે તેને  
માટે થતું. એતોજએ રાજાની કુલાકાતનું માન  
તેને આપ્યું. સારી રીતે આદર સન્કાર કર્યો,  
અને તેની મહેમાનગત કરવાની પોતાને પ્રવેશી  
તક માટે દલબંને આનંદ રજાઓ. બાપા અનુ-

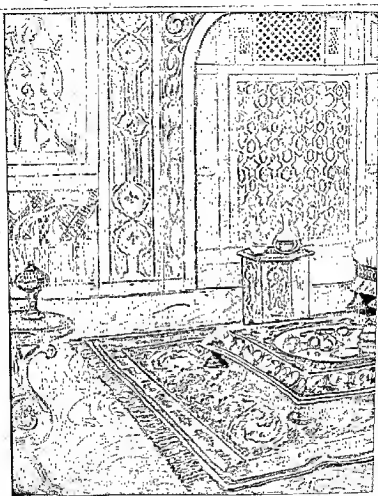


ચીજકાર ]

ખેતિજી મકવાળા. [ મી. ૧૯૨૨૧ મોરહાસર

રખમા પાડામા ભેંઠો કુવરી કંટાળી, મેવિ ખાદો સ્તેબ ઉચિ કપો ( ૫૪ ૨૧૧. )

સર્વ લોક રચાળી.



[ સીવકાર ]

ખેતોણ  
ખેતોણમે વાન જલસી, “વાર, એ તો બધું”  
અને મુખથી ખીસી  
જાહેરાતી - “જાહેરાતી” આવી પીત્તલો



અકબાણી

[શ્રી સુંદરગાથ ગેઝેટર]

થા રહેલે પ્રથમ આ બોલન અર્થનંતર, અમ  
દેહને આગમ આગે

સ્વીકાર થા નહીં ત્યા મુલે માને ન હીકાર પાન

મરવી ગુજરાત.



[ સ્ત્રી સ્ત્રી ]

ખેતીમાં મજૂરોના. [ શ્રી. સુ. સરસ્વતી મોહનદાસ ]

૪૨૭ સરસ્વતી કૃષ્ણ સ્ત્રીઓને બદલે સ્ત્રી મોટી સ્ત્રીના ૦૧૩ ૦૧૪  
બાળી નામકે પત્ર.

( સર્વ દેશ સ્વામી. )

H. A. P. Work.



પાત્રી માનવી સરવાર દુષાયે, હરની કુવંધાં પોતાની ખરી રિયતિનું પણ તે માન્યુએ.

વધારણે બહોં એરેડો આખી રાણીની તરેવાન-  
માંથી મુકન નાપરવામાં આવી હતી. સરવૈયાણીની  
સેવા પ્રારે એનેજીની દારીએ. ખડે પડે તેવાર  
હતી. પરિશ્રમ નિવારવા પ્રારે સ્નાનાદિથી જર-  
વારી સાર વચ્ચેસરજો મજ તે તપર બની.  
તરતજ એક દારી બનાવેલી તરતજ વચ્ચે  
હોયો. સરજી સાથે સમ ત્યાં આવી અને મોલી  
"માલિકાદેવ, રજવાસમાંથી આવડે માટે આ  
માન્ય મોકલાયે છે. જોજન કરી મુખને ધાન  
કરવાની દુષા કરો."

"તે પ્રારાણી બની સકશે નહીં."

દારી આશ્ચર્યચિત્ત બની. આ વળી કેવે  
જવાબ! તેણે ડિન વડે કહ્યું. "જા સારેવ,  
એમ જા પ્રારે કરો યો? દુષા કરી જનદેવનાની  
અવગણ્યાને કરો."

"કાણ મેતેજી બહોં આન્ય પછી એવવાનું  
હશે તે કરી. તું જા અને તેમને બહોં મોવાણી  
લાવ."

દારી ટિંકુંડ બની. જોજનને માટે સરવૈયાણીને  
કંઈ હોય નહીં. દારી મેતેજીનું મીનું રૂં કાપ  
દેવ? યું સરવારની રાણી લાગળને લાગ કરી  
જરજરજી મેંડોં એસે. તેની સાથે પાન કરશે  
એ તો આશ્ચર્ય! રિવાસરનું મર્મ તલ્લીની દારી  
આગળો અમર કરવા આવી મર.

૭. પ્રેમલીલા!

એનેજીને ખરર અન્ય, કારણ તેણે વસમાં  
આણ્યું. હરવાનાં મોલેડે બહન કરવાની—રજા  
મળી પુજાએ કરવાની આ એ પુલિત હતી.

સરવૈયાણીની આનંદ આનંદ તે આનંદે  
દારીએને બહારે રવી કાઢી ત્યાં આવવા ન દેવાની  
આજ્ઞા કરી. દારમાં પ્રવેશ કરતાં જ તે વચકે.  
આ કોણ!

હું કર વચ્ચેસરજોમાં લગજ બનેલી, પોવન  
જાવની પૂણે વિહસિત દારી સમાન, સોદશની  
કાઠાત્ર જીવે, રવેમમાંથી ઉતરી આવેલી રંજા  
કે રતીના અવતારરૂપ અથ સરવૈયાણી! આ  
સારે દેડિયા ઉપાસક કેવે. કાઠાચાણી!  
છંજીસર તે સોદશદેવપાજ સીન બને.

સરવૈયાણી તો આ પીરપુજાના દેવેવળી પ્રેમ  
મુખ નહીં હતી. આ પ્રેમવચ મુખા પ્રેમી  
જનને એતજ દેવેમદુષ્ટ બની જતે મોલી,  
"પ્રવાયે, વીરવ, કા પ્રારે કોઝમ પાસે છે?"  
"તમે પ્રાર તરણી આવેલા માળેના દારીકાર  
કરતાં કોઝમ પામ્યા તો પછી અને બહોં આવનાં  
કોઝમ સાથે એમાં નવાજ રી?" મેતેજીએ પ્રવે.  
અચક ઉતર આવે.

"આવના ધાળની મેં અવગણ્યા કરી નથી,  
પરંતુ આવના જમવા પહેલાં મદદાણી નથી  
કાપ એમ નથી એકેસે સાચા."

"એટલે?"

"હજી પણ એ પ્રેમ નાની રહે છે? આવડે  
એ નેજા છે સારથી તન અને મન આવડેસેથી  
મુખી પુ. મારી વધારણ દારા આવડે તે રિવિત  
પણ હું છે, દેવે તો તમેજી મારા...."

તેને અદારી મેતેજી વચ્ચેમળ મોલી ઉડે.  
"સહસ ત કરો પીરજાથી ધાન ચિતે પૂજું.  
રિવાર કરે, તમારા ચિતાએ તમને સરવારન  
વચેસર રાગ સાથે પરજાન્યા છે. તે તમારા જની"

"નહિ, હું તે રવીકારવી નથી. તેની સાથે  
પ્રારે દરજોજાથ થયે નથી, તેના તરણી જની  
વચિતના પ્રેમભાવે પ્રાર હરમાં રવાન સીધુ નથી.  
સીધારથી આવના દરન થનાં જ આવના  
અને જીવાવ ઉતર થયે છે અને એ નિશ્ચય  
દેવે દારી કાપ એમ નથી. આવ સિવાય અન્ય  
વળા કને પુણે પ્રારે કાઠાચાણ સમાઈ છે."

તેના વચનોમાં દહતા હતી. તેને સમજાવવાનો-નિશ્ચયથી યચિત કરવાનો યત્ન કરવો નિષ્ફળ હતો. ખેતોછએ વાત બદલી, “વાર એ તો બહુ થઈ રહેશે. પ્રથમ ત્રણ બોજન બારેગો, બેમ અને છુપાથી પીડીત દેહને આરામ આપો.”

“ત્યાં સુધી મારી વિનંતિએ સ્વીકાર થાય નહીં ત્યાં સુધી બાતો સ્વીકાર પણ મારાથી કરી શકાય નહિ.”

“આતું પરિણામ કેવું આવશે તેને વિચાર કરો છો?”

“છ દા. પરિણામમાં મારા પીતા અને મેને તે જમાઈ થયો છે તે સરધારના સંત્યજન કેપનું હું કારણ બનીશ, કદાચ એ કેપનું જીવનના પણ બનતું પડે, પરંતુ તેથી શું હું શત્રીયાથી છું, વીર પીતાનું વીર સંતાન છું. શું એવા કુસ્મક વિચારથી હરી જઈ મારો નિશ્ચય ફેરવું? ‘મિલજી બૂબે મરે પણ તુજી કરી ન મરે’ તેમ બમે સંકટનું વાદળ મારા ઉપર ઘૂટી પડે પરંતુ આપને મારા પતી માન્યા છે તે નિશ્ચય હવે ટળવાનો નથી. આપ કૃત્રિમ ધુન છે, જાણકુળ-દિપક છે, વીરનર દરવાજાદેવના વંશજ છે. આપની વીરતાના ધરોહાન બાદચારણેને મોટે મે અનેકવાર સાંભળ્યા છે. આપની ક્ષાત્રકેટમાં આપનાં શીર્ષમાં અને વિશ્વાસ છે. શું આપને સરણે પડેલી બજળાને આશ્રય નહિં આપે? હું આપની પાસે પ્રેમબીક્ષા માગું છું. તોછએ તો બીક્ષા આપો, નહિં તો આપની વધ રજુસુરી તરવારથી આ બજળાનું શીર કાપો. આપને આશ્રય મળતાં માંડી ઇશવન સફલ થયો. તો તે નહિં મળે તો ઉપર એક બજળાની આત્મદાન થયો” સરવૈયાળી ખેતોછને પગે પડી, બળે કાંઈ અપેક્ષા દિ, સંજાનું સરણ પામી રહી હોય.

૮. શું કરવું?

ખેતોછ એ તોણું કે સરવૈયાળીને નિશ્ચય કેઈ રીતે ફેરવી શકાય એમ નથી. તે ધર્મેસંકટમાં આવી પડ્યો. તેનો સ્વીકાર કરવામાં સરધારના સમ સાથે સુઝતા થાય, તેની સાથે કુદ કરવાનો પ્રયત્ન આવે અને તેમાં પેતાના માણસોનો સંહાર થવાનો સંભવ હતો. તેને તરછાવામાં સીદવાનું પાપ લાગે તેમ હતું. સુદી વચ્ચે મોપારી જેવી તેની સ્થિતિ થઈ. કુદના ભયથી-કે-કરે તેવા ન્હોનો, રજુસંજામ એવો ઘાતજીવનનો ઘડાવો હતો. અજાણનું રજુ કરવાના ક્ષાત્રધર્મે આ તે વિશ્વ મેળવ્યો. તેણે સરવૈયાળીને કર, જાની તેને જીતી કરી. કરંશુલીઓના સ્પર્શથી બેનેના સરીરમાં વિદુન સંચાર થયો.

તેનું સાંભળ કરતાં તે બોલ્યો, “મન્ય છે તારી દહતાને. ખામીપૂર્વક માનને કે આ ખેતોછના દેહમાં છવ છે ત્યાં સુધી કોઈથી તારો વાળ પણ પકા થઈ શકે એમ નથી. હવે તું બોજન કરી લે તું દમણું બન્યું છું. સરધારના સરધાર અને ડોળાના માણસો પ્રાતાઃકાળે વિશાપ માંગશે. તેને શું ઉતર આપવો-શું વ્યવસ્થા કરવી તેને માટે મારે મંની અને સામંતો સાથે મસજત કરવી પડશે.”

ખેતોછ મયો. સરવૈયાળી તેની પાછળ તોઈ રહી, “કરી તેની દેસરી સમાન ચાલે કેવું કદા-વર સરીર! કેરી વીરતાથી કપકાતી છતાં! અહા પ્રશ્ન! કૃપા કર, મને ખતી તરિકે સ્વીકારવાની તેમાં ઉરમાં, મેરણા-કર.”

ખેતોછએ પદ સામંતોને, વિયાનને અને ઘાન દરબારીઓને બોલાવી ખાનગી દરબાર ભર્યો. અત્યારે રાતના અમરે દરબાર ભરવાનું શું કારણ હશે તે તેઓ અમજી કાઢ્યા નહિં મનમાં અનેક તકવિતકે કરતા તેઓ દરબારમાં એકા પયા.

સ્વમે દરબાર ભરાતો હતો ત્યાં નહિ, પરંતુ એક ખાનગી ખંડમાં-જ્યાં દલુચીઆઓ પણ ન આવી શકે તેવા સગમમાં-દેશી મારી તારી

માની બેઠા કરવામાં આવી હતી. એક બાસન ખાસ વધારે ઉચ્ચ ચમવામાં આપ્યું હતું. ત્યાં કિનખાખના માટીતરીઆખીઝખા દત્ત. આખજ સોનેરી નાસી વાળા દુકો પામે હતો. બીજાંથી કાચની હાંડી અને કુખમરમાં કિપકની ક્ષણદળની ક્ષેપન તે ખંખમાં પ્રગટ પાડી રહી હતી.

દરબાર બરાબર બેનેટ્સને અન્ધાર કુખીમાં બેઠેલી બીના વ્યવસ્થિત વિવેકન કરી અને કહ્યું, “મારા કાના વિચાર અને કુર-વીર સામંતો આરણ. માટે જ અન્ધારે તમને બોલાવતા પત્રા છે. નમસ્કાર સત્કારની અને પ્રથમ જરૂર છે. અન્ધારે હું કંઈ સંકટમાં આવી પાડે છે. સરવૈયાળીને ના કહેતાં તે અધિજન-આપણા રજાસમાંજ આમકદના કરી એ યોજાસ છે. તેમો કદીકાર કરતાં સાધારણ વાગેલા સાથે નેર વધી અને તેની સાથે કુદ કરતું પાછો એ નિર્દિવાસ.

એક કુદ સંપત્તિ સેવી ઉજાળા આપ્યું. વચમાંજ તે બોલી ઉપેલ, “કુદ કરતું પડે તો છું પાછો છે.” મું અને કદી કીડી કીડીએ એવા નથી? આપના સામંતો કદરવ પત્રા નથી. તેમોમાં એવન છે. રજાન સેવી તેમની રહેરહેકેલ છે. કુદમાં કુખમા તેમો તજર છે.”

બેનેટ્સ કદાર કરેલ કુખેવર કાપ ફેરવતાં તે બોલેલ, “કાજી કું ને સારી રીતે જુલુ જુ. તે બાજનની વિચારમાં છું એમ સમજતા નહિ. કુદ કાપ તેની મને દરકાર નથી, પરંતુ તેમાં કાન મારે ખાતર-કારા-નિર્દેશ સેવકોને-અખતો સંકાર કાપ એ હજીયા પોત નથી.”

“એ વિચાર અન્ધારે કરવાનો નથી એ કારે એ બનવાનું છે ને બન્યા જ કરીએ. આજ કાલ માટે અને કાલ આપને વારે.” એક કુખમરજા-કુદ પેકારી ઉપેલ.

“આજે એ વાન જાસ, લો. પરંતુ સર-વૈયાળીને અદો રાખતી એ પર્મવિરૂદ્ધ નહિ મજાજ? એ કાર્વ જગતની નજરે નિંદાપાત્ર નહિ જમ્યાજ?”

વિચાર—“કદી માના કિરાર ‘એ વાન ઉપાડી લીધી’ મહારાજપિરાજ, સરવૈયાળી પોતાની હજીયાની અદો આવી છે. નથી આપણે તેનું કારણ કું? નથી તેને બગદારથી ઉપાડી ચાલા. આમ દોતાથી જગતને નિંદા કરવાપણુંજ ક્યાં રહે છે? તેથી ઉપરું ને આજ તેમો ત્યાજ કરીશો તો લોડો. આપને નિર્દેશ મળી નિંદા કરશે. આ સેવકનું કહ્યું ને માને તો સરવૈયાળીએ આજ રીકાર કરી તેની ક્ષીખ ફરીમન કરે.”

“અને આ કાળ સાથેના માધુસૂતું છું.”

“તે કામ અને સોપેલ કું બંધી બગરથા કરીક.”

સપત્ત સામંતો-દરબારીઓને આ વાત મથી સર્વત્રમને વિચારની દરખાસ પધાર મહ અને દરબારવિસર્જન કરેલ. વિચાર અને બેનેટ્સને પાજવથી કેલોડ વખત ખાનમી મહમત મથાતી અને જુલુ પાયા.

બેનેટ્સ સરવૈયાળી પાસે આપેલ અને કહ્યું, “સરવૈયાળી ક તારી દરવાજે ચારા નિમારે ઉપર વિજય મેળવેલ છે. તારી માત્રબીને કું રીકાર કું છું.”

સરવૈયાળીનું કાર્ય આનંદથી ઉજાળું. ક્યાં વેલમાં બેનેટ્સને આજિવન આપનાં તે બોલી, “મનુ, આ કામી ઉપર આપનો કેવો ઉપકાર?” કું કુજિત.

આનંદભાવેલ. લેવાને એમ અને તેમ જરૂરી વિચાર વગર દોતાથી માન્યો કોમ સ્નામારીથી બંદેશ વરવાલ કુંના પળ નિહાળ્યા અને કુંમાજીઓની તૈયારી ચાલી. સો પેરપેલાને કાજાલ સંભારી મહેરો કામદ કાદાર પળ

તૈયાર થયેલ. માત્ર તેઓની રાણીને તૈયાર કરવાની જ વાર હતી. . .

સરદારે પોતાના એક માણસને જાનનાખાનામાં મોકલ્યો. ડોડીવાળાએ તેને રોક્યો. કોઈપણ પ્રકારથી ત્યાં પ્રવેશ કરી શકાય એમ નહોતું. ડોડીવાળાએ સરદારની વડારણને ત્યાં બોલાવી. માણસે તેને સરદારનો સંદેશ કહ્યો, અને રાણીએ તેના માટે હમણાં જ રથ આવે છે, એમ જણાવ્યું. વડારણ સંદેશ લઈ અંતઃપુરમાં ચાલી ગઈ.

જ્યુજ્યુટ અવાજ કરતો રથ ત્યાં આવી ઘાબેઠ. સારથી રાણીની રાહ બેઠાં અંતઃપુરના પ્રવેશદાર તરફ બેઠી રહ્યો. વખત પોતાનું કામ કર્યા જતો હતો. ભયવાન મૂર્ખનારાયણ પીરપીર પોતાના કર્તવ્ય પાલનની તૈયારી કરતા જણાતા હતા. દિવસ ચડતો જતો હતો.

ધાર્મી કરતાં વધારે વખત વીતવાથી સરદારના પૈયોને અંત આવ્યો. તેણે યુના પોતાના માણસને અંતઃપુરમાં સંદેશ કહેવા મોકલ્યો, તે માણસ મનમાં ખમખમ સરદારને અંતે રાણીને મનમાં જાણી હોય ત્યાં આવ્યો. તેનેતો ખિયાસને 'સક રમીની છાજ અને અકરમીના ટાંડીવા' નેનું હતું.

સરદારાણીને તૈયાર થવાનું કહેતાં તેણે તે તરફ નિદ્રાકુલ થઈ ન આવ્યું, એ બેઠાં વડારણ અવાજે પાછો હતો. યુના તેણે તેને તેજ વિનંતિ કરી, પરંતુ માત્ર 'થાય છે' એટલો જ ઉત્તર ગયો. મહાકાળના પ્રસંગનું તેને સ્મરણ થયું. 'સરે-વાણી દેજો તો ન દે ? એવી શંકા મળે, પરંતુ એ થાય તે મુંઝે મોટે બેગા પિનાબીને ઉપાવજ નહોતો.

સરદારના માણસે ત્યાં આવી બેઠું તો રથવાળો જાણમાં આવ્યો. અંતઃપુરના પ્રવેશદાર તરફ તાતી-બેરણી રહ્યો છે !

ડોડીવાળા પાસે આવતાં તે ગજામો, "સચા માણસ આટલી બધી ઉતાવળ શાની ! એ તો રથવાળાના મામસા બહોં તે કંઈ, 'નાલો ઉપો

અને બજાલમાં હાય' એના જેવા દિસાજ છે ! રાણીજી તો મરજીમાં આવે ત્યારે તૈયારી કરે. એમને તે વારંવાર સંદેશ કહેવડાવાય !",

"હશે, કૃપા કરી કુલીને બોલાવશો ?"

"કુલી ? કાણ તમારી વડારણ ! કીક છે, તેને બોલાવું છું ?"

કુલીને સંદેશ પહોંચ્યો. તેણે યુના સરંવાણીને વિનંતિ કરી. રાણી નીરાંત કરી બેઠી હતી. તેણે કુરસે થઈ કહ્યું, "હવે થાય છે. એટલી બધી ઉતાવળ શી છે ? જા, કહે તારા સરદારને કે તેને જુડુ ઉતાવળ હોય તો માણવા થાય." કુલી સમજી ગઈ. પોતાની શંકા સત્ય છે એમ ખાતરી થઈ.

તે બહાર આવી, ડોડીવાળાને શંકા ન પડે માટે પોતાના સાચીને કહ્યું, "રાણીજીની એક વસ્તુ સરદાર પાસેથી લાવવાની છે, તે આવે ત્યાર પછી જ રવાના થઈ શકાય એમ છે. ચાલ, તે લઈ આવવા માટે મારે પોતાને જ ત્યાં આવવું પડશે."

કુલી ઉતારે આવી, સરદારે વાકમદાર થઈ કહ્યો "કુલી અત્યારમાં શા માટે આવી ! હજી તો દિવસ પણ નથી ઉઠ્યો. જા, ખાણ જા, હજી થોડીક ઉપ લઈએ."

આ વચ્ચે કુલીને મર્મબેદ નિવડાયા, પરંતુ સ્વર ધટનાતો રોદ કરી શકાય એમ નહોતું. નમસ્વરે તેણે ઉત્તર આપ્યો, "ખાણ, કું શું કરે ! મારો એમાં જરાયે હોય નથી. રાણીજીને મારું તો કીકલીને તોડી કુખરા આવ્યું, પરંતુ તેઓ તો નીરાંતે બેઠા છે. જુડુ કહ્યું ત્યારે તે કહે જાણ આપ્યો કે તારા 'સરદારને ઉતાવળ હોય તો આમના થાય."

સરદારનો મિત્રજ નહોતો "પછી તે યુ કમી"

"કું કું કું ?" સના અભાગ ઘાણુપણ શા સમનું ? કાંઈને શંકા ન પડે માટે પિડું બહાળું મની દક્ષિન જણાવવા માટે આપની પાસે જારી.

મને તો લાગે છેઃ આટલા વરસની મારી ચાકરી ઉપર આજ પાણી ફરવા મેલું છે.

પુત્રીનાં સ્વર ગળગળા થયાં. તેની આંખમાં આંસુ આંખ્યાં. અંતઃપુરના બેઠકરમોને પેટમાં ઘૂંપાવી રાખનાર, રણુવાસની અટપટ રૂંદી રમકડાની ચારી જનનાર રણુઓને પેટાની ધ્રુવ-તુસાર ધુણાવનાર વાસણો અને ખવાસણો “વખત પ્રમાણે” જાગતાં જાગતાં...નેહ્યે તેણે દેવે મમાવવામાં પ્રવીણ હોય છે. પુત્રી પણ એમાંની એક હતી !

સરદારને યંહા ચર્ચા રખે જાગપટની ખાણ રમાતી હોય, રખે કોઈ પ્રપંચના પાસા ફેંકતા હોય ! તેણે દિવાને બેઠાવવા માણસ મોકલ્યું, ૧૯૦ મપાકાપી.

દિવાને આવી પોતાની મીઠી છબચી સરદારને પહાન કર્યો. તાજાં બરોજસત કરવાનું વચન આપી તે ત્યાંથી ગયો. પુનાં મોઝાર કચાક નેટસો સમય વિશે, પરંતુ રણુની તૈયારીનું ન થયે નામ કે નિશાન !

સરદાર અપીરા બન્યો. તેની ખાચી ચર્ચા બહાર આમાં કંઈ ઘરપેચ નેનું છે. તે પોતે અધારક થયો અને પોતાના તમામ માણસોને લઈ જનાનખાના તરફ ગયો.

કુંડળીની પ્રજા સરદારને પોતાના માણસો સાથે જનાનખાના તરફ જતાં નોંધ આપતે પામી. નેતનેતમાં ફરમારમાં વાત પડેલી. કમાલચી સન્ન બનેલા માણસો જનાનખાના તરફ ધસ્યા.

પ્રવેશદાર આચળ આવાજનાં પડેશવાણ્યએ સરદારને અંદર જતાં જઈકાઓ, અને રહ્યું, “સરદાર, જેવા આંખ્યા છે તેવાજ પાણ આંખ્યા બન્યો. સિરપેચણીની આસા રાખતી કંચે ભરે છે. એવે બેલોહ રાણાએ વરી મુગી છે.”

સરદારની આંખો ફાટી, “કહી બનેજ નહિ”, તેને અહીં હાજર કરો, નહિતો અમારે અંતઃપુરમાં પ્રવેશ કરવો પડશે.”

“તે પડેલો તો તમામ દેહ લોહીમાં રંગ દોખાશે.”

સરદારે પોતાના માણસોને કહ્યો સમજ કરવા હકમ આપ્યો, પરંતુ તેઓ કંઈપણ કરી શકે તે પહેલાં બેલોહના માણસોએ તેઓને ઘેરી લીધાં. સરદાર મરણીએ બન્યો. રણુને લીધા વિના સરદાર જવામાં પણ નામોશી અને મોતજ હતું તેવી સમીના વાંધિલાએને પણ એમજ લાગ્યું કે સરદાર જાહ નામકે મળુછ કચડિત જનનું તેણે કર્યાં અહીંજ છવ આપવો તે ઉત્તમ. બેલોહના માણસોએ સરદારને ત્યાંથી આઘાબળા બહુ સમ-ભયે, પરંતુ તે ત્યાંથી અમુક પણ બચ્યો નહિ. જવાપી દર ચર્ચા સરદારના માણસો મરણીયા થઈ લડ્યા, પરંતુ મુશીબ માણસો બેલોહના સુષન્ન સૈન્ય પાસે હું દિશાવર્તન ! વાંધેલાં એનો કમ્પરમાણ વળી ગયો. કોઈ છવનું રહેવા યાગું નહિં.

૧૧૦ યુદ્ધના બેલુકોરો.

સરદારનો રાજ મેલાણ પોતાનું ખંડિ દેખા લાગે આંખ્યાની આગુરતાથી રાહ બેલો હતો. નખન થઈ નવા છતાં આવવાની ને દીલ હતી તે તેને જસજ જાહ પડી. રાજમહેલની અવા-શીમાં બેઠી સરદારની સીમ તરફ તે નેહ રહે છે, પરંતુ કોણ તજરે ન પડતાં નિરાસ થયો.

એવામાં માર પાંચ બેડુતોનું એક રેલું કોઈ બોનેઉમ્મી જાહને આવતું દેલ બેડું બજાવું બોને ઉંમગી સા માટે દરી તે બજુસની છતા લા ચર્ચા પોતાના એ રવારને તપાસ કરેલા મોકલ્યો.

રવાર અરપ સમયમાં ખજર લાહ મારતે પોડે જાહો રૂંધો અને બજાવું” એ તો પુલી વગરજ

છે. યુગતરસને લીધે તેનું સરીર નબળા થયું છે.”

ગોપાલને કાળ પડી. ‘જરૂર મારંગમાં કંઈ નવા જૂની મર્ધ સાથે છે. તેણે ટુલીને બીજે ક્યાંય ન લઈ જતાં પોતાની સમસ્ત લાવવાનો દુકમ કર્યો.’

ટુલીને ત્યાં લાવવામાં આઈ. પરિચય અને ભૂખની વેદનાથી તે તરફથીવા આસી દગી. શીતોષ્ણના કરી તેને ચાંત કરવામાં આવી ફરેલા ડેલિ શાન તરફ જોઈ તે બોલી, આવો છવ આ બેટોતો જો બચાવો છે તેની કદર...”

અશક્તિને લીધે તે ધરણીપર ટળી પડી. સળંગે તેના સાંભળનાં તે બેટોતોના બેનરની પીગોટી માફ કરવાનું વચન આપ્યું અને તેઓને વિદાય કર્યાં. ટુલીને સ્થિત કરી શાનને કોઈક દરિદ્રતા પુઝી.

ટુલી ગભરાવા લાગી. ગોપાલને તેને નિર્ભય વચન આપી સ્વયં દરિદ્રતા દેવા સમજાવી. “મહાશય, ડોળા સાથે અને કુદરૂપી ગામ ખસે પકાવ નાંખ્યો હતો ત્યારે ત્યાંના મકવાણા રાણા બેતોછ આમંત્રણ કરી આમને પોતાના ચહેરમાં લઈ મવા વિદાય થતી વખતે રાખીએ તૈવાર. મવાની ના પાડી અને ‘દુલો બેતોછને જરી મૂળી છું’ એમ જણાવ્યું. સરદાર અને વમામ વાંચલા જો મુજ નેરૂપી લગવા પરંતુ જાણ લગાઈમાં જાણી મવા, અને એ ખજાર મજાનું હું ત્યાંના મહુ-મોતી નજર મુકી એક દિવાળવામાં બસાઈ પેરી અને લવાની છુપાવી ત્યાંથી નિકળી, મુજ અને તરસ વેની આપને એ ખજાર કહેવા જાદિ આપી. માજમાં હું મેઝાન મર્ધ પડી હતી. પંતુ રેવા જગા બેટોતોને મારો છવ જમાવેલો અને હવે મરવા લો. હું શું કરેલો છવને છવું?”

ડોળ, દવા, નિરાશા અને અંદર વેદનાની માધીન લાગણીઓ કદિન આ સમાજના મેઝાલ

સાંભળી રહ્યા. સરદારની મુખતા ઉપર તે બીજાઓ, સરવેલાણીના વર્તન માટે તીરસ્કાર ઉપજાવે, બેતોછ ઉપર ક્રોધે ભરાયો. વેરનો પ્રથમ અગિ તેના દુઃખમાં ભળ્યા જળવા લાગ્યો. પોતાના અપમાનનું વેર વાળવા માટે મોટી તૈવારી સાથે કુંદળી ઉપર વેરા પાડી, બેતોછને મારી, સરવે-લાણીને પકડી લાવવાનો તેણે નિશ્ચય કર્યો.

પોતાના સસરાને—સડીના કસ્ટોર સાને તેણે કહેવારાવું કે “તમારી કુંવરીએ તમારા અને સાથે મારા કુળને કલંક લગાડ્યું છે, તેનું વેર લેવા હું બેતોછ સાથે યુદ્ધ કરનાર છું, તેમાં તમે સ્થગેલ થજો, નહિં તો તમે તેના મજાલીયા છો એમ માની તમારી માથે પછ માટે યુદ્ધ કરવું પડશે.”

રાવ આ ખજાર સાંભળી આમોજાવ્યો. તેને એવું થયું કે ‘કુંવરી નજર પડે તો પ્રથમ તેનું આમું જ કાપી નાંખું.’ બેતોછ ઉપર તેને પછ કંપ થયો અને મેઝાલ સાથે મજા યુદ્ધ કરવા નિશ્ચય કર્યો.

ગંભીર પણ તરફથી સ્વયં અને ગમ્મસમામની કામચે એકાદ કરતી તૈવારી આપી. સરદાર અને બાપીની પ્રજામાં હાલકાર વર્તીક મેજ. બેતોછને આ ચાનના ખજાર પદેલિયાના દયા નહિં. તેણે તો કપારની તૈવારી કરવા માંડી હતી. કુંદળીમાં યુદ્ધના ભયકામ વામના માંડા.

૩૨. બેતોછની મૂરખીરતા.

સરદાર અને બાપીના મેન્મે કુંદળીને વેરા લાગ્યો. કાગળિયો માર પછ મેઝાલ સાથે મારે જઈ એવું બેતોછને રાંધે પતુ નેતુ પાડું પરંતુ આપી તે દિંમત દાર્યો નહિં. માત્ર મુજા મેઝાલમાં નેપાળના મેન્મે સાથે મેરો કરાવેલો તેણે મવા કર્યો હતો તે ખજારો પાગો. કહેરતા બાપીના દરખાશને બંધ કરાવી મજ પ્રવેશકાર આમને તેણે પોતાના સંવનો મેર્યાં મેર્યાં

છતુના સૈન્યે નગરમાં પ્રવેશ કરવાનો થતો હતો. દારના સેનાનો પોતાની રાજધાનિ સમ-  
શેરોને ત્યાં કરવાનો રીતો અવસર મળ્યા હોય તેમ  
થાય ઉપર તુટી પડ્યા. અને પણ સતેજ દેવો  
બનેના માણસો થવાયા, ચરણ ચરણ થયા પહેલ  
કેમ નરમું બાપે તેવા મળેલા.

સંખ્યા સમય થયો. ફરીથીના મુદ્દા મર્મને  
અનુસરી મુદ્દા બંધ રાખવામાં આવ્યું. પ્રવેશદાર  
બંધ કરવામાં આવ્યું. ચોપાણ અને રાવે પોતાના  
અસંખ્ય માણસોના સંહાર થયા બેઈ જગાણો  
હોઈ. ખેતોણ ઉપર કોપની પરાજ આવી અમ  
અને આજની રાત્રી કુદરતે તેની મંત્રને નજીક  
આવી મુશ્કેલ કરી.

સવાર પડી. ચોપાણના સૈન્યે બંદુકોને છુટથી  
ઉપયોગ કરવા માંડ્યા. આ' ભેલ પ્રવેશદાર બંધ  
જ રાખવામાં આવ્યું. મની રાજ ઉપરથી ખેતો-  
ણના સૈનિકોએ પણ બંદુક અને તેલનો મારો  
કર્યો. ખેતોણના સૈન્ય નીચા પ્રદેશમાં હોવાથી  
પોતાની પાસે સાધનની ખૂટ હોવા છતાં નેર જાજ  
જ થયો. એ મુઠિનમાં તે ફાળે નહિં.

તેને જાણ્યું કે કાલનું ઉપાયો પ્રવેશદાર ઉપર  
અને નગરમાં પોતાના સૈન્ય પ્રવેશ કરે તેજ  
જન મેળવી શકાય. બીજે દિવસે માર્ગનું સુચારુ  
પોતાના દાણોને ત્યાં ચારી લેવા માટેક મદદથી  
દાર તેની નાંખવાની તેજે આજ્ઞા કરી.

દાણોને પાકતે હોયને, તે મરવાન જની  
પરશે, પર્વત તોજાય પારવાળા મેટા બીજાઓ  
સાથે મરના સરકાનાં જેને તીવ્ર પાણી અને  
વેદનાથી મીઠાને તે પાછા દાણો. ખેતોણના  
ગાજાઓને અને નેમુ નજ રાજીના કપાળોને  
ખીસાં ન જામે એવી રીતે મેટાને પુનઃ દાણોને  
રવાળ ઉપર પડાવે. મરનાજન માન્ય કેળ-  
વેશમાં પડે, પુરવેશથી પ્રવેશદારને અગિયો  
મેટો કમી થયો, કમી કરતાં કમી છુટવા

અને જાજવાનીનો પોતાર કરતું સરકર નગરમાં  
થયો આવ્યું.

સરવેશભૂમિ પોતાના પતિને મુદ્દામાં સંચરવા  
સંચાર સંભવતી હતી, તેમાં દાર છુટવાનો  
પ્રમાદ હતી અંભાણે. ખેતોણ મમકરો, "મિત્રે  
કું ભટકું. છતુઓને નગરમાં પ્રવેશ કર્યો જાણ્ય  
છે."

"મહારો, મારા મુગટમુઠો પ્રત્યુ આપને  
વિજય કરે આ દારોની માત્ર એટલીજ વિનવિ  
છે કે બાપ મુદ્દામાં જરા મળ્યું પાણી પાની કરશે  
નહિં. કાચારકના કાચજ નામને રજુમિયા  
દિશ્વરને અને કુદિ'મરદ કરને, મરદો શિત્ત  
કરશે નહિં, અમે અમારો પખ' ચારી રીતે  
કેમજામે છીએ. આપ વિચિત્ર જની સિવાય  
અને રજુશ્ચ રજુપુતે સાથે મુદ્દામાં મુઠી વિજય  
પાળે વેર."

"ખેતોણ રાજમહેશના મોજાનમાં આવ્યો.  
તેના સમયે તેવા જની તેની રાત મેટા રવા  
દના. બાજારજો વીરપુત્રોના પરામાન 'આપ  
તેઓના હાથમાં વીરસ રેખા દના. ખેતોણને  
તેઓને સંભોધીને કહ્યું. "મારા બદાશુ સાધતો  
અને કુદરતે આજે આપણી વીરતાની કમો-  
ટીને સમય આવ્યો છે. આપણા પુરવેશને પાસે  
ચાલી મુદ્દામાં પાણી પાણી ન કરતાં યત્નને સંહાર  
કરવામાં છા જાવો. રજુશ્ચને મુદ્દામાં મત્ત  
થાય એ સર્વપ્રતીત કરાવનાઈ છે. અગ્રણીઓની  
વિજયમાય તેઓ માટે તૈયાર છે. માટે કેસરીય  
કરી રજુએ ઉપર તુટી પડે. મોવો શ્રી રાજી  
આવાનો જ્યાં."

"રાજી માવાનો જ્યાં" જેવો એજ બુનિ  
જાણ રહ્યો.

છતુઓ કુદરતીના માણસો. સાથે કપાળથી  
કરવા રાજમહેશ છુટી. આવી પડેલા. અને પણ  
અને મુપુષ મુદ્દા મળ્યું. જાવાઓ પાસની માફક

શુનને કાપવાં લાગ્યા, ગોધાજીએ પણ પોતાના માથાસોને ઉઠેરી દુરમનનો સંહાર શરૂ કર્યો. 'જય શક્તિ' અને 'જય લાવાની' ના જયનાદથી, 'જો મોર્ચા-જો કાપ્યા'ના આતેનાદથી વાતાવરણ બેઠાવા લાગ્યું, લોહીની નીકાળેલા લાગી, રાખના દમેદગ ઉભરાવા લાગ્યા ગ્રાહ્યો શુનથી બડતા દતા, તેઓના સખ્ત પ્રદારથી ગોધાજી હરકર પાછળ દડવા લાગ્યું. ખેતોજીને વિજય થાય એવા ચિન્હો રચા જણાયા, પરંતુ વિધિએ કંઈ જુદું જ નિર્માણ કર્યું હતું. નગરમાં દાખલ થયેલા સૈન્યે તમામ દરવાજાએ બંધાવી પોતાના પક્ષને નગરમાં પ્રવેશ કરવાનો માર્ગ મોકળો કરી દીધો. લીડની મારક ઉભરાઈ જતા સૈનિકોએ કુંદણીના નાના સરખા સૈન્યને મોમેરથી ઘેરી લીધું. ખેતોજીએ જાણ્યું કે હવે વિજયની આશા બર્ધ છે.

જતાં તે દ્વિમ્મત હાથોં નહિ, સક્રિય માતાના જય અગ્નિથી પોતાના સૈન્યને ઉત્તેજીત બતાવતો પોતાના શૌર્યને શુનને પરિચય કરાવતો તે દુરમનને પાછળ જ દડાવતો ગયો. એવામાં અચાનક પાછળથી કોઈએ તરવારનો ધા કર્યો. એ ધાનોજવાબ વળે તે પહેલાં તે એ જીવલેલુ ધાથી તેનું મસ્તક ધડી જુડું પડ્યું. ગોધાજીના માથાએ 'જયલાવાની' નો વિજયનાદ કર્યો, પરંતુ 'જયશક્તિ' ના નાદમાં તે નાદ દબાઈ ગયો. ખેતોજીનું પડ વરતી ઉપર પડ્યું નહિ, પૂર્વપક્ષ તે શૂરતા થી લડતું રહ્યું, અને દુરમનને દહાવતું દહાવતું છેક કુંદણીના દાર સુધી અગ્નિ-શુન્યો આશ્ચર્યચકિત-દિગ્મુદ બન્યા. 'કેવો આ વીરનર કે મસ્તક છેદાઈ જવા છતાં માત્ર ધડ પણ બાકી બહાદુરી બતાવે ?' તેઓ મોહમુગ્ધ બન્યા.

• હવેવા છે કે જુમાપ્પાન વારસાદ અને મેળજીજી મેદેઠ વડે લાવાની નાજક ઘડાઈ થઈ હતી. ત્યાં આગળ મેળજીજીનું મસ્તક ધડ પડ્યા પછી ધડ દોળાઈ લલચાઈ લઈ લઈ હતું.

ખેતોજીને યુદ્ધ સાંગોજી ત્યાં હાજર હતો. પોતાના ધડને બાઢતો પરિચય પડતો એક તેણે પ્રતિજ્ઞા કરી કે 'મારા પિતાનો સંહાર કરનાર ગોધાજીને મારી પિતાનું વેર ન વાળું' ત્યાં સુધી મારે કુંદણીની ગાદીએ ન બેસવું. આ પ્રતિજ્ઞાથી ખેતોજીના આત્માને શાંતિ થઈ હોય તેમ તે ધડ સાંત બન્યું-નીજીય થઈ વરતીપર પડ્યું. સાંગોજી એ પોતાના માથાસોની સંભાળમાં તે સુરક્ષીત રહ્યો પડેગિયાનું. વીરનર ખેતોજીનો દેહ ધ. સ. ૧૪૮૬ માં પડ્યો, પરંતુ તેનો કીર્તિ આત્મા અમર રહ્યો.

ખેતોજીના શત્રુથી તેના સૈન્યનો ઉત્સાહ મંડ પડ્યો. પોતાનો પ્રશસ્ત ઘરો એક ફેલાક વડ સામતોના આમદથી સંગ્રાહ થોડા શૂરવીર સામતો સાથે લાગે એક ત્યાંથી ન્દાસી છુટ્યો, ગોધાજીનો માર્ગ મોકળો થયો. વિજયનાદથી તેના સૈનિકોએ વાતાવરણ બેઠી નાખ્યું, અને પોતાના તથા રાવના અસંખ્ય સૈનિકોની સહાયથી નાની સંખ્યા ઉપર મેળવેલા વિજયથી ગર્વિષ બનેલા ગોધાજીને નગરમાં પ્રવેશ કર્યો.

ઉપસંહાર.

નગરમાં પ્રવેશ કરતાં જ ગોધાજીનું પ્રથમ લક્ષ સરવૈયાણીને અગ્નિ મેળવવા તરફ થયું. તરત તેણે જનાનખાનાને ફરતી મોટી મુઠી અને બારીક તપાસ કરાવી પરંતુ સરવૈયાણી કે અન્ય રાણીઓને બાંહે એક મોટી ચીતા બાંધા બળતી નજરે પડી.

ખેતોજીનું મસ્તક છેદાવાની વાત જાણતાં જ સરવૈયાણી અન્ય રાણીઓ સાથે તે મસ્તક મંગાવી તેની સાથે સખી થઈ હતી-ચીતા ખડી બળી મરી હતી. હવે તે માત્ર ધમધમતી રાખ અને અંગારા બાકી રહ્યા હતા !

યુવીના શત્રુથી રાવે કપાળ કુટ્યું, સરવૈયાણી દામ ન લાગતાં ગોધાજીએ દામ ધસ્યા.



માત્ર ખેતોછને માર્યાનો સતોય અને કુંદણીના કમળને મળ્યાનો લાભ તેને પ્રાપ્ત થયો.

ખેતોછએ કુંદણી અને જસદણને પોતાની તાબે કર્યું, અને પોતાની સગા ત્યાં રથાણી સર-હાર ગયો, ખેતોછના બીજા માથે જાંજી અને શીલાણી પણ પાછળથી અમદાવાદના પાદસાદ મહમદ ખેતોછએ જામનમાં લીધા.

સગીછ સામંતો સાથે જ્યાં ત્યાં ભરાયો ગોધાછ સાથે બદારપડું કરવા લાગ્યો, અને કેટ-લોડ વખત પછી તેણે રાજભાડ વીસ કરવાની સદાવધી પોતાના પીનાનું ચેર વાળી પોતાની

પ્રતિજ્ઞા પૂર્ણ કરી પોતાનું રાજ્ય પુનઃ પ્રાપ્ત કર્યું હતું, જેનો ભોગવરો અઘાળી તેના વંશજને કરે છે.

સરવૈયાણી પત્ની પાછળ સતી થઈ, ખેતોછ અનુદય પરાક્રમ કરી ક્ષાત્રધર્મે જાળવતા યત્નવશ થયો એ વાનને આજે સેંકડો વર્ષો વિત્યા છે પરંતુ તેનું અમર નામ કનિદાસ પૃથ્વર અંકિત છે, તેની ઉન્નત્ય કીર્તિ જ્વલંત છે, ભાટચારણો અઘાળી ધરવીરોના ધરોમાન ચાતાં તેને રમરે છે. અને તેઓના હૃદયમાંથી તેના પ્રત્યે ધનવાદ અને પ્રસંસાના ઉદારો નિકળી પડે છે. આવા વીરનરનો કીર્તિઆત્મા અદોનીય અમર રહે છે.

## આર્થિક સ્વરાજ્ય.

રચનાર રા. જમ-લસિત.

( " જ્ય સ્વરેલ જ્ય સ્વરાજ્ય " એ રાષ્ટ્રગીતની ધૂન. )

( ૧ )

સર્વ રક્ષનનું સ્વરાજ્ય:

વિજયી હો સર્વે આજ !

તાંત્ર તાંત્ર કણ કણાર્ય :

આતમકામ જ પરમાર્થ :

રોહન-મ જ સર્વાર્થ :

( ૨ )

દષ્ટિ વજ્રાટ કરે સ્વરાજ્ય :

વિજયી હો સર્વે આજ !

અન્ન વશ આગર :

દગદગી દૂનદૂ :

ત્યાં પુલક રમર :

( ૩ )

જ્ય તાંત્ર એ સ્વરાજ્ય :

વિજયી હો સર્વે આજ !

૬

જ્ય સુન્દર ચેતન્ય.

સુવધારે પ્રજાજનન્ય !

જ્ય એક ત્યાં સ્વાતંત્ર્ય :

( ૪ )

લોકચક્રધર સ્વરાજ્ય

વિજયી હો સર્વે આજ !

ઉન્નત્ય, નિર્જન, અરોહ-

લોક ગ્રીક્ષતાં અયોગ-

લાલન પ્રજાનાં જયોગ :

( ૫ )

અભિર-મધર સ્વરાજ્ય :

વિજયી હો સર્વે આજ !

ર-પ્રતિક કવિતક્રમે :

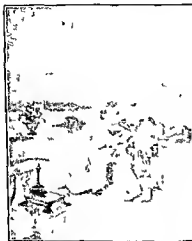
ગૃહસ્થાદ પરમધર્મ :

અથ એક લલિત પ્રમ :

# રીસાયલી સનમને.

સ્વનામ રા રણુર

મિનકાર રા રવિસેક્ટ મ રાવલ.



ધરી શું રણુર ભેગી, સનમ! સારી થઈ કરેને  
 સ્વનામ રા રા, ભમે છાંડ જાડી ભરી દેને  
 મહોત્સવનો નિસેહ હ મને, જરૂની જાનમા કાની,  
 સ્ત્રી સૃષ્ટિ અરિહ તલાળી અટલો ના કરી દેને.  
 બનાવ્યું પેલું દિન દિવસ નિયમ દારેથી દર્દ દર્શન,  
 સ્મરણ ના તે થઈ આણુ હવે તુજ રૂપ કરી દેને  
 ન અદાન દાઃ ધરેયકી ભર, હાલને ભોળાની ભાવે,  
 માયાની જાનની નીચે હવે મમ બલ લગ દેને  
 મુ રણુરને રિઆવાલુ છ મિરદે છે લખ્યું નિધિએ,  
 મરે દુનિયા દસાવે એ મજાન મ્મ દમ નહીં દેને

# આવતી કાલનું જરમની.



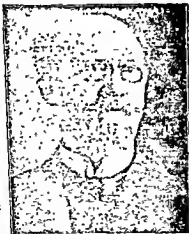
મું જરમની બેકાર છે.

મી. કીલીય ગીઝસનેઝ અગિયનુબય.

વપનામ: ડૉ. નલવરસાન એફ. યેક, એમ. બી. બી. એમ.

હું ગમે મરીને જરમનીની રમીતિ ભરૂવા એ કે જરમની સદાજના થાક તથા દાર પછી ઉરકમાં મરો દનો. વર્તમાન પત્રોના દેસાએ મુંય પોતાની આર્થિક સ્થિતિ કેવી રીતે સુધારી

વાડા બર્ષા દત્તા. જર-મની વતીનમીની-જર-મની રકમ બારો કે જેમ એ વતર વિધાર્થ અને ભરોશા પાત તદિ એવી મજૂરીથી મર્યાના સદાવતો જવાત નથા મંચી મંચો સગરિ લગલુને સહ મંચી કમુસાન રૂપે આપે દનો.



જરમની કિયુવે તોવજ બરી છો એમ છે એ સંજર્ણી નિબધસાન વિચારકને રહે એવી કોઇ ખીના જાજમાન હોની પછી જરમની પે રાનું વચન પાળી છકે તો તેડી અઠર દુનીઆવા સંજર્ણી તેડી બરિખની સ્થિતિ રિરે ચોક્કસ વેધાર પર થું થાય ?

કાશી અને તે ઉપરાંત વિજયી રાષ્ટ્રોની ખરમ જાણની દુડીએ થી રીને બરી કાશી ? હું જરમનીની રહેબી રાષ્ટ્રી અને એક માત્રે દનો. અને તેમના ઉપર નાંખેલા બે.ભા સંજર્ણી નેમને. અખીયાપ જાજવા માંગને દને. જુસાજુસા અભિપ્રાયો માથી અને જુડી જુડી ખીનાએમાંથી હું જુખાની નાંતરી કદવા મનિતો દનો. એથી જરમનીની વર્તમાન

મં. મેઘસીવતીગઢ પાખા નથા મીઠિન.

સ્થિતિ અને પુરખ.

અવાજ અધાપ.

હું ખાસ કરીને એ ભાવુદા માગતો દનો, અરેખર અર્થિનમાંથી ખીનાએ આકામે અને

અભિપ્રાયોનો એક મોટો જથ્થો મને મળ્યો. હું સારાઈ, ધંધાદારી લેકો અને રાજકીય અગ્રેસરો તેમાં મોટા અને હંમેશા પધતા જતા પ્રભાવવાળા જરમન પક્ષના નેતા શીકરેન અને ફ્રેન્ચેરીટી સોશિયલિસ્ટ પક્ષના અગ્રેસર દત્તા તેઓને મળ્યો. તે ઉપરાંત મને આપણા મુલસરીઓ તરફથી ધણી માલીલી મળી અને એનાજ ઉપયોગથી હું જરમન અહેવાલોની સરખામણી કરી શક્યો અને માની શક્યો.

છતાં આ બધી એકઠી કરેલી માહિતિ મને જો માહિતિ ખર્ચાન સહેરની મશીનોમાં માહત્તા ફોકોનામાં અને ખાશોમાં અથવા તે મધ્યમ વર્ગના મોઢા સાથે તેમની રહેણી તથા ડાટુંબિઝ કિપતિ વિષે માત્ર કરતાં મળી, તેની સાથે સરખામણીમાં નિરસ લાગી.

મશુરીઓ કરતાં જાતિઅનુભવ વધારે કીમતી હોય છે. અને મરો મર્ચાન્ટ વિષેનો પહેલો અને છેલ્લો અનુભવ હું તેમને છોડ્યો મળ્યો. હ્યાર બાદ તેમનામાં ધણી મોટો ફેરફાર અને તેથી વધુ મોટો ફેરફાર અંગ્રીજ લોકોનાં અને તેમના પૈયમાં સાફસાફ અનુભવો.

સંઘી પછી જ્યારે હું જર્મની ગયો ત્યારે ત્યાંના લોકો પોતાના પર આવી પડેલી આત્મચી જાજેના બની ગયલા લાગ્યા-તેમના હારકરની દારથી તેમની શ્રદ્ધા બાગી પડી હતી અને અવિભા વિષે અત્યંત નિરાશ અને અનિશ્ચિંત તથા બળવાના કરથી તાસલા હતા. તેઓમાંના ધણી, જર્મ્યાઓ અને સ્વીડેશ લાંબો વખત અનુભવેલા સુખમરથી દુઃખી લાગતાં હતાં. ખોરાક કપડાં અને છવનની બીજી જરૂરીયાતોની કીમત મહુરવર્ગ માટે ધણી વધારે હતી. યુદ્ધમાંથી પાછા ફરેલા સરકરીઓને નાજરીક હોયને માળતા કર્યા ન હતા-લોકો નિરાશ અને મુશ્કેલી જેવાં હતાં.

પણ હાલના અનુભવમાં ખર્ચાનની પ્રત્યક્ષ નહીં નહિ પણ ઉમંગી નાઉમેદ નહિ પણ મને નિશ્ચર જેવાં છે. સુસ્ત અને નિર્ભય લોકોનાં લેખાં “લેખર એક્સપેન્ડ” ની આ બાજુ વિલસાતાં અથવા તે પચિકોના કે અમળ પૈસા ઉધરાવવાની પેટી ખખડાવેલામાં આવતા નથી-લોકો અપણ અને દેખી રીતે કામમાં શુભાખલા, સારાં કનકાં. પહેરે ખાવાપીનામાં સંતુષ્ટ ધંધા વિષે આતુર અને સારા રોજગારવાળા લેવામાં આવે છે, વિશ્વ શુદ્ધોમાં આપોદિવસ નાનાં રેળાઓ ન કરવા એકઠાં થાય છે, તેઓ પોતાની બમણ દરતરી રાખે છે અને તેમાંથી કામગીરીમાં માહિતી પત્રો કીમત અને બજારબાજના કામ કરે છે.

કલાક એકલાક વખત માળવા તેઓ અથવા નથી, પરંતુ ધંધાવે આવે છે. લાંબાં આંદોસ મેળવે છે.

ખર્ચાનના સધારણુ વર્ગ પોતાની જરૂરીયાત માટે પુરતું જ કમાતા નથી પરંતુ મોજને મ થોડું બચાવી શકે છે, હું એક દિવસ અરસ્તન જેવો લાગતા અને મોઢા પાયાપર બધો વિલુપિત સહેદ સહેર જેવા જેવાપણા લુ બાગમાં મથો હતો તેની આજુબાજુ પડા વાગે છે અને અધારે ફાજાલું ડુટે છે. પચ્ચીસ હાલર માલુસોની સમગ્રવાળું, આ સીવાળું શુદ્ધું વિશાંતિ શુદ્ધ છે. એક સાધારણને જે કંઈ ખાસ બહુવાળેગ ન હતી, હું મથો હતો ત્યારે બધી જગ્યા ભરેલી હતી અને લોકો દુઃખી જન્મેના દાર પીતા, જરૂર ખાત ખોટા પીણોનો સ્વાદ લેતા અથવા કોરી પી બેઠેલા જોવા હતા. એમાંના ધણી કારકુન દલપીરડો, દુકાનમાં નોકરી કરતી છોકરીઓ મધ્યમવર્ગનાં માળાપો પોતાના મોટાં ઉદારને સાથે દત્ત. મારી ગાલુના રેખો પચની રો

એનો દિશાળ ચલુતાં માલમ પાડું કે તેઓ  
આકરે નાંખી પંદર માકે એટલે કે પાંચ  
પેન્સની સવામિશી સુધી આ સાંજની મોજ  
પાછળ ખરમતા દતા. બીજાઓ વધારે જેવા  
તમારા પાછળ સુખાવતા દતા. બીજા ઉપરથી આ  
ચીએમાં, દુઃખાગ્રમાં એવાએટમાં અને દલગી  
ધનમની સૌરતી પાછળ વાપરતા દતા. તે રોજા-  
વિશે કંઈક નવેલી નહોતું.

મેં એક જર્મન સ્ત્રીને

પુછ્યું કે અપારે તમારા  
પચાર આટલા બધા  
એકા કહેવામાં આવે  
છે ત્યારે તમે આ  
કંધાગાળની મોજ  
પાછળ બાંહેધે અર્થ  
કાંઈથી કરી શકો  
છો? આ સ્ત્રી ને પછો  
વખત અમેરીકામાં રહી  
આવી હતી અને પેનાના  
રેશીઓ મારે નિરાળા  
અભિયાન પરાતની હતી  
તેણે બુલે દિલે જવાબ  
આપ્યો કે એ ખરેખર  
આશ્ચર્યજનક છે, ખરે  
ખર વિચિત્ર છે પરંતુ



અર્થ સુધી તમે તેમના  
વિષયો આજે અભિયાન હાલી ન નાખે. અને  
તેમના ચુદ્ધત્વને વિશે સત્ત્વ મારિતી ન મેલે  
ત્યાં સુધી જ. નહીંતરી વગી એટલી મોટી છે કે  
જુવાનો ને તેમજ ખાસ કરીને જુઝુએને દુઃખ  
લેતા અને ભુટથી કરવા માટે મદદ નીકળુજ  
લેણએ. એટલા માટે જ આ લોકો સાંજનો  
આનંદ લેવા સાદ પડ્યાં કરકર કરે છે.  
એક શેરો ભાષ પાતાની નાની બે બહેનો સાથે  
કામ કરતા હોય અને તેઓ તેમનાં માલમ સાથે

રહેતાં હોય તોનો તેઓનું કીક નમે-મુશીખતો  
મોકલા જુવાનોને છે અને પેનાનાજ પચાર પર  
રહેવાનું હોય. અને ત્યારે તો નમાવતું ઘમઘમ  
અસંભવિતજ.

સ્ત્રીની આવી હોવા છતાં પચાસ દહાર વ્યારીઓ  
લુના જામમાં અને બીજા દહારો અગિતઓ  
કાલીની દુઃખોમાં અને જગસામાં મેળી થાય છે.  
છોકરીઓનો મોડો ભાષ રવચ્છ અને સુંદર  
રેખા છે. તેમનો

પહેરવેશ સુતરના કરક  
કનો અથવા તો કાથે  
મનલેવા કપડાંનોજ  
હોય છે. કેટલાક માલ્યો  
આ વખતે પછુ જુના  
રમુકેતના કાપરચિતરા,  
ખમાવરના પદા અને  
બટનો વગરના ભરકરી  
પોશાક પહેરતા હતા  
પરંતુ ઘણાખરાતો સાથે  
સુર ચહેરી પોશાકમાં  
હતા. કપડાં એવીજ  
મનનું એક રોળું રીન-  
હાડેલી મોટી નાટક  
શાળામાં લેવામાં

આવતું હતું-એ જગ્યા  
માં સોપેટ હોસના  
નામથી પહેલાં એળખાતી હતી અને  
જા પગલે અગતું હતું. હાલ તે જગ્યા  
પર કાચ નાખરામાં આવ્યું છે અને તેમની  
રેખા, પત્થરની સુનાના કાપરાંમણી લકકતા  
સંકે આકાશના પરાંના દુકાઓ જેવો, લાગે છે.  
ત્યાં ખરી દોઝથી અને જુના જર્મન જુરસાથી,  
અરઝાગાની સચોનું રવમ નામક નાટક અજ-  
વાતું હતું (સંખીન ગ્રાંદેલો જર્મન વેતીઓ  
હોય અને ઓપેરેશન બંદિન મીનું હતો) પરંતુ



### નાથી બાક

લોકો ન્યોનું આપણે પ્રતિભાવતાં પલ્લુ આ બધાને મ્મ હમ-બધો.

પ્રેક્ષકમાં અને જગ્યાની કીમતમાં મને વિશેષ આનંદ પડે છે. આનંદ આમના લોકોમાં કરતા અહીં બિદાસ લોકો ઉપાદેશનના દત્તા તેઓ સંખ્ય મ પાંચ દબાર જેટલા એક મિત્રે સમજાવતા હતા તેઓને આ જોખ પાછળ મોઢો ખડક થતો હતો-મારી જગ્યા જે નામકલાગમાં ની જગ્યા એટલા સારી હતી તેની શી માત્ર એક વિનિયમે પેન્સિયન હતી થપ્પી ખરી જગ્યાએ પેન્સિયન હતી-સહન માટે નર્મનમાં નીટા-લાજવાની જગ્યા બધા દુખનજેવી હોતી નથી અને મારા મત પ્રમાણે સામ્રાજ્ય વર્ષના લોકોનું સામ્રાજ્ય આનંદ માટે નર્મનમાં અને બીજા નર્મન શહેરોમાં સારી સગવડ હોય છે.

બીજી દુ એ નજુર ઉત્સુક હોતો કે જગ્યામાં કામ બદલ લોકોને જેટલા પગાર આપવામાં આવે છે અને તેમનો પગાર જીવનની કીમતના પ્રમાણમાં કેવો છે પહેલાં વિષય વિશે આકાશ મેગાફોન સહેલ છે-કપ અને બીજા કારણનાઓમાં નર્મન મળુરને આકાશ માટે આપવામાં આવે છે.

જેટલે માટેની જાસન કીમત પ્રમાણે તથા પાઉંક આવ, પરંતુ જર્મનીમાંની વર્તમાન લેવ-લેવક પ્રમાણે એવી કીમત પાસ લીનીંગ મૂકું મું.

દિવસની આટલાકની મળુરીને દિસામે તેઓને કાકે છકુ પેન્સ મળે છે ન્યાયે જેટલીટનના મળુરને ૧૬ થી ૨૬ લીનીંગ સુધી મળે છે.

આનુભવનો ખ્યાન નર્મન શહેરની બધીઓ માથી પસાર થતા, દુકાનેમાં નર્મન-વસ્ત્રના અને રત્નોમાં જેવી મોની વપારની મુલાકાત લેતા સારા બાને છે એ સારા લોકોની કીમત ૧૮૦ માક જેટલે ૧૫ શિનીંગ એક માક એને પેની ને નીસામે ખમીશની કીમત જાન પ્રમાણે ૬૦ થી ૧૨૦ માક જેટલે ૫ થી ૧૦ શિનીંગ થાય ખરી રીતે, હંમેશની ઉપરોગી થપ્પી ખરી થીએને દિસામે ખરીદામાં એક માકની મીમત એક પેનીંગ થાય છે અને આ ઉપરાંત પલ્લુ જર્મનીને મોડે રાખે છે કારણ કે થપ્પી થીએની કીમત જર્મનીમાં ઉચ્ચ કરતા બોણી હોય છે.



હોલ ધનીમાં એમ પોરે. રાના, જે હનીવાને પહેવાર કે પેસાતાર અને બનુ પેસાત કરવાને વખતે મળે છે બાજુ રહે તે ગરીબોને મળે છે.

કામલા તરીકે પુરતો હેરત પમાડે એટલાં સરતાં વેચાય છે. અને હિંમતમાં પ્રમદ થતાં પુરતો કરતાં ધનું જ સરસ બનાવટનાં દેવ છે. હિંમદા કામળ મજબુત તથા સારી યોજનાવાળી બધી અને ખુબ મુરત ચિંતે વાળાં દુનિયાના સર્વેકષ્ટ પ્રયોના જન્મનમાં ચપલા અનુચિત દે પેન્સે વેચાય છે અને નવી નવતકથાઓ ૧૩ શીડિએ ચીના કમ્પ્યુટરો સામાન, ભરત કામ ધર-મયુ વાસજો તથા દરેક બનનીલાની કારીગરીઓ મળી સરતી કીમને મળે છે. જન્મ અને અગ્રેષ્ઠ પેસાના ફેરવદબને ભાવે નહિ પરંતુ જન્મની-માંની માઈની ખરીદીને કીમતે જન્મન મળુર સાક માકને પચારે, સી અને પોતાના નાના કુટુંબના પોષણાર્થે, હવમળ પુરતું અને નોકરી માટે સંતોષ રહે હવમળ એટલું મેજગી થકે છે. ખૂબ કરકસર કરીને થોડા માકે રોજ થોપ માટે જ્યારી સમય અને તેને ઉપયોગ ખાસ કરીને દલિલ જવનો દાર પીવામાં અને કંઈક માંધુ સાંભળવામાં પ્રવ્રકાપ જાવમાં અથવા તે જવના દારૂના પીણમાં થાય છે.

કારીગરો અને મળુરો નેટલી સારી રિયતિમાં ધોધાદારીઓ અને કારકુને નથી. જ્યારે રહેવાનો ખર્ચ આટલી દસ મણા વધી ગયે છે ત્યારે પ્રોફેસરો, માસ્ટરો અને ખીલ નોકરોના વગરમાં માત્ર ચારથી છ મણા વધારે કરૂકામાં જાયો છે. આ વર્ગના લોકોને જ દેખાવ-ખાનર સાહસિક બનતું પડે છે અને વધારેમાં વધારે દુઃખી થતું પડે છે.

દાઝમાં, નાણાવાળાઓ જન્મનીની સોંબી મળુરીના દિસામે નહીં અને મોટી ધોધાસનથી ચેજના, જેની દુનીયાએ નિપુણતામાં અને કાપસિદ્ધિમાં પહેલાં બનુમતી ન હતી, એવી તૈયાર કરે છે.

હુમેસરી-સ અને તેની મોટી ચાપલુ કાઝસા મોહુ અને પોગાદના મોસા જ્યાપર અંકુશ ધરાવે

છે. એ વિષયે ઘણી ચર્ચા ચાલે છે કારણ કે જન્મન કક્ષિતમાં એક નવી દીશાને તે આગેવાન છે-એ અગ્રીર, કેટલાએક અમીરો ને ખર્ચેનેતાં જન્મનીની ધોધાસનથી છુંદગીને રમાડે છે, તેમના એક છે. આ નવી યોજનાને “વરીક દૂરદ” નામે ચર્ચવવામાં આવે છે-એટલે કે કાયા માલને ધધો કરનારી ઘણી કંપનીઓ એકઠી કરી, ધધાની યોજનાથી તે કાયા માલમાંથી બનાવેલા પાક માલને એક મોટે જથ્થે પેદા કરવો.

આવી જ યોજનાથી કપના દારૂગોળાનાં જન્મી કારખાનાંઓ ને લદગાને સમયે બંદુકો અને રફાણુ સામગ્રીઓ રાશ્ત્રી પ્રમાણમાં તૈયાર કરનાં દર્તા-અને જેલે દારૂનો રવાદ ચાખ્યો છે- તેમણે સુવેદ થવા બાદ થોડાજ મહિનામાં સુવેદને વખતને અનુસૂય પડે એવી રીતે પોતાની યોજનાને અભ્યયન કરેલી સકિનથી ફેરવી નાખી. દાઝમાં તેઓ એનજીએ, બધી ભતની મશીનરીઓ, બેકુતનાં એંગ્લરો, રજરદરો, સેરદી અસ્ત્રાઓ અને જે કોઈ બનાવટ દુનિયાના બજારમાં ખપે તેવી દરેક લોદા અને પોલાદની ચીજો બનાવે છે. જનરલ હલેક્ટ્રીસીટી કંપની પણ અજબ કાપથી વધતી ભવ છે અને તદરથ દેશોની રોજગારી કોપસા, લોખડ, અને હાલે-કડીક બજારી-આંરદીઆ, હુમેરી અને ખીલ દેશોની પેટીઓને હજમ કરતી ભવ છે.

આ મોટી ચાપલો દુનીયાની બજારોને કમળે કરી રહી છે અને સદાચ પહેલાંની જન્મન ધધાની આખાદી મળે અંશે પાંડી લાવવાને સરજી નીવડી છે. જે એક ચમતકાર જ ચલુાવ. કારણ કે જન્મનીની આર્થિક રિયતિ ખુબખાર અને નિષ્વચ મદગાળી, ધરંધાનો, બહાણુનો રોજગાર અને પડેલી ખોટકત જવાથી, માલુસમળ એટલું થરાઈ અને મશીનરી ફેરવે અને તેને હવતો સામાન ઉપડી જવાથી હવમળ નજ જેની થક મળ હતી.

આ સમયે અવનવન પમાટે એવું જતાં કેટલેયે મેળખા પરીજ્ઞાનને વિષે અતિશયોક્તિ કરવી જોઈએ નહિ. કેટલાક અવલોકન કરીના અદ્યપાલ મુજબ જર્મની પૈસાથી રેલવેનું તે નથી જ. લઘુકાલ પહેલાંના ધોરણ સાથે સરખાવતાં દેશના કરજ ઉપરાંત, અર્પણ મોટી જમીનની સરખા નો દિસાળ ન ગણીએ તેમજ, જર્મનીની કારીગરી અને ધંધો એ તૃતીયાંસ છે. રૂની આપણ જોઈએ સસો તેર કરતા અડધી છે. આ વર્ષના ચાર મહિનાની કાલસાની ઉત્પાદ માત્ર ૪૮૬ મીલીઅન ટન છે જ્યારે ૧૯૧૩ ના તેટલાજ વર્ષનામાં પણ મીલીઅન ટન હતો.

લઘુકાલ પહેલાંના દનેજ કરતાં હેખર્ષે ખંદેર દાક અડધુંજ દનેજ આવે છે. (અને તે પણ વિદેશી વહાણોમાં.)

દેરક જર્મન ધંધો દકતાથી લગભગ વધા દેશમાં વધતો જાય છે. ફ્રિંચુ અમેરીકા સાથે આ વર્ષના ફેબ્રુઆરી મહિનામાં ગયા વર્ષના જેક મહિના કરતાં ધંધાનું પ્રમાણ ૨૦ ટકા વધુનું. તેનીજ સાથે ગધા દેશોનો ફ્રિંચુ અમેરીકાનો ધંધો ૫૦ ટકા વધ્યો. ૧૯૧૬ માં જર્મનીએ યુનાઇટેડ રેટલને ૧૦ મીલી અન ડૉલરનો માત્ર મોકલ્યો, ૧૯૨૦ માં ૮૮ મીલીઅનનો અને આ વર્ષે એના કરતાં પણ વધારે પ્રમાણમાં. બ્રિટિશોનાજાલના ધંધામાં મુરોપની બજારમાંથી ક્રેડિટિનને ધકેલી કાઢ્યું છે અને મોટરકારમાં, સાઇકલમાં અને તેને લગતા સામાનમાં એકલા સ્વીટ્ઝરલેન્ડ માટે જ જર્મનીની નિકાસ આપણ કરતાં ૬૦ ગણી છે.

આ સર્વ કારીગરી અને ધંધો સંજોગી સ્વાસ્થ્યના ચિન્હો છે અને દેશની હારના વડા પાછી એમની રાક્ષી કારીગરી અને સરળ રોજગાર વિષે અવનવન સંજિગી આપે છે. પણ એ જર્મનીએ આવી જગીરથી લગત દુનીયામાં પેલાનું અસન સ્થાન મેળવવાને દકી છે તેમજે દવે તુકચાલી જરવાની જરૂરીઆત શામે થવાનું છે, એજ એમની

સ્વાસ્થ્ય સમ્બંધની શક્તિનો ઠેક સુધી અવનવન કાઠસે, અને નવી અને અગાઉ ન કરેલી મહેનત કરાવશે જ. કામ તેમને લાગુ પડ કરતું સહેલ પડ્યાનું નથી. તે તેઓ જાણે છે તે દુનીયાની કેઈપણ પ્રખ્ય કરતાં મોટામાં મોટું કારીગરીનું સાહસ કર્યું કહેવાય અને કારીગરી સંજોગે દુનીયાની તમા રીખમાં ન સરખાવી શકાય એવું સાહ્ય મળે. કાણ કે તેમ કરવાને તેઓને ચાર મહિના નિકાસ કરતો પડે તેઓ શું એમ કરી રાકશે અને કરી છે તે એની અસર દુનીયાની બીજી પ્રાંતઓપર શું થશે ?

આ સવાલના પહેલા લાગેતા જવાબ અને “શાંકમાન” અને બીજાએ તરફથી મળેલા હોય અને તેજ જવાબ વોલ્ટર મેથોનોએ, જર્મન પુનરુદ્ધારના વધારે દુનીયાને આપે દતો. તેણે ધીમવાથી કહ્યું હતું કે અમે જાણે રાજીએ એમ જાણે. અમે કે અમુનીસ્ટ સમી સોએ રીચરેટમાં રાહદને ઉદ્દેશીને કહેતા પોતાર કરી હોય કે તમે સહો એલા, તમે હાથો, તમારે જ પૈસા જરવા જોઈએ. માનુષિક રાક્ષીથી સંલગ્તિ હોય તે જર્મન નેતાઓએ અને જર્મન પ્રતિષ્ઠા બાધનું કરજ લાગ્યાનું નાખી કહ્યું છે. અને મને કહ્યું હતું તે મુજબ અમુક સરતોએ તેઓ જદા પરામે છે કે એ કરજ જાણે સાકારો. સીડેન ને ડૉ. હેમ્પ્ડે, કેટલાકિપની એલાના લીસ્ટ, જેઓ તેમના સેક્રેટરી અને સમ્બંધનાર તરીકે કામ કરે છે, તેની હાજરીમાં અમે દતો અને તેઓએ તે સરતોની રૂપરેખા દોરો જતાઈ હતી. આ મેન્ડેરીટી સેવધાલીસ્ટ પક્ષનો નેતા હલુપણ જર્મન રાજકારણમાં મોટી સ્થા પરામે છે. એ ઉમે, પ્રુસિયન રૂપેરી વાળવાળો સંદેહ સમ્બંધી ફ્રેંચ વિચારના જેવા દેખાવતાં માનુષ ( જેના મેં એને જર્મન જહાર ડૉ. હેલ્વેલ્ડના આમકાના વરમાં રાહુના પોસાકમાં જોયા દતો ). જર્મન મણુર પક્ષના સંજોગ



પશુની ઝનુન ધરાવનાર છે અને જેણે દહાડાથી દાર કણુચાક સાંસુથી લદાઈના ખરચે મંબુર કાંપા, આદમલાગે કણુચા અને દહાડા અગ્નિ-વનાર અખીરેના બાદલાથી કુકમેને ખરેખરી રાજ્ય મદાથી માથે મદાખ્યા હતા. ત્યાર બાદ શીકમેને બજવાના મતની બીલકુલ વિરુદ્ધ રાજ્ય પશુની યાદગીરીએ મુજબ પ્રજા સત્તાક રાજ્યના બંધારણમાં મદદ કાંપી હતી; તેનો જર્મનીના અભિપ્રય વિષે અભિપ્રાય મુજબાથી હતો અને તે એ વિચારથી જ કે દાનસ અને ઈન્સક પોતાના દેશ સાથે સારી રીતે વર્તી શકેદ કરશે. એ વિષે એને ખુબ ઇંચા ન હતી. ઘરઘરને કમતી કરવાથી ૧૮૦૦ ખીલીઅન સેના મદોરો બચાવી શકાશે અને તેનાથી વાર્ષિક ખંડાણી બરવામાં સારી મદદ થશે, મોજંશોખની આવાતપર કાણુ કાપાથી અને કાર્યસાધક પોજનાઓથી વધારે કમ બચાવી શકાય, જર્મન પ્રજાને મદદ કરવામાં માથે અને તેમના કાર્યમાં વિશ્વ ન નાંખવામાં માથે તો તેઓની જગી નીપજથી અને રહીબા જેના મેદા દેશ સાથેના વધતા જતા ધવાથી ખર્ચની હુંડીએ પુરેપુરી લરી શકાય. એ સીમેસી આને ઉપરો વિભાગ અમવા રૂદર સહ બેવામાં આવે તો જર્મનીના દાપપગ બામે અને ધંધામાં મોટ જાવ. પદનું ને મિત રાજ્યો અને ખાસ કરીને મુનાપટેડ રેટેલ જર્મનીને રવાન અને પુરેપુરી સાબ આપે તો ખડું કેડુ બરાધ જાવ.

મણે બામે દહાડામા દમકી પડી ગયલી મશી-નરીઓ અને દૂરતી મુડીના મસાસથી મરામત માટે, અને તેમનાથી ખાલી થોકે એટલો મથો વધારવા માટે, ઇનજન અને મુડીઓએ-રમીઆ તેઓને માટે શક નેતું હતું. જેનું જર્મની પોતાના ધંધાની અસલ સ્થિતિપર આવી પડે તેનું જ તે રસીઆને મશીનરીઓ, એન્જીને, મેડુનીઓબરો અને સુધરેલા અનની દરેક જરૂરીઓ, પોતાની નાસ પામેલી સ્થિતિ સુધારવાને પુરા પાડી

શકે. ઝીકમેન કહેતો હતો કે મુજોલનાં સ્થાનથી રહીઆને મુનરુદાર કરવાનો બોમે નિસંદેહ જર્મન પળપર આવી પડશે. પરંતુ તેઓ આ કાર્ય પુરા પ્રમાણમાં અને દુનીઆને કાપડો થાવ એવી રીત ત્યારેજ કરી શકે જ્યારે અમેરીકા મેટ્રીટન અને બીજા દેશોની ઇનજનનો ઉપયોગ એઓને મળે. આવી રીતે ઇનજન આપવા બદલ જર્મન મંબુરી અને મોજસકિત દહાડાનું કેડું વમુલ કરી અને દુનીઆના રાજગારને મુનરુદાર કરી સારો બદલો વાજશે. શીકમેને જર્મની વિષે આવી આશા છે અને તેઓ માને છે કે મુરોપ, જેનો પલ્લ આ રીતથી સારો અર્થ કરે એમ છે તેને મોટે આ સારી તક છે.

જર્મનીના આર્થિક અભિપ્રય વિષે મુજોરડીનના રાજકીય સજાસદ અને ઘાપણેના રાજ અને જર્મન પ્રજાપણના નેતા રૂદેકમેન, શીકમેન કરતાં બોધી મદા રામે છે.

મુરોપની રાજકીય પરિસ્થિતિ વિષે લાંબી વાર્તા કરતાં, તેઓએ જર્મન સામે અપમાનની પરંપરા ના દાખલા આપી ખીકારની બાંને મેતાવવાની કેમ સેકોની આદત સામે વાધો ઉઠાવ્યો હતો, તેઓ કરજ બરવાના સવાસમાં લંગાણુથી ઉતર્ષા હતા. તેમનું મારવું એવું હતું કે મોડા વર્ષ બાદ, અને એ સમયમાં જર્મનો પોતાના વચનો પાળવા મરણીઆ પ્રવતો કરશે. મુરોપીય પ્રબલો દુનીઆના રાજગારને આવી સ્થિતિ સ્થિતિમાં નાંખવાની મુખાઈ સમજશે અને સર્પીના કરારો બદલવાને નવી ઓન્ફરન્સ મેજવશે. તેઓ રેશે દેશ સાંખથી આર્થિક સમ્રે-જનની પોજના તેવાર કરશે અને એ સારી પોજનાથી નહિ કે વિનાશક સરોખરીથી અને રાજસી સ્થિતિનાથી બંધી પ્રજાઓને સ્વાય' સુધારો થશે રૂદેકમાનનો અંત અભિપ્રાય એવો છે કે નો એક નામો કર કેમસા અને કે જેના કાર્યમાં માવપર નાંખવામાં આવે અને તે કર દરેક

ખરીદનાર ભરે અને તે પૈસા દેશેદેશના સામાન્ય ખર્ચનામાં આ કામ માટે જ મુકવામાં આવે તો કુનીચાનું લગાડનું કરજ યોગ્ય વર્ષમાં ભરાઈ જાય.

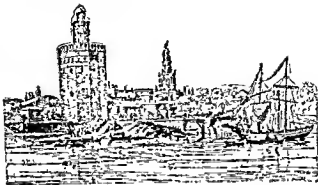
મારી જર્મીનની મુશ્કાલતાનાં પરિણામો કુંકમાં દર્શાવતાં આ લખાણ પરથી સમજાશે કે મારા મત પ્રમાણે પોતાતા વચ્ચેના પાળવા જર્મની નંબીર કાઢીશ કરશે અને મેં સાલેલીઆના ઉપલા વિભાગ અને બીજા દેશોના કાચા માલનું સાધન એના હાથમાં રહે તો હુરેષની આર્થિક સ્થિતિનું પ્રમુખપદ મેળવવાને હાલ તે સારે રસ્તે ચાલુ છે. વધુ સફળ થોજનાથી અને ધોડે પગારે તેઓ બીજા પ્રજા કરતાં મહેનત કરી રહ્યા છે, મારા કહેવા મુજબ હારથી તેઓની શક્તિ વધી છે જ્યારે છત્તનારા દેશો અને ખાસ કરીને પ્રોથોટન છતથી કંદુ પડી ગયું છે.

પરંતુ હજી એક સવાલ ઉભો રહે છે. અને એ પ્રશ્ન રેઇનોલ્ડ મંકેનાએ પહેલેથી જ કહે છે. એ જર્મની પોતાની નીકળના ભવંકર વધારથી-અને માત્ર એજ રસ્તે લગાડની તુકસાની ભરવાને જર્મનીને હાથ રહેશે છે-તુકસાની ભરી શકે તો બીજીશ રોજમારનું શું થાય ? જર્મનીની પ્રતિજ્ઞા પાળવાથી જ પૈસા લેન-ઇ-રેસો પોતાના નીકળ રોજમારનો નાશ કરે. અને તેથી જ જર્મની પાસે તુકસાની બલાતકારે ભરાવવાની છુમ મારતાં આપણ આપણા પોતાના નાશ માટે જખરદસ્તી કરતા હતા એ વિચિત્રતા. આપણને સમજાશે. સ્વતંત્ર અને કુદરતી ધંધાની રીતે જો એ આપણે આપાત અને નિકાસ સરખા પ્રમાણમાં સળીએ તો જ હાલની કુનીચાની રોજમારીનો બીમારીને શુધારી શકાય.

## મૂકે હુદય રુદન.

( હરિણી )

તવન જાણી બીનાં તોળે, ન મિદુ કદિ જરે !  
નિરય ઉરની છુપી જવાસા નિસાસ વતાં કરે !  
અવયવ જ્યાં ટીલાં બીજાં જતાં જુભિએ ટળે !  
જરી ન ગમતી એવા પે દા ફેડ મુખી જમતની !  
દા મન રહ્યું મેરી, પ્રેમી, મુખે, પ્રતિજ્ઞાવ શી,  
અવયવ, સર્વજ બાપી, ઝાંખા ઉદારીનતા પગી !  
મૂકે રુદન દા દેને મારે અનંત ઝરવાં કરે !  
દિવસ રજની એની એ સૌ નિઃશબ્દ કયા કરે.  
જગન, સદુ આ લુખે તો પે, નહિ સમજા શકે !  
હરી હરી શુકે ' શું વ્યાપિ કહે દગે તુજ કાપને !  
સમજા શકશે ના, ના મારી વ્યથા જમ આ સદુ !  
વદાં વદ પ્રમુદ જવે તુ સૌ ! જગત દડે મુંડું !



## ઇતિહાસ મશહૂર મુર પ્રબલનો ઉદય અને અસ્ત.

સખનારા—ઉદયથી તુલસીદાસ હંકુર.

મહામુદા સૈન્યો, યુધ્ધો અને સેનાનીઓ દરેકે છે. સૈન્યોની કાનૂનીય કચેરી સક્રિય અને સેનાનીઓની ભુદિ જ્ય અને પરાજયનો નેણુંવ કરે છે, પરંતુ હનિદાસનાં પાયામાં જ્ય અને પરાજયના અમર અસરો સૈન્યો, યુધ્ધો કે મેનાનીઓથી નથી લખાતા. એ કેવળ પરજીવન પરજી જ્ય અને પરાજયનો આધાર હોય તેો કુશલેત્ર, ધર્મસેત્ર નજી સહ કરે. કુશલેત્રને પોતાને પૂજવા ચેત્વ-માતા સમાન પાંચાળાને નિર્લજ્જ પણે સમામાં મોજાતી, હોને નમ જોવાની હાજી દર્શાવી, પુનરાવૃત્ત. ભીષ્મ, વિદુર ત્રિવેર વડીલો યોગ પારણ કરી રણ, ભારત જ્ય કુશલેત્ર કુશલેત્રનું મુદ્દ દારી ચૂકો હતો. ધર્મસ્નાત્ર જુદના ધર્મ આચરોમાં અનાચાર પ્રવેશો, જમણો આજમોની ભાગીરો મારે દુહાસા સાચા એજ

સખનું નહોતા. મીસ અને રોમની મદા પ્રજા એના વિજયપત્ર જણ પૂર્વમાં દિનિદુરનાન અને પશ્ચિમમાં આફ્રીકાના ઉત્તર ભાગથી તે રોકાઈ. કયા કીનારા ચૂંધી ઉડતા ચપ દગલ પણ સેના પ્રજા ચર્તા બોલ અને વિશાસ દહ ઉપરાંત વધી રવા અને એ મોને મદાપ્રજાઓનો વિનાશ જટકાતી ન રાકાયો. હજીપના ઉદય અને અસ્તની કયા પણ એવીજ કરણ છે.

હનિદાસ એ નિષ્પક્ષવાત લખાય તેાં તે મનુષ્યોના જ્ય પનાજવના ઇતિહાસ કરનાં, નીતિના જ્યનો હજરતી સક્રિયની પ્રતીતિનો વિશ્લેષ હોઇ શકે. કુશલેત્રનું રાજ્યભાગ્ય તપાસવા મોકલેલા ગુપ્તચરોને કુશિખીર મહારાજે કુશલેત્રના સૈન્યોની ભુદિ અને કચેરીની સક્રિયનું ન પૂછતાં સંભવકર્તા અમતદારોની નીતિ અને પ્રબળતા

અધ્યાગ ઉદ્યોગ અને ઉદાર ભાવના અભિવ્યક્તિ  
પ્રકાશી અને અજ્ઞાન પર વિજય મેળવે છે. પણ  
વિજય મળતાં સંપત્તિ, અને સુખ મળ્યાનું મનુષ્ય  
મુદ-સ્વપ્નંદી બિલાટી યાદ લેતો છે; ખીજી રીતે  
કહીએ તો પોતે શુભામ ધણ લેતો છે. આવા  
પ્રકાશોપર ફરી ઉદ્યોગી અને ઉદાર જનોની સત્તા  
એ ઇતિહાસની અનિવાર્ય પુનર્વંદના છે. મુશ્કેલી  
ઉદય અને અસ્ત એવીજ એક પુનર્વંદનાનું ચિહ્ન છે.

મુશ્કેલી એ અરબ્ય જાતિ આફ્રીકાના મુસલે-ક  
નામના પ્રદેશમાં વસવાટી તેમને પ્રાણ થયેલું નામ  
છે. મુશ્કેલીના પ્રાચીન ઇતિહાસમાં આ અરબ્યને  
પૂર્વના એટલે સાર્કેન્સ (Sarcens) પણ  
કહેવામાં આવ્યા છે. મીસરની મહા પ્રજાની  
શક્તિ કીધી થતાં કાર્ફિસની પહેલાં પાંચમાંથી તે  
ખીજી સૈદા કીધી પહેલાં પ્રીકા અને પછી રોમ-  
નોએ આખા મુશ્કેલીમાં અને પૂર્વમાં હિન્દુસ્તાન  
કીધી પોતાનાં કિન્ન્યો મોકલ્યાં હતાં. મહાન સિંહર  
હિન્દુસ્તાનમાં અટક્યો, ત્યાર પછી ઇસ્લામીની  
સત્તા વખતી પ્રીકા પછી બાગ્લા કાર્ફિસના જ-મથી  
તે ચારસો વરસ પૂરા રોમનોની ગઢોળગણી  
સમસ્ત મુશ્કેલી અને આફ્રીકાના ઉત્તર ભાગમાં  
અચલ રહી હતી. પાંચમાં સૈદાની શરૂઆતમાં  
રોમનોની સત્તા ટૂટી. અનેક દેશોપર રજાનીત  
મળવાથી રોમનો અતિ વિલાસગ્રિય મર્ડપણા  
હતાં. ઇતિહાસકારો કહે છે કે ફક્ત ખાન પાન  
પરતે રોમનોનો વૈભવ એટલો દૃઢ સુધી વધ્યો  
હતો કે વારંવાર ખવામ તેટલા મારે ખલેલું એટલો  
કલવવાનાં બીધયો શીખાયા હતા. સંપત્તિ અને  
લુભાર મોટાદાઈ મનાઈ હતી. જનપરોના અખ્યાલ,  
દિવસના વધારે વખતની મેળનાં રવાન થયા હતા.  
અમલદારો અને જમીનદારો રાજકાજમાં ભાગ  
લેવા કરતાં તમાકા ભેંસા મેથી રહેવાનું અને  
મેળમાં ધરવાનું વધારે પસંદ કરતા અને પ્રતિ-  
નીધીઓ મોકલી રાજકાર્ય પતાવતા. આ સર્વ  
કારણોથી રોમનોની શક્તિ તેમને લઈ ગય.

દરેક પ્રા-તમાં ભૂવના અમલદારો કે આસપાસની  
પ્રજાઓએ સત્તા જમાવી લીધી. રોમનો છતાંકીનો  
ચોક્કો ભાગ આવ નામ તરીકે બચાવી રહ્યા.

પ્રીકા અને રોમનોની સત્તા બધારે શિખરે  
પહેળી હતી ત્યારે અરબ્યના વિખરાયલાં દોખાં  
સુરક્ષિત રહ્યાં હતાં. પ્રજા જંગલી, નિર્ધન અને  
રોળાંઓમાં બ્લેગપલી હોઈ ટીશુ વેસન અને  
મોટો ભાગ રણનો અનેકે હોઈ વિસ્તૃતોએ  
તેમાં કંબલવચ્ચું સાહસ કર્યું નહોતું. ભે કે  
કેટલાક ઇતિહાસકારોનું એમ માનવું છે કે હરિયા  
કિનારાના અરબ્ય નરેશમાં પ્રીકા થયેલા અને  
એ નગરોના પ્રખીઓ ખંડથી ભરતા હતા.

ફરેશી સનના સારમાં સૈદામાં દરજન  
મદમક સાહેબે, જળવાન, ઉદ્યોગી, પ્રમાણિક  
અરબ્ય જાતિને હરિયામનો સદેશો આપેલા.  
દરજન સાહેબ ધર્મોપદેશક હતા તેમજ એક  
રાજનીતિજ પણ હતા. ધર્મના વારતા નીચે એમણે  
બતાવ્યા અરબ્ય પ્રમતે એકમ અને સંયોગ  
કરી. ધર્મમાં-એકતાનો ઉપદેશ આપેલો. મરવા-  
કંદાની પ્રેરણા પામી. મરવામાં જગતના ઉકારને  
મારે નિર્મળ થયો છે એમ રદખાતવું. આસ-  
પાસની પ્રજાઓ વિશ્વાસમાં પડી નિર્ભય ધર્મ મર્મ  
હોવાથી અરબ્યને જળવાન કિન્ન્યોની રચના  
કરી અને પોતાના વતનની સરદર એળંગી.

અરબ્યને પ્રથમ મધ્ય એશીયામાં સમસ્ત  
જોખારા અને ઇસ્લામ પર હુમલો કર્યો અને સર-  
કર્મો દરજત મદમક સાહેબના અવસાન પછી  
મેટો વખત અરબ્ય પ્રજામાં કંબલ અને અસંતોષ  
રહ્યો. પણ તે એ પ્રજાના વિનાશને બદલે લંગકા-  
ગાંજ કારણજીત થયા. સત્તાની મારામારી સમી  
મર્મ અવીશની ગાદી કા થય માં. વીર અરબ્યો  
એકજ નામકના આશ્રમમાં એકજ ધર્મ, એકજ  
ભાષા—એકજ ભાવનાના કુંડાણે જમણા  
હત્યાદથી અજળ વખત સાતમાં સૈદાના ઉદય  
ભાગમાં, મધ્ય એશીયા, ઇરાન, એશીયાઈ ઉપ

સ્તાન, શીશર સાથે આફ્રીકાનો સમસ્ત ઉત્તર પ્રદેશ અરબોના તાજામાં આવેલો. એ મન પ્રદેશો પર હિસ્સામનો વારસો ઉડતો ચલે. કોન્સ્ટાન્ડીનોપલ અને ડાર્ફરસની ખાટી માત્ર મીઠા બચાવી રાક્યા !

પ્રસ્તુત લેખમાં રપેનમાં મુર અથવા અરબન નાનિનો પ્રવેશ-એ પ્રદેશમાં એ વીર નાનિના ઉદય અને અસ્તના ઇતિહાસની રપરેખા છે. રપેનને એ વખતના ઇતિહાસકારો આજીવેગવાના નામે ઓળખાવે છે. મુરોપમાં અવારનવાર રપેન

રોમચેલી અપેલામાં પીરીગોય પ્રબ વીર અને ધાર્મિક હતી પણ રપેનની અસહ પ્રભાવ જન્મથીપણું ! કે દુઃખ તે ન ટાળી સકી. રોમનોએ રથાપેલી મુજામશીરી જેવી મજુર સંસ્થા તે ન ઉમેટી સકી. સુધારાને નામે લેમના પાદરીઓએ કહેવાતા જંગમી લોકોને ઉપદેશ આપવા માંડ્યો પણ અલ્લરા-રોમ અને લાગણીમાંથી જન્મપામતી સમાન આવના-વિના માત્ર ઉપદેશ કામ ન લાગ્યો વિજય-અથ ઉલ્લાસી એ મુજામેને ઝાળીથી ચાંપી લેવ. લેમને મનુષ્ય બધુએ તરીકે ધેઃ પશુ



રોમની પ્રાચીન રાજધાની સ્ટાન્ડો

રસાગ-ફલદુષ અને રમણીય પ્રદેશ છે. આફ્રીકાના ઉત્તર કિનારા સુધી આવેલ વિજયી અરબોને રપેન ફતેહ કરવાની હિજલ કાવ એ રવજ રસાગ-વિક જ હતું. રોમન મદાસાનપના ઉત્તર કાળમાં રપેન એ મદાસાનપનું એક જન્મ હતું. પણ પાંચમી સદીની સરખાનમાં વીરોના અંકમાં રમનારી લક્ષ્મી વિજાસી રોમનોને રોશર માલી આવી ચક અને રપેન બચવા આજીવેગવામાં પીરીગોય નામે એક જન્મન નાનિનું રોમન રથપણું.

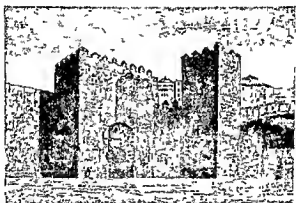
ઉંચે લાવન તો કદાચ રપેનના દર્શીવારી કદાચ નહિ પણ કારિતું એ નિર્માણ નહોતું. અસહ રપેનીસ પ્રબ દુષકાળ અને રોમથી પીડાઈ અર્ધો નાસ પામી ચક. પીરીગોય અખીરો દરખેડવા માટે આવ્યા નહોતા, લેમને મુજામે લેમના દતા. એટલે મુજામશીરી વપારે અસહ બની. માયેરેલી હિજલ મથામે પરજુનું. લેમની હજી પ્રમામે પેતાના જન્મથી કુટુમ્બથી છુટા પડું, માલેકો જતાને ર્ધા કામ કરેનું એ મજુરો માટે રરજાનત થનું. માલેકો અર્ધાન અખીરો અને અખમરારોમાં

રામન વિલાસનું એર રેડ્યું. પાદરીઓને રાજ્ય તરફથી મોટી બાગીરા મળતી એટલે તેઓ રાજ્યના સેવકો જેવા ચર્ચ રજા. ગરીબ અને અમીર વર્ગની વચ્ચે એક મધ્યમ વર્ગ હતો, તેમને હદ ઉપરાંત કરે આપવા પડતા અને સરકારની નોકરી કરવી પડતી. આ વર્ગની સ્થિતી યુવાઓ કરતાં સારી ન હોતી.

કુદરત માતા છે, તે પોતાનાં બાળકોને માટે અન્ન વસ્ત્ર ઉત્પન્ન કરે છે પણ જ્યારે સત્તામીસો પોતે બળવાન થાય અને પરબળ પામે ન્યાય

એ વખતના કુલ્લુદિ રાજા રોડરીકે એક કથા કિત કથે કહ્યું. અને રપેન અરબોના તાબામાં જવામાં તે નિમીત્ત થયું.

રપેનની રાજ્યધાની ટોવેડો નગરમાં હતી. એ વખતે અમલદારો પોતાનાં પુત્રો કે પુત્રીઓને રાજ્યને લાં સેનક તરીકે મોકલે એ સિદ્ધાચાર હતો. કાઉન્ટ લુધીયન કયુટાનો સેનાધિપતિ હતો અને તેણે પોતાના પરાક્રમથી અરબોના દળને રપેનમાં દાખલ થતા અટકાવ્યા હતા કાઉન્ટ લુધીયનની પુત્રી ફ્યોગી-ગ્રને સિદ્ધાચાર પ્રમાણે રાજ રોડ



ટોવેડોનો તિસ્લો.

અને નીતિ આપા પડે સારે હાનિઓ માણુમેને યુવામ થયું પડે છે. થોડાક બહુ કાવાન અને બાગીના બધા યુવામ એવી સુવેષની દાવની સમાજ વ્યવસ્થા રપેનમાં હતી પરિણામ બીજું શું બાવેડ રાજ્યકર્તા પ્રાન્ડ રાજ્યનીતિથી દાષ ધોઈ બેવી. રાજ્ય લોઝ વધી ગયેલ. ગાદી વારસ રાખતું હવન દમેશાં ને અમલદાર એવું અગીરો ને પણ મોજ મોજ સિવાય બીજા દરકાર નહોતી રહેલ-અમતા બાધુ પ્રેમ-નતિ પ્રેમ-સ્વદેશ પ્રેમ આવા નફે રથાનમાં થી રીતે ગી રહે ' રપેનના

રીકને લા મેરિકા તરીકે - મોકલવામાં આવી ફ્લોરીન્ડા સુવતી અને ગપમુંદરી હતી. પામ પ્રમાણે સભા રહેને પોતાની પુત્રીપ્રમાણે ગમવા બંધામલો હતો પણ રોડરીક કન્યાના રપને નેઈ પોતાનો ધર્મ જુગી મરો નેજો ફ્લોરીન્ડાપર બધા તકલ કરી. આ ભતિ યરમાર્ક નરોગામરાઈ જરી, બધી જરી એમ તેની માન્યતા હતી પણ ફ્લોરીન્ડા અધર્મ સગી સગી નહિ. તેણે પોતાના માતા પિતાને દલદારા કદી મોખવાનું અને કાઉન્ટ રાખતો કુમન થઈ પેડો.

મુસલમાન હતિદાસકારે ફોરી-એને કાચ ના નામે ઓળખાવે છે. અને તેની માતા રોડ-રીકના પટેલાના રાજ વીરીકની કન્યા દેશ ફોરી-એનું શીવળ લંગ એ રૂપેનીય રાજ ઘસ-ણાને કલક હોવાથી કાઉન્ટની પત્નિએ તેને રાજ્ય વિરૂદ્ધ ઉરકેઈ હતો એમ કહે છે.

કાઉન્ટ પોત્રાની પ્રિય પુત્રીના ઉપમર્દથી બચી રહ્યો. તે રોમેટો ગયો. રાજ્યને અસત્તા પોતાના પાપ માટે લાગી આવ્યું હતું. જુનીયનને તેણે સારાં ધનામે આપ્યાં, અને પોતાને કરવા તેને ખાતરી રાખવા લાગ્યો. થોડા વખત રવી ફોરી-એ સાથે તેણે કપુરા જવાની રમ માની રાજ્યે હોને શીકાર માટે થોડા કુનમ મોકલવાની આજ્ઞા કરી, અભિમાની સેનાપતિએ કવુ કેટ્ટુ ભેવા કુનમ મોકલીય ને આપે કિ નરિ ભેવા દોષ.

કાઉન્ટ કપુરા ગયો અને આલકાના ઉત્તર કિનારે પડેલા અરબોના સુજા નોટીરના પુત્ર મુસાને મળ્યો. કાણના વેશાઓથી સુમોલિન, કુષ, ઘાસ અને મધથી ઉત્તરાના, એષ, અને રોમનોના સ્કાન્દ ઉઘાલ સમા રૂપેનીય જુગ પ્રથંસા કરી. મુસલમાનેને અપવા અમનજુ ક્યું અને પોને સકાવતા આપવા વચન આપ્યું. મુસા એક ખાદોય સેનાપતિ હતો. દુરમનના મીર્ઝા વચનોપર તે એકાએક ન ભેગાયો. તેણે કમાલકસના ખર્જીશને સંરેશો મોકલ્યો અને પોતાના એક મદદનીય ટારીકને ઇ. સ. ૭૧૦ માં ૫૦૦ માણમાં સાથે રૂપેનીયોરોના ચાર વહાણ છુટા મોકલ્યો. ટારીક રૂપેન પહોંચ્યો અને પાછા ફરી પોતાના સરદારને કાઉન્ટ જુનીયનના કથનની સમ્માજની ખાતરી આપી. ટારીક ને કેટાને ઉત્તરો ત્યાં એક રાહર વસ્યું અને આજે પણ તેની પાછળ તે ટારીકને નામે ઓળખાવ છે.

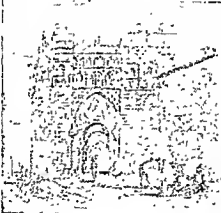
ખરીફ સરદારને રૂપેનપર મદદ કરવાની વરવાનની આપી પરંતુ બધું સેન ન ભેગાવાની

વાકીદ પણ આપી. ઇ. સ. ૭૧૧ માં રોડરીક ઉત્તર તરફના શત્રુએને મારી દહાવવા ગયો હતો ને વખતનો લાભ લઈ મુસાએ સાત હજાર અરબોત્તું એક સેન્ય રૂપેનમાં ઉનાયું. આ સેન્યની સરદારી તારીક નામે અરબ સેનાપતિને આપવામાં આવી. તારીકનું સેન્ય ચોમાસાના નદી પ્રવાહની પેટે રૂપેનના ફળ-કુષ પ્રદેશમાં અવગળ વધ્યું. રાજ રોડરીક અરબ્ય વહાઈના સમાચાર સાંભળી પોતાના ભયાંકિનિને એકત્ર કરી તારીકની રહામે થયો. અરબ ઇતિ-દાસકારોએ વાકી મેકાને નામે ઓળખાવેલ નદીની પામે જન્મે સેન્યેનો બેટો થયો.

રૂપેનના હતિદાસમાં આ પ્રસંગના વજુનમાં એક સુંદર મામિક કથા છે. કહેવાય છે કે અરબ્ય દુમત્રા પડેલા રાજ રોડરીક પોતાની સજામા અર્ધોએ અને ઉમરાવો વચ્ચે બેઠો હતો ત્યારે પ્રાચીન પાંચાકમાં સભ્ય થયેલા રાજાએ એ દક પુરોએ તેની સજામા આવવા અને રાજ પાસે ચાલીયો કેંટી. આ ચાલીયો એક પુરાણ કિસ્સાની હતી જેમાં અનેક બેદ બરમે દોષાતું મનાતું. આ કિસ્સો કેઈ બોલતા નહિં પણ દરેક રાજ્ય એક આચાર તરીકે અસત્તા તાણું કાઢી પોતાનું વાજું ધગાવે. દક પુરોએ કિસ્સાની સવંક્સતા તેમજ અદ્યુતનાતું વજુન ક્યું. રોડરીક તે કિસ્સો ઉઠાડી તેમાં જ્યાં તૈયાર થયો. સગદકારોએ રાજ્યના દક અમલોએ તેને રોક્યો પણ તે ન રોક્યો. થોડાક માણસો સાથે તે કિસ્સામા દાખલ થયો. કિસ્સાનો દરવાજો એક પહાડના સાંકડા રસ્તાપરથી હતો અને તેના લોખંડના દરવાજાને હમરો વરસેલા જુદા જુદા તાથા દોષોમાં દત્ત. અંદર દાખલ થતાં રાજ્યને વેશનની નવી સંપત્તિ જાણી. તેની પાછળ દરવાજા બંધ થઈ ગયા. રાજ્ય અને તેના સાથીએ બહુ દર થયા ત્યારે એક ભંપકર કાંસાની ખૂનિ દેખાઈ આ ખૂનિ પોતાના મોટા દાખ અવિચીન

જાગીનપર પહોંચી હતી. રોડરીક જરા મજાસાથે  
પણ મૂર્તિની ઝાતીપર કું "માઈ કન્ટ વ્યે પાસના  
કર્ફ છું." એવા સખ્દો જાગી તે સાન્તવન પામ્યો.  
તેણે મૂર્તિને નમન કર્યું અને આગળ જવા દેવા  
પ્રાર્થના કરી. મૂર્તિના દામ પહોંચા જાય ચલા.  
વચ્ચેથી માંસ થયેલ અને રપેનનો રાગ પેનના  
સાથીએ સાથે તેમાંથી પસાર થઈ પહોંચના કિડાના  
ખીન જોરમાં સાબલ થયો. આ જોરમાં રતો  
અને સીરાનો લંડાર હતો, રાગ આગળથી સાંભળે  
રહો. વચ્ચે એક ન્હાના મેજ પર એક પ્રતીન પેડી  
પડી હતી. વીરે દરેક

મુલીસના વખતની  
હતી અને આ.પ.  
કિડાનો બંદ છે તે  
રાગથી જ ઉપાડી  
અને પોતાનું બંન  
ભોગવવા તૈયાર થયું.  
એમ તે પેડીપર  
લખ્યું હતું. રાગમે  
પેડી ઉપાડી. આપણ  
જેવા પચીમાં જે  
ખીતગના કરકા ઉપર  
તેણે મૂર્તિએ-બોઈ,  
બોઈ તે રખંબીન  
થયો. અરજોને



નામી ગયા. એમ કહેવાય છે કે રાગ રોડરીક  
કિડામાંથી નીકળ્યા પછી તે કાંસાની મૂર્તિ અંદર  
થઈ ગઈ. કિડાના રહો. રાગ જેવા પડી ગયા  
અને આપો કિડો છોડી ગયો. જ્યાં એ કિડાના  
જયરે પડ્યા ત્યાં લોહીના ડાપ થઈ ગયા.

શુદ્ધિવાળો જ્યાં અપહરકોના થયા છતાં શુદ્ધિ  
તરીકે સહાયીતમ રહ્યો થયો શિવાળ તેના મારે  
જીતે થઈ ન હોતો તેમ રોડરીક પણ પોતાના  
સચ્ચ જાળને જોડ્ય કરી મુસલમાનોની રહામે  
થયો. તેની પામે સાં દબર માણસોનું સંચ હતું.

તારીક પામે માન  
સાન દબર થોડા  
વતા. તેના સંનિષે  
મજરાયા. પણ વીર  
અવજન સેનાપતિ  
મજરાયો નહિ.  
પોતાના સંન્યને  
દેશી તેણે કહ્યું  
પ્રુડાના બંદાઓ,  
તમાની રહામે દુરમન  
છે અને પાછા  
દરિદ્ર છે જાનો તરફ  
મેજ જે અરજાદના  
નામથી તમાને કહ્યું  
જે જમવાનો



એ મોકલેલ દસ હજાર થોડાઓનું સૈન્ય આવી મળ્યું વિજયથી અરબોને વરી. મુસાએ ખરીદા પછીદને આ પ્રમાણે લખ્યું, 'હમાનદારોના શાહ, આ સાધારણ હતોદ નહોતી. કયામતના દિવસ એવો પ્રાગ્યોનો બેરો હતો.

મુસાને તારીકના અપૂર્વ વિજય માટે ઈર્ષા થઈ અને તેને પુરેનના પ્રદેશમાં આગળ ન વધવાની કોઈમણ કરી. પણ તારીક ખરે સેના વિપતિ હતો. છતાંપણ મુલક નિષ્કંટક થાય ત્યારેજ વિજયસંપૂર્ણ મનાય છે. તેણે પોતાના સૈન્યને વધુ જાગમાં ભેગી નાંખ્યું. એક જાગના સરદાર સગીથે કોરોવા સર કર્યું. કોરોવા તેણે ચઢીઓના રણજીમાં મૂક્યું. બીજા જાએ આરમીડોના સર કર્યું. મલાયા સરણે આજુ અને એકવીસ નામે કિસ્મો જ્યા દમજા પેનેડા છે તે ઉમ્મી મૂંવામાં આપ્યો. થીએડ નીર નામના વીસીમોય ઉમરાવે મરથીવાના કિસ્મોને બહાદુરીથી ખચાક કર્યો, પણ તે વધારે રખત ટકી ન શક્યો. અને હવે અરબોને ઘણું આપેલ આ કુદમાં બહાદુર અરબોએ ઘરણે આવેલા નરતવારીઓની હજારો સ્ત્રીઓને માનપૂર્વક જતી કરી હતી.

થીએડમીર પાસે એક પણ સિવાહી ન દોવાથી તેણે સ્ત્રીઓને પુરોનો પોરાક પહેલવી દપીવાર આવી કિસ્મપર ઉબી રાખી જવારે અરબ સૈન્યે કિસ્મો પેલી લંધા ત્યારે થીએડમીરે સપાદની માગણી કરી. અરબોએ સુનેદ કરી અને સરકરીઓને સુરક્ષીત નાંખી જવાક વચન આપ્યું. આ વચન મળ્યું ત્યારે થીએડમીરે સરકારમાં એક ખુબ પુરુષ નથી એમ કહ્યું. અરબ સેનાપતિએ પોતે આપેલ વચન પાળ્યું અને થીએડમીરની કુટીવારી પર પ્રસન્ન થઈ તેને એ પ્રાનવો સુખે મનાવેલ.

મુલકમાનોએ કાકેદ સુગીવનને આપેલું વચન પણ વધાર્યું પાળ્યું. સુગીવન અને તેના

સાથીઓને સારી વગીરો અને રાજ્યમાં મહેતી પદ્ધતિ આપી.

ઈ. સ. ૭૧૩ ના ઉનાળામાં સરદાર મુસાએ રપેનમાં દમામથી પ્રવેશ કર્યો. તારીક તેને થોડા સત્કાર કર્યો. પણ રપેનના વિજયનું માન તારીકને મળવાથી સરદારને ઈર્ષા થઈ-તારીકે આખા રપેનપર ફરી વળવામાં સાહસ કર્યું હતું. એમ કહી સરદારે તેને બહિરાન કર્યો પરંતુ કબાલકસના ખરીદાને આ વાતની ખબર મળતાં તેણે મુસાને બોલાવી લઈ સેનાપતિને આછમેરી-શરી સુખે મનાવેલ. મુસાએ ખરીદાના સીરોવા જવાના ફરમાનને અમલ કર્યા પહેલાં પીરી-નીસના પહાડ ઉપરથી રપેનને રમણીય પ્રદેશ મનજરી એવો હતો.

ઈ. સ. ૭૧૬ થો તે ૭૩૦ સુધી અરબ સરદારોએ ઘડી બાકુ બગથી વિજય નિર્મિત કર્યો. એકવીસનીવા નામના એક ન્દાના પહાડી પ્રદેશ પર માત્ર રપેનના વીસીમોય રાજ્ય કુદ્દમની લવા રહી.

ઈ. સ. ૭૨૧ માં અરબોએ એકવીસનીવા પર પણ સખત હુમલો કર્યો પરંતુ કુખ્ત આજય તેમની હાર થઈ. પહાડો પર ઘડાવા તેમજ અમથ ન થવા કુદીમે અરબોને દરાવવા પેદાનમાં પેમેરો કર્યો પણ અરબોએ મારોન નદીના કિનારા પર તેને જારે સિંકરન આપી અને કુદીસને ફરી તેના પહાડી કિસ્મામાં જરાપ રહેવું પાડ્યું. અરબોએ વિજયી સેનાપતિ અબ્દુર રહેમાન દ્વે પશ્ચિમ તરફ નિર્મિત આગળ વધ્યો. હવે તેણે જાન્સના પ્રદેશ પર દહિ દોડાવી. રપેન અને જાન્સની સરહદ ઉપર રેન્ડ સેનાપતિ સાફસ પેષીસે અરબોને જવાન વાગ્યેલ. અરબો યી સારથી, વીરતાથી ઘડાવા. પુરોપીવન ક્ષતિ-દાસકારો આ પુદને દુનિયાના પદર મહાપુરોનું એક મળે છે. પુરોપના ખાદિ પર્વતો—જન્મનને આ રમણેમાં નિર્મુન થયેલ. ૫૬

૭ દિવસ આશુ' ને ચાલેના અતુલ ઉત્સાહ અને તેના સૈનિકાની વીરતાથી અરબ સૈન્યમાં ભંગાણુ પડ્યું અને ધરલાખનો શુરોખનો વેગ ગોલ્ડ-ક્રાન્સની સરહદ સુધી અટક્યો. અબ્દુલ રશીદખાનને અસ્તવ્યસ્ત સૈન્ય સાથે ખાબકેરું પડ્યું.

અરબોએ હવે રપેનને પોતાનું કરવા મઠા પ્રમત્ત આરંભ્યો. ક્રાન્સ સાથે સંધી કરી અરબની પ્રજાને વ્યવસ્થિત કરી. ડમાસકસના ખલીફાની આજ્ઞા આ વખતે પૂર્વમાં દિન્દુરતાનથી તે પશ્ચિ-

મમાં રપેનના કિનારા સુધી વર્તતી હતી. રપેનની મુસલમાન સત્તા ખલીફાથી સ્વતંત્ર નહોતી.

શુરોના રપેનના પ્રારંભમાં ઇતિહાસમાં એક બીજી વાત ખાસ દેખાઇ આવે છે તે એ છે કે રપેનના યહુદીઓ અરબોના ખરા મિત્રો થઈ રહ્યા હતા. અરબોએ કેટલાક મુખ્ય માન્યતાની અરહારી યહુદી અમલદારોને આપી હતી. શુલેહના વખતમાં કળા અને ઉદ્યોગ ખીસેવા - યહુદીઓ અરબોના સખાબાઈઓ પેઠે રહેતા.

આ લેખમાં શુરોના પૂર્ણ ઉદય અને શુરોપમાંથી તેમના અસ્તનું આજું જ રસિક વર્ણન અરહમખા વિગેરે રપેનમાં તેમણે બંધાયેલ કાલીમીરીના નખનારૂપ મકાનોનાં ચિત્રો, સાથે, આપતા અંકમાં આપવામાં આવશે.

## ચેતન.

નિરાશાનાં ઘાટાં વાદળો ને ભેટી, હીપજી અ-પકારમય રમનીમાં અરણ્ય દેવી નિભળીને અમકાર અમળી રહો છે. રાત્રનો રાત્ર-સહિનો પિતા-કરજીવી ધારા વરછાવી રહો છે. શુષ્ક થયેલ નદી, તારાં ચેતનનાં પ્રવાહથી ઉભરાઈ રહ્યાં છે. હે ! આરતપુત્ર ! તારા અંગશ્ચામાં ભે ! ચેતનમાં ચેતન કેવું વિકટી રહ્યું છે ? વેણીઓ સ્વામયથી તારા ધરનાં ઝાપરા ઉપર જેવી ચઢવા મંદી છે ? જઠમાં પણ કેવું ચેતન પ્રકટી રહ્યું છે ? મધ કાલે જે સહિના પકમાં હતું અને નિરાશાનાં અનેક ઘરો જેને કાળી રજા હતી, તે આજે આપણી કામે પ્રખાતના સુખધર, સુશિતળ વાયુની સાથે ફરી-બેલી-રહ્યું છે. માટે જ્યાં અંશયોએ ત્યાં કરે ! પરમ આશાવાદી યા ! વિચાર કરનારો પિતા મહાત્મા છે. તારું કર્તવ્ય રાસમ સંચિત થવાનું છે. માટે જા ! મોદનની મધુરી બંસી બજે છે ત્યાં રાસ રમ. વિભળ ન કરે.

# શીરાજના કિસ્સામાં યાને ૩૦ વર્ષ પછી.

અખબાર-સા. ચંદ્રકાન્ત ગૌરીશંકર ભટ્ટ.

તે નો નામ-શું કહું-જાણે આતમની જ્ઞાતાઓ  
સારી છંદથી જર મે એવી તથાવર નેણ  
નથી જાહેર હિંસાનોની રમેમાં મુલાવ લેલીની  
જીવજીવી તે લારે છે. અજકુલ સવામે પોતાના  
માલીકને કહ્યું. હું ખરું જ કહું છું નામર.

માલીક મહેલામાંથી કુકાની નળી દૂર કરી,  
અજકુલ તરફ એક તીકલ નાખર હેંડી. જાનંદ  
વિનાના રમીતે જાણકે દહાડી અને મજ નીમેના  
હેંડ રહેજ મર્યાદા.

"લેની ખુશસુરતી પાસે મખરમે આકમાવમાં  
મમાતો માંડકે મ્હાસામરપર પડી રહેની તાજાની  
રોજની જાણી છે. એ તું મુલાવ હોત લો.

"છાં આ જવાહીર"-માલીક પોતાની જાહી-  
પાંચ એક હીરા જેવી કદામી એના પર પ્રકાશ  
પડ્યાં તે મુકના તારા માંડક અમજા રહેલો, "હાંમાં  
મુજી હું કદીસ કે મે તેથી એ વધુ ખુશસુરતી  
નેણ છે. ત્રીસ વર્ષ પહેલાં જ્યારે તું જાહી ન  
હોતો. તે જાની લારે હીરામળના તારનો સર  
હોરે લામતો. અજકુલ, માંડક છતર તે જસ એ  
જ છતી થઈ હતી. "

"અને-ને" તેજ માલીકનો અખ્ખો ખુશી  
જાતી તરફ વળી.

શીરાજની નજીક આવી રહેલી એક રોકની  
ઉપર અધવામાં આવેલા સજ્જ હીરામાં ઉતર  
તરની વિચારમાં એ જાણી આવી રહી હતી.  
નીચે-દળારો શેટ નીચે અધવામાં જાળા પડેલોની

બેખમે હતી. રોકીથી રહેજ છેડે શીરાજ મામ  
રમી રમું હતું. કિલસના કામથી માંડતા ખેડુતો  
પોજમખના મજમુલ હતા. અને લોકોના જાનંદી  
રોલાદવના આજ સજ્જારા હીરામાંની જાણીમાં  
ચર્ચ છરદાર અજરોડને લેનેજ આવતા.

"અને તે" અજકુલે લાઠ આપી. સરદાર  
વિચારિનામાંથી જાણુ મપો. તેના મજામાં કંઈ  
કંઈ ભૂલી લાગે ઉતરજ આવી.

"મે તેને મેગવવાનો નિમજ કવેલ તેની ખુશ-  
સુરતીએ અને જરામનો નીશા અદાલો હતો. હું  
તે વખતે મુલાવ હતો. તેના નામમાં સારી આજ-  
મતુ મહુર્વ મને દેખાયું. પણ તે મારે માટે  
ન હોતી."

"પણ નામર એ હીરાસોમાં તમારી આમેલ  
વિરક કોઈ પણ મોલન જીજીએ શોકે તે" અજ-  
કુલે કુળું

"હા, પણ એ મારી આમેલ વિરક મજ. કાજી  
તે વિચારિત હતી. તેમને એક આજા પણ  
હતું. પરંતુ સરદારનું વખત એ કાવો હતો. મે  
તેને એ વજીથી મુલાલેમ કરી પોતાનાં આવક  
સાથે મારી પાસે આવજા રમું. એ વજી તે  
એક સંધારણ જાણુર હતો. મે જાણુ સમજાવી  
પણ તે જાણી નહીં. તે એવાને પણ અદવાની  
મુર્ખ જાતો કરતી હતી. મે મારો ખજનો દર-  
જાઓ સતમો ખ્યાસ આપેલ પણ તેણે એવી  
રજ પણ વરસા કરી નહીં પરંતુ માંડક દીમ્.

એના પર લાગ્યું હોય તે હું હું છોડી દઉં કે એ જાનુઆરી છેવટ મરણ પામ્યો.”

“તેણે ખુન થયું?”

“હા. પણ મારા હાથે નહીં. મારા દરમજનો આઠમી તીથી પંકતીના માણસના લોહીમાં પોતાના હાથ ખરડેતા નથી. ગમે તેમ પણ તે મ્હેતને સરણ થયો. દૂરની એક ઝાડીમાં ખંજરના ગણ એકજ ઘાએ એ જીવાન છોડી ગયો અને તેની નાજનીન પોતાનાં આસક સાથે મારી ખાસ આવવા સ્વતન્ત્ર થઈ. એક ચોરતના હાથની કેળુ ખીજન કરી શકે કે ખીરજીની તેને જીવ-રથી મ્હાતાં ખુન રાહ લેખ. થોડો દીવસો પછી મેં ફરી વાર મારો પ્રેમ ત્હેર ક્યો આજ કીજામાં આજ જગ્યાએ પણ તેજે શું જવાબ આપ્યો?”

પોતાનો સિત્તમની વિંદીગેથી મદાયલો હાથ સરદારે ખૂંટી જારી તરફ લંબાવ્યો.

“એક પણ માટે તે ત્યાં ઉભી. મહેતું સંકેત થઈ ગયાં છતાં તે ખુનસુરત લાગતી હતી. એ પછી પોતાનાં કપડાંમાંથી એક સીલ્કી કઢારી શોર્ટીંગની જેમ કઢાડી જારી તરફ ફેંકી. એ આ શેલ જખમ, “કહી સરદારે અજબુલને પોતાની કઢાડી નીચેનો સંકેત કાઢી બતાવ્યો. હું મરતા રહેજમા ગયો ગયો છતાં તેના મોઢમાં આંધળો યદ હું હાથ લંબાવી આગળ વધ્યો. મારા આવવા માટે તે બોલી ન થઈ. જારી નીચે એક ઉવટનું મંદર દારવ કરી ફેંકી. ગસ એ નીચુવાન ચોરતના હાથ પર પડી પડ્યો.”

“અને બાલકનું શું?”

“હું જાણતો નથી,” સરદારે બેધવાઈથી જવાબ આપ્યો; “એ જાણતું પણ શા કામનું? એ તો કહ્યું વધેની વાત થઈ. મેં જુદું તપાસ કરી પણ બાકકનો કંઈ પતો લાગ્યો નહીં. હવે હું એ સર્વ જાણવા માંડું છું. ગમે તેમ પણ એ સીતમનીજ રૂંડ વીર હતી.” ઉંચે પૂમાગનાં યંત્રનાં

કેટલોક વખત સુધી ટુંકી સરદારે ઉમેર્યું, “આ કિનારો નીરખ્યા પછી લેખ લેવા કાઈ પણ ઉત્તેજર રહેતું નથી.”

“ગમે તેમ પણ નથી તવાવડની ખુનસુરતી કંઈ નથી.” અજબુલે તારીફના ઉદ્દેશ્ય કરતાં ઉમેર્યું “નામવર સરદાર, તમારી પાછળ ફરજ ના હોય એ ઠીક નહીં. તમે એને સુઝો તો ખરા. આજ રાત્રે અમાનુષ્ટાથે બંધાલેલ મકાનમાં એ નાચ કરવાની છે.”

“ઠીક ઠીક, તું જુદું કહે છે તો હું આવીશ. પણ છુપી રીતે, સાથે એ પણ યાદ સુખને કે મારે માટે પ્રેમ કરવાનો વખત ગયો છે.”

“નહીં, તમે એમ ના બોલો. આ કઠાંચર શરીરને તરફ કેળુ કહે કે અમિત્ય પર પણ નહર રાખવી જરૂરી છે. તેઓ કહે છે કે મારે તરફથી આ મામ લૂંટી લેવાની વાતો થાય છે. કહા તમારા નામની ધાકથી જ કેપ શીરાજની નજીક આવવા દર્શિત કરતું નથી. તમારા પછી સત્તમની તમામ ઉપાડી શકે તેવા એ...

એ એમજ થયો.” બોલી અજબુલ ગયા.

સરદારે ધીમે ધીમે પોતાની કઢાડી પછાત કરતાં જાતકાંજનાં મિત્રો પર નહર ફેંકી. ખ્યાલમાંથી બેમાલુમ થઈ ગયેલો સુનો જુરસો ફરીવાર તેના શરીરમાં ભરવા લાગ્યો. એ તવાવડની શું ખુનસુરતી! પણ વખતના જવા સાથે એ જૂંધી જવાઈ. તેજે પાછળથી બીજી જોરત સાથે ઘાડી કરી. પરંતુ હજી સુધી તેને ફરજ થયું ન હોતું. હજી પણ તે કદાચર હતો. મ્હેતને કાળો પગ લાગ્યો તેને કાંઈ પણ પહે પેરી લે તેમ હતું. તેને લાગ્યું કે તેની શીલકત—તેની જાહેરાતમાંથી પરોસીએને હાથે મૂંટાવી ના લેખ્યો.

ઉંચે વાતાવરણમાં અસ્પષ્ટતા પુખ્તનાં યંત્રમાં મેને મરી મંજેલ તવાવડ દેખાઈ. તેનાં આદિગન કરતાં મ્હેત નજીકી રીતાર એ શરીર તો ખરી.

તે ખોખરે અવાજે ખડખડાટ હસ્યે બચાજે ચારે તરફ પડ્યો કપોં એવામાં તત્કાલના ખાલી. દુનુ લોહીથી ખરડાએલ શખ સરદારને દેખાવું.

"નહોં નહોં, મેં એ નથી કહ્યું" બોલતાં પશુ તે જમણે દતો કે એ અસલ છે. તેણે ખુન કરનારને પુછીશ અચર-

શીએ આપી હતી. અને તેને પકડવામાં ના આને તેની પશુ તળથીજ કરી રાખી હતી.

"પશુ હવે ખેજૂતકાળની વાનો ગર્હ શુભરી" બન-સાડી સરદારે એ વખત તાળી પાડી. બેનોકરો દેડી આવ્યાં. એક-ના દાણમાં ઘસાળથી બરેલું બીજોરી કામનું ખાલું હતું. બીજોને દુકકો સહ રવાના થયેલ.

અમીના.

અમાનુષ્યએ બધાનેમાં થીએટરમાં અખીના નાચ કરેલી. દીધરખા તાઉસ અને બીનની ખીલા-વદ સાથે નૂપુરથી નિબુજીન નાલુક પચથી કરતાં તેને ચારે તરફ મુપકોની સાગની. થોડી જ ચારે તાળીએનો ગડગડાટ એ સાંભળતી. એમ ન ધારસો કે તે સિમ્પડ આરખ કુલાનેનું મોડી-વન નીકળતી. દબરે માણવ છેડેનાં અંતરી-જમાંથી થીમે-નીચોસર તેના કાને અથડાવા કરતો-

અમાનનું સાફ જીવન એ સુરથી બરેલું હતું. એજ સુરે તેને વેરવાળવાનો સદેશ પડેઆપ્યો હતો. તેના ખવાજમાં વારંવાર એક ઓરત આવતી. પોતાને થએલા અન્યા-વની-સીતમની વાત કરેતાં એનું



"આજ તારી કાંઈ કપાની કરેલી કે શીરાહમાં ચાલ ફેવાઈ કે કે સરદાર અતરસીદ દાખર થવાનો છે."

મોટાં વડુ સોત થતું. નાચ કરતાં કોઈ કોઈ વખત મોરીથી ખરડાયલું શખ તેને દેખાવું..

નાચ પુરો થતાં તાળીઓના અંગેક મુશ્કાલમાં આરખો ઉભા-થઈ જતા. દેડલાકો કૂલોનો વર-સાદ રોજગર વરસાવતા, કોઇ કોઈ અગીરિ વિંટીઓ, હારો, પોંગીઓ, બક્ષેસ આવતા, અને શીકાન તોળીવાનો અમીનાના પગ સુમવા માંડ-તુર થઈ વીંગમાંથી દોડી આવતા.

અમાલુદા લોકોને આઠલી દાદ સુધી ખુસ થતા જોઇ મગરૂરી લેતે. દર અરેખીઆના ઉચ્છ્વક પ્રદેશની મુસાફરીને અંગે મળી આવેલી તવામદે તેની વાઢવાઢ કહેવરાવી હતી.

સપ નાચ.

અમાલુદાએ અમીનાને ખગર આપી “આજ તારી સપ” કજાની કસોડી છે. સીરાજમાં વાત ફેલાઈ છે કે સરદાર અમરમીઠ દાગર મવાનો છે.”

તરત જ આંખના પલકારામાં અમીના ખાસ પહેરવેસ સજ્જા પોતાના મોરકામાં ગઇ. તમા-કાખીનેને જાહેર કરવામાં આપ્યું કે અગાઉ કહ્યું ન જોવામાં આવેલ સપ નાચ ચલાવ હતો. અરેખીઆ, અમીનાનીતાન, હરાન, મુકરેતાન બહુમીરતાન વિગેરે ઈસમાખી દેસો અમીનાના એ નાચ માટે તેની પર મરી શીતતા. સેંકડો નવાળો અને અમીરાએ રાજવંશી પગરો આપી પોતાની સાથેજ અમીનાને રાખવાની કોશિસ કરી હતી. પણ નહીં એ તવામદનું ગુમાનજ શક્ત એ કોસોસો ફીળીગૂત કરવા કે તેમ ન હોયું.

વખત થતાં પડો ઉપડ્યો. અમીના રોજગર આવી. સીધા રેસમાં ચારપાંચ વલો ચરીર પર જહુ ખુખીથી આંટા’ લઇ વિંટાળી દેવામાં આવ્યાં હતાં. નિજીવ વાજીઆમાંથી સુર નીકળતાં સપ નાચ સર મયો.

“આરો નાચે કદી નથી જોયો-ફક્ત એક વખત,” ધીમેથી તમાજાખીનોમાંના એક કૈફ

આરખે કહ્યું, “ધણા વખત પર લગભગ ત્રીસ વર્ષ પહેલાં અહીં એક તવામદ આવી હતી જે નાચ કરતાં લોકોને બેફામ બનાવી દેતી. તેનું નામ શાદ નથી આવતું પણ ખીનજોની માફક હું પણ તેને શાદો કહ્યો. તેના બહુમર ખાખીદને કોઈ ઈર્ષ્યાજોર આદમીએ ખંજર બેંકી મારી નાંખ્યો હતો. છેવટ એ આપણા સરદારના કીલ્લાની નજ-કના પગરો પર પડી મરી ગઈ હતી. એ અરેખર આની માફક નાચ કરી શકિત-પણ સજૂર અંક ઠાણ ?”

તેણે પોતાની આંખોએ ઝોડીવ-સમાં દાખલ થયેલી એક નવીન અકિત તરફ ફેરવી. તેણે લાંબો કાળો જખેર પહેર્યો હતો. ઉંચી આસહી-કાન ટોપી એવી રીતે પહેરી હતી કે તેનું મહોલું બરેખર ના દેખી શકાય. “એ જ સરદાર જેની હું વાત કરી મયો તે. તવામદને જોવા થવું વખત ટેકરી પરથી ઉતરી સીરાજ આવ્યો.”

“તેની મરજ જાહેર થવાની નથી, તો શા માટે આ દીસખૂદ પરી તરફ થી વજર ખેંચી રયો છે ?”

સરદાર આવ્યો કે તરત પડો પડ્યો અને થોડીવાર ઉંચાણો. અમીનાએ પોતાના પેદરવે-સમાં અખખજ ફેરફાર કરી લીધો હતો. લાંબા કાળા, ચળકતા કેચકાપની છુટી છુટી લટો હીસની ખીનોથી સંકેરી લેવામાં આવી હતી. નાકની સુંકું નિલમ હાથની વિંટીઓનાં માણેક વિગેરે પર ચિજલીક જતીની રોશની પાતાં અમીનાને અલકાપુરોની એક પરી સમજી તાવજો પોતાનું રખાન તજ તેને કેમ જાણે વધાવવા આવ્યા ના હોય તેમ લાગતું હતું. તેના હાથ અને મગાં પર સર્પો હતા. કેડની આસપાસ એક મોટો સરપ વિલાળાયો હતો, જેનું મહોલું દોઢ નજીક પહોંચતું હતું. ઝોડીવ-સમાં અંધાર રાખી રોજ પર ખુબજ પોતાની દેવામાં આવી.

“ જાણે એજ. ખૂબખૂબ.” અરવરણતણી  
ગામપર દસતાં સરદારે કહ્યું “ અબદાસ વર્ષો  
પાછળ તો નદી હટતાં ટોપા.”

“ નામવર મેં પહેલાંજ ના કહ્યું કે તે ખૂબ  
સુરત છે !”

“ એકલી ખૂબ સુરતજ નદી પછી એ આસ  
માનના માંક કરતાં પછી વધુ આડગેક છે. પછી જો ”

તરતજ નવીન ઉત્સાહથી અમીનએ પોતાનો  
મસહર નામ ઘડે કયો વાણીજાએ સર્પકંડથી  
ધની વેદનાનો ખ્યાલ આપ્યો. વંદેળીઆની માફક  
આમ તેમ ફેંકાઈ સોલાતા—તમાઘણીનોનાં  
છમરો પકડી લેનાં વરો નીચે નાલુકે પચાવે  
રના કમકાર સાથે ચોકકસ હમે પડવા લાગ્યા.  
નખણાંએ તામ આપવા માંસો.

ધીમે ધીમે વાણીજાએ લાપ કરવા માંડી.  
અમીનની કીત્યાસોની મની પછી વધવા માંડી.  
એકમે સુધીકે તમાકુખીનેને અ નવની જવાબા  
કરની રેખાઈ. ૧૬ પરનો સર્પ વારંવાર તેને કંઠ-  
વાની ઠીસીય કરવા લાગ્યો અને તેની નેમ મુઠાવી  
અમીના વચ્ચે વચ્ચે મીઠું સમપ્રમાણે દરવા  
લાગી. હાથ પરના અમ પડના સળેને રમાડવા  
લાગી—તેને ફેંકી દેવા લાગી.

એકદમ વાણીજો બંધ થવા. તે ચનીપટ થઇ  
રહેજ પર પડી. એક પગ ગંભીર મુકાલીદી અને  
પછી માંસેતર ધમધમાવી નાંખનાર નાળાંએની  
મકમકાટ થયો.

“ આણાએ અનુજનર પવદા કહ્યું છે. બાણેજા  
એજ. અબદાસ હું દવે લેકે નથી. આ છે કોણુ ?”

“ નામવર હું એ જાણતો નથી. તે અહીં  
આવી છે અને અનુવન રીતે રીઠ ગળેલાવનાર  
છે. વધુ હું કહી શકતો નથી.”

“ તેણે ફરી વાર એ નામ કર્યો એકએ.  
મારા કીસામાં તેની મોડાવણુ કરજો.” અબદાસ  
અદરખ થયો.

પોતાના મોરણમાં યાજીને અમીના અમીન  
પરના મલીચકપર પડી અને પોતાનાં અંજપરથી  
સરથેને લઇ તેમની મુકર કરેલી ટોપલીઓમાં  
મુકમ માંડવા અને તેમ કરતાં એક બાલકનાં  
વ્હાલથી તેની સાથે વાતો કરવા માંડી. તે થવા  
બાદ એક બહુજ નાની ટોપલી અમીનાએ સંગ્રા-  
વથી ઉઘાડી તરત ધીંગા રંગનું નાનકડું મરનાક  
એક સર્પે બહાર કઢાડ્યું. અને પોતાની એન્-  
ફેલુ તેના તરફ ફેંકી.

દરતાં દરતાં રહેજ પાછળ હની અમીનાએ  
તેનું મ્હેલું પાછળથી પકડી લીધું.

“ જરાત—” તેણે કહ્યું “ તું ઉનારજો ના  
લા. થોડો વખત ધીર જ રાખ.”

બારણાની કાંકળ ખમડી અને તેણે કડપથી  
ટોપલી જમ કરી. બારણું ઉઘાડતાં અમાનુકા  
અંદર આગ્યો. તે બહુ પ્રુમીભાજમાં હતો.

“ અદલાદ અને તેના પપમખરનો શુક  
મુખર. સરદારે એ નાચની ખાસ તારીફ કરી છે.”

અમીનાની અખિમાં નવો મમકારો થયો અને  
તેણે પોતાની નમર બારીમાંથી દૂર રેખાતા શાંત  
કીલાવર ફેરવી.

“ અને.” અમાનુકાએ કહ્યું “ એમ કહેવ-  
રાખું છે કે દરેકો તેના કીસામાં જ તારે નાચ  
કરવા. તે માટે તે બહુ સારો પદમે આપશે.”

આ હકમ તરત ધાંતવણે અમીનાએ સાંભળ્યો.  
અરવો.

“ અને કહેવામાં આવ્યું કે આપ નામદારને  
મારો નામ મરેલો છે.”

“ એ જોડું નથી. મારી ખાએય છે કે તારે  
મારે માટેજ નાચ કરવેલ. આ પડદા પાછળ  
વાણીજા મગાડનારા છે. લાં પેલો મોરણ તું ફાવે  
તે રીતે લાપરી સકમે.”

સાચે અમીનાની પ્રુમસરતી પર નમર નાંખી.  
અને ખૂંધનાં એક પછી એક કુંચળાં ઉપર ફેંકતાં  
મડિયાં ફરી એક વાર છુવાનાં તેજ તેની રસોમાં

આબુ. દહાડી પર  
હાથ પસવારતો જાવ-  
મ પર તેણી આંખો  
આડી. તેને વહેમ  
પડ્યો અને પહાડી  
મુલકનો ઠંડો પવન  
ગોચીતો વાળો દોષ  
તેમ એ મુજબ લેવો.

"એક નાની  
બાગતનો પહેલાં જ  
પ્રકાશ કરવો તો-  
રૂઝેકા છુટા નહીં

ફરના એવડામાં જઈ સી પાછાં આવ્યાં. અને  
માંડીએએ કહ્યું કે કેમ પણ ભલતું  
દશીઆર છુપાવવામાં આવ્યું નથી.

અમીના પોતાના એવડામાં ગઈ. આ એક  
કલાક પછી આરજી પુણું મૂકી હોલમાં આવી.  
ના-પાણીના વહેણની માફક સરી આવી. આ  
વખતે તેના પોસાકમાં અનવલ્લ ફેરફાર થયો  
હતો. નવા જ રંગો પસંદ કરવામાં આવ્યાં  
હતાં. જવાહીરમાં પણ વધારો થયો હતો. કે  
આસ્વાસ રાત વર્ષો પછી વિંદી લીધો હતો.  
તે અગ્રી કે લગત દોલમાં ભણે કે અનુપમ છ  
જવાહ મુઠ અને સરસરના મોકરો સ્વર્ન ભેતા  
હોય-કેમ દીલપુરા ખવાળ ભેતા  
હોય તેમ ફિગ મુઠ થવા. પાછાં  
ગોના દીમ બદલાવનાર સર  
સાથેજ નાચ રાક થયો. તુપૂરના  
ઝીણા અમકાર સાથે મેંદીથી  
રંગાયેલ નાનુક પગ પદ્મીસર  
પડવા લાગ્યા.

સરદાર આતુર નવનોએ ભેજ  
મણી. મહેાતગમ્ય થયેલી તપામ

કરતા પણ આ વધુ ખૂબસુરત લાગ્યા માંડી.  
માંડીએવારમાં નાચ પુરો થયો. અમીના  
આમને આતુરી નથી. પુટા રમોલા કેશકાપ  
માંથી મુગ્ધ અનાવી રેનાર ખુશનો સરદારની  
નાતિકાને અચકાત તેની આંખો વધુ અને વધુ

જણુ વખત તાળી પાડી  
તરત જ ચાર પાંચ માંડીએ  
આવી ઊભી. તેણે એ  
માંડીએને અમીનાનાં પગાં  
વપાસવાનો દુક્કમ આપ્યો ("કોઈનાં-તેણે કહ્યું, 'હું' કલાકે નવા પોશાક વખત પીરજ રાખ") અમીના માંડી



એક પગ એમીનાને બાથમાં આપી નાખવાની ખાલેલ મન આવી પલ્લુદડ થિને તેણે એ રોજી.

"અમીના હવે સર્પ નાચ મર્યાદે. પલ્લુ સમુર પહેલાં મોડો શરામ " સરદાર મેઝી ઉભેલ.

"નહીં નહીં નામવર સ દાર, મને તેડી જર નથી. આપ મને ને માન આપેલો તેમ જીવસ માઈ કુન ઉશ્મસમાં છે. " કહી નમન કરી અમીના પેતાના ઓરડામાં મઠ, સરદાર અબ્દુલને પાસે બોલાવેલ.

"હાજી આમ્યા કે? આજ કું નીકા કરવાર છું. મણુસો દોઝાવી શીરાહને એ ખુશ ખજર કરાવું. આંક કીશાપર અસમાનમાં આવે તે પહેલાં આરે તરફ રોશની થતી જોઈએ-ખીજમાની થતી જોઈએ અને મરીનપુરનાને ખીજાઈ મગતી જોઈએ."

અબ્દુલ ગયો અમીના આવી. આ વખતે તેનાં અંધપર ખડુ સર્પો ન હોતા. માત્ર તેના માનોતેશીશીરાલ સર્પ તેણે કેડ આજવાસ રિલાવેલો હતો અને તેનું મરોડું પેતાના તાણુકે હાથમાં પકડી રોડુંકું હતું.

"નામવર સરદાર આજ કું મારી કગાનો એરો નખેલો રણુ કાં છું ને કોઈ પણ ઈન-કાને જોવાં પાડેલો નથી. અને-"એમીનાની નર્થ પડી અમીનાએ નુકરોને કંઠાર કપેં તર તજ દીશવ્યા. ત.ઉસ જીન પોશાવી ઉઘાડ જેળ અને યોગ ગુમનવન કરવા તાણું. વસો, કેસ મર્ષે આમનેમ ઉઘાડવા સામ્યા. ખીમે થીમે જતી વધવા માંડી. જોનારાઓનાં ચક્રમે પેનકી મેશવા મળ્યાં. સરદારને પ્રેમભર સડેલ. આરને હડમે અમીના હરતી, માતી; દર અને દર પેતાના ઓરડા

તરફ ખેલેલો સામી. ને રોજી યોડેલે તેનાં અંદરેખ બેમલુપ જતો બેંચાર્ડ સરદાર ઉભો થયો. તવા-પડની પાછળ જવા માગ્યો. અમીના દોડતી આસવામ ચકરાવેલો લેશા સામી. સા સામજીઓનાં જોઈ મંડાપુર થવા માગ્યા. એક તીકું હાસ્ય કરી અમીના ઓરડામાં પવનવેલે દોડી પલ્લુ તે પહેલાં તેણે પારજી નહાર દોડમાં બવાનક ફેરી કી-લઈ કપેલ. "આજ મારા દીસની મુશા-આટલા પગો પછી ગર આવી " કહી સરદાર પાછળ દોડ્યો. એક લગારો-અમીનાએ પારજી નર્થ કરી દીધાં. સરદાર નિશુર પારજી પર હાથ પડાવવા માગ્યો. ઓરડામાંથી લીટી અવાજ આમ્યો.

"વાહ કર મારી અમ્યા."

મારે તરફ એ શાહેનો મભીર પડ્યા મરેલ. ચાછજોનો સર ચાણુજ રહો. નેકરે પેનપેનાને રથાને ચોંદી મયા. સરદારે જુસવાદ સાંજાવેલો. તેના જમણા હાથપર કંઈક કરાવ્યું. નીચે જોતાં તેને કીશન દેખાયો. "નવાલનું રમતું" મોશી એ ખાખ્યાદ દરેલો.

પલ્લુ તેના હાથ પર બવાનક ચળ આવી, મમજ કરવા સામ્યું... પડસ ખુંડાવા સામ્યેલ. પવન હાથ પવન મેલા તે ખુશી ખાગી તરફ જમ્યોલ.

"વાહ કર મારી અમ્યા-સામાસ... મરોડોનો મરોડો... નીસ પડે પડી " મરાડી સરદાર ખંડ-ખ્યાદ દરેલો. પલ્લુ એ આવાજ બોખરો હતો. એક પણ પડી મકરી ખાઈ મગ દહ એ ભોંપ પર પડ્યો. નહાર જોઈથી કુંકાતા પવને-વાછં. જોએ એક સામકી મજના કરી "વાહ કર મારી અમ્યા."

## બેવકાને.

૨૫નાર—૨૧, શાયદા.

કરી છે દોરતી ખસુ કર્યા તમે દરકાર રાખો છો  
 અમે મરતક નમાવ્યું તો તમે તપવાર રાખો છો.  
 અમારું બધું મોઢું હાથમાં બિટી મળે ફરિયા  
 તમે એવો અમારાપર સદા ઉપકાર રાખો છો.  
 તમારા શબ્દ જુદા અર્થ જુદા બાવના જુદી,  
 જતાં એ ન્યાયનો રાંછી ભરી દરબાર રાખો છો.  
 કહે છે કાંઈ ને કાંઈ કરો છો આપ દિકમતથી  
 છુપાવ્યો ના છુપે તેનો છુપાવી સાર રાખો છો.  
 તમારો ક્વાચ દોય તો કહે છે શબ્દ સોનાના  
 અને રપારપ સર્જો કે સખં કર્યા પગવાર રાખો છો.  
 હૃદયમાં તમારા દેહમાં કેવો તફાવત છે  
 વદન જોઈ હૃદય કાઠું તમે દહમકાર રાખો છો.  
 મુવારક આપના પગલે અણું ઉઘાડ ઉઘડી મો  
 દવે શુ બાજી છે કે તે મહી બંધાવ રાખો છો.  
 અમે જોઈ નહિ સમજ્યા તમારી એ અજાણ કે  
 બતાવો મુખ ને દેહ છુપાવી ખાર રાખો છો.  
 કાઠકશે આંખના આંસુ ધરો જવાસા માળી જામે  
 અંધારી આંધ જોવા કર્યા તમે દુશીબાર રાખો છો.  
 અંધારો શબ્દપર સમજા જવત આણું ધરો  
 નકામી આ ગરરી શુ સનમ સરકાર રાખો છો.

## તાજ અને યમૂના.

લેખક:—રા. નરેન્દ્ર.

ચિત્રકાર: રા. એન. જોશી.



હૃદયમાં પૂર આવે છે ને ભય છે. દેશ માટે એ રાજની નિત નિત આવી હશે ભલા ! એ આવે તો જાણે આવે પણ સંગે ચંદને ભાવી કેમ આવનવાં તોફાનો મચાવે છે, યમૂનાના કાળાં પાણી બાજ સમયની રાત જોતાં હશે શું ! એ પૂરના નીરનો કિલકિપાટ કેમ જોઈ હર હર નવપરણીત કુમારિકાના હૃદય મર્મમાં, પ્રથમ રાત્રિએ પતિના

પ્રથમ મિલનના જલ્દહારા અને ઉત્કણાત સમ યનમનદનું સ્થિતિચિત્ર પુના પુના અભવવા પચિત્તના હૃદય સમક્ષ ઉભુ કરે છે. ઉન્મત્ત સરિતાના ઉજળતાં પાણીમાં નુલ કરતો દિવસુંગી શ્વેતાવ મૂખતાજના હૃદય સરેવરમાં સ્થિત મયેમાં સાદજ્જ્વાલની પ્રેમપ્રતિમાનાં મતિ નિગમરૂપ સાક્ષી ભૂત છે. ધીમે ધીમે કૌતુહલ સંક્રાંતિ અને નિરપ રજનીનાં ધેરાં પડત ઉપરી જશે. કમકમનાદિની એ યમૂનાના ધેરાં તરશે સમગ્ર જશે, પ્રભાત થશે અને ફેંક પડુ છવન પુષ્પ કલિકાએ કરપાજ જશે, અનેક નાજનીએના પ્રભાત ઉજડાનાં નૂર ભૂટી જશે. યુન-એની એ રાજની!—હૃદયમાં પૂર આવશે જાણે જશે. પ્રમ-તાજનાં પ્રતિનિગમરૂપ કાલક જનમધુમદમાં રહેલી કિલ્કિએ ભવેમ મુખા રેલાવતાં, કવિનીના રેલાગ તટપર સાન્ત મન્દિકા ઝાંઝા દેશે. સાદજ્જ્વાલની આખી દેહમત્તા તાજને આલિંગશે ધીરે ધીરે રણની ખટકીના તાજ જેવી રજ.

નીના પાટે નુપૂરની રણકાર અનેક પેશીમુગ્ધોસ હલત કંમેલી જગાશે. એ યમૂનાના તરે-એ કાશિ-નીના પાટે-હર-પણે હર-કુણ્ડની બંસરીના સરે અને મુખતાજમદાલની કનર ઉપરની સાથે મલિગ્ધ જેવી સિપિકાપડે રંગ પૂરતા પૂરતાં પ્રલુપ્ત હરશે રહેલી ચંદનીમાં નૂતન ગુલ મુંબશે. ભયભા અને મળનું હરહાલ જાણે રીતી જેવી અનેક પ્રલુપ્ત અશ્રુભાઓની પુષ્પનિધિ ઉન્મત્તનાં ફેંક કમપતિએ ભેગાં મળશે. કુટ જનમત્તા કનુવિત છવન રાણીનાં પાપ ને સ્વાર્થરસિથી વેળા મનુષ્યો પ્રેમને હૃદયમાં રમાત આખી પ્રમુદ્ધ હૃદય કુભાવે છે. એ પ્રેમપ્રામોનો પન્થ નિરાળો છે. પરિચિતાનો વાસ અને પ્રભુનો વંશ હરબની જલસાગરનો સ્વેચ્છી છવન ચટિમાં જ દોષ થો. હૃદયનીઓની પાટેથી નેમને પળે દુર જાણે અને તકમે પશુ તેઓની પોંડે મન્દમાંથી નીતરનું.

# ઉસ્તાદ જોડ.

લાખનાર: સ. રામસિંહ તુલસીદાસ દંકરુ.

ચિત્રકર: ખો. મુંદરરાવ ગોરદાસ.

ને સામગ્રિક કવિ વિશ્વની એક મહાન વિશ્વવિખ્યાત અને જ્ઞાનની અદ્વિતીય શક્તિ છે. જગતીમાં જગતીથી તે સુધારાની રેખા પહેલેથી સમાજ સુધી દરેક સમાજમાં ફેલાઈ રહ્યાન અમર છે. કવિ પોતાની શાક સૃષ્ટિકાર અદરવને દરબ કરે છે, સંગીત ગાન કુખી જાનને સુખી કરે છે અને સંસારને સૌખ્યે લખે છે. તે જો આદે તે નિહિત વામાજને જાણ કરી શકે છે, જુગાડ અમલ કરીને સજાવન કરી શકે છે. દેવતા વર્ણવતું ચિત્ર ખડું કરી મળતે કાંઈક કરી શકે છે.

દિંદુરતાનમાં દિંદુ અને તુલસીદાસ ઉભા રાખ્યાલમાં જ્યાં સુધી રાગ અને પ્રાણો સંબંધ થોડે, અંશે પણ સામાન્યિક દુનો લાં સુધી કવિ જોનો સરકાર થયો છે. અકબરે દિંદુ કવિ નીર પાસને પોતાની સજામાં ઉભા રહ્યાન આપ્યું, અને કબીરને દિંદુએ એક મહાન આગમ તરીકે પૂર્યો, એ ઉપરેલા દુલ્હની સંજોગો છે. અનેક મુસલમાન જાદુવાદો કાળમાં રસ લેના અને કવિઓને એક ગરને બદલે મોટી અગતીને સગર સમી અસરથી બાધી દેવા મેળા અનેક લખણ મોજુદ છે. ઉસ્તાદ જોડના ચિત્ર મહાન કવિ જાને હાલના નામદાર નિજામના પિતા મહે એક રોશન મદદે એક મદદ આપ્યું નહીં. નિજામના પરમાં લાં પ્રસંગ દુલે. પર લખુને સગરની મદદ રાખી હતી. જુગાડીમાં અમ-

ગાદ કરતાં દીપકા જોઈ કવિને ઉકિત મુકી.

છવે વિચાર હવે જુગાડો રાગ જાતોનો  
દુલ્હની મદદમાં જ્યાં જ્યાં જતનેલાઓ.

મદદ મિલનની રાત્રી છે અધા દિપકાને  
જુગાડી છે. જુગાડી મદદીમાં બળી જનારા  
થેં કાલ છે?

ઉડું કામમાં જુગાડને નામે પ્રસિદ્ધિ પામેલા  
મોગલ તામે લખતાના ઉલ્લા પાસ અમર બાદ-  
લાહ અણુ જરૂર બદલુજાહ અને જોમના પિતા  
અકબરસાદના લખનામાં રિહીના મોગલ દર-  
વારમાં કવિઓની પછી અજાત થતાં, દરવારમાં  
તેમજ બદલ અમીરોને ગેર કવિઓની મદદીમાં  
—જુગાડના થતા દરેક નાના મોટા કવિઓ અને  
અનેક અમરસિંહ લાં એક જ થતા. મળ્યો  
ગયાળી, ખીસા, હેડના, સવાય અને જવાબ થતા,  
કવિઓની કસોટી સર્વિ ખીસા દિવસે સવારમાં  
પ્રાન્સીમાં દુકાનમાં અને દિવસે તમા રાતે  
ગાંધીનીમાં મદદમાં મદદીમાં રસિઓને સાન્ય  
કરેલી અમલે થતી અને આ રીતે કવિઓની  
મળમાં હર થતી હતી. સ્વારી ગરદમે મળ  
એકદમ જોગમી હતી. રાગ અને પ્રાણ ઉભા  
અંધને પીડામદા એકલા રાજાવાન દોષ એ જાને  
રિહીમાં અનેક સારા કવિઓ એકલા મળા હતા  
ઉસ્તાદ જોડ એ કવિઓમાં એક ઉભા પામિના



રાંત પું ચમકે દરોમિ શાન ઉભ મદપાશ ૩  
એને નના માદપાશ પાસ પાસ દેઃ ગયા

સાદને ખુલ કરવા. એને ધર્મના આત્મિક દલા  
અને પાસે એકનારઓને એક રંગી કરી કરનાં-  
મરત કરી કરનાં એક સાધુ પુરુષ તરીકે વખાણે  
આસના, તેમની ગર્વિષાહ દર્શી નટેલી. જાદસાદે  
મેલા વખતમજ એમને અન જવાદુરને એનામ  
આપેલ અને તનખા મો રખીના કરી આપી. તેમજ  
પાછળથી બારણા બીજાનીમાંથી ઉતરી મીજલમે  
ધર્મ તેમાં ઉરતાદે રાખેલી ગરમોથી ખુશી થઈ  
વાદસાદે એમને એક ગામ પહોં આપી દીધું.

પરંતુ ઉરતાદું 'અમ' જરા પહોં વધુ નહિ,  
તે ને મરમાં રહેતા તેમાં માત્ર એક ખાટસો  
રહી સકતો એમનાં કાંગો સાવવવાનું રવાન  
તરીવા અને માદવાં મનાં, ધર્મના અભ્યાસની  
એમનાવર એટલી ખસર થઈ હતી કે એમણે  
માંસાદાર મુખી દીધો હતો.

ઉરતાદ ત્રેકની ધણી મહતો ઇ. સ. ૧૮૫૭  
ના જળચામાં નાશ પામી ગઈ છે.

બાદસાદ જાદરને નામે ઉરદુમાં ને મરતો  
પ્રસિદ્ધ છે તે બધી અથવા ધણી જાદની મુધારેલી  
છે. ઉરતાદુ સાથે સિંધુમંડળે હતું-તેમાં મુપ્રસિદ્ધ  
મદાકરિ દામ, પ્રેદેસર આકાશ એ મુખ્ય છે.  
ઉરતાદની કવિતામાં પ્રેમ, તરવરાન અને નીનિનાં  
કાવ્યો છે. એમની કાવ્યા સરળ, રમણ અને  
ચોળના ઉપયોગી છે.

ચોતાના અવમાનથી તથા કાકા પહેલાં ઉરતાદ  
એક એક ચીર જવારી છે,

કહે છે હવ જાત લોક જાદિ મુજર ગવા,  
જવા તુર કાદની જા જુદા મગજરત કરે  
રમૂમ સારીર નાથ પામ્યા છનાં એમનો બાદમા  
અમર કામ રૂપે આળે પહોં પ્રકાશે છે. અને  
એમનાં કાવ્યોના માત્ર થોડા નમુના આપીશું.

કાવ્ય.

રાંત મું જમકે દરોમિ શાન ઉભ મદપાશ ૧  
એને જામ માદપાશ પાસ પાસ દેઃ ગયા !

અર્થ—રાંતના અપાને તે મદપાશી દર્શી પડી  
જારે અને નેત્ર તેમાં દંતપાંક્તની ચમકણી એમ  
જળવનું ૧ મદપાશ દુકામ દુકામ થઈ ગયો.

વંચે મદરદો જલે તાકરિયે દર દોમ  
મોજ જવા જવા દે દેઃ દરને દિશા દેવા.

અર્થ—નાશ મેદ દિવિ રંજેમા માત્ર દાપ માત્ર  
અમાત્રાજ ખુન કરે છે, ને નાન નથી. તેમની  
લાંબીને એક મુર પહોં કાલર કાલર સાત કમુ-  
દમાં દુખાઈ પાતી નિકળે છે. પહોં તેમાં તે મનોહર  
લાલી થઈ છે !

દેહના અવ જોઈ હોગે આજ કિં જાણોંકે જન  
કિં જમાયા ડહને છાકે સઘરે સાચા પાનદા.

અર્થ:—આને એમણે પોતાના સાસની માફક  
સાથ એકોપર પાનને રંગ જમાવ્યો છે. આને  
આ રંગથી સાબોના ખૂન થઈ જશે.

કિતી વેલવકો મેં વેરાઈ નર મારા તો કવા મારા  
જો આપહી મરણા હો કસકો નર મારા તો કવા મારા

અર્થ:—રે અત્યાચારી નર કેમ જાણીને  
પુરખને મારવામાં તું તારું જીં મોરવ સમજે છે  
ને પોતેજ મરી રહ્યો દોષ તેને મારવામાં તારી  
જીં બચાઈ છે ?

તમા દોલતદા શુ અલદારકો મિત્ર બાવ વડા.  
છરવે રોલાવકે બેઠા મારની શવતાન વડા.

અર્થ:—અનુભવ વચરના અને હજી અનુભવ  
જમારે રોલાવને નથી મને છે ત્યારે જાણે  
પાનના માખા પર એક બીજે રોલાવ મને છે.  
બાગ મિત્ર વક્ત હી હોના વા તરીતેને મેરે  
કુલક હોતા મેરે કવવારે વા મિત્ર હોવા.

અર્થ:—મારા આખમાં જમારે મુરખાં બપોથી  
તી અને તેથી માફ જામ્યા કાળું પડી મધુ  
રે અને તેના કેટલા અલદા તેના મુખ પર  
મ કેમ ન જાણી રીશે ? એ મેં પણ ખુન  
ગ્યા છે.

બાલમે બાવ દય સઘટી મુજે શર દય કિતદા.  
કહીં વહ જાવ ન દહ જંગો જરડલમેં કરા.

અર્થ:—તેની આંખથી જમારે મારી આંખ  
કે છે ત્યારે અને વિગ માટે ડર લાગે છે કે  
લોક આ મરીગ આ પ્રેમી આંખની તપાસમાં  
મર મેતિ ન મારું જાવ ?

અર્થ:—શર દય સઘટી મુજે શર દય કિતદા.  
કહીં વહ જાવ ન દહ જંગો જરડલમેં કરા.

અર્થ:—મને કાંઈ એ તો જાણીએ કે શરદા  
વિગથી કાંઈ કેમ જાની મયે-જીં દેલ પોતા  
આંખમાંજ હમાન પડી મયે ?



સાલ તો દેખો હજીથી ખંધિયા તરવીરે માર  
આપહી તરવીરે કરો દેખારે હો અવના.

જાકે મેરી સઘટીતે વહ મલ વાવ તો અજા  
વહ હવાતે વ કોવ મિલત આવ તો અજા.

અર્થ:—મારી આંખોને એ તે (હજી) પોતાના  
જાણીવાથી મધી જાવ તો નહીં જાણ કરાવે  
તેના અજા જુઠાની બધું દિલથી મારી અજા  
કે મુરી મલ જાવ.

સપત તો દેખો મુલતવીરે જાંવેના તરવીરે માર  
આપહી તરવીરે કરો દેખારે હો અવના.

અર્થ:—મિત્રદારની જરા અજા તો જાણીએ કે  
એ માણ મિત્રની તરવીર ઉતારવા તેવાર મયે છે  
જણ તેને જોનાં આખમાં જુની પેને તરવીર  
જાની જશે.

દેલો સઘટી દેલમેં દય હવમેં કરેલ  
દય મલ વાંદરીને ન કરના મુલત મેં કરા.

જ્ઞાના ચિરમન હૈં હમૈં કલરા દે દર્શિયા હમકો  
આયે હૈં ગુરૂમૈં મગર કલકા સમાસા હમકો-૧  
માન વહુની સરે મર્દમે પના કિરિતમે તમ  
હર નકસ માયે મુલાલિકકા દે સોવા હમકો-૨

અર્થ:—જ્ઞાનાજ્ઞના કણુમાં દમલા અને શુંદમાં  
અમે સમુદ્ર શ્વેદએ હિમે. અમે વ્યક્તિમાં સમષ્ટિનો  
તમારો જ્ઞેનાર હિમે અર્થાત કુંડી નગરના નથી.

અમારી ઉત્તરી નીકા હવે ચતુરુપ વ્યક્તરના  
નિકટમાં પહોંચી ગયું છે આ સમયે અમારો આત્મ  
જે આપ આપ કરે છે તે પૂજનનો એકા છે. ૨

મીત હીમે કણ દલાએ વંદે કુર્બત હો તો હો  
શુભ મેવત હી દમાય શુચ્છે વેદત હો તો હો.

અર્થ:—વિધેયના વ્યાધિની ચિકિત્સા માન  
મેતથી જ કંઈક ધર્મ હો છે. મેતનું સ્નાન જ  
અમારી આરોગ્યતાનું સ્નાન કલ્યાણ થઈ શકે છે.

ચજા કહે જિયે જાલમ વણે ચજા ચમકો  
જુગલે જાલકો નજાર પુરા ચમકો-૪

અર્થ:—જેને દુનિયાં હીક કહે તેજ હીક છે  
કારણ કે સંસારનો અવાજ એ ઉત્તરના કંઠનો  
અવાજ છે.

નહ બાદલા દે તૌક નિ કાલિદ ચજામ મુદર  
જાલ જાપની હો જિલકમે ચતવર જામી મુદ.

અર્થ:—દો પતવાદક જીવતો એમજ હિંચે છે  
કે પતપદ મદોર લગાડવાના બદલે મારી આંખ  
લગાડી દઉં.

મને જો મીતકે જાનિક ચર્ચા કમુ કરલે  
મતી હો સિસ મી કરલેકી જાતલુ કરલે. ૧  
મગર વદ જાવલે પુત પુનકે હમકો લોલો  
તો મુલકમી ન જમાવલે રંગો મુ કરલો.

અર્થ:—જો આગક લોકો મેતાની મગનું  
વલુન કરે તો કાર્પિટ અને ખિન્ન ( મુસલમાનોના  
અમર પેનંથર ) પણ મરવાની હજી કરે.

હૈંમાને જો એ વાતની પહેમેથી ખબર દેત કે  
અમને સુંદી સુંદી તોડી જશે તો તે કદિ પણ  
પણ અને અંધની હજી ને કરત.

દ્રૈમ મૂલ કરમો વાદ નહોં કરલે હો કમી  
દમ તો જુગાસી ચાર્ગેં લય છુટ મૂલ વૂકે.

અર્થ:—તમે મને જુલે સુકે પણ વાદ નથી  
કરતા અને એક કુંડુ છુ' કે તમારા માટે સર્વ કંઈ  
જુલી બેઠા છું.

ચજા જુમા તો જૌક દે જં મરદુમક દમ રહિવાહ  
હેકિન આંજોમેં સમાજ કોદ દમલે જીલ જાવ.

અર્થ:—હો તૈક આંખોના વારિ લેલો કાવો  
છે તો તેમાં શું થયું? પણ બીજાની આંખોમાં  
સમાવવાનું તો પ્રાપ્ત નહોં છે. અને તે વિશેની  
તો બીજાંએ કિશર પણ આપી શકે છે.

પૂના નહિ જમાતા જો મુલ વિશ્વનમં હૈં  
જાલ દે કિલ મરોલે વે દસા ચપમમે દે.-૩  
દમકો નહોં દે હીમેમેં આરામ બેઠકમ  
વદ વર નવીક દે નિ મુલાકિર વલમમે દે-૨

અર્થ:—જામમાં ૪૯ જુરીનું માર્તુ ૧૬૪  
નથી સમાતું. એ કયા કરેંસાપર દસી રહ્યું છે!  
અર્થાત યોગ સમય પછી કરમાઈ જશે.

આસને જાતીમાં એક દમ પણ આરામ નથી.  
એ નિશ્ચયે મરમાં હોવા છતાંએ વિદેથી જાનેલો છે.

જૌક ગો મદરલે કે ચિલક મુ દેએ મુજ  
જનકો મવ જાવેમેં કે જાલો સંવેર જાવેલે.

અર્થ:—તૈક મુજાજી જો પાઠસાળામાં શરૂએ  
યદ અવસા હોય તો કંઈ વધી નથી. કારણકે  
નિસતબમાં સીખવતાં સીખવતાં તેમનામાં જે  
શરૂએ અટકી અંગે છે તે મજાલપમાં અવતાં પીરે  
પીરે નીકળતે જશે.

જાહ દયાલ જાવે કજા કે જાલી પલે.  
અપની જાલી ન જાવે ન અપની સુરી પલે.

અર્થ:—જાંદની સાથી એટલે આખા મેત  
જાં આજો એટલે આખા વખે તો આ સંસાર  
માં ન મેતાની ખુશીથી આખા હિમે કે ન  
મેતાની ખુશીએ જાંધે હિમે.

જાલમ ન કુવલે દે ન દલતમલે દે કામ  
દિલ દેલે બી જામ મુલે જાલે જાલી મુલે.

અર્થ:—અમને હવે પૂર્વ અધર્મની સાથે કંઈ મતાનો અંત આપી નથી.  
 સંખંધ નથી રહ્યો. તારી સાથે સંખંધ જોડતા મર હલકા મોણા દેવે નહીં સ્વચ્છ ઈત્રીએ  
 હે સનમ અમારા સર્વ સંખંધ પૂરી ગયા. હૈ મલ્લ મહા કિ પૂલ મહી વંદરી છઠી.  
 બે બીજા જાત્રા ધામને ઘણા ચરમે મલ્લકે અર્થ:—કોમળ કપોડનું સુંવન ન આપે તેા  
 જાતિલ શ્વ અવને દાદ મે દાલિ શરરી કુલે. રહેના છો આ પાંખડીને શર્માનનારા હોડોતુંજ  
 અર્થ:—હે જોડ તેની મદો-મત્ત મનોહર આપે, જુવો અમે સમજશું કે પૂલ નદીને પૂલની  
 પાંખડી સામે આગે મારી પોષતા અને સુદિ- પાંખડી.

## સ્વયં પ્રકાશી ભાનુ.

ચમતાર. તકિલ.

કોઈ વિરલા ભાનુ-આપ પ્રકાશી રહે પુરા.  
 આપ પ્રકાશી રહે પુરા નવોમે સાચા મુરા-કોઈ  
 ગીરડી ગીરડી ઉપા જળો-રતિની પ્રગાથે બદાયા.  
 બેદને બેદે છે ચતુરા.—કોઈ  
 અન્ધકાર બેદી ન્યોતિ પ્રકારે રહેરી બદાયા.  
 તિમિરના યાવ ચુરેચુર.—કોઈ  
 હલ્ય કમળ ન્યારે ઉપડી ખાલે છે બદાયા.  
 અબેદમાં રું રહે અપૂરા.—કોઈ  
 મંદ બને છે ન્યારે પકુર વલો બદાયા.  
 બદાસે છે તારલાના મુરા.—કોઈ  
 અગ્રમ મવાયે રેગો લખ છુડી ભયે બદાયા.  
 અબેદના તાનમાં તનુરા.—કોઈ  
 અન્નપૂ મૂર્છા પામે અન્નરવા વિચાર બદાયા.  
 સોમવસંતીની પીલ મુરા.—કોઈ  
 પૂજ્ય એ સ્વયંપ્રકાશી ભાનુ પ્રગટ બદાયા.  
 અન્નપામે બોરડા બાકુરા.—કોઈ





## સનમ દરબાર.

અનનાર-સ. ડી. બી. કંધારીયા.

ચિત્રકાર-સ. જી. નેશી.

**સ**નમ દરબાર પર હિન એક બાલીકે બહાર આવી તો  
છબાર પર રંગ ભરપોરો ઉલટ કંઈ ચોર આવી'તી—

કરી'તી ચોરીએ ખાતર હમારી પુર દખામે હો

મગજ પર મોઢ માલની બબકતી મહેંક આવી'તી—

કરી'તી શુકલશુ યાત્રી, સીને મીના મીઝાઆ'તા

અનોખી વસ્ત્રની લહજજલા સનમ સેને ઉઠાવી'તી—

ઉમંગે મારુકે બોળી પદાવ્યા પંકના કાવુન

દીધી તાલીમ વજલ તળે, મગજ મસ્તી ચઢાવી'તી—

અપાં ને ચરમરી આસુ પુરમાં તે પાક લગનથી

પુરી'તી સો અભિલાષા અમે ને દીઠ ધરાવી'તી—

છરની ખાસ મરિયાનાં લરી પાળા પીતા પાતાં

પકકતાં ઝુલ્હે ચોરીનાં અબજ કંઈ બહેર આવી'તી—

હરૂં વાદી પળેપળની, ઝુલ્હે જાંબી મરૂં મરતાન

ગુમાની બી-દમાનીમાં પડી ને દાઢ આવી'તી—



# નરગીસનું કુલ.

અખનાર રા. અબ્બાસ એ. હુસુરી.

પ્રમાતનો રમણીય સમય છે. દુનિયા, પૂર્વ-  
દિશાના પ્રિય પરિક્ષના સ્વાગતની સૌ સાથે  
અતિ ઉત્સાહથી તેવાર કરી રહી છે. વાયુ, એટલા  
શીતળુ તથા મૃદુ છે કે બહિષ રહવારની મધુર  
આકર્ષના આનંદમાં મોતીયો, યુવકાલક તથા સેવ-  
તીના પ્રાપ્તિની સૌમ્ય પાંદડીઓ પર દણ  
ભમેલા છે. એના અગ્રકાંઠ તથા તેજમાં કાંઈ ફરક  
પડે નથી. નથાપિ એનું કોપનું કાર્ધ આવવા  
વાળા સંકટની અગમચેની આપી રહ્યું છે.

સામે એક સરિતા પડે છે, જેનું નિર્મળ પાણી  
સંતિનું મીઠા આશાપનું, નજીકની વનકુંભેમાં,  
એક પંથ જુએલા પ્રવાહીની માફ યીસ પટકુ  
ફરે છે, પરન્તુ આ એકેદીની દાહલમાં પણ તે  
પોતાની રામાધિક મેદામોથી વેગનું નથી. સામે  
એક નરગીસની કળી સાથે તે છેડછાડ કરી રહ્યું  
છે. તે બીચારી ઘરમથા લીધે કંઈ બોલ શકતી  
નથી. તેનું મરતક નીચું તથા નવતો દીકરા છે.  
તથાપિ તે જાણે એક કદી રહી છે કે, “કુર રહે,  
કુર રહે,” પરન્તુ અર્થ. ક્યાં! ઉભવે એકેકેકે  
આવિર્ભાવ આપ્યું.

હવે જરા કુદરતની કુરતા જુએ. કેટલીક  
મુશ્કેલીઓ તથા પ્રભુ જાણે કેટલાક પ્રપત્નો પડી  
મિલનની આશુમ પરી પ્રાપ્ત થઈ હતી, પણ તેણે  
પોતાનો જનમસ મોકાળે. પૂર્વના જુજામણી  
રનિએ કેડાયું કનું. નરગીસ તરિત પોતાનો  
પક્ષ્વ છેડી અગમ થઈ ગઈ. પાણી વેલ જદવી  
લાગ્યું અને નરગીસને કાંઈકમાંથી મચલી સેજની  
નીચ ફિંગેળી, જુરા આકાશમાં વાદળાં બની  
છાડ મધુ. ક્યાં! સાખ પ્રપત્નો આદરવા કે આ  
પટનાપર પ્રેકાશ પડે પણ તે નિષ્કામ રહ્યો. નર-  
ગીએ આ તકનો સામ કાઢ અનિમિષ નેરોએ

આશયમ બોયું. વાદળાંથી સદન ન થઈ શકયુ  
રહી દીધું. તેના અશ્રુભિંદુઓ નરગીસને પક્ષ્વ  
પકડી રહ્યા. નરગીસ પણ મરત થઈ મુલત  
લાગી. આશ્વાસના છેડવાએ શાંત ખડા છે,  
તો પણ મોટા જુએના પાંદડાંએ પોતપોતામાં  
મજબુત કરે છે.

આ શુષ્ક દુઃખની ઘટના નિરખતાં મને ખાજ  
વાર થઈ ન હોતી કે ફરથી એક અકિત આવતી  
દેખાઈ. હું એક કાઠીની મોથમાં સંતાયો નજ-  
દીક આવતા જણાયું કે તે માળી છે. તેના એક  
દાઘમાં કાતર દોઢાથી લાગ્યું કે તે કાંઈ ખાસ  
કુલોની શોધમાં છે. તે નરગીસના છેડની નજ-  
દીક જતાં તે થોભી ગયો અને તેજ પુષ્પ જે પોતાની  
મોજમાં મરત તથા આવનારથી અચાનક હતું,  
તોડી લીધું. આ નિરખતા જ વાદળાંમાં એ બીવણ  
મજાના કાંઈ અને પોષમાર વર્ષે પડ્યા. વાયુ  
જે અચાર મુધી મંદ હતો તે એકથી પુંકાવા  
લાગ્યો. મુદના સપથ જેવો દેખાવ થઈ રહ્યો, પરન્તુ  
તે માળીને મુદવ એટલો પણ વિચાર ન આવ્યો  
કે આ સવેનું કારણ તે પોતે જ છે.

તેણે મર તરતો રતો લીધો. હું પણ મારી  
જુવણની જગ્યામાંથી નકાર નીકળી તેની પક્ષવાડે  
જગ્યા લાગ્યો. રસ્તામાં પવન તથા વરસાદે તેની  
પુષ્પ ખજર લીધી. સાથે સાથે મારી પણ તેરી  
જ દહા થઈ. થોડે કુર જતાં દમારા રસ્તા જુજા  
થઈ ગયા. હું ખિન્ન વદને ઘેર આવ્યો. મિંજેલા  
વલ્લા કાંઈ કું નેરો હતો કે થોડી વારમાં તે જ  
માળી એક કુપનો તોરો, જેમાં તેજ નરગીસનું  
કુલ હતું. મારા કુલમાં માટે લાગ્યો. મેં તેને  
એક કદી જામે આપી દીધી કે, “આ કુલોમાંથી  
ઝડને રાજની વાસ આવે છે.”



ચિત્રકાર શ્રી. સુ'દરશન મોરફકર.

( ચતુર્થા પૃષ્ઠ ૨૫૪, પ્રકરણ ૩ 'અનુ' સાધુ સ્વામીના પૃષ્ઠ ૫૨૫.)

આગાલા પ્રકરણોના કુંક સાર.

પ્રવીણ એક સંસ્કારી ડેળવાયલો પણ નિર્ધન અને પોતાની નિર્ધનતા ટાળવામા આગળથી દુલ્લ છે. તે પોતાની પત્નિ સુખદા જે એક ગાય જેવી ગરીબ હિન્દુ બાળા છે તેને ચાહી શકતો નથી. સાદિલ અને કળાની મધુર સ્વપ્નદષ્ટિમાં રમનારો આ યુવાન અવધારને નથી સહમત શકતો. પોતાની સ્ત્રી ગરીબ મામાપની અને સ્વભાવે ગરીબ હોવાથીજ તેની ગરીબ મુદ્રસ્થી ઠીક નમે છે. પોતાની પૌત્રી માતાની ઠીક સારવાર થાય છે એ તેનાથી નથી સહમતતુ તે એક સાદિલસાદિતી પ્રેમસીની શોષમા સોગી બની બચી વિરાગી બને છે

તેના બાલમિત્ર ભગવતીજી' હમ થયુ છે, પણ તેની પત્નિ શોષ વખતમાજ તેને ઘેર આવવાની છે. સુખદા પોતે પોતાના કુદર કેળવાયલા સ્વામી માટે અનધિકારી દોષ એમ માને છે અને બે કુ' કષ્ટીસ તો સ્વામી સતોષ પાયશે એમ ધારી કાલુકાનો નિષય કરે છે

નવેબરની આખરે બહાર પડશે.

જય ભારતી !

સ્વનાર "સયદા."

“વી સમીસરી”મા પ્રગટ સયેલ “હવેન હતો આ દેશને પાછો ફરી કચન સરી એ કાળના લખનારના વીવીધ હશે “વીસમીસરી”ના સપાકના હોરો અને ચોડા સુદર ચિત્રો સાથે ઈસીય સુદર હપાલવાળા પુસ્તકો જેતુ આ પુસ્તક કળા સ્વમા હાવેન હયા કાળગઉપર અને સચિત પાકા પુકાથી સુસોજિત નગરી નજરે પડશે.

નીચે ટીકાણે નામ નોમારો

“ ગરવી મુજરાત ” સિંધીસ, મામી, નં ૩ સુખદ.

કિમત રૂ. ૨૫ પહેલેથી માહક સનાર પામેથી. પાછળથી રૂ. ૨૫ કિમત પડશે





[2013]

सुदृढी व्यास

[*Statistical Inference*]

“આનંદનો આદોષ ખાલી નિશ્ચો છે નીચો મુ વાલમળાન કુખો રહેત ?”

(सर्जित रसायन.)

એસવાનો અવસર તો મળ્યો. હું એટલું જુલું કે તેમને રાતના જમણી ઉપ નથી આવતી, પણ જ્યારે હું પગ દલાવવા બાંહેડું ત્યારે ચુપચાપ સુઈ જાય છે. મોઢો લાંબો છે એ કારણે કે કશુંક હું તેમની નજરે ન ચડું. કપાંક ખારી સાથે જાન ન કરતી થકે. પણ હું સર્વે દિવસ સમજું છું. મુંઝ કરી યમું કોણ મારોજ છે. હું તેમને માટે આધ્યાત્મિક નહોતી, એમણે બનાવવા ખારી પણ હું ન જાતી રાખી. જે મીઠા જાતીજ નથી રાખી તેના માટે કોમ કરેલો જુદો છે. પણ એટલું કમ છે તેટલું મારે કરવુંજ નોખ્યું. મને તેમ પણ હું અવશ્ય બળીશ. બળુવાથી એમો પ્રસન્ન થશે. હું કામકાજમાંથી કાઢીપણ રીતે પુરસદ મેળવી શકાય.

એટલું વિચારતાં સુખાના મોંપર કંઈક સંતોષની ડાવા રેખાઈ. બાળે તેને વિચારસત્તા થશે કે ઉપાધ. ક્રિષ્ણો છે અને એથી હું પતિને અવશ્ય સંતુષ્ટ કરી રાખીશ.

પ્રકરણ ૪ થું.

ચાંદની પથારી રહી હતી અને સુખરવલ્લે જાન પડાતો હતો. અમલી અમલી ઉપર પડાવપર મેટલો હતો. અમાલીપર પાણી કંદારપું હતું અને વહ દાથે ખડાવેલા તિજના પ્રખાલે કાઢ ઉભી હતી. આ એકાંતમાં પણ હુંપટ તેના મોંપર પડ્યો હતો. અમલીએ પ્રેમ બીધે ચિત્તની પોતાની નરોત્તમને જોતાં કહ્યું: "આકાશનો ચાંદ તો ખીચી નિકળ્યો છે, નીચેના મું વાગામાંજ હુપો રહેશે?"

વડાએ કંઈ પણ જવાબ ન વાલ્યો. તે જરા સંતોષાઈ પૂર્વવત પંખો ત્રણવતી ઉભી રહી. અમલીએ જોયું કે તે મુખાવશ ખૂંપટમાં એક મંદ દારૂ બાંધેલું છે. તેણે પંખાની ત્રણરે પાડી પોતાની તરફ ખેંચી એટલે સાથે વહવેલા દાથ અને પાણી તેનું ઘડીર પણ અમલી ઉપર ફરી મળું. અમલીએ પંખાની ત્રણરે ઠીક

એક દારૂથી તેનો દાથ પકડ્યો. અને ખીચી તેનો ખૂંપટ ખોલવા લાગ્યો. વડાએ સજામાં કહ્યું: "નહિં, નહિં," તે પછી તે જાગૃત્તું ૭૮૪૧ ૪૮૪ દૂર ઉભી રહી.

અમલી તેથી નભાજ ન થયો. તેણે દસનાં દસનાં ઉઠીને કહ્યું: "જ્યારે એટલી બધી ધૂરસે શા માટે દાથ છે કે મને તો આ મરખીમાં તારા થર દાથ આવતી. આવે દાથ પણ વધારે એટલીને". એટલું કહી તેણે મારા ઉપાડી તેનાપર નાખી, નવરવું કંઈક તેના બારથી આવે કંઈક સજામાંથી જરા નીચે ઝૂલી મળ પછી ધીરે ધીરે મોળે ઉતારી ખોલી." જે સતાવશે તો જાતી રહીશ." અમલીએ જરા ખસી મથકા ખૂંપટમાં જોયું કે દોઢોમાં મુરોચટ અને તેનામાં સજા છે. તેણે રહેલથી તેની તરફ જોતાં કહ્યું: "ક્યાં જશે?"

"નીચે."

"બીક નહિં જાશે?"

"બીક વળી જાતી!"

"એજ ઉભામાં અંધારાની."

"તેનો શો કર?"

"અને મને પંખો ડાણ નાંખશે?"

"પોતેજ વળી ખીચું કાણ."

અમલીએ હસતા કહ્યું: "મદુજ સારું, જા, પંખો અને આવી દે." એટલું કહી તેણે અંતો દાથમાંથી પંખો ઊંડવી લીધો અને ખીચી તરફ મોઢો ફેરવી જોરથી દાથ કરવા લાગ્યો.

વડા એકાદ કાણ ચુપચાપ ઉભી રહી. પાણી ધીરે ધીરે આજળ જમ તેણે પંખો પાડી લીધો. અમલીએ જોયું કહ્યું: "અરે! આ મું? હું અહિંજ છે!"

વડાએ જરા રીસાજ સ્વરમાં કહ્યું: "હો તો જાહ અથથ. પંખો આપો. દમણા તેનો, અધો ધુલટ મુઠાંથી મોરે હતો-જાણીજાણ અને વાન-મીલ પણ વધી મળ હતી. પણ અમલીને એટલે થી સંતોષ ન થયો. તેણે પંખાને જોરથી પાડી

કહ્યું: "આપેસી વરતુને છીનવે છે ? છે તો બહુ બધી" વહુએ કંઈ પણ ન કહેતાં પંખા છીનવવાનું આજુ બ રાખ્યું. ભગવતીએ હાથ ફર કરીને કહ્યું "પંખા હવે નહિ મળે." વહુએ જરા પતિના ઉપર ક્રોધીને, ક્રોધી પહોંચેને ડેકરી ને મંખે લેવા કમળા કરી. ભગવતીએ મતલબ સાધી લીધી, તેણે આ અવસરપર તેની કમરમાં હાથ નાંખી પોતાના આંકપાસમાં છાપી છાતીસરથી ચીપી લીધી. આ પૂછીનું જો મુખ સર્વથી ચડતું છે એના મોઢથી મનુષ્ય સંસારના સર્વ દુઃખોને ચઢેલા ઇવિત રહે છે-તે જ આસ્વાદ, તેજ રસ ભગવતીએ આજ પ્રસન્ન કર્યો. તેણે મુખ ચઢ પોતાની ખારી નથી વધુનું સ્તેદ, ક્રોધ અને આવતંદથી સુંખન લીધું. તે બધે લેમની સુલેદ હતી, તેની સાથે સર્વે ભગમ પચાપન ચઢે ગયા હતા. ફરી કાંઈ પંખા માટે આરતો ક્રપડા કરતાં જાનેને ન લેવા.

મકરણ પ છું.

**પ્રા** તઃકાળિને સમય હતો. બીજી બીની હવા વહાવી હતી. પ્રવીણ અત્યંત અરિષ્ટ-રતાથી અશામીપર આંદા મારતો હતો. તે એક સરતનું ચિન્તન કરી રહ્યો હતો. તેથીજ તેનું મોં બધું બધી બધું હતું તે સુતા તેના આલમિત ભગવતીની નવોડા બીની હતી.

ચિન્તનથી વિષય અનિચય અસત્ય અને પાપ-પૂર્ણ હતો. પૂજા અને આગમનિથી તેના હોઠ સીકાઈ રહ્યા હતા અને હૃદયથી મળાળી નસા કુલી રહી હતી. પછુ જોડેલા આ વિષયને બૂલંગ ચડાતો તેટલો જ તે વચારે સ્મરણમાં આવતો હતો. તે પોતાની દુર્ગતિપર પૂજ્ય ચિદાતો હતો, પણ તે ચરત તેની આંખોમાં વસી ગઈ હતી.

તે વિચાર કરતો હતો કે આજથી પ્રજા વર્ષે પહેલાં વિષદના સગરે જગદે જે તેને બોધ હતી

ત્યારમાં અને આજમાં આવતો અંતર પડી ગયો છે ? તે વખતે તે અનખિસી, કઠીની સમાન હતી અને હમણા પૂર્ણ વિધિસિત કુલ છે. તે કુર્મલ પૂર્ણ મોં આરોગ્યથી ભરણ મળ્યું છે અને પાંડુ રંગાઈ મળ્યું છે. તે વખતે નેત્ર સિંધર હતા-તેમને કંઈ લેવા ન લેવાનું ખ્યાન ન હોતું. પણ આજે તો બધો આખા સંસારને એક સાથે બોધ લેવા આઢે છે. તથા વર્ષે પહેલાંજે પૂજ્ય હતી તે કઈક મેલી હતી, હમણા તે ધોવાઈ મોતીની સમાત ઉત્તમ અને પાણીદાર યજ્ઞ ગઈ છે.

ચોગેરથી ખ્યાત હતાવી તે એ વિચારવા લાગ્યો કે તે આખા સંસારની ભગ્ન અને સૂંકાઈ એકવ કરી અને તેના હમણા પોતાની ઉપર જ પોતાના હઠકતા યોગને દાંકવા કેટલો જાલ પૂર્ણ અને વધે પ્રપન્ન કરી રહી હતી ? એટલે વિચારતાં વિચારતાં મરી જીવિતલ યજ્ઞ ગયો તેનું આંખોમાં મદ ઉત્તમતા હવાઈ ગઈ, તે બનું દાધેની મુડી બીની ઉતાવળા પમલે અગતીય આંદા મારવા લાગ્યો. ધીરે ધીરે તેના નેત્રામ ભગવતીની હાપી આવી ઉભી રહી. તે સર વિચાર પૂર્ણ સ્વપ્ન દષ્ટિ, પ્રકૃષ્ઠ મોઢે આંખોમાં વસી રહ્યો.

તેણે ભગવતી યજ્ઞ પોતાની ચોગેર નેત્રું અનુભવની વહેરી આવવા લાગી તે પોતામ મનોવિદારને તિરસ્કારતો હોઠ કાપતો મોઢેલા "આજા સરથ પ્રેમનો-આ શદા-પૂર્ણ આવ શાવનો હવે સ્મરે બહો આપી રહેત છું" પણ તેના શરીરના અમુરોએ હમ લેવા ન હોયો. ધીરે ધીરે તેની પ્રતિદિનીની પાસ ભગ્ન-તે વિચારવા લાગ્યો-હું કેમ બંધિની વરતુને નથી માંગ્યો, હું માગ કરના આ અન્યાય અને વિષમ સ્તિત્વપર વિચાર કરું છું. ભગવતી મું આ વર અને વજ માટે મોના છે ? જે મુખે સર્વે આરી શુદ્ધિની હાપામાં પોતાની યોગના સમગી રહ્યો છે.

જેનું રૂપ પણ તેની શુદ્ધિના જેનું જ છે તે આત્મી મુદ્દસતી અને ધરના માલિક બન્યો. અને મને આ આપનામાં આપું છે. 'જરા ભગવતીની સાથે તેની સીને અને મારી સાથે મારી સીને ઉભી રાખી જુવો. તો ખરા આ વાતનું ખ્યાન આપનાં તેના તન બદનમાં આગ સળગી ગયું. તેણે નિઃશ્વકર્ષે કે જેવી રીતે મારી સી મારા માટે યોગ્ય નથી તેવી રીતે ભગવતીની સી પણ તેના માટે યોગ્ય નથી. મારી સી જેવી કુરૂપ અને મૂર્ખ છે ભગવતી પણ તેવો જ છે. અને ભગવતીની સીને માટે રૂપ અને શુભમાં કાષ્ટક હું જ છું.

આટલું વિચારી તેણે શાસ લીધા. ત્યજે તેના પરિશ્રમ સરળ થઈ મુડપો હતો. મુંઝરાણ મરી મઈ હતી. પણ મિત્ર નેત્રએ તેડલા માઠા દોષ, એક બીજાપર સંવેર વારી દેતા દોષ, છતાં સીને બાધી નથી શકતા. ભગવતીની સી તો તેના માટે ભગવાનની કુર્મજ એટ હતી. પણ પ્રીતિ જાતુ પણ જે પોતાની સીપર આડલો નિરકન હતો તે કાષ્ટ મુંદર સ્ત્રીના બદલામાં કાષ્ટ પુરાને પોતાની સીને આપી શકતો ન હોતો. તેણે એકાંધિ વઈ એટલું તો વિચારી લીધું કે જાને પાપ જાનેને માટે સંવેર કરોગ છ. પણ એટલું ન રિચતું કે જાને સીઓ તે જાને ધરમાટે નજાનર ઉપરોડી હતી.

એટલું વિચારી લેવા પડી તે નિવકુલ એકામ મૂકે તેજ સરતનું ચિંતન કરવા લાગ્યો. મનોકે હમણાં તે અધિકારસંપન્ન હોવાથી નિરસકામ ભાવથી તે મુખના સંદર્ભનું નિરીક્ષણ કરવા લાગ્યો. આ અવલોકનમાં તે લક્ષીન થઈ ગયો. જેમ જેમ તેમાં લીન થતો ગયો. તેમ તેમ મુખનું મધુરતા અને સુંદરતાની આજુ દેખાવા લાગું. તેને એવો ભાસ થયો કે સામે

રહું છે. દોહોપર બીની બીની મુરેસાત છે. તે વધારે નિકટથી જોવા લાગ્યો. તે વખતે મ્હોંમાંથી નિકળતા શ્વાસની સૂરંધથી તેનું મરિતક તર થઈ ગયું. તે જોયુંદ જેવો થઈ ગયો. બંદ કરીને જીવતા આસરે ઉભો રહી ગયો. તેજ વિચાર સાગરમાં તેણે જોયું કે તેજ મુખનું તેના નિકટમાં આવી ગયું છે. અને તેના એક સુવર્ણ મુંખનને માટે પ્રાર્થના કરી રહું છે. પ્રવીણની હાથ તંત્રીના બધા તારો અજીજણી ઉડ્યા. તે ઉન્મત્તની માફક જાને હાથ ફેલાવી તેને પકડવા માટે દોડ્યો. પણ એકાએક તે મુખજાની પાછળ નિકટમાં જ એક બીજું મુખનું અચેસર થયું તેણે જોયું કે પેદડું મુખ એટલું ઉજ્જવળ, પ્રકાશ અને માફક છે બીજું તેટલુંજ મહિન, મ્યાન અને નિરાશ છે. આ મુખની આંખોમાં ઉત્કાસનો મહ છે અને તેના મંદરાની આંખોમાં કશું-કંઈ ન છે. વિશિષ્ટ જોયું કે તે મુખની મહિનતા કંઈક તો સ્વાભાવિક છે કંઈક જેવરાધથી ભાગી મઈ છે. પ્રવીણ જેવો ઉન્મત્તની માફક તે ઉન્માદપૂર્ણ મુખને પ્રસાદ આપવા માટે પ્રયત્ન કર્યો કે તરતજ સુખકાએ પોતાના સપ્તી બરેલા હાથોથી મહિન પાત્રવનો છોડે પકડી લઈ આવી પોતાનું મ્યાન મ્હોંછુવારી લીધું. પ્રવીણ સિરથી પગ સુધી કંપી ઉડ્યો. તેના હાથોની મુડીએ જાંબલ મઈ. તે આંખો ફાટી ફાટીને તે કરણ મુખને જોવા લાગ્યો. તેના પ્રસાદ માટે આમજ વધેલા હાથ આગળજ રજા. તે મુખ મુખ થઈ ગયું અને સાથે તે ઉન્મત્ત કરનાર મુખને પણ લઈ ગયું. પ્રવીણ અગાસીપર થોગેર આંખો ફાટી ફાટીને જોયું. પછી તે ખાલકની માફક કુરકે કુરકે રડવા લાગ્યો. અને માછલીની માફક તડતી તડતી આંખો આગાસીપર આંધા મારવા લાગ્યો.



મકરણુ ફેડું.

સારી રીતે રોડ રવા પછી પ્રવીણ બાણુનો  
જીવ કંઈક હલકો થયો. આસુ ઝીની વહિ-  
યા વર્ષાનું અધારું તુફાન વિગેરે સૌ નહિ થઈ ગયા.  
તે ઉઠ્યો. તેને લાગ્યું કે મારે તરફ તડકો છે-અકસ્ત  
છે. એકવાર શૂન્ય દૃષ્ટિથી મારે તરફ જોયું. ફરી

ઉઠ્યો. આજે કપડા પહેરી દુકાને જવાની તૈયારી  
કરવા લાગ્યો.

સુખદ એક હાથમાં પાણીના લોટો અને એક  
હાથમાં રડાળી લઈ ધીમેથી ઉપર આવી. ચરણ  
બીજની હતી તે હટાળી ટીક કરી. હાથમાંનું જળ-  
પાત્ર અને રડાળી નીચે મૂકવા અને પછી ધીમા



તે ઠંનતની યાદુઝાનને હાથ ફેલાવી તે ને પાછલા માટે દોડ્યો.

જરાવાર જમીન તરફ જોઈ રહ્યો. પછી એક દીધ  
નિશ્વાસો નાંખી કોપતા સ્વરમાં અપીલ કરી તે  
જોડ્યો.

જેવું પરાઈ સૂપરી મત લલચાનેલું

અખી સૂખી ખાયકે કંઠા પાની થી

ફરી એક નિશ્વાસ નાંખાઈ ગયો. તે એકદમ

અવાજમાં કહ્યું:

“કંઈક તારતો કરી હશે. મરમીમાં તરસ  
લાગ્યો જશે છે તે હમેશ મેડા.”

આજે પ્રવીણ પેતાની અનિ જોઈ કણક અંખો  
પડી ગયો હતો. જાણે તેનાથી પેતાની દૃષ્ટિ એમી  
એવા-જુવાવડા મગલન કરતો હોય / તેણે કહ્યું:

"મને જુઓ તો નથી લાગી." પણ સુખદાને વિશેષ આમલ કરવાની જરૂર ન પડી. પેલાના મનની અંતરના છૂપાવવા તે આસનપર બેસી રહે.

સુખદાએ જોયું, આજે પતિ કંઈક પ્રસન્ન છે. તેણે ભવ પામતાં પણ પ્રસન્નતાના પ્રકટ ભાવથી કહ્યું "જાણે જરા જરૂરી આવના રહેા તો ? રૂઝીના દિવસ છે, જરા લેટવનું પણ બની શકે." પ્રત્યેક નીતી દૃષ્ટિથી જમતાં જમતા કહ્યું "સારું."

સુખદાએ જોયું, રવામિ આજે સત્પટ છે. તે દલી તેની નિરાદ આવી બેઠી અને પંખો કરવા લાગી.

પ્રતીજ્ઞે કહ્યું "રહેવા રે. પંખાનું શું કામ છે ? આમ પણ ઢવા આપ્યા કરે છે."

પતિ આજે પ્રસન્ન છે એવું જ નહિં, આજે પેલાને માનથી બોલાવે છે. પતિતવનો અધિકાર પામી દોષ તેમ પ્રસન્ન વડેને પણ નખનાથી કહ્યું, "હું એક વાત કહું ને માનો તો ?"

અપેક્ષાભાવથી પ્રતીજ્ઞે કહ્યું "હું ?"

"પહેલાં તમે એ કહો કે માનસી."

પ્રતીજ્ઞે સુધા અવાજમાં કહ્યું "કહ માનુષ તો પહેલે વાત શું છે ?"

રુખાર્થ જોનાં સુખદાના ઉત્સાહપર પાણી પાડ્યું. ઉતાસ થઇ તે સુખ રહી ગઇ.

પ્રતીજ્ઞે નારતો કરી મટાં સાફ કરતો હતો. તેણે પતિની ઉદગીનતા જોઇ નીધી. તેણે જોયું કે હાથભરતો રાંક પતિને ઉત્સાહ પેલાની સખતી રૂપી મોજથી બંધાઇ મર્યાદા દેતો. તે હાથ પોતા તેની પાસે આપ્યો અને કહ્યું કહે તો ખરી શું વાત હતી ?

સુખદાએ ઉતાસીનતાથી કહ્યું "જવા રે કંઈ નહિં."

પ્રતીજ્ઞે જરા ખીલક કહ્યું "એજ તો તારી આદત છે. જે વાત દોષ તે કદી દેવી દોષ તો ?"

સુખદા સુપચાપ જમીન તરફ જોઇ રહી.

પ્રતીજ્ઞે ફરી નરમાણથી કહ્યું "મને કુકાને જ્યાંમાં મેલું ધાવ છે જે વાત દોષ તે કહે. કંઈ જોઇએ છે ?"

"નહિં."

"તો ?"

સુખદા મૂપ રહી. પ્રતીજ્ઞે કહ્યું, "તારે ભલે ? નથી કહેવી ?"

સુખદાએ મિત્રાર પતિની તરફ જોઇ કહ્યું, "વાર, બેઠી જાઓ તો કહું."

આ છાપર ફરી પ્રતીજ્ઞના મનમાં મરમી ભાવી મણી પણ તેને મધ જળી તે આસનપર બેસી રહેા. સુખદા પણ રહાને બેઠી. પ્રતીજ્ઞે બોલ્યો, "કહે."

સુખદાએ ધીમેથી મગજમાંથી રમુવંશની પેાથી કાઢી કહ્યું, "આ વખતે મને થોડું થોડું કળુઆ કરો."

પ્રતીજ્ઞે તાડી તાડી સુખદાને જોઇ રહેા. આ તે બીજુલ નથી વાન હતી. બારતેથી તેણે કહ્યું, "એકાએક અજાણે આ શું પેલામાં આપ્યું ?"

સુખદાએ અતિ નખનાથી કહ્યું, "નારાજ ન થાઓ ! તમે જુઓ છો કે ધરનાં કામમાંથી દુરસદ બીજુલ નથી મળતી. કામમાંથી ધરના રનાં થાયથી સારી કહેણી જાય છે. પણ હવે હું થોડું થોડું શીખવા કરીશ. આ વખતે તમે થોડું થોડું કળુઆ કરો."

પ્રતીજ્ઞે જોયું કે સુખદાના કથનમાં અજરે અજર સત્ત છે. સહાનુમતિ-રવાની દૃષ્ટિથી તેના તરફ જોઇ તે બોલ્યો, "તારે જવાદે. જાણું છોકરી દે. એ તે દુરસદનું કામ છે."

સુખદાએ આમલથી કહ્યું "નહિં હું શીખીશ તો જરૂર."

લીલાણુ પણ ખીડી દૃષ્ટિથી પ્રતીજ્ઞ સુખદાના સુખ તરફ જોઇ રહેા. પછી ઉતાં ઉતાં કહ્યું. "જવા રે. તો માટે, વળી આ ખાદ-ખામાં પડે છે ?"

સુન્દરાએ સ્વામીના પગ પકડી લીધા અને આજીજી કરતી હોય એવા સ્વચ્છતા સ્વરૂપ કંઈ, “સ્વામીજી નારાજ ના થાઓ. જલ્દી નહિ તો એક જ સ્ત્રીએ રોજ સીખવડા કરો!”

પ્રવીણે કહ્યું, “પણ તારા ઉમારે જ જલ્દી બેસવું છે. તારી જગ્યાન જ નથી બેસતી.”

“સુખદાને જરા હાંમેલી આનંદુ તથાપિ કહ્યું, થોડું સીખીશ. અને ફરી ફરી તેને માંડે કપડાં પરીશ પછી તો આવડશે ને.”

સુખદાની આ મનદ હુદિથી પ્રવીણે કંઈક ચીકણે. નાક મરડી તેણે કહ્યું, “તો એવી જ કમળા છે તો દિન્દીનાં પુસ્તકો લાવી આપીશ તે વાંચાડરો.”

સુખદાને પોતાની ઇચ્છા જેવું તો કંઈ નહોતું. તે પતિની છાંડાને જ પોતાની દેવિજ સદમજની હતી. એજ પુસ્તક પવિ પહેલાં વાંચાવતા તેણે તે આજે લાવી હતી. તેણે કહ્યું, “દિન્દી પુસ્તકોમાં મારા છપ નથી લાગતો. મને જોખાંચો-જ માગવો.”

ધર્મદર્શી મરડી તે સુન્દરા પોતાને હિન્દવ વિજયી માની ધનવાદ આપવા લાગ્યો.

સુખદાએ પ્રવીણ વાંચે. પ્રકરણ અને વિષય જોઈ પ્રવીણને સચેત જાણે નિરોધ થયે. તેના નેત્રો ગમની લાગ્યા જાની પહોડી કરી. મુંઝ મુંઝ સારથા તે જો રહેલો આશાપના લાગ્યો. સ્વામીનાં મુખપર સ્વપ્નાસદ્ગત્ય, આંખમાં પ્રસન્ન-ભોજનમાં પ્રસન્નતા જોઈ સુખદાના નેત્રોમાં પર્યુ હિન્દાદ અવગત લાગ્યો. તે જો રહેલો અર્થ જાણવા આંધીરી મધુ રહી.

પ્રવીણે પદ્મદેવ-અનુવચથી વ્યાખ્યા કરવાની શરૂઆત કરી. વ્યાખ્યાના નિયમ ધર્મતાબા, સુખદા સ્વીકૃતિ લાવને સીધી જો જાણે વ્યાખ્યા અને જાણના બેદરથી અચાર્યો હોય! પરંતુ વિદ્વાન પતિના હલવનો ઝાનસાગર ઉમરાજ જતો હતો તે જોકે જોકે અચાર્યમાં સંધીની જાંઘ ઉતારવી જાયો જ્યારે સુખદા તેના મુખમાંથી નાકળતા કેલ્કાર એક તો જાણસાર બીજા ‘સુખદાને પકડી આવાર્યું કંઈક સ્વચ્છતા પ્રચાર કરવા લાગી.

માતા માની, ઉડતા માની. રેલમારી દૃષ્ટિથી  
તાની અને એકે તેણે કહ્યું. "મૂર ન બેસ,  
વાળ અડપ, બે સમજમાં ન અડવું દેવ તો  
ડી રે."

મુખારા એમ કહેવાનું સાદસ ન કરી કહી કે  
'વાળ તેના પતિએ આપણા પરિષમથી અડપ-  
તી હતી તે તે સમજી જ કહી ન દેતી. મીએ  
જરૂરો દૃષ્ટિ હોયે કરી તેણે પતિ સામે જોયું.  
આવું કે બે જ્વાલામય તેના તેના તરફ તાણેને  
તેમ રથાં દતાં. આગળ ત્યાં કાન્દોમાં તેણે કહ્યું.  
'અનેકાર !' અનેકાર તો ક્યાં નથી રેખાતો.  
તીજુ પાકારી ઉડેનો-કામ રસની સરિતા મુખમાં  
હા-પુલકને પડકારાં તેણે કહ્યું. "તારા જેની  
મખામણીને અસંકાર પ્રાપ્ત થઈ."

એકલુ કહી આસનપરથી ઉઠી તે અમાતીપર  
આંઠા મારવા માગ્યો. તિરંકાર અર્થ દારપથી  
ચોંટ્યો. એકની પામે ખીન વચ્ચવામાં આરે  
અને એક આરોગ્ય કરે. પેલા વખત પહેલાં  
જે મનોરાજ્યની મુદર ચાલે તે એક રચો દતો  
તેમાં પ્રતિજ્ઞાને ભાગું કે આમ સમજી રહી છે.  
અને પ્રથમ આંધુએની દૃષ્ટિ સાથે મનોચિત્તરથી  
અર્થકર પવન દેના હાલમાં પ્રકો દતો તે જન  
નેરથી સાલવા માંગ્યો. એ તોફાનમાં ચેષ્ટાએ  
હિનારજો સીડી ઉતરી તે પેલાના ધરથી જલાર  
નીકળ્યો અને આવવા માંડ્યો. તે રથાં જનો દતો!

### પ્રકરણ ૭ થું

પ્રતીજ્ઞ બાધુ ગોમાકાના અધિકાર જેવી  
હાલની મુત્તમાં ઉનાવળો આરેજે જતો  
દતો. ક્યાં? તે જાણે પોને પણ ન જાણતો દોષ તેથી  
કુકાન પર જતો રહતો પાડળ રહી ચોલે તે આગળ  
પથી ચોલે. સજવતીના ધર પામે આવતાં તેના પમ  
પેલાની મેજ અટકવા. લેખા ગઈ ધરના ઉપરના  
આગથી નીને મધી નજર ફેરવી લીધી પછીએક  
આશ્ચર્યહિન માણસથી પેઠે આમ નેમ જોયું.

આપો! મરી આવવાનો ધરતો તો તરી દેતો.  
તારે ફુકાને જનું દનું. તેના આતમામાં પવની  
ચોલે. 'એટી વાન છે, તારે ફુકાને જનું નહેલું' ફ  
તેણે વિચાર્યું. ખરી વાત છે, ફું ફુકાને જતો નહેતો  
વળી વિચાર ચોલે, તેમ અરી પળ મારે આવવું  
નહેતું. પેલાના અંતરમાં ઉભી ચોંટી તે આમુરી.  
પ્રતિજ્ઞા અર્થપિ પવન પ્રતીજ્ઞ આગળ દતો. પણ  
ધીરે ધીરે તેને લાગ્યું: અરી આવડું એ કંઈ નથી.  
વાન છે ફું ફું અરી કાઠવાર નથી આવ્યો. ફ.  
અને આટલી મુઝવણ સા મારે ફ આ ધર પળું.  
મારે પેલાનું ધર નથી ફ મતમાં તિરાજતી  
આમુરી પ્રતિજ્ઞાને તેના કાનમાં કહ્યું, 'અંદર જા,  
કદમ આ વખતે એ હો-હાની મુનિપર પણ એક  
દૃષ્ટિ વાન આવ. આ વાન તેના અતરના ઉડા  
અમમાંથી જાણે જાણે પીમેથી કહેવાઈ દોષ.  
પણ તે ચોંટ્યો તેના અધમા જાણી ઉઠ્યો હાલમાં  
અમ લખાગી કાવનાની એક ચિનત્રારી તેના,  
રોમ રોમમાં રમી રહી. હાલપર જાણે લખામું  
દોષ કે, પાપી' થું આ વાન તારે વિચારવાં ચોડ,  
છે ફ જાણવાં-કાંઈકાં દનાના માણસનો પેઠે તે  
પામે વળો પણ બે પણ કદમથી વચારે તેનાથી  
ન અડાવું. એકાનમય મળીમાં હિમા રહી ફરી  
તેણે તે મકાન તરફ જોયું, અને જરા વારમાંજ તે  
તે મકાનમાં ઉનાવળો પેસી ચોલે.

ધરનો અંદર કવચતીની રહ માના ગુપ્તસીતા  
કુડાને લીધી રહી હતી. પ્રતીજ્ઞ અંદર જામ નથી  
તેને પ્રજ્ઞામ ક્યાં. રહાએ લીધાવું કામ મુદી  
છાં નજર ફેરવી કહ્યું. "કાણ પ્રતીજ્ઞ છે ફ  
આટલા દિવસ તું ક્યાં દતો? મોટું પણ નથી  
રેખાવું, જરૂરનીને થું નિરુકુપ જુદી ચોલે."

સારથાનીથી પ્રતીજ્ઞ એકરાર ધરની મારે જાણુ  
નજર ફેરવી પછી કહ્યું, "અને જાણે કવચતીએ  
મારા ચિન્તા આમપિવાનું પણ હોડી દીધું દશે.  
તે છે ક્યાં? આટલું કદી આ વખતે તેણે જાણાથી

જદાએ કહ્યું, રહેવા દે, હંમેશા માણસ, બગવતીના  
સંસારના ધરની ખીણમાં આવાથી પણ તને દુઃ-  
સાદ ન મળી? વહાણે તો ધણીવાર પૂછા કરી હતી.  
જા અંદર ખેંચે છે” હાથ ધોળને આપું છું.

આવેમથી પ્રતીજ્ઞા મન જરાય મળું હતું.  
વિદ્યારેને સંવાળી લેવાતે અસમર્થ હતો. તે તરત  
અંદર આવ્યો ગયો. અંદર જઈ નેપું કે “વહુ  
રસેમાના એક ખુણામાં દુધ ગળી રહી છે. લાંબી  
મુખ ફેરવી પ્રતીજ્ઞા અંદર જવા લાગ્યો પણ તેનાથી  
જવાબું નહિં. આસપેથી ખાણ કરી રસેમાની  
ખારીમાંથી તે નેવા લાગ્યો. તેજ મુખ હતું.  
તેજ મેઝી નેવા મેલ ઉજાડવા રજા હતો. તેજ  
રસમરી આજો હતી. કાચા તેજ કેસકાપ  
વિખસમયા દના. નીચી દટિ રાખી તે દુધ ખાણી  
રહી હતી. પ્રતીજ્ઞા મન ભરી તેને ન બેઠ સહ્યો.  
તેજા આત્મા તેનાપર નિરસકાર વરસાથી કહેવા  
લાગ્યો, નીચ દુરાતમા છું કરી રહો છો? મહત્ત  
છેક દીન ધણ મળું. એક મોરની માથા આમ  
તેમ બેઠ તે અંદરના મોરમાં આવ્યો ગયો  
અને મોઢા છુપાવી રેવા લાગ્યો. પોતાના એ  
નિન્દનીય કાવં માટે વારંવાર પોતાને વિષ્ણુ  
રવા લાગ્યો. તેજે મનથી પ્રતિજ્ઞા કરી કે મને  
તેમ યાપ, દવે તેને નહિં બેઠ. એટલામાં તેને  
જાણું કે તે એ મોરમાં મોઢા દતો તેના તરફ  
ઠાઈ આવે છે. પોતાના હાથમાંથી મળું ઉઘાડી  
પોતાના હૃદયને છુપાવવા બહાર પ્રસંગતા દર્શાવી  
કહ્યું માટે આવનારના મુખમાંથી પણ અજાણ  
ચળે. નીકળ્યા માટે પર્વત હતું બરનાજ જને  
અવાક ધણ મળા. પ્રતીજ્ઞા નેપું કે અવનાર મા  
નહિં પણ વહુ છે. વહાણે નેપું કે ધરની અંદર  
મા નહિ પણ પ્રતીજ્ઞા છે.

પ્રતીજ્ઞા પોતે દગલુજા કોથી પ્રતિજ્ઞા જુઝી  
મળે. વહુ પોતાનું મોઢા રોકવાનું જુઝી ગઈ. બન્ને  
અંધાર એક બીજાને નેઈ રહ્યા. પ્રતીજ્ઞા મુખ

અવાજમાં-કળિવાપૂર્વક કહ્યું, “મા ક્યાં છે હું  
મેમની જ વાટ નેઈ બેઠા છું.” વહુને દવે  
કંઈક શુદ્ધિ આવી. તે ધીમેથી પોતાના વસ્ત્રો  
સમેટી લગભગનીય નેપોથી નીચું નેઈ પવનના  
વેગથી રસેમા તરફ ચાલી ગઈ. પ્રતીજ્ઞાની પ્રતિ-  
જ્ઞામાં વહુના સાક્ષાતકારથી આમ બાકી ઉઠી,  
તે વિચારી ન રાખે-રહમણ જ, સકરો; તેનાથી  
મેઝી જવાનું, પ્રતીજ્ઞાના લાગણમાં મન દર્જ, આ  
પણ હતી; ભારે વિવા બને રજા કેમ તેનાથી  
અધમ રહ્યાં કે હું મારા રજા અને મુખ તેને આપી  
હઈ કે પણ તેમ કરવાના શો ઉપાય છે?

એટલામાં જદાણે ધરમાં પ્રવેશ કરતાં કહ્યું:  
“કંઈ મોરને તો નથી ખાણ લીધું?” પ્રતીજ્ઞા  
સાવધાન ધર્મ કહ્યું, “મોરવા માથા કંઈ મળ-  
તું નથી. મોરો તો રહ્યો છું.”

જદાને માનમાન મળી ઉઠ્યો. તેજે વિચારું  
પ્રતીજ્ઞા બગવતીની શોધમાં દશે. બગવતી વિચાર  
તેને શુ શોધવાનું દેખા? કેને શોધવાનું દેખા?  
કેને શોધી રહ્યો છે? તે તો ઉપર સુતો છે!”

પ્રતીજ્ઞા કહી અચાનક મોરો; શું ચતો છે?  
સર્વ માથે ચડ્યો, દહા સર્વ રહ્યો છે? કોઈકું  
હતી તે ઉપર આગ્યો. રહેવા દે!-વહુ જઈને  
તેને જમાડી આપશે. વહુ, જા તારા ધણીને  
જમાડી આવશે પ્રતીજ્ઞા જતા મનમાં કહ્યું.  
વહુ એ કું દેખા લીધો છે; તે તો તેને સીખતી  
સાક્ષી આવી છે. પ્રજા આપ્યા પહેલાં-બગવતી  
કે દારૂ આપે મોઢા સુધી મૂતો નહિ. જદાના  
મનમાં એક પ્રતીજ્ઞા રજાતી તરી આવી. તે  
મનમાં દસવા લાગી-પ્રસન્ન ધણ લાગી. વહુ એ  
ધમકા આગળ વધી હતી તે પછીના મોઢા કરી  
અટકી ગઈ. પ્રતીજ્ઞા નેપું કે રસમરી-મુવતી વહુ  
તેના તરફ પ્રેમજા આવે નેઈ રહી છે. તે ઉપર  
ચડી ગયો. નેપું તો ઉંચા માથા ત્રાગા પર્વતપર  
બગવતી સુધે સર્વ રહ્યો દતો.

આ વાતની વિશેષ આકર્ષક વાત તેજાજ મુદર વિવેક સાથે આવતા અંતમાં અપવામાં આવી.

ઘડેઘરમાં પુષ્પમાળા હેર ઓઢિ નાં જ રખાજ ચાલ છે.

રેક લોકો લવનાઈટ સેની જ તારીફ કરે છે,

કેસાક મીચેક મીચેકાં કહે છે કે.

પુષ્પમાળા ઓઢિમાં એલી તો કરામત છે. કરે છે તર

મગજ મીચેક ખરી તો આમ બાબત છે.

પુષ્પમાળા હેર ઓઢિ. એક રખત તો મગાવી મુલો કીં રમત

બાકીનિ રૂપો. ૧૪ છે.

લવનાઈટની કીમત કંઈ

અઝી નથી. બાટલીના

ફક્ત રૂપીયા ૪ છે.

લખો. મોહનલાલની

કુંપની. ભાજપાલા

લેન. મુંબઈ નં. ૩

દેસસિંદુર, અમર, કેસર, કરતુરી અને બીજાં દીપન યાચન તથા યૌદ્ધિક  
 ઔષધ મેળવી લીધાં, દેસદાર, અમત સરખાં અમરખાં માંથી બનાવેલું.

## કેસરી છવન

મહારસાયન

મહારસાયન નવછવન આપે છે.  
 કેસરીછવન મહારસાયન છે.  
 કેસરીછવન નવછવન આપે છે.

નવ છવન આપનાર

સર્વે મનુષ્યાં

માત્ર સાંજ  
 નળ્યાં સળળા  
 નાનાં મેલ  
 સૌ પુત્ર  
 સૌજ.

વાપરવા લાયક

કેસરી છવન વિષેનું ખાસ  
 માહિતી પત્ર તાજાં મંગાવો.

અંકુ કાર્માસ્તુટિકલ વર્ક્સ, લો.

—કારખાનું—

—મુખ્ય ડુકાન—

એચી-રટન રોડ, હુંબલ્ડ નં. ૧૩.

લુવી લાલિવા મહાજનવાડી, કાલખારેડી.

રતન એકના રૂપીયા પાંચ, રતલ અર્ધના રૂપીયા પાંચાવજી,  
 રતલપાનો રૂપીયા દોઢ.

વ્યાધિવેદિક દવાઓનું સૂચીપત્ર તાજાં મંગાવો.

# સ્ટીમ કોલ ક્યાંથી ખરીદશો?

બંગાલ કોલ  
રબલ કોલ  
સ્મીથી કોલ  
હાડ કોલ  
સોફ્ટ કોલ  
વેડરા કોલ

કોલમાંની બધી જાતો કારખાના-  
ઓમાં સરવાળ કરનારાઓ,  
અને ઓઈલથી કોણ-  
યને ખરીદી આપ-  
નારાઓ.

અમારી દુકાનથી જોઈને જોઈને કબુલ કરનારો આવશે નહિ.

રતેશ્વર એન્ડ કું.

કોલ મરચન અને કોલોયરી એજન્ટ  
નં ૬૬ હોલી ચક્રાકોલ મુખર્જી.



મરાઠ્ઠર અજમેરવાસ વૈદગ્રાજનો

## પૌષ્ટિક પાક.

મુંબઈના લોકોને યાત્રીની મોસેમમાં આવી કમદા  
વેલ્ક વીજ જાગરેજ સદાજ મળી શકવાની, આ  
ગીજનો રાજપુતનામાં દર સાપ મોટી ખપત  
થાપ છે અપતર અંતરથી આ પાક આવે છે.

પૌષ્ટિક પાક સેવનવિધિ.

અપતરમાં અને રાતના એક મોળા ખાવી. હિપર  
ન શર જરમ દુધ પીવું. મી. દુધ. પ્રવાર. રજ,  
સિંચેરે ખુબ ખાવું. મધ પચી જશે. આપો સિંચ  
નને તે અપાવુંમાં થોડું થોડું દુધ પીતા રહે.  
૩-૪ સિંચમાં ૩-૪ થોડું દુધ પચી જવા માંડશે.

તરતજ તાર્ય અને લોકો પંચ દા ગાયશે, અને રતેસન થઈ જશે. અપતર થકિત વધશે. કાલચર્ન  
ખાગ્યાથી થરીને બહુ સાબ થશે. દર અપાવુંમે ર પાંડ વજન વધશે. ખાટી મીઠી એછી ખાવી.  
મળવાનું દેશલું અજમેરવાસ વૈદગ્રાજ  
પંદર સિંચના ખોળાના કપાની કિં ર રા



BY SPECIAL APPOINTMENT TO

H. H. The Maharaja Sahib of BANSDA.

H. H. The Nawab Begum Sahiba of Janjira.



શ્રેષ્ઠી શ્રેષ્ઠી શ્રેષ્ઠીઓ અવેરી ત્યાં ત્યાં જાય,  
 તોત્ય નવા ઘાટે છે તેના છેડે વખાણ.  
 જગુવિખ્યાત એડીસન જ્યમ વિમાનમાં નવી નવી શોધ છે  
 છે. તેમ પરિખ એલિથવલાલ દાગીનાની કીચાદનોમાં  
 રાજ નવી નવી શોધ છે છે. જેથી રાજ મહારાજ  
 એવું ખાસ એ ધામ થઈ પડ્યું છે.  
 વળી બોળ બાનુઓ માટે તે: આ એક જ દુકાન છે. ત્યાં  
 તેમને મન પસંદ દાગીના મળે છે.  
 અવેશતના દાગીનાતું સંચલરથાન જેમ જરૂર પધારજો ક્યાં?



પરિખ એલિથવલાલ  
 અંબાલાલને ત્યાં

દાસબાદેવી રોડ નવી મારફીટ પાસે.

દ. નં. ૨૭૫૨.

મિસિસ કમલાબાઈ જી. એમ. સી. ની

ખાસ સ્ત્રીઓને માટે જતાવેલી

અબલા સંજીવની

ગોલીઓ ( નં. ૧-૬ ).

પ્રથમ અનુસ્થાપનથી તે સુવર્ણા મુખી અને ત્યાર પછી ખાસ સ્ત્રીઓને  
પોતા કસોટી પર પ્રયોગ કરવા અનુમતિથી સૌથી એક જાહેર ધર્મોસી  
દેશ સ્ત્રીની કામન ૧. ૧-૮-૭ પેટરેજ લુડ.

દરદીઓએ પોતાની હકીકત બરાબર  
લખી જણાવવી.

સ્ત્રીઓને દરેક રોગોમાં કાળેલ સલાહ  
આપવામાં આવશે.

મિસીસ કમલાબાઈ,

જી. એમ. સી. કાર્મસી,

મંત્રીની સામે, કાલબારેલી, મુબઈ ૨.

આ સુંદર માસીક વચિનાર મહિલાઓને અમે અરજ કરીએ છીએકે મુંબઈના રામનાથ વાળા ખાદી પ્રદર્શન તથા બીજી ઘણી રીતે “ દોલાવર સાડી ” નું નામ આપની બાજુમાં તેા હશે. પણ તે નાચાકિત નામના યોગ્ય નીચે ઘણાં માદકોને કમણું પડ્યું છે કારણ પણ વેપારીઓ તેના જેવાજ છુદ્ધ વાળી બીજાં તરફની સાડીઓ આપે છે અને ખરા માલથી અધારામાં રાખવામાં આવે છે. અમારા માલમાં નહોં ચોડા મળે છે બીજા લંગાઈમાં પણ કહેવા કરતાં વાર યોગ્ય નીકળે છે માટે જરાબર ખાતરી રીવાજે માત્ર ખરીદ કરતાં નીચાર કરવો.

કસબના

કસબના

પાલવ

પાલવ

વાળી

વાળી

ખાદીની

ખાદીની

સાડીઓ

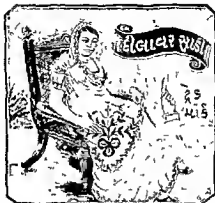
સાડીઓ

પતો

પતો

રૂપ હિંચ

રૂપ હિંચ



“ દોલાવર સાડી ” અમારી પેન્ટે છે એટલે બીજે કશું બનતી નથી વળી માદક કમણ નહીં તેના માટે તેજાર સાડીઓ મારે નહીં નીચેની યાજ્ઞો બોલવામાં આવી છે કે ત્યાં અમારી, ખાદીની, માલની મલમલની તથા બેવન, મસરાપણ, સીદક નીચેરે હવર આરીની બારેલી તથા “ દોલાવર સાડી ” યો, બોલણીઓ, જમણા, તેજાર મળશે.

માલિક—ખાદી. નાનાલાલ ગાવરખનદાસ,

ફેબ્રેલ રફીટ, જુલેપર મુંબઈ નં. ૨.

“ દોલાવર સાડી ”

રૂપા.

૨. જુલેપર રોડ લાલ બાવાના  
ખાદીની બાજુમાં મુંબઈ નં. ૨.